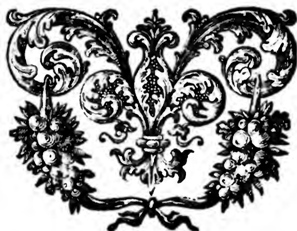
LUCÆ TOZZI NEAPOLITANI

IN HIPPOCRATIS APHORISMOS COMMENTARIA.

PARS SECUNDA:

UBI UNIVERSÆ MEDICINÆ, tum Theoreticæ, tum Practicæ celebriores Quæstiones perpenduntur, atque nedùm Recentiorum inventis, sed & genuinæ ejusdem Hippocratis menti congruentes, quàm dilucidè explicantur.

TOMUS TERTIUS.

VENETIIS, MDCCXI.
Apud Nicolaum Pezzana.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

LUCÆ TOZZIO
PUBL. MEDIC. PROFESS. CLARISS.
APHORISMORUM HIPPOCRATIS
COMMENTARIA
IN LUCEM EDENTI,

ita hoc Epigrammate

PRÆCEPTORI SUO

auspicatur

NICOLAUS GRÆCUS A. ET M. D.

UT Librùm adspexit liquido Sebethus ab alveo,
Arte nova nitidum, sic stupefactus ait.
Est Liber, an Sidus? Prælo, an demittitur Astris?
Est Author Phœbus, TOZZIUS *anne meus?*
TOZZIUS *est Author: neque enim me ludit imago:*
Phœbum nosco equidem: non ita, Phœbe, nites.
Sic lætans Fluvius, lætèque sonantibus undis,
Complet Fama tuba Solis utramque domum.
TOZZÌ *quàm felix! Phœbo nam major in Arte;*
Quòd Fama vivet plausibus usque Liber.

AD DOMINUM
LUCAM TOZZI
EXCELLENTISSIMUM MEDICUM,
ET PHILOSOPHUM,
ut ſuas in HIPPOCRATEM lucubrationes promulget.

EPIGRAMMA.

Rumpe moras calami: quid publica vota moraris?
Quid Coi differs pandere ſcripta ſenis?
Ille quidem ſtygiis alios ſervavit ab umbris,
Se ſervare ſua non potis arte fuit.
Ergo age, & exorti redivivum laude Magiſtrum
Reſtituas nobis, reſtituaſque ſibi.
Sic erit, ut debent alii cui munera vitæ,
Ipſe tibi vitam debeat Hippocrates.

Addictiſſimus Servus
Hieronymus Vitalianus.

ΤΩ' ΑΥΤΩ'
ἐπίγραμμα

Φεῦ, λέγεται πλάττειν λείχουσα τὸ ἔμβρυον ἄρκτος,
καὶ κατὰ δὴ μικρὸν σχῆμ' ἀγαθὸν διδόναι.
Δικᾷ, δυσμόρφοις χρησμοῖς Κῴοιο γέροντος
τήν τε καλὴν μορφήν, ἀσφαλίην τε δίδως.

Octavii Sanctorii.

LUCÆ

LUCÆ TOZZI

In Tertium librum Aphorismorum

HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS I.

Mutationes temporum potissimùm pariunt morbos: & in quibusdam temporibus magnæ mutationes, aut frigoris, aut caloris, & alia pro ratione eodem modo.

INter Causas externas morbos inferre valentes precipuus planè Aer est, qui cùm nos perpetuò ambiat, atque assidua inspiratione Viscera vitalia subeat, & cum sanguine in Pulmonibus misceatur, sicuti ubi purus, ac salubris est, Vitam, valetudinemque tutatur, ita si alieno vitio inficiatur, aut halituum labe fœdetur, potenter admodum nostra Corpora alterat, & inquinat. Cùm autem innumeris propemodùm mutationibus obnoxius sit, & vicissim variis, differentibusque, vaporibus, nebulis, rore, pruina, pluvia, nivibus, ventis, minerarum halitibus, cæterisque depravetur, unde diversimodè quoque nos afficit, propterea factum puto, cur Hippocrates illius rationem maximam præ ceteris habuerit, atque *lib. de Natura Hom.* decreverit à spiritu, seu Aere, & à cibis, potibusque omnia morborum genera proficisci. Et *lib. de Flatib. Aer est*, inquit, *maximus in omnibus, quæ Corpori accidunt, author, & dominus*. Atque iterùm: *Mortalibus vitæ, & morborum ægrotis, solus is est author*. Et mox: *Subiiciam igitur & illud, quod non aliundè unquam verisimile sit morbos evenire, quàm ab Aere, si is aut plus, aut minùs, aut cumulatior, aut morbidis sordibus inquinatior in Corpus se ingerat, sed & nunc etiam demonstrabo omnes morbos ex hoc oriundos Corporibus innasci, ac generari*, &c. Hoc autem libro speciatim memorans mutationes Aeri contingentes

tes à Temporum varietate, primùm inquit, illas potissimum morbos parere; ut propterea cæteris aliis Causis externis ægritudines inferre valentibus Temporum mutationes præferat.

At quænam sint ejusmodi mutationes, non levis est inter Interpretes disceptatio. Nonnulli eas solùm existimant, quæ in quatuor anni Tempestatibus contingunt, præsertim cùm vices illæ commutant. Alii, ubi debitam Temperiem non servant, ut cùm Æstas Autumni, & Ver Æstatis morem referre videtur. Plerique ad caloris, ac frigoris inæquales vicissitudines ascribunt. At ipse existimaverim, omnem, & quamcumque mutationem subitam, ac humanis Corporibus incongruentem, comprehendi, cùm indefinitè illas Hippocrates memoraverit, & ab omnibus pari modo nostra corpora præter naturam affici possint.

Et quidem cùm ab Hyeme in Ver mutatur temporis constitutio, quemadmodùm Aer incalescit, dies noctes superant, & Sol diutius nostrum Horizontem illustrat; sic pariter humana Corpora ad alia disponuntur, valdè differentia ab his, quibus ex præcedenti Hyeme fuerant affecta; & multò magis cùm ex temperato Vere fit transitus in Æstatem, per quam ex maximo Aeris æstu ob Solis accessum ad nostrum verticem vehementius Corpora alterantur, & in acutas admodùm ægritudines incidunt, quę & longè graviores accidunt sub Autumno, aliter, aliterque affectis corporibus ex immutato in aliam habitudinem Aere, ut & adventante Hyeme in aliam omninò differentem, uti subsequentibus Aphorismis singulatim recensebimus. In his præterea Temporum Anni mutationibus, periculosissima specialius *lib. de Aer. & loc.* esse ait Hippocrates, ambo Solstitia, maximè Æstivum, atque utrumque Æquinoctium, prę sertim verò Autumnale, quippe tunc valdè mutabilis fieri solet Aeris status, & repentinæ plerumque contingunt alterationes ex ingruentibus pluviis, grandinibus, ventis. *Oportet autem*, subdit idem, *& Astrorum exortus considerare, præcipuè Canis, deinde Arcturi, & Pleiadum occasum: Morbi enim in his maximè diebus judicantur, aliique perimunt, alii verò desinunt, aut in aliam speciem, aliumque statum transmutantur*; ut propterea ibidem existimet *non minimam partem conferre ad Rem Medicam ipsam Astronomiam, sed omninò plurimam, cùm unà cum temporibus, & Ventriculi in Hominibus mutentur*.

Verumenimverò istiusmodi Quaternaria Anni divisio, quæ nobis Europæis Zonam temperatam incolentibus congruit, minimè cæteris omnibus Terræ habitatoribus pariformiter respondet; cùm sub Zona Torrida aliquibus, scilicet sub Æquatore sitis, Æstas duplex accidat, Sole perlustrante signa Arietis, & Libræ, quæ Nobis sunt Æquinoctialia; aliis verò, videlicet Accolis, cùm Sol utrinque posita signa migrat, quæ cæteroqui fixa dicuntur, prout in alterutram ab Æquinoctiali partem declinant; in aliis verò signis à vertice remotioribus Hyemes, aut potiùs caloris remissiones, Veri, & Autumno quodammodò respondentes fiunt. Sed & Antæcis diversa quoque accidunt; nam quibus in signis Sol Nobis Æstatem facit, illis parit Hyemem, & contra; & ubi Nobis incipit Ver, illis inchoat Autumnus: ut sileam nunc, quas omninò diversas etiam sortiuntur Tem-

pe-

pestatum mutationes, qui Antipodes Nobis sunt, & qui frigidas Zonas inhabitant, ab Astronomis, ac Geographis abundantissimè recollectas. Unde ridiculus planè fuit ille, qui inter theses quasdam publicè propugnandas, primam fecit, qua indefinitè atque universim se tutaturum asseverabat, quatuor solùm esse cunctis Anni Tempora. Huic apprime cohærebat Plinianum illud ex Apelle: *Nil ultra crepidas*.

Sed tamen omittenda non est, quæ Veteribus fuit in usu Anni Temporum distributio. Illis enim, etsi communem Zonam, eademque Climata nobiscum colerent, Annum aliter partiri visum est, & quidem in septem tempora, ut memorat Galenus hoc eodem *lib. comm.* 14. & latiùs 1. *epidem. comm.* 1. *tempest.* 1. Primùm autem ab Æquinoctio Verno, sive ab ingressu Solis in signum Arietis, ad ortum Vergiliarum, seù Plejadum, Ver constituebant; Ab istarum ortu ad Solstitium Æstivum, tempus secundum, & quodammodò Æstatis initium. Tertium Æstivum, à Solstitio ad ortum Caniculæ extendebatur. Quartum ab ortu Caniculæ ad ortum Arcturi, Opora dictum. Quintum Autumnale, ab ortu Arcturi ad Plejadum occasum: vocabant σπωρατόν. Sextum ab occasu Plejadum ad Solstitium hybernum. Septimum demùm à Solstitio hyberno ad Vernale æquinoctium: quod τὴν φυταλίαν appellabant, seù Tempus insitionis, & cùm à flante Favonio purpureæ Violæ exoriuntur. Et quamvis Cardanus *in comment. istius Aphorismi* summo studio conetur rem hanc à Galeno non satis bene explicatam, nec nostris temporibus congruentem, in meliorem calculum revocare, quia tamen ante Gregorianam correctionem scripsit, quo tempore Vernale Æquinoctium contingebat ad IV. Idus Martii circiter; ac deinceps Astrorum ortus, atque occasus evariarunt; propterea fit, ut nec illius computus adamussim traditæ rationi, atque Anni partitioni respondeat. Verum namque Æquinoctium nostra hac ætate ex Gregoriana correctione accidit XII. aut XIII. circiter Kal. Aprilis. Ortus primarum Plejadum VIII. Idus circiter Maii, ultimarum ad Kal. Junii. Solstitium æstivum ad IX. Kal. Julii. Ortus Sirii ipsis ferè Kal. Augusti: Procyonis verò ad IX. Kal. ejusdem ferè, quo tempore Etesiæ spirare solent. Arcturi exortus ad Nonas Octobris. Occasus Plejadum ad XII. Kal. Decembris. Demum Brumale Solstitium X. Kal. Januarii propè. Porrò hæc deinceps etiam evariabunt, cum observationibus summi illius Astronomi Tychonis Brahei, inerrantes stellæ quotannis secunda 51. secundùm ordinem signorum progrediantur.

Sed & cum his observabiles quoq; sunt dies Caniculares, ab ortu utriusque Canis ad finem usque Augusti, de quibus Hippocrates 4. *Aphor.* 5. *sub Cane, & ante Canem*: Dies Halcionii, qui circa festum Divi Martini tranquilli, & aprici esse solent. Ortus etiam, & occasus Hyadum elabente Majo, atque imminente Decembre; itemque Lunæ elationes, ac depressitates circa Tellurem in suis Apogæis, & Perigæis, aliaque hujus generis plura ab Agricolis potissimùm, & Nautis passim observata, cùm ex his putent Aerem plurimùm immutari, exoriri ventos, grandines, procellas; unde corpora etiam vehementer affici contingit.

Cùm insuper Anni tempus naturalem, & consuetam non servat constitutionem, varias, diversasque

ægritudines progignit ; puta cùm per Æſtatem pluviæ ingruunt, & per Hyemem Auſtri perflant impetuoſius, Ver alget, æſtuat Autumnus. Ita namque graves, morboſaſque conſtitutiones accidiſſe refert idem Hippocrates *in libris Epidemiorum*, & notatur *hoc eodem* 3. *Aphor. à tex.* 11.*inferiùs*.

De cæteris verò mutationibus meminit idem Hippocrates *hoc eod*.3. *Aphor*.4. inquiens: *In Temporibus quando eadem die modò calor, modò frigus viget, autumnales morbos expectare oportet*. Neque ſolùm caloris, aut frigoris vehementes, & ſubitæ alterationes, ſed etiam humiditatis, & ſiccitatis mutationes morbificæ eſſe conſueverunt, ut propterea quacumque de Cauſa Aer permutetur, aut afficiatur, humana Corpora perturbari contingat; unde ſi craſſus, nebuloſus, turbulentus, nimboſus, ventis agitatus; mox omninò tranquillus, apricus, fervidus, denſatus, aut laxatus fiat, non leviter nocebit : Natura enim noſtra, quemadmodùm congruentibus, & aſſuetis gaudet, ita repentinas, ac incongruentes mutationes, atque viciſſitudines ægrè ferre ſolet. Quamobrem ſubdit Hippocrates, *& in quibuſdam temporibus magnæ mutationes aut frigoris, aut caloris, & alia pro ratione, eodem modo*; quibus comprehendi quoque videntur, quæ incolatu, exercitiis, indumentis, aliiſque ſimilibus ſubitæ mutationes fiunt, ut in dies experimur; ab his etenim repentè mutatis, diverſimodè quoque Aer nos afficit, interturbata præſertim perſpiratione.

Quarta autem fit vis Aeris in Corporibus quibuſcumque permutandis, alterandiſque, vel ex eo quiſque coniiciet, quòd quæ ab eo defenduntur, diutiſſimè produrant: ſic Vinum ad annos integros ſervatur ferens ætatem, atque vigorem inconcuſſum, cùm oleo ab ambiente Aere præmunitur. Fructus recentes cera obliti ad remotiſſimas Regiones devehuntur, & nedùm incorrupti, ſed perindè ac ab arboribus tum decerpti. Pari modo multa ſervantur in melle, vino, ejuſque ſpiritu, cæteriſque liquoribus; ſed & in millio, arena, cineribus, aliiſque, quibus illa ab Aeris contactu præcaveantur; Et in Machina pneumatica Boylei, exhauſto Aere, diutiſſimè carnes, fraga, mora, ceraſa, pruna, aliique fructus, floreſque varii, adeò illibata aſſervantur, ut nec marceſcant, nec acorem contrahant. Vinum quoque, cerviſia, ac ſanguis ipſe ab animalibus eductus, etſi longo tempore in eadem ſint repoſita, non aliter indè poſteà extrahuntur, ac fuerunt incluſa. Aeris quippè vi, atque efficacia, quam Elateris nomine inſignitam Recentiores Philoſophi voluerunt, ſuſcitantur in Corporibus fermantationes, commotioneſque internæ, ut & acerba quęque maturitati ſubiiciantur, atque in jam maturis mobiles, tenuioreſq; partes adigantur, exſolvanturque, quinimmò pro variorum Corporum, halituum, & vaporum cum ipſo intermiſtione, variæ, multigenæque excitentur mutationes; undè experimur ædificia ad oras maritimas expoſita per elaterem cum vaporibus acido-muriaticis Æquoris commiſtum, ſenſim corrodi, atque manifeſtè conſumi. Quamobrem jure optimò credi poteſt vorax Tempus cuncta conſumere dentibus ab Aere mutuatis, præſertim cùm diverſimodè is affectus per tempeſtatum viciſſitudines, multifariam quoque halituum, & vaporum commiſtione

acui-

acuitur, & erodentior evadit. Atque hinc non temerè Olymp. Nemesian. *Eclog.3.* cecinit.

Omnia tempus alit, tempus rapit, usus in arcto est. Ab uno siquidem Aere consumimur simul, & alimur, unde principium alimenti Aer Hippocrati dicitur, & enarratorum hactenùs accidentium causa: atqui usus ejus in arcto quoque est; nam sicuti juvat in plerisque, ita in multis aliis nocere solet: undè Causa indifferens statuitur à Medicis, cùm quo vario illius usu & obesse, & prodesse possit.

At verò præter Temporum Anni varietates, notabiles quoque in Aere fiunt mutationes, indeque corporum alterationes, atque ægritudines, à Ventis: hi namque non solùm Aerem vel repurgant, vel inquinant, adeòque serenitatem, vel nebulas afferunt, æstum, vel algorem; sed etiam variis, multigenisque vaporibus, ac halitibus inficiunt, nitrosis, sulphureis, aluminosis, vitriolicis, mercurialibus, aliisque, quibus respiratio in Animantibus non minimùm offenditur, & permeans sanguis per pulmones inficitur, undè sæpenumerò Catarrhi, Tusses, Hæmaptoes, Pleuritides, Anginæ, Dysenteriæ, Febres, aliæque ægritudines perniciosissimæ exoriuntur. Sunt autem ex his aliqui statis temporibus perflantes, ut etiam aves ad Nos perducant: sunt & alii, qui indifferenter. Verumtamen & Regiones pleræque certis quibusdam statibus subiiciuntur, ut Urbs hęc nostra Neapolis Australibus ventis ferè perpetim afflata, ut propterea distillationes, atque artuum dolores, & Capitis languores subeat; sed & quidam Telluris tractus peculiares ventos sunt sortiti statis temporibus prosperos, vel adversos.

V. Hipp. de hum.

Commoda, & incommoda Ventorum. V. l. de Aere Aq. & loc. lib. de hum. & de flat

Historiis est jam notissimùm sæviisse in Græciam diram Pestem ventorum afflatu ex Ægypto delatam, quam perpetuis monimentis descripsere soluta oratione Thucydides, atque heroico carmine Lucretius. Has autem ex depravato Aere affectiones, alterationesque, solus ignis corrigere, atque delere poterit, cùm & Hippocrates ipse in Græciæ pestilentiis integras sylvas incendi jusserit ad Aeris repurgationem. Cæterùm quia non omnes Homines in ejusmodi Temporum mutationibus, & Aeris alterationibus æquabiliter afficiuntur, vel ægrotant, sed qui solùm, aut habitudine, aut humoribus, sunt dispositi, propterea sequentibus Aphorismis, quibus Tempestatibus, ac particularibus Temporum mutationibus Corporum habitudines specialiter subiiciantur, sigillatim enucleat.

APHORISMUS II.

Naturarum aliæ quidem ad Aestatem; aliæ verò ad Hyemem, benè, malève, se habent.

INnumeris Experimentis est comprobatum, non omnes Homines quavis Anni tempestate æquè bene Vitam degere, atque inculpata valetudine frui, sed quosdam in una, alios in alia salubriùs vivere: & quidem lacertosos, atque obesos, ambienti frigido faciliùs obsistere, meliùsque valere; graciles verò multùm affici, atque offendi: cùm tamen contrà hi meliùs se habeant Æstate, illi deteriùs; Unde ex Temporum mutationibus potiùs uni, quàm alteri afficientur, prout ipsorum habitudo, ac propensio huic, vel illi tempestati magis subiicietur.

Naturas tùm hic, tùm alibi Galenus

lenus Temperies interpretatur, quippe qui omnia corporibus humanis contingentia, calore, frigore, humiditate, ac ſiccitate, veluti primis qualitatibus, eſt metitus: quamobrem in Æſtate meliùs, quàm in Hyeme illos habere ait, quorum Temperies frigida, humidaque eſt; qui verò Temperamento ſunt præditi calido ſicco, ſalubriùs iu Hyeme, deteriùs in Æſtate. Verùm hac ratione obeſa Corpora, quæ frigida, & humida, ab ipſo dicuntur, ſalubriorem degerent vitam Æſtáte, quàm Hyeme; & contrà gracilia, veluti calida ſicca, malè ſe haberent in Æſtate, & benè in Hyeme; cùm tamen obeſa Corpora efficaciùs obſiſtant hyberno, frigidoque ambienti, à quo graviter gracilia offenduntur.

Naturas hic igitur exponere oportebit, quas alibi nos Corporum conſtitutiones, & habitudines appellavimus, deſumptas à textura partium ſimilarium organicas componentium, unà cùm ſanguinis illas irrigantis conformatione: quibus enim ſanguis ineſt floridus, vegetus, vividus, qui quaquaverſum partes ſubeat, & ad obeundas operationes agilitet, hos calidam temperiem, ſeu conſtitutionem, nactos dicemus; quibus verò, parte potiùs auctifica refertus eſt, obeſiores erunt, ſed minùs calida pręditi temperatura. Confert autem ambiens Aer, ſive calidior, ſive frigidior evadat, ad ejuſmodi Corporum conſtitutiones vigorandas, vel permutandas, inſpiratione ſimul, & perſpiratione; quamobrem tempore æſtivo, quia tenujor ſanguis evadit ex inſpirato aere, & ex cute rariori promptiùs perſpirant craſſiora ejuſdem repurgamenta, propterea hebetes, & humidæ Corporum conſtitutiones, ſalubriùs tunc degunt; deteriùs verò hyeme, impedita ejuſcemodi perſpiratione, & ſanguine à frigidiori Aere aliquàtulum conſtipato. Ita pariter reliquæ Corporum habitudines meliùs Æſtate, pejus Hyeme degent, quatenùs ab utroque, hoc, vel alterutro Aeris beneficio, emolumentum, aut detrimentum ex adverſo ſortientur. Neque verò perpetuò verum eſt frigidas, quas vocant, aut calidas temperaturas, Æſtate benè, Hyeme malè, ac viciſſim ſe habere, niſi ex memoratis Cauſis inſpirationis, trāſpirationiſque, ſanguis benè, vel malè afficiatur; ſiquidem fieri poteſt, ut frigido præditi temperamento, ſicut & calido, obeſi ſimul, & graciles, ęquè malè ſe habeant in Hyeme, atque in Æſtate, ſi nimirùm effœtus in illis ſanguis, in his valdè tenuis, facilè diſperdatur, & evaneſcat, ab ingenti Aeris æſtu; & opprimatur, atque hebetetur à Brumæ algore. Undè pleroſque novi ex utraque Anni tempeſtate aſpera, ferè quotannis ægrotare, & ſolùm vitam ducere ſalubriorem tempore verno, aut etiam æſtivo, modò calor remiſſior foret, aut aerem incolerent temperatiorem, zephyriſque perflatum; quoniam in his imbecilla ſanguinis conſtitutio, & laxa textura membrorum, utrumque exceſſum ferre non poterat. Sic levis lucernæ flammula citò extinguitur, cùm ſi algenti, denſatoque aeri exponatur, tùm ſi diſtracto, ventilatoque, immò etiam radiis ſolaribus vehementer verberato, aut aliter intenſiùs excalefacto. Jure ergo optimo Hippocrates Naturas Hominum indiſcriminatim commemoravit, nulla caloris, aut frigoris, alteriuſve qualitatis facta mentione.

APHORISMUS III.

Morbi quoque, alii ad alia benè, vel malè ſe habent, & quædam ætates ad tempora, & loca, & victus genera.

QUod dixerat de Naturis, & Corporum conſtitutionibus, nunc de ægritudinibus, deque ipſis ægrotantibus, illorumque ætatibus pronunciat, ut ſenſus ſit, Morbos in quibuſdam mitiores evadere, & ſecuriores, in aliis verò graviores, periculoſioreſque, prout ægrotantes ipſi hac, vel illa habitudine præditi, in unam, vel alteram morborum conſtitutionem proclives fuerint. Sic graciles ex diſtillationibus, Tuſſi, Dyſenteria; obeſi verò ex Aſthmate, Hydrope, Sopore, Palpitatione graviùs afficiuntur: In ætate puerili minùs periculoſæ ſunt Variolę, quam in ætate conſiſtenti, ac ſenili. Faciliùs pariter, citiùſque deſinunt Quartanæ, Obſtructiones, & Articulorum dolores Æſtate, quàm Hyeme. Hydropes, & Cachexiæ, in montanis, ac maritimis locis leviùs affligunt, meliuſque curantur; In campeſtribus verò Phthiſes, & Atrophiæ. Attenuans victus gravior in juventute, & in morbis à tenuibus humoribus exortis; ut & plenior, ac conſiſtentior in ſucciplenis. Horum autem omnium latiſſimè meminit *in libris Epidemiorum* Hippocrates, ubi Epidemios morbos referens populariter graſſantes, non omnes tamen ægros æquabiliter affectos narrat, ſed pro varia cujuſque habitudine, ac natura, itemque ætate, tempore, regione, diæta, alios graviùs, alios leviùs ægrotaſſe, neque ſingulos cum uno, eodemque genere ſymptomatum.

lib. 1. & 3.

Sed num ad Morbos potiùs, an veriùs ad Cauſas reſpexerit Hippocrates, & unde benè, vel malè ægritudines ſe habere dixerit ad alia, atque alia comparatas, dubitari poterit. Et quidem in textu videtur ſolum ægritudines memoraſſe, ut effectus noſtris ſenſibus magis obvios. Sed reverà Cauſas magis proſpexiſſe dicendum eſt: nam morbi benè, vel malè ſe habent ad alia, aut alia, quatenus Cauſæ illos efficientes, aut conſervantes, abſcinduntur, vel emendantur; aut contra augentur, & exaſperantur: non enim alia de cauſa tertianæ febres Æſtate breviantur, & ingraveſcunt, niſi quia humor illas fovens promptius diſſipatur, aut contra acuitur. Sic pariter dolores articulares citiùs deſinere ſolent Æſtate, ſeriùs Hyeme, quia per ęſtum vitioſi ſucci attenuantur, & exſolvuntur, per hybernum verò frigus detinentur, & incraſſeſcunt. Perperam proinde agunt, qui in præſcribendo victu ægrotantibus, ſummo ſtudio adnituntur adverſus morbos pugnare, cum in calidis, quas vocant, ægritudinibus frigefacientia cibaria præcipiunt, etiamſi humores prædicent crudos, & phlegmaticam, tenacemque pituitam; quamobrem febricitantes omnes pari modo cibant, oleribus, juſculis, conſumptis, cum ſeminibus, ſyrupis, & electuariis refrigerantibus, ut propterea Morbos inſanabiles reddant, vel protrahant.

Præterea adjecit Hippocrates quaſdam ætates ad quædam tempora, loca, & victus genera, etiam bene, vel male ſe habere, videlicet quia, *Pueri*, ut inquit Celſus, *pro ximique his, Vere optimè valent, & Æſtate prima tutiſſimi ſunt, Senes Æſtate, & Autumni prima parte, Juvenes Hyeme, quique inter juventam,* lib. 2. c. 1.

tam, senectutemquè sunt: inimicior autem Senibus Hyems, Aestas Adolescentibus est. Quidam salubriorem ducunt vitam in maritimis, alii in montanis locis: & nonnulli uno victus genere bene valent, alio quamvis perfectiori, non item.

Hinc ergo prudens Medicus pro varia Corporum constitutione, atq; habitudine, diversimodè in illorum ægritudinibus se gerat, & prout noverit in hanc, aut aliam, cùm morbos, morborumque Causas, tum ægrotos, ipsorumque naturas, atque ætates propendere constitutionem, ita hoc, vel illo utetur victu, ac medicamento, cavens ea, quæ omninò dissentanea ejuscemodi Tempestatibus, & Constitutionibus videbuntur. Non semel autem contigit, populares quosdam morbos feliciter depulisse indicto statim à principio vomitu, sed & alios, propinatis potionibus gelidarum aquarum, quæ vim alexipharmacam participarent. Quandoque præstat morbum protinus validissimis remediis adoriri; interdùm verò ejus impetum effugere, ac declinare, Celsi consilio *lib. 2. cap. 5.* dicentis: *Neque ulla alia spes in malis magnis est, quàm ut impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum praestet.* Qui itaque sciverit ægritudines per suos impetus, ac tempora, in variis Corporum habitudinibus, atque ætatibus, secundùm vicissitudines moderari, planè is in Medicina facienda magnus erit.

APHORISMUS IV.

In temporibus, quando eadem die modò calor, modò frigus fit, Autumnales morbos expectare oportet.

DAmna ex mutationibus Temporum universim oriri anteà exposuerat, nunc speciatim morbos futuros autumnales pronunciat, quandocumque eadem die modò calor, modò frigus vigeat, idque sive in Vere, sive in Æstate, sive in cæteris Anni temporibus contingat. Neque solùm si eadem die, sed etiam si longa dierum serie, ejusmodi mutationes fiant; sed enim eodem die contingentes frigoris, & caloris mutationes, periculosiores procul dubio sunt, quippè quæ subitaneæ, & repentinæ, celeriter Corpora agitantes, perturbantesque ad opposita; undè speciatim etiam notantur frigoris, & caloris alterationes; veluti quæ sensibiliùs solidas Corporis partes commovent, atq; in contraria deducunt: Calore enim humores liquantur, & ad sudorem disponuntur, viscera laxantur, pori cutis rarefiunt, & halituum perspiratio uberior fit: frigore verò ista cohibetur, densantur humores, & promotus sudor impeditur; quare ex inæquali, & subita hac commotione, graves noxas ingruere necessum est, quales sunt Autumnales. Morbi siquidem in Autumno evenientes incostantes sunt, & mali moris, quandoquidem nullum planè tempus eo majores habet inæqualitates: etenim mane, & circa Solis occasum frigus persentitur, & longè majus noctu; Meridie verò calor nimius invalescit; ut propterea ea tempestate plurimi, gravesque morbi passim ingruant.

Non

Non tamen quis existimet, ex unico dumtaxat die, mutationem è calido in frigidum vicissim habitam, morbos portendere graves, & autumnales, sed cùm diù perduraverit: siquidem quod semel accidit, facilè à quocumque etiam debili toleratur; neque tantæ efficacitatis esse potest, ut vehementer corpora concutiat, & sensibilem noxam imprimat. Itaque oportet, ut iteratis diebus ejuscemodi permutationes contingant; quemadmodùm & Ovidius expressit, 2. *de Arte amandi.*

Cùm modò frigoribus premimur, modò solvimur æstu:
Aere non certo, corpora languor habet.

Et Celsus *lib.2 cap.1. ex tempestatibus*, inquit, *optima æquales sunt, sive frigidæ, sive calidæ; pessimæ, quæ maximè variant: quo fit, ut Autumnus plurimos opprimat, nam ferè meridianis temporibus calor, nocturnis, atq; matutinis, simulq; etiam vespertinis frigus est.* Cùm & *lib.1.c.3.* diętam per id temporis pręscribens, propter Cœli varietatem, maximè periculosam, monuerit, neque sine veste, neque sine calceamentis prodire oportere, præcipuèque diebus frigidioribus, neque sub dio noctu dormire. Ubi præfatos Auctores non de unius diei vicissitudine, sed de pluribus plurimorum dierum, palam est fuisse loquutos.

Subitæ igitur, & repentinæ vicissitudines nedùm ipso vigente Autumno, sed etiam extra hoc tempus, quandocumque contingant, timendæ sunt; cùm subindè vagari soleant illa morborum genera, quæ ea tempestate grassantur; siquidem non à tempore, sed ab ipsâ vicissitudine, morborum Causæ, ipsiq; morbi propter subitas Corporum alterationes progignuntur. Quamobrem plurimùm degenerabunt à consueta, & naturali constitutione, reliquæ Anni tempestates, si fortasse non æquabilem servaverint aut caloris, aut frigoris habitudinem; & longè deterior fiet Autumnus, si & ipse in sua inæqualitate adhuc sit inconstans. Ceterùm si mutationes istæ, atq; vicissitudines Aeris repentinæ nocent sanis, multò magis afficient ęgrotos: unde experimur ęgritudines cęteroqui leves, ac benignas, ob Autumnalis tempestatis varietatem, atq; inconstantiam, protinùs in malignas, & exitiales commutari. Perperam proindè agunt, qui pręter aeris inclementiam, ultroneas sibi excitant ejuscemodi permutationes, cùm modò calido, modò frigido aeri se exponant, modò æstuent, & sudent, modò refrigescant, & frigida laventur, modò integumentis duplicibus utantur, modò simplicioribus: quod & non rarò Medici à febricitantibus factitatum turpiter & laudant, & commendant.

APHORISMUS V.

Austri auditum bebetant, caliginèm visui offundunt, caput gravant, tarditatem, & languorem inducunt. Quando igitur invaluerint, talia in morbis accidunt. Contra si aquilonia sit tempestas, tusses vigent, faucium asperitates, alvi duræ, difficultates urinæ, horrores, costarum dolores, & pectoris. Quando igitur hęc viget, talia in morbis expectare oportet.

Detrimenta à Ventis oriũda hic enumerat Hippocrates, potissimùm autem ab Australibus, & Boreis, qui cæteris infensiores, frequentioresq; esse solent, & quodammodò reliquos alios è collateralibus com-

complectentes, utrumque Ortum, atque Occasum, æstivum, & hyemalem, cum ea amplitudine, quæ Tropicis, ab Aequatore, & ab Ortu Autumnali, ac Verno, competit: quippe non solùm Auster, sed Africus, & Notus, Venti Australes appellantur; sicuti Boreales ex adverso, Aquilo, Boreas, & Corus; & quemadmodùm illi consimilem in humectando, & calefaciendo vim, facultatemque referunt; itá isti in exsiccando, & frigefaciendo.

At verò sicuti Ventorum vis, atque efficacia, varia observatur, itá Origo diversa esse debet, quæ planè tandiù Physiologorum ingenia fatigavit, ut inter arcana Naturæ illam plerique repositam existiment, cùm post longam, continentemque inquisitionem, necdùm hactenùs patuerit. Certum autem unicuique est, in his Aerem diversimodè agitari, atq; huc, vel illuc violentiùs commoveri, unde plerisque putatum, Ventum non esse aliud, quàm Aerem motum: quibus assentitur Hippocrates *lib. de flatib.* definiens Ventum, *Aeris fluxum, & fusionem*. Ut autem Aer impetuosiùs moveatur, quidpiam omninò alienum, ac differens, quod agitet, atque impellat, cum illo intermisceri necessum est, cujus causa varias quoque excitet alterationes. Aristotelei halitus, è Terraqueo globo erumpentes, causam commoti Aeris dixere, qui vi Solis in altum elati, ubi ad secundam ejus Regionem offenderint, repercutiuntur, ac nequeuntes deorsùm, contrà levium naturam, tendere, in gyrum primùm revolvuntur, deinde huc, aut illuc dissiliunt, & ventos gignunt in hanc, vel illam plagam excurrentes. At si exhalationes istæ uniusmodi sunt, eamdemque semper terream naturam participant, profectò Venti omnes siccitatem præseferrent, & ejusdem observarentur conditionis. Neq; verum est, quod Macrobius asserit *lib. 2. in Somn. Scip. c. 5.* variari ventos à locorum, per quæ transeunt, varietate; adeòque Austrum in sua origine gelidum, per Zonam torridam commeatu, sensim incalescere, atque postremò ad Nos calidum pervenire; ut & ventum Septemtrionalem ad eos, qui Australes regiones inhabitant, propter eamdem rationem: Nam deberent quoque, qui Aestate calidi sunt, fieri per Hyemem frigidi, & qui Hyeme frigidi, per Aestatem calidi, cùm Regiones ex opposito rigentes, aut ferventes pervaderent; quin & nulli per Aestatem frigidi forent, & nulli per Hyemem calidi, sed omnes temporis constitutionem sequi deberent, aut etiam locorum conditionem: atque sub Zona Torrida calidissimi, in Temperata moderati, in Frigida frigidissimi semper essent. Atqui falsum omninò est, ventos sub Zona Torrida æstuosos esse, etenim qui eas Regiones perlustrarunt, referunt suaves Zephyros, ac largos imbres, ventososque, ibi vigere, temperareq; plurimùm perpendiculares Solis radios, ut propterea perperam creditum sit Aristoteli, cæterisque Veteribus, Zonam illam esse inhabitabilem. Neque prætereà verum est, Ventos tam vastas, remotasque Regiones percurrere, cùm peculiaribus quibusdam locis concludantur, & suos unaquæque Regio proprios, particularesque habeat flatus, quibus serenitate gaudeat, aut imbribus irrigetur, caleat, aut frigeat. Auster, & Notus venti nobis Neapolim incolentibus humidissimi, Apulis afferunt serenitatem, quibus tamen pluit flante Euro, vel Cæcia. Sed & nō rarò alicubi Venti perflant sævissimi,

V. Cas. fend. 5. 3. L. 1. c. 1.

quo

quo tempore alibi, modico Telluris tractu interjecto, neque levis aura perſentitur. Cùm hìc Neapoli anno 1688. Nonis Junii horribilis ille Terrę tremor accidit, quieſcente poſt dirum præſterem Aere, viguit Romæ Auſter vehementiſſimus. Unde liquet, oriri, aut perire flatus, Ventoſque, longè propiùs, quam ut vulgò putatur, ex ſpecubus, è clivis, faſtigiis, & radicibus Montium, è Mari, Fretis, Sinubus, nec è tam diſſitis locis proficiſci.

At verò varietas Ventorum, ferentium ſive frigus, ſive calorem, referenda videtur ad halitus quidem, & vapores, qui è Terra, vel Mari erumpentes, per Aerem diffunduntur, ſed naturam diverſam referunt ſpirituoſalinam halinitri, ammoniaci, aluminis, ſulphuris, vitrioli, bituminis, aliuſve, quique ſæpenumerò diſſiliunt, atque feruntur, quo radii Solis impellunt, & Luna Telluri propinquior deprimit, aut peculiaris quædam loci habitudo coarctat. Equidem halinitroſi Aerem infrigidant, aluminoſi, ſulphurei, & ammoniaci calefaciunt; miſti & grandines ſimul, & procellas adducunt, & bituminoſi etiam tonitrua, ac fulmina; Ut proptereà ſit, cur primi poſt æſtatem imbres procellis, grandinibus, tonitruis, ac vehementiſſimis flatibus conſocientur, quia ex præarefacta Tellure varii, diverſique ſalium ſpiritus per Aerem ſunt interſperſi, qui mox nubibus concluſi, procellas excitant. Statis etiam temporibus ſpirant non raró Venti ejus planè pravitatis, ut illis ſata, fructus, flores, folia, palmites urantur, & veluti ſiderata vita priventur, ob hoſtilem, peſſimamq; vaporum, aut exhalationum flatus, ipſos promoventium conditionem, unde ros etiam, ac pruina ex his decidua inſenſiſſima vegetantibus eſſe ſolet, tranſitque in rubiginem. Sic quoq; experimur Sale Nitro aquam congelari, & congelatam à ſpiritibus ex alumine, & ammoniaco elicitis exſolvi, & calefieri. Eteſiæ Venti ab Hippocrate memorati circà Solſtitium æſtivum, cùm Nilus exundare incipit, quotannis ſpirant, atque per eas Regiones æſtum Aeris mirificè temperant, quoniam tum aquæ ipſæ, tum ſpiritus perflantes plurima nitri copia ſunt referti. Hinc etiam eſt, ut Boreales venti Aerem ſerenum, & frigidum faciant; Auſtrini verò conturbent, & nubilum, ac pluvioſum reddant, quia vapores aquei à ſpiritibus nitroſis conglaciantur, ac præcipitantur; ab aluminoſis verò diſſolvuntur, & attolluntur. Sed & Radii Solis, ac Lunæ motus propinquior noſtræ Telluri ſolent quoque ſæpeſæpiùs ventos in hanc, vel illam plagam propellere; unde oriente Sole Venti plerumque ſpirant orientales, Eurus, Subſolanus, & Vulturnus; & occidui Favonius, Circius, & Zephyrus, ipſo in Occaſum inclinante: in ſignis Auſtralibus Auſtrini, & in Borealibus Borei ſæpiſſime perflant; quinimmò ab Auſtrinis flatibus calor in Aere ſenſibiliùs perſentitur, frigus verò à Borealibus. Luna inſuper circa Tellurem depreſſior vim aeris elaſticam comprimendo, & coarctando, Ventos quoque excitat, plerumque turbulentos, & irregulares, ob variam elateris commotionem, protruſionemq; niſi tamen recta ex concordi impetu feratur. Diverſa demùm locorum habitudo flatus etiam vel excitat, vel variat. Etenim in Montibus, Speluncis, Iſthmis, & in cujuſvis generis fodinis, peculiares quidam flatus obſervantur; itemque in quibuſdam Maris ſinubus, Fretis, Scopulis, quia nimirùm halitus, aut vapores illinc erum-

erumpunt, aerem commoventes, & magis, minùsque agitantes, huc, aut illuc, pro loci, & vaporum conditione. Hac ratione Venti in montibus plerumque frigorifici esse solent, in oris maritimis humectantes, & calorifici, atque in aliis locis alii, pro fossilium varietate, quibus aer diversimodè refertus, diverso quoque modo nostra corpora afficit.

Hinc modò facilè ratio reddi potest, cur Austri complura Corporibus, præcipuè debilibus, incommoda afferant, præsertim verò Auditum hebetent, caliginem Visui offundant, Caput gravent. Quoniam vapores plurimos concitant, & Aerem turbant, qui propterea viscera delaxat, & inquinat, cunctos liquores fluxiliores reddit, sed speciatim sanguinem à sua compage laxiorem; unde gravedines, catarrhi, hebetudines membrorum, totius Corporis laxitates, gravis auditus, & visus caliginosus. Graviùs autem præ cæteris Caput afficitur, quia debilius, atque externis alterantibus magis obvium, quocircà universo postmodùm Corpori torpor accidit; siquidem gravato Cerebro, nervi quoque, membranæ, & musculi afficiuntur. Accedit, quòd nedùm respiratione, sed etiam contactu vapores per Aerem diffusi Corpora madefaciunt, ac poros cutis infarcientes interturbant transpirationem; sed enim tunc etiam marmora exsudare conspicimus à vaporibus ibi consistentibus in aquã. At verò expertum est, phialam nive repletam exteriùs in ambitu vapores per Aerem dispersos cogere in Aquam, ut exindè modicum post tempus plures amphoras colligere liceat. Nuperrimè etiam excogitatus est nobis modus (& quidem alius ab eo, quo, per salem plus, minùsve in lance ponderosum, usus est olim Galileus) internoscendi copiam, vel inopiam humoris in aere, ope cujusdam Instrumenti in planisphærii formam instructi, atque in XII. partes distributi. Id enim per suum gnomonem indicat in designatis partibus quantus humor cum Aere sit commistus. In pluviosa tempestate usque ad XI. progreditur hìc Neapoli; in boreali verò, & æstuosa, nonnisi ad V. solùm regreditur. Non mirum igitur, si tantoperè Capitis affectibus, artuum doloribus, & distillationibus obnoxia illa sit, musculi Corporis per id tempus delaxentur, & Organa sensuum obtundantur.

V. ex per Flo.

Cùm ergo hujusmodi tempestas Australium flatuum prævaluerit, diùque perduraverit, talia in morbis accidunt: idest ægrotantes, licèt aliis morborum generibus sint correpti, his tamen prætereà symptomatibus afficientur, quæ sane non sequentur eorumdem morborum naturam, sed Austrinam temporis constitutionem. Quamobrem solers Medicus minimè ex his morbo supervenientibus decipietur tam in prognosi, quàm in Curatione, si Tempestatis habitudinem scrutatus, exploratum habuerit, quid vi morbi, & quid vi causarum externarum ægris contingat, ut benè etiam advertit Heurnius.

At contrà in Aquilonia tempestate, Tusses vigent, præsertim aridæ Celso dictæ, & Faucium asperitates, à frigida, & nitrosa Ventorum Borealium conditione, quæ pectori inimica est, ex eodem Hippocrate 5. *Aph.* 18. Fiunt etiam alvi duræ, tum quia felleus humor in ejusmodi Aquilonaribus Tempestatibus minuitur, figitur, aut hebetatur; tum quia absumptis humiditatibus, quæ alvum laxare solent, venter adstringitur, & fæces obdurescunt: nam sicut

non

non exigua humiditas una cum Aere humido per inspirationem in Corpus hauritur; ita cum sicco absumitur; unde flante Borea magis sitire solemus, quàm flante Austro, etsi hic calidus, ille frigidus percipiatur. Horrores pariter, non quidem ab interna causa inducti, ut in febribus intermittentibus, sed ab eodem ambiente frigido perspirationem comprimente. Denique difficultates urinæ, costarum, & pectoris dolores, sive à concrescente sanguine, qui facilè Pulmonibus, cæterisque partibus Respirationi inservientibus hærescit, sive ab impedita, interturbataque perspiratione; sive etiam quia nitrosi Spiritus inspiratione Aeris hausti acorem Sanguini communicant, ejusque Serum cogunt, ac exprimunt; unde adaugetur urina, & acrior evadit, atque dolores laterales, & quandoque etiam internæ inflammationes ibidem excitantur. Utramque hanc Tempestatem Borealium, & Australium ventorum sic latinus Hippocrates expressit *lib.* 2. *cap.*1. *Ex Tempestatibus Aquilo tussim movet*, *fauces exasperat*, *ventrem astringit*, *urinam supprimit*, *horrores excitat*; *Item dolores lateris*, *& pectoris*: *sanum tamen Corpus spissat*, *& mobilius*, *atque expeditius reddit*. *Auster aures hebetat*, *sensus tardat*, *capitis dolores movet*, *alvum solvit*, *totum Corpus efficit hebes*, *humidum*, *languidum*.

Ejusmodi autem à Ventis impetuosioribus tum austrinis, tum boreis, incommoda, qua ratione vitari possint, edocuit Vitruvius, Palladius, atque medicè magis Galenus in suis *libris de sanitate tuenda*. Memorabile verò est, quod olim est molitus Acron Agrigentinus (Laertius id etiam factum scribit ab Empedocle ejusdem Acronis auditore) insignis sui temporix Medicus, atque Hippocrate vetustior, ad vindicandam ab immani peste Siciliam. Is enim coriis bubulis, ad id affabrè comparatis, ventos primùm, quorumdam montium, unde illi spirabant, angustiis interceptis, coercuit, mox ignes plurimos accendi jussit, ut pravi halitus per Aerem dispersi absumerentur, isque meliorem nactus conditionem, remedio in posterùm foret sanguini, & Cordi, quod priùs infecerat; Idipsum quoque gestum legimus ab Hippocrate, qui integras sylvas comburi præcepit, cùm Græcia pravo Ventorum afflatu pestilentia vexaretur. Cæterùm partibus speciatim affectis ex mala earumdem Tempestatum Constitutione succurrendum erit iis præsidiorum generibus, quæ à nobis alibi sunt memorata. Solùm hìc referam, quod Aristoteles *in suis problematis*, sedari Tussim animadvertit, illamque veluti momento desinere, cohibito spiritu. Verumtamen siccam esse decet, quæ ab aquilonia tempestate accidit, non autem humidam, quæ cùm à concretis humoribus in cavo pectoris, aùt pulmonis oriatur, nonnisi, anacatharsim moventibus medicamentis, curari poterit.

APHORISMUS VI.

Quando Aestas fit Veri similis, sudores in febribus multos expectare oportet.

DE his, quæ accidunt ægrotantibus, ab Aquilonia, vel Austrina Tempestate, præcedenti Aphorismo egit Hippocrates; nunc ea prosequitur, quæ à mutata, variataque constitutione temporum eveniunt; præsertim verò Æstatis meminit,

nit, cùm Veris naturam æmulatur, aitque febricitantes plurimùm sudaturos, cùm Æstas sit Veri similis, id-est ingenti suo ardore deficit, & temperiem quamdam refert, non absimilem ei, quæ in Vere naturaliter contingit: & quoniam Morbi per Æstatem vagantes plerumque sudore finiuntur, quo carere solent ęgritudines hybernæ, idcircò de Æstate solummodò hæc specialiter notavit.

Neque verò à temperie solùm Aeris vernali per Æstatem contingente, plerique volunt futuros in febribus sudores, sed à pluviosa constitutione, quippe quia Ver pluviosum esse solet; unde Aristoteles *in Meteoris* asseruit pluviosum magis esse Tempus Vernum, quàm Hybernum: tunc etenim Sol moderato Calore vapores è Terraqueo globo elicit, elevat, & in imbres commutat, qui sanè per Æstatem extenuati dispereunt, & in Hyeme congelascunt, vel aliò ab Aquiloniis Ventis amandantur. Cùm igitur Æstas sit Veri similis, imbribus abundans, sudores multi in febribus aderunt consequentes ejus tempestatis humidam, & pluviosám constitutionem. Hinc 2. *epidem.sect.*1. dicitur *pluvias minutas in Aestate febres sudorificas efficere*. Modò minutæ pluviæ sunt propriæ Vernalis tempestatis.

Ex his autem facilè deducere licebit, qua ratione Hippocrates sudores afferat multos in febribus expectandos: cùm enim Corpora multo humore per id temporis imbuantur, necesse est motu Naturæ, causam morbificam depellere conantis, illum subinde educi sudoribus, qui tum febris impetu, tum æstivi temporis ratione plurimi fient; quinimmò etiam à principio comparebunt, exudante nimirùm sponte aqueo humore, poros Cutis, & glandulas subtercutaneas occupante, vel impetente.

Febres autem speciatim memoravit, non quòd in cæteris ægritudinibus, quæ eo tempore contingere possunt, sudores ejusmodi nulli fiant; sed quia hi potissimùm febres comitantur, & ab æstu febrili promptius erumpunt. At verò non distinxit febris speciem, fortè quia omnes voluit comprehensas, ea solùm differentia, quòd in quibusdam sudores isti critici, & salutares sint, in aliis symptomatici, & inutiles. Quamobrem tacitè Medicos admonet, ne sudoris copiam, ac promptitudinem omninò reformident, aut ultro commendent; quasi verò damnum, aut emolumentum pro re nata non sit interdùm allaturus: etenim ab humida Temporis constitutione, non verò à causa morbifica, sudor ille provenit. Quamquam possit etiam cum humore febrili conjungi, & simul excerni salubriter, si nimirùm cætera concurrant, quæ crisim salutarem comitantur. Porrò quemadmodùm præcedenti Aphorismo adiectum est: *talia in morbis expectare oportet*; sic pariter nunc dicitur, sudores multos in febribus esse expectandos, cùm Æstas sit Veri similis, non quidem à febre, ejusque causa, sed ab ambientis humidi, ac pluviosi constitutione.

Quòd si fortasse ejusmodi verna constitutio vigeat per Æstatem, nec tamen febricitantes sudare videantur, oportebit omnem industriam adhibere, ut illi ad sudorem disponantur; secus duplici malo conflictabuntur, altero à febrili causa, altero à tempestate pluviosa, unde impedita perspiratione, febris in longius producetur, vel in pejorem commutabitur.

APHO-

APHORISMUS VII.

In Siccitatibus febres acutæ fiunt. Quòd si ampliùs talis pergat esse Annus, qualem fecerit constitutionem, tales plurimùm morbos oportet expectare.

PRima fronte videtur hic Aphorismus opponi illi, in quo dicitur: *siccitates sunt imbribus salubriores, & minus mortiferæ.* Nam si siccitates dicuntur salubriores, cur est, quòd nunc febres acutas parere ferantur? Verùm in Græco Codice scribitur: Ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσι: idest *in squaloribus*, qui extremam siccitatem, illamque diuturnam significant, ut propterea non quamcumque siccitatem, sed summam, vehementemque adnotat hìc Hippocrates, ut accuratiores Interpretes exponunt, qua scilicet nimio ardore cuncta penè exarefacta, atque ambusta videntur. Neque verò absolutè is protulit salutares omninò esse siccitates, sed tantùm imbribus, seù Austrinis tempestatibus pluviosis, salubriores, facta nimirùm inter se invicem comparatione; de qua re posteà dicetur.

Sed cur in siccitatibus extremis febres acutæ fiant? Plerique rationem desumendam putant ex ipsamet natùra siccitatis, quæ ferè semper cum calore jungitur, ut propterea vigente constitutione calida sicca febres acutas exoriri necessum sit. At non video, quo jure isti mentem Hippocratis sic temerè velint extorquendam. Si enim de tempestatibus calidis siccis hanc sententiam protulisset, sanè dixisset potiùs, in *caloribus*, aut *æstibus*, quàm *in siccitatibus*, cùm cæteroqui Calor habeatur potior, & efficacior qualitas, vi prædita excellentiori inter eas, quas primas vocant. At verò videtur congruenter Hippocrates notasse siccitates, non calores, quia mens ejus erat referre detrimenta constitutionis oppositæ ei, quam in præcedenti Aphorismo protulerat de Æstate, in humidum vergente; ut proindè gratia exempli notatum voluerit, quòd quemadmodùm ab humida tempestate longi morbi, ita ab arida breves oriantur. Accedit, quòd à siccitate extenuantur humores, absumunturque aquosæ Corporis superfluitates, quæ morbos, vel protrahunt, vel hebetant, unde non immeritò brevitatem, & acutiem illi præseferent. Cùm insuper Aphorismus singulas Anni tempestates complectatur, æquè enim de Æstate, ac de Autumno, Hyeme, & Vere videtur pronunciatus, propterea usus est Hippocrates ea, loco exempli, constitutione, quæ communis omnibus esse potest, & indifferenter per utraslibet vagari: modò & Ver, & Autumnus, Æstas, & Hyems siccitatem præseferre possunt, idest pluviarum vacuitatem: neque enim aliter res siccæ fieri dicuntur, nisi quia extenuatæ, atque exsuccæ, omni penitùs humore exhauriuntur, ut in expressa, exuctaque spongia palàm fit. Modò per siccitatem extremam pori Cutis suprà modum constipantur, partes obdurescunt, & perspiratio plurimùm impeditur; quin & sanguis ipse per Pulmones trajectus, non leviter à sua crasi, & fluiditate declinat, unde alicubi restagnans, & præsertim in apicibus arteriarum, febres excitat vehementissimas, atq; admodùm periculosas. Sicut enim præhumidus Aer, & austrinus, nocuus ex una est, sic ex altera parte aquilonius, & plus justo attenuatus, distracto videlicet, ac, ut ita dicam,

nimiùm furente ejus elatere.

Cæterùm secunda pars hujus Aphorismi desumpta est ex libro de humoribus, ubi & plura alia ad Annorum tempestates pertinentia scripta leguntur. Neque aliud ex illa inferre vult Hippocrates, nisi quòd morborum per tempora affectiones magna ex parte sequantur ipsius Anni constitutionem, ut propterea si tempestas sicca admodùm esse pergat, per universa Anni tempora, per omnes etiam tempestates, febres acutæ magna ex parte sint expectandæ, sicut quoque alius generis ęgritudines pro ratione vagantis constitutionis. Quo enim diutiùs squalor in Aere, ac Tellure perduraverit, eo etiam acutæ ægritudines graviores fient. Scriptum est autem *magna ex parte*: nam satis est, si plerumque Tellus, & Aer imbribus non madescat, nec humectetur, adeòque rarenter pluat: vix enim fieri potest totum, integrumque Annum in nostris Regionibus imbribus fore cariturum.

Sed num per idem omninò tempus, quo sicca, & imbribus vacua Constitutio viget, acutæ febres, hìc ab Hippocrate notatæ, observandæ sint, an verò in posterùm, non levis est hujus loci difficultas. Et quamvis aliquibus videri possit, nonnisi quo tempore arida tempestas urget, acutas febres vagari, juxta effatum illud Physicorum, Causas tunc reipsa effectus parere, cùm adsunt, & vi, atque impulsu operationes promovent. Nihilominùs si verba Aphorismi perpendantur, planè etiam imminentes, & futuras comprehensas affirmabimus: dicitur enim, *tales morbos oportet expectare*. Si ergo expectandi, igitur per idem tempus, quo sicca viget constitutio, non sunt. Neque verò effatum illud Physicorum perpetuò verum est in Causis Procatarcticis, & externis, sed solùm in Synecticis, conjunctis, & proximis: illæ namque, ut morbos inferant, debent primò internas Causas excitare, quas inter, & morbos est necessaria connexio; secùs verò cum Causis Procatarcticis: etenim adhuc vitato Aere, atque remoto cibo, aut motu, qui morbus ab his semel inductus est, perseverat, nec desinit, nisi Causa interna, & proxima auferatur. Cùm itaque Hippocrates de Causis externis, & Procatarcticis hìc agat, nimirùm de Anni Constitutionibus, procul dubio non modò de præsentibus, sed & de imminentibus quoque, futurisque ægritudinibus exponendus erit. Rectè ergo dicebat Celsus *lib.2.cap.1. Neque solùm interest, quales dies sint, sed etiam quales ante præcesserint*.

APHORISMUS VIII.

In legitimis Temporibus, ac convenientem servantibus temperaturam, morbi legitimi, & boni judicii fiunt; intempestivis autem, non legitimi, & mali judicii.

De Ægritudinum successu in Anni tempestatibus sermonem hìc habet Hippocrates, ut nimirùm ex his variè procedentibus sagax Medicus præsagire sciat, quem modum illæ sint servaturæ, & quem quoque finem habituræ sint; aitque morbos legitimos, & boni judicii futuros, si Anni tempora convenienter processerint; illegitimos verò, malique judicii, si præposterè, atque intempestivè se habuerint, & à propria, ac naturali constitutione declinaverint.

Quamobrem inquit primò *in legitimis Temporibus*, vel ut alii vertunt,

tunt, *in Temporibus constantibus*, aut *moderatis*, ut mavult Fuchsius. Legitima autem, & constantia tempora intelligit, cùm singula propriam servant naturam, & suis unumquodque limitibus concluditur, ut scilicet stato tempore incipiat, desinatque nec ultra quàm deceat, & consueverit, progrediatur, aut morem, conditionemque naturalem excedat, vel prævertat. Hac ratione si Ver sub Æquinoctio Arietis moderato calore inchoet sensim Aerem ab exceptis Solaribus radiis hyemali exuere rigore, & succedens à Solstitio Cancri Æstas calorem augeat, qui deindè paulatim mitescat, Sole in Æquinoctium Libræ inflexo, legitima, & constantia tempora dicentur, suamque servare temperaturam, & consuetudinem. Itaque tunc tempora legitima erunt, & constantia, cùm tempestivè adveniunt, desinuntque, & convenienti vicissitudine invicem succedunt.

Insuper, *& convenientem*, ait, *servantibus temperaturam*: ubi nimirùm Ver moderatum referat calorem, longè majorem, & excedentem Æstas, temperatiorem Autumnus, commutatum verò in algorem Hyems, prout ipsæmet Temporum Constitutiones expostulant: Quæ sanè non alia ratione variant, & vicissitudine regulari commutantur, quàm à motu Solis accedentis, vel recedentis à nostro vertice, qui prout Spiras efficit modò sublimiores, modò humiliores supra nostrum Horizontem, ita radios immittit, vel propè perpendiculares, vel admodùm demissos, adeòque Æstatem, & Hyemem parit, atque in mediis temporibus Ver, & Autumnum.

Præterea addit, exindè *morbos legitimos oriri*: legitimi autem Morbi intelligi possunt, aut qui simplices, & uniformes sunt, eumdem semper modum servantes, atque ab eodem fomite pendentes; aut qui cum aliorum morborum symptomatis non junguntur; aut etiam qui constantes, & synceri observantur, non autem inæquales, fallaces, & varii, ut Autumnales, sicuti exponit Fuchsius; nec malè morati velut maligni, quemadmodùm vertit Heurnius.

Et demùm *boni judicii*, videlicet salutaris judicationis, & exitus, absque ulla recidiva, neque cum ingenti corporis perturbatione, aut in locis incongruentibus, & periculosis. Cùm enim ab inæquali, & heterogenea materia non dependent, citiùs planè, ac facilius Naturæ viribus subiguntur, atque coctione, secretioneque extra corpus ablegantur: Quippe non alia de causa spuriæ, & illegitimæ febres dictæ graviores, difficilioresque solutu esse solent, nisi ex commistione diversorum succorum, aut ex varia fermentorum febrilium conditione. Hippocrates etiam Hemitritæum periculosum dixit, quia unius generis febris non est, sed Quotidianæ, & Tertianæ naturam æmulatur.

Quòd si hæc non servaverint, sed intempestiva, inconstantia, immoderata fuerint, puta si Æstas humida sit, nequaquàm calida; Vere nix, aut grandines contingant, aliæque tempestates sibi ipsis pro more non respondeant, inconstantes, illegitimi, & mali judicii, oppositis planè de causis, morbi fient.

Unde autem boni, vel mali judicii signa petenda sint, inquisitione videtur dignum. Et quidem à symptomatibus potissimùm adjunctis, atque à coctione, vel cruditate illa facilè desumi poterunt. Symptomata enim leviora, vel morbo non dissen-

sentanea, salutarem exitum portendere solent; graviora verò, & morbo dissimilia, periculosum denunciant. Coctiones etiam citò comparentes, nedum bonum, sed & brevi futurum Morbi judicium significant: Coctio siquidem prævalentem Naturam arguit, & Causam morbificam jam evictam, atque secretam, adeòque certam salutem portendit; unde Hippocrates 1. *epidem.sect.2.Coctiones*, inquit, *judicii celeritatem, & sanitatis securitatem significant. Cruditates verò judicationis sublationem, aut diuturnitatem, aut mortem, aut eorumdem recidivas.*

Cæterùm sententia hæc clariùs videtur expressa 2.*epidem.sect.*1. unde desumpta est, his verbis: *In quietis, ac constantibus temporibus, & annis, tempestivè tempestiva præbentibus, boni status, & judicatu facillimi morbi fiunt. In inconstantibus verò, inconstantes; & qui difficulter judicantur*. At verò nedum frigus, ardorem, siccitatem, aut pluvias, in his considerandas præcipit, sed etiam Ventos, Ortus, & Occasus syderum, ut ex libro de *Aer.Aq.& loc.* memorat Galeno *in Comment.* de quo legatur Fuchsius hìc *Annot.in Gal.Comm.*

Quæ verò in his locis Hippocrates commonuit, sanè experti sumus Anno 1690. in omnibus ferè ægritudinibus. Cùm enim ab ineunte Vere Tempestates sibi invicem succedentes inconstantes admodùm, atque intempestivæ processerint, nam ipso Vere algores, & imbres, Æstate pruinæ, nubes, grandines, & venti occidui, nobis frigorifici, potissimùm spirarunt. Ad Autumni principium, æstus ingens meridie, & Sole ad vesperam inclinante, mox noctu, & sub aurora frigus molestum, quod deindè circa finem, dum hæc scriberem, asperius percrebuit, vicissim flante nunc Borea, nunc Africo; morbi visi sunt, pauci licèt, sed varii, inconstantes, & illegitimi simul, atque fallaces, ac malæ judicationis. Sed & utero gerentes plerumque abortum passæ sunt: puerperæ vehementissimis doloribus vexatæ, vel interierunt, vel variis, atque inopinis symptomatum generibus fuere affectæ, vel saltem post diversas carneas moleculas excretas, tardissimè convaluerunt. Deliria quoque melancholica, tusses efferæ, dolores artuum contumaces, ac sæpius repetentes, febres malignę cum exanthematibus, & morbillis, capitis dolores, Cerebri hebetudines, & saniei ex aurium ductibus, vel è parotidibus eruptiones, aliæque similes ęgritudines populariter sunt grassatæ. Atqui Senibus potissimùm, & puerulis, hostilis fuit hic annus. Fructus quoque omnes debitam maturitatem non sunt adepti, atque uvæ præsertim acerbæ, ut etiam ad mensem Novembris perductas, tempus apud nos Vindemię novissimum, nondum dulcem, gratumque saporem nactas, in usum Vini colligere necessum fuerit.

APHORISMUS IX.

Autumno Morbi acutissimi, atque exitiales maxima ex parte. Ver autem saluberrimum, & minimè exitiale.

POstquam accidentia legitimorum, & constantium, atque illegitimorum, inconstantiumque temporum retulerit, comparat nunc Hippocrates, quæ Veri, & Autumno, veluti Temporibus mediis, contingunt, atque inquit in Autumno morbos magna ex parte acutissimos,

&

& exitiales fieri; Vere autem, vel nullos, vel salutares, minimèque exitiosos. Fert igitur judicium duorum Anni Temporum, quæ apud nos mediocria existimantur.

Non omnes eodem modo Tempus Autumni metiuntur. Nonnulli ex Priscorum monumentis ab ortu Arcturi ad occasum Vergiliarum ejus limites definiunt. Alii cum Astronomis circumscriptum putant Æquinoctio Libræ, & hyberno Solstitio Capricorni. Agricolæ, & vulgus Hominum à primoribus imbribus Septembris inchoari, & usque ad suprema Sationis tempora protendi. Medicorum denique plerique, cum primùm inæquales vicissitudines caloris, & frigoris dies subeunt, & quousque frigus æqualiter in Aere consistere videatur: idque cohærenter Hippocrati *hoc eodem libro to.*4. qui Autumnales ægritudines portendit à temporis inæqualitate, & inconstantia. Et sanè potior Causa, cur Morbi in Autumno acutissimi, & exitiales accidant, videtur esse illius vicissitudo, atque inæqualitas.

Quamvis autem vagari per Autumnum dicat morbos acutissimos, qui scilicet brevi finiantur, non tamen omnes, eo tempore evenientes, tales erunt, cùm & non raro pleriq; in longius tempus protrahantur, ut ex *Aphor.*22. *hujus* clarè deducitur. Quamobrem adjecit fore etiam magna ex parte exitiales: quasi dicere voluerit, qui acutissimi accidunt, plerumque in exitium terminantur; aut si exitiosi futuri sint, in longum tempus haudquaquam protrahentur; & si fortasse diutiùs ferantur, vacabunt exitio, ut in quartanis, vel in quartanas desinentibus febribus præsertim experimur. Verùm credere quoque licèt paroxysmos dumtaxat ægritudinum in ejusmodi extrema morborum acutie voluisse designare, exclusa eorumdem remissione, seù declinatione, quare cùm dixit acutissimos fieri morbos autumnales, idem fermè intelligere voluit, ac citò ad augmentum illos pervenire: sunt etenim morbi, qui tardè admodùm omnia quatuor tempora percurrunt, quales chronici sunt: & alii, qui licèt tardum exhibeant principium, celerius tamen augmentum pertranseunt, quemadmodùm videntur esse inflammationes, & abscessus interni. Alii denique vix inchoant, ut statim ad augmentum, & statum deducantur, quemadmodùm Ardentes febres, & partium principalium ægritudines Lethargi, Apoplexiæ, atque de his videtur mentionem fecisse hoc loco Hippocrates, statuens morbos autumnales acutissimos, idest ejus fore conditionis, & naturæ, ut postquam inceperint, statim augmentum acquirant. Et quidem si exitiales sunt, procul dubio declinatione carent, cùm certum sit apud omnes, lethales morbos declinationem non pertingere, sed vel in augmento, vel in statu interimere ægrotantes.

At verò adjectum est *maxima ex parte*: nam non omninò, ac perpetuò mortem afferunt; quandoquidem in longius tempus perducti, sicuti acutiem amittunt, ita & perniciem: qua ratione observamus ægrotantes Autumno, si mortem effugerint, longissimam pati declinationem, sed tandem convalescere.

Unde autem tanta acuties, & pernicies Autumnalibus morbis adveniat, hìc dubitare contingit. Major pars Medicorum incusat pravitatem humoris atrabilarii, eo tempore exundantis, qui cùm suapte natura virulentus existimetur, morbos proindè lethales progignit. Alii ad im-

moderatum fructuum esum referunt, quibus ajunt plurima congeri in humanis Corporibus excrementa, atq; sanguinem generari valdè obnoxium corruptioni. Sed Galenus *in comment.* plures causas commemorat: Inquit enim *Autumno hoc in primis inesse, quòd eadem die aliquando calor, aliquando frigus percipiatur. Deindè æstivum subsequitur tempus, in quo multis quidem humores assati sunt, quibusdam verò, & vires sunt debilitatæ. Neque solùm hac ratione Autumnus malus est, sed etiam quia primùm quidem humores movebantur ad cutem, atque difflabantur; Autumno verò ab Aeris ambientis frigiditate truduntur, atque ad interiora impelluntur.*

Verùm qui Atrambilem insimulant, coguntur adhuc ejus humoris tunc geniti, ac prævalentis, causam referre; quam enim ab Æstate bilem naturalem adurente desumunt, non levioribus implicatur difficultatibus, quàm ipsiusmet atræbilis generatio; utraque autem fictitia est, fucati coloris specie Nobis imponens, ejusdem omninò aspectus interiùs extitisse. Verumtamen quo pacto se res hæc habeat, explicabimus *in Commentariis IV. libri*.

Qui præterea ab esu fructuum causam deducunt, Naturam ipsam rerum omnium opificem primam, atque supremam, infamare non verecundantur, quòd fructus procrearit, quo tempore in perniciem hominum conspirent, cùm tamen compertum habeamus, ipso quoque confirmante Galeno, opimari Rusticos, Agricolas, atque custodes Vinearum ab assiduo uvarum, ficuum, similiumque fructuum esu. Summo quippe consilio, atque divina providentia factum est, Arbores per Æstatem, & Autumnum fructus suos edere, ut humano forent usui, in alimentum ventribus tunc debilibus valdè accommodum. Atqui damna accidunt ex cibis solidioris substantiæ, & difficilioris digestionis, qui cum fructibus commiscentur, atque intemperanter, & intempestivè ingeruntur; unde cruditates, putrefactiones, atque ex his Vomitus, Lienteriæ, Choleræ, Diarrhœæ, Dysenteriæ, Febres, & alia mala exoriuntur.

Vicissitudo verò Aeris videtur quoque Verno Tempori convenire, cùm adhuc tum contingat è frigido in calidum Aerem mutari, neque minor mutatio fit frigoris in calorem Vere, quàm caloris in frigus Autumno.

Verumtamen quia Sol propiùs semper accedit nostro vertici, & dies efficit longiores noctibus, sensimque Aerem calefacit, quo congruentius vitæ fovendæ pro usu Respirationis utamur, proptereà fit, ut salubrior sit mutatio frigoris in calorem Vere, quàm ea, quæ Autumno contingit caloris in frigus. Calore enim cuncta viventia evalescunt, & vigorantur; frigore verò hebetantur, & languent. Aer quoque, qui per æstatem tenuior, & laxior est effectus, confertioribus vaporibus adventante Autumno inficitur, imbribus, & frigore crassescit, ac densatur, unde perspirationes, inspirationesque non leviter interturbantur. Sed & Vere repurgantur in nobis humores, & leni quadam, atque insensibili fermentatione cuncta Viscerum fermenta impuritatum, superfluitatumque secretionibus reflorescunt, & sanguis ipse floridior redditus, atque vegetior, tum vivificandis, tum nutriendis partibus accommodatior evadit, & quemadmodùm Annum tum veluti repuerascere observamus, ita

V. Gal. 3. de tuend. valet. cap. 10.

ita Viventia quoque omnia repubeſcere, & novam videntnr induere corporis habitudinem.

Non tamen cunctis Terræ habitatoribus idipſum eodem tempore evenire fatendum eſt; nam, ut anteà eſt notatum, cùm Nobis Zonam temperatam Septemtrionalem habitantibus Ver accidit, Sole perluſtrante ſigna Arietis, Tauri, & Geminorum, aliis vel Æſtas fit, vel Hyems, vel etiam Tempeſtas alia Autumno non diſſimilis. Neque prętereà indiſcriminatim Ver omnibus ſaluberrimum ſit, cùm in Ægypto menſe Majo, vel ineunte Junio Epidemia quadam ægritudine Incolas illos affici contingat, qua, nonniſi *Gutta*, ut vocant, decidente paulò ante Nili inundationem, evadere datum eſt. Quæ namque Hippocrates protulit, non ſunt adeò catholica, & immutabilia, ut alicubi ſaltem non fallant, quippe is ea, quæ vidit, ac pluries obſervavit, ſumma, qua decuit, ingenuitate, literis mandavit, ac Poſteris in uſum Hominum conſideranda tradidit, quæ aut Locorum varietate, aut Temporum differentia, non mirum ſi varient. Conſtat namque diverſis omninò dogmatibus tractari Medicinam apud Ægyptios, Chinenſes, Japonenſes, Tartaros, Americanos, quæ monumentis Hippocratis parum, vel nullimodè cohærent; cùm & his alii morbi, aliæque tempeſtates accidant, & alia quoque alimentorum, ac medicamentorum genera ſint in uſu. Nobis autem plerumque congruunt, quia in pluribus, immò ferè in omnibus cum Græcis, & Aſiaticis convenimus, & quæ his accidere Hippocrates expertus eſt, planè cæteris Europæis nulla, vel modica varietate, in ſingulis Anni tempeſtatibus contingunt; At verò reliquis Terræ habitatoribus, ſive Antæcis, ſive Antipodibus, non item; ſicuti nec aliis hinc procul diſſitis, aut Soli, aut Ventorum, aut Ciborum, & potuum varietate, vel propter vitæ genus varium, differentemque ab incunabulis conſuetudinem.

APHORISMUS X.

Autumnus Tabidis malus.

EXitioſum ægrotantibus dixit Autumnum præcedenti Aphoriſmo Hippocrates, nunc ſpecialiùs Tabidis nocuum pronunciat, ut nedum acutos, ſed etiam chronicos morbos complectatur, atque in exemplum ducat. Indefinitè autem Tabidos nominat, haud diſtinguens, qua Marcoris ſpecie affectos velit; quocirca Galenus *in Commentario* habet: *utrùm verò illos ſolùm nominat Tabidos, quibus Pulmo eſt exulceratus; vel omnes quomodocumq; extrema confectos macie, non poſſumus conjectari*. Verumtamen τοῖς φθίνεσι, qua voce utitur Hippocrates, magis propriè ſignificare videtur eos, qui ex affecto Pulmone maciem incurrunt. Plura namque Tabis genera memorat idem Hippocrates 2. *de Morbis*, & *lib. de Internis affectionibus*. Senilis una eſt, in qua abſque ullo Pulmonis ulcere eiiciuntur purulenta, ſeu potiùs compacta, & phlegmatica excrementa, ſimilia puri. Altera dicitur Dorſalis, in qua juxta dorſum, & ſpinam, ſentiuntur titillationes quædam, veluti decurrentes formicæ: de alia huic congenere eruditum libellum nuperrimè edidit Franciſcus Gliſſonius *de Rachitide* inſcriptum. Tertia appellatur Pulmoniaca, quæ ex ulcere Pulmonis oritur, & primum ſanguinis, mox puris excreatione ægros perimunt.

V. ibi P. Salium, & Ronſeum in Epiſt.

mit. Aliæ quoque aliis in locis referuntur ab affectis, atque obstructis visceribus; Undè Celsus *libr. 3. cap. 22.* Hippocratis plerumque dogmata sectatus, & Atrophiam, & Cachexiam, præter Phthisim; atque alii Colliquationem, & Marasmum, tum torridum, tum frigidum dictum, ad Tabem, veluti ad genus retulere.

Ex his autem pessima procul dubio reputatur, quæ ulceratum Pulmonem sequitur, ac sputum purulentum, de quo idem Hippocrates in *Coacis prænotionib.* hæc protulit: *Quibus tabidis sputum in igne gravem nidorem olet, & capilli de capite fluunt, pereunt, & quibus in aqua Maris in æneo vase posita expuentibus, pus ad fundum sidit, brevi pereunt. & quibus Capilli defluunt, à profluvio alvi moriuntur.* Idipsum etiam animadvertit 5. *Aph.* 11. 12. & 14. Ex quo Celsus *lib. 2. cap. 8. in Tabe*, inquit, *sputum mistum, purulentum, febris assidua, quæ & cibi tempora eripit, & siti affligit, in Corpore tenui, periculum subesse testatur. Si quis etiam in eo morbo diutiùs traxit, ubi capilli fluunt, ubi urina quædam araneis similia superfidentia ostendit, atque in sputis odor fœdus est, maximèque ubi posthæc orta dejectio est, protinùs moritur, atque si tempus Autumni est, quo ferè, qui cætera parte anni traxerunt, resolvuntur.* Dicitur etiam 6. *Epidem. sect. 7. Tabescentibus Autumnus malus. Malum item Ver, cùm fici folia Cornicis pedibus similia fuerint*: Quo nimirùm Tempore algorem spirat Favonius, & inæqualitatem in Vere parit.

Neque verò solùm his tabescentibus nocuus est Autumnus, sed etiam emaciatis quibuscumque. Pluries namque experti sumus à Diabete, ab ulcere Renum, ab obstructione inveterata, à doloribus Coxendicis, ab immodico hæmorrhoidum profluvio, similique ægritudine diuturna extenuatos Autumno periisse, vel etiam mense Martio, cùm inæqualitatem refert, atque vicissim modò calore, modò frigore, afflatu Ventorum vario, aer inficitur.

Cur autem Autumnus tabidis malus sit? Galenus *in Comm.* quia siccus simul, frigidus; & inæqualis est, inquit. At sibi ipsi, & Hippocrati contradicere videtur, ex 2. *Aphor.* 34. ubi dicitur: *in Morbi minùs periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut consuetudini, aut Anni tempori magis congruit morbus. Calidæ enim naturæ*, subdit idem Galenus, *& ætati, & consuetudini, & tempori, & anni constitutioni, ac regioni, morbi calidiores sunt congruentes, frigidioribus verò frigidiores; eadem ratione & siccioribus ficciores, & humidioribus humidiores.* Sed & ob urentem siccitatem, Tabidi periclitarentur quoque Æstate; atque ob siccitatem simul, & algorem, magis Hyeme: At siccus Aer Pulmonis ulceri magnoperè prodesse consuevit ad saniem abstergendam, & ulcus consolidandum, ex eodem 5. *meth. c.* 12. qui propterea Tabiarum Aerem Pulmonis exulcerationibus conferentem scribit.

Potiùs ergo Tabidis nocuus videtur Autumnus, quia aerem sua inæqualitate perturbans, atque heterogeneis halitibus inficiens, in causa est, ut sanguis per Pulmones trajectus, atque cum eodem Aere commistus, magis, magisque indebita fermentatione exagitetur, & dissolvatur. Constat etenim sanguinem in tabefactis fluidum, dilutumque nimis fieri, atque muriatica quadam acri-

acritate dissolutum, ineptum evadere partium nutricationi: cùm autem ambientis Aeris inæqualitate is graviùs afficitur, atque tot vicissitudinibus perturbatur, plane nedum Pulmonem ipsum, sed & reliqua alia viscera acriùs molestat, adaucta non minimùm præconcepta acritate, ac dissolutione. Atqui hæc longè graviora fiunt in Tabidis ex pure, & ulcere Pulmonis, cùm inquinatus, commotusque tàm repentè Aer proximiùs partem ipsam affectam pervadens, ulcus, pus, & circumeuntem sanguinem inficiat, undè majora procul dubio mala expectanda sunt. Per idem quoque tempus distillationes vagantur à compresso, gravatoque Aere, perspiratione m interturbante, & quodammodò coarctante glandulas, atque aquosos liquores per illas excurrentes; unde Catarrhi, Tusses, Gravedines; Sudor quippè per Æstatem uberrimus, omninò, vel magna ex parte supprimitur in Autumnò, undè hos, aliosque graviores morbos parere solet. Modò si hæc nocent sanis, quàm acerbius oberunt tabefactis? His planè perniciosissimæ sunt istiusmodi alternationes, atque cujusvis generis vicissitudines, veluti carnibus, & sanguine consumptis.

APHORISMUS XI.

De Temporibus: Siquidem Hyems sicca, & aquilonia fuerit; Ver autem pluviosum, & australe, necesse est, Aestate febres acutas fieri, & lippitudines, & intestinorum difficultates, præcipuè verò Mulieribus, & Viris, qui natura sunt humidiores.

EAs in posterùm prosequitur Hippocrates Morborum constitutiones, quæ mutationes Temporum consequuntur, certa quadam, constantique serie sibi invicem succedentium, ut quemadmodùm ex Anno, si uniusmodi sit constitutionis, anteà scripserit consimiles futuras ægritudines, ita nunc ex illo per singulas tempestates vario, varias quoque, differentesque successuras prędemonstrat. Initium autem facit ab Hyeme, quam (cùm sicca, & Aquilonia est, eique Ver pluviosum, & Australe succedit) parituram ait in Æstate ægritudines acutas. Hanc sententiam sic Celso vertere visum est *lib. 2. cap. 1. si Hyems sicca Septemtrionales ventos habuit, Ver autem Austros, & pluvias exhibet, ferè subeunt lippitudines, tormina, febres, maximèque in mollioribus corporibus, præcipuè in muliebribus.* At verò libet illam ex *libro de Aere, Aquis, & Locis*, unde desumpta est, unà cum ejusdem ratione hìc transcribere, ut ex utriusque loci contextu mentem Hippocratis assequamur, *Si quidem Hyems sicca*, (ibi inquit) *& aquilonia fuerit, Ver autem pluviosum, & australe, necesse est, Aestate febres, & lippitudines fieri*. Et mox addit: *Cùm enim Aestas de repentè accedat, dum Terra adhuc humida est à Vernis imbribus, & Austris, necesse est aestum duplicatum esse, & à terra irrigua, ac calida, & à Sole urente, cùm ventres in Hominibus nondum constricti sint, neque Cerebrum resiccatum: non enim fieri potest, cùm Ver tale existat, ut Corpus, & Caro, non humore fluida fiant, adeòut febres acutissimæ in omnes irruant, maximè autem in pituitosos. At Dysenterias par est fieri, & mulieribus, & viris humidioribus'. Et si circa Canis exortum accedat aqua, ac tempestas,*

ſtas, & Eteſiæ ſpiraverint, ſpes eſt ceſſationis, & ut Autumnus ſalubris fiat; ſin minùs, periculum eſt, ne & pueri, & mulieres moriantur, minimè verò Senes; & ne qui ſuperſtites evadunt, in Quartanas deſinant, & ex Quartanis in Hydropes. Hæc ille.

At verò quamvis ſententia hæc uberius ex libro *de Aer. aq. & loc.* explicata videatur, non tamen omninò difficultatibus vacat. Et quidem primò dubitare contingit, cur Hippocrates Hyemem voluerit conſiderandam in ægritudinibus eventuris in Æſtate: ſi enim ægritudines acutas Æſtate contingentes non aliundè deduxit, niſi ab humida Tellure ob imbres, & ventos auſtrinos in Vere, proculdubio ſatis erat notaſſe Vernum tempus pluvioſum, & auſtrale, nulla mentione facta Hyemis ſiccæ, & aquiloniæ. Verùm, quia ex ſicca, & aquilonia conſtitutione hyemali tellus aridior effecta Vernis imbribus largiùs humeſcit, neque ſolùm ſuperficie-tenus, ſed altius in hiatibus, & voraginibus pluvias excipit, propterea fit, ut per Æſtatem vapores inde elevati Aerem inficiant, & coinquinent, unde poſtmodùm ægritudines acutæ.

Cur præterea dixerit Hippocrates, neceſſe eſſe Æſtate febres acutas fieri; fortè quia inevitabiles: quippe quod neceſſarium dicitur, inevitabile quoque eſt. Sed revera non adeò futura certò eſt ejuſmodi acutarum ægritudinum conſtitutio, ut penitùs vitari non poſſit, cùm & inſalubritas illa Aeris correctionem admittat. Neque audiendus Galenus, id aſſerens pronunciatum ab Hippocrate, veluti ex natura rei perſuaſo, & non ex obſervatione: Nam nulla convincens ratio apparet, quæ cogat iſthæc omninò eventura. Sed & contrarium nuper experti ſumus, ab hyberna tempeſtate ſicca, & ſuccedente Vere pluvioſo, nullas per Æſtatem extitiſſe ægritudines acutas, ſed, quas anteà retulimus, medio ferè Autumno, etſi hujus initium fuerit æſtuoſiſſimum. Neque verò Hippocrates, quod ſcripſit, ex confictis ejuſcemodi (ut Galenus ipſe) argumentis colligere unquam auſus eſt, ſed potiùs ex iteratis, accuratiſque obſervationibus, quas fortaſsè etiam aliis à Vetuſtioribus habitis comparavit. His ergo ſolùm ſiſus, omiſſis fallacibus argumentis, ex neceſſitate dixit ſic morbiferam futuram Æſtatem, cùm Naturæ effectus plerumq; conformes eſſe ſoleant, ubi eadem ad illos gignendos concurrunt. Verùm quemadmodùm à Ventis Eteſiis, & ab imbribus circa Canis exortum ſupervenientibus, ſpes eſt ceſſationis, ut ipſe ſubdit; ita poterit ejuſmodi conſtitutio aliis quoque de cauſis, vel infringi, vel aboleri.

Inſuper cur dixerit à terra irrigua, & à Vernis imbribus duplicatum æſtum fieri, cùm potiùs imbres, & terra humectata calorem, & æſtũ temperare debeant, ex doctrina Ariſtotelis, & Galeni, qui volunt humidum, actione ſaltem indirecta, igni, & calori obſiſtere. Galenus pro more confugit ad putredinem, *habiles enim*, is inquit, *ſunt humiditates modum excedentes, ad putreſcendum*. Sed nimis inaniter; inde enim inquinari poteſt Aer; non incaleſcere. Potiùs ergo à vaporibus in Aere confertioribus æſtus geminatur. Etenim cùm Aer craſſior, & denſior fit, radii Solis ad Terram trajecti, ex regulis Dioptricæ, magis intenduntur, & impenſius nos feriunt; quin & incidentes in madidam Tellurem reſiliunt, iterùmque deducuntur in Aera, unde tot, tantiſque ſolaribus radiis,

diis, veluti spiculis, nedum Aer ipse exæstuat, sed & Animantes cunctæ urenti ardore molestè admodùm lacessitæ, graves, ardentesque subeunt ægritudines, ut adhuc in rabiem sæpissimè agantur, in iis præsertim Regionibus, quæ suapte natura calidiores esse solent. Hinc autem contingit, ut ex Aere vaporibus confertiori æstum molestissimum patiamur, atque ab apparentibus per ipsum staminibus veluti in Aranearum telis futuros imbres coniicere soleamus, quos præsentientes quoque Anseres, & Anates impensius obstrepunt, & præter morem volitant; muscæ verò solito infensiores fiunt, unde & ab his futurum imbrem Meteorologici præsagiunt. Eadem ex causa loca quæcumque fluminibus, aut stagnis circumvallata, aut propè palustres aquas extructa, Æstatem patiuntur æstuosissimam ab Aeris crassitudine, quæ non nisi à vaporibus cum illo plurimùm intermistis exoritur.

Ampliùs, qua ratione subjunxerit febres acutissimas exoriri ab Austris, & imbribus, quibus carnes molles, & humores fluidi, & aquosi fiunt: Immò Corpora potissimùm pituitosa, ac Mulieres, & Viros humidiores affici doceat. Febres siquidem acutissimæ hìc præsagitæ potiùs picrocholos, & biliosos, quàm homines pituitosos corripiunt: pituitosi namque succi diuturnas, & spurias febres pariunt, ex Galeno 1. *Epidem.* & 2. *de differ. febrium*. Verùm hæc difficultas sicuti Galeni doctrinam vulnerat, ita Hippocratis dogmatibus suffragatur. Hic enim nec ab humoribus febrium periodos deduxit, nec ab iisdem putrescentibus febres pendere arbitratus est, sed solùm à motu sanguinis perturbato, vel ab ejusdem recrementis vitiatis, atque in acidum, salsum, amarum, aliumve degeneratis, quemadmodùm expresè docet *lib. de Veteri Medicina*, ubi non propter calidum simpliciter homines febricitare, neque hoc esse febrium Causam, inquit, sed amarum, acidum, salsum, aliaque innumera. A commotis autem, turbatisque humoribus febres, cæterasque ægritudines acutas proficisci pluries repetit *lib. 4. de morbis*. Neque verò acutas febres hìc fieri dixit ab humoribus pituitosis, ut putat Galenus, sed futuras febres, aliasque ægritudines acutas ex Temporum inæqualitate, illasque magis fœminas, & humidiores viros afficere, desumpta fortassis ratione, vel à majori horum Corporum impuritate, vel ob minorem ejuscemodi causis alterantibus repugnantiam: sunt etenim in his carnes molliores, laxior cutis, & sanguis ipse hebetior, unde facilius alterationibus subiiciuntur.

Postremò, quare spirantibus Etesiis spem faciat cessationis malę Tempestatis æstivæ, causa in promptu est, quoniam Etesiæ Venti sunt salutares, & spirare solent quotannis ab exortu Caniculæ, quem & alii præcedunt prodromi dicti, quasi præcursores. Inter cætera autem commoda, illud videtur præcipuum, quod serenitatem afferant, & Aerem ab inquinamentis repurgent: participant enim boream, & nitrosam conditionem, valentem superfluitates humorum ab obesis, & muliebribus Corporibus absumere, atque emendare.

V. Plin. l. 2. c. 47. & lib. 37. c. 5. & Aul. Gell. lib. 2. cap. 18.

Cęterùm speciatim notavit Hippocrates ex processu istiusmodi Tempestatis non solùm febres acutas, sed & eventuras lippitudines, seù Oculorum Inflammationes, & Intestinorum difficultates, græcè Dysenterias. Acutæ febres non tam ab humore, quàm à loco, ubi is colligitur, & fermentescit, exoriuntur; quippe

pe illæ non fiunt, nisi sanguis in citatiorem motum adigatur, ut seipsum exuat à compage alterius in arterias, & venas præter morem intrusi, aut etiam hærentis alicubi. Lippitudines verò non dissimiliter oriuntur à sanguine in adnata tunica restagnante ab impedito illius motu, qui per exiles ejusdem tunicæ arteriolas in venulas foret traducendus. Porrò ab importuna ejuscemodi Tempestate facilè crassescit sanguis, pori cutis obstruuntur, Cerebrum gravatur, hebetantur oculi, & universæ tunicæ mollescunt; unde hæc, & alia mala Caput lædentia, facilè est hominibus evenire, ut anteà idem Hippocrates Aphorismo V. animadvertit. Iisdem de caussis contingit Dysenterias excitari; siquidem excrementa Corporis ea constitutione proculdubio cumulatiora, & succi dissolventes tum Ventriculi, tum Intestinorum nimiùm diluti, bene poterunt omnis generis profluvia per alvum conciere. Quò fit, ut Hippocrates referat fœminas potissimùm, & viros humidiores hisce alvi egestionibus infestari, quippe qui cæteris excrementosiores, molliores que, pluviosa, & austrina constitutione magis offenduntur, præsertim in Ventris laxitate, veluti illum à natura nacti reliquis omnibus lubriciorem. Verumtamen his, aliisque ingruentibus ex hac tempestate ægritudinibus expediet obsistere recto, convenientique usu ciborum attenuantium, parco potu, exercitiis ad sudorem usque promotis, & medicamentis cùm Caput, tum Ventriculum roborantibus.

APHORISMUS XII.

Si verò Hyems Australis, & pluviosa, (& serena) fuerit; Ver autem siccum, & aquilonium, mulieres, quibus partus in Ver incidit, ex quacumque occasione abortiunt: Quæ verò pariunt, imbecilles, & morbidos infantes pariunt, quare vel statim intereunt, vel tenues, & valetudinarii vivunt. Cæteris verò Mortalibus difficultates Intestinorum, & lippitudines siccæ fiunt; Senioribus autem distillationes, quæ citò interiment.

Hic etiam Aphorismus est desumptus *ex libro de Aere, Aquis, & Locis*, ubi fusiori sermone constitutionem hujusmodi describit, & ægritudines subinde futuras cum suis Caussis enarrat. Sic autem exponitur à Cornario, & Cardano. *Si verò Hyems Australis fiat, & pluviosa, & clemens* (Cardano ex Veteri versione *tranquilla*, clariùs *placida*) *Ver autem boreale, & sicuum, & tempestuosum, primum quidem mulieres, quæ uterum gestant, & partus ipsis ad Ver instat, abortum facturas esse verisimile est. Quæ verò etiam pepererint, impotentes, ac morbosos pueros parere, itaut aut statim pereant, aut tenues, & debiles, ac morbosi vivant. Atque hæc quidem mulieribus, reliquis verò Dysenterias, & lippitudines siccas, & aliquibus defluxiones à Capite in Pulmonem. Pituitosis igitur Dysenterias fieri verisimile est, & mulieribus, pituita de Cerebro defluente propter Naturæ humiditatem. Biliosis verò lippitudines siccas, propter Carnis caliditatem, ac siccitatem. Valdè autem Senibus defluxiones propter raritatem, ac eliqua-*

quationem vlnarum, adeòut aliqui quidem de repentè pereant; aliqui verò semisiderati, aut dextra, aut sinistra parte fiant. Cùm enim Hyems sit australis, & pluviosa, ac calida, & Corpus non adstringatur, neque venæ, Vere accedente boreali, & sicco, ac frigido, Cerebrum postquàm ipsum dissolvi, ac purgari contigit à gravedine; ac raucedine, tunc simul cum Vere stabilitur, ac costringitur; quare repentè Aestate accedente, & ardore, ac mutatione contingente, hi morbi incidunt, & intestinorum lævitates, & aqua inter cus, ferè reliquis morbis desinentibus, superveniunt, quum non queant facile Ventriculi à concepta humiditate exiccari.

Quoniam ergo in *libro de Aere, Aquis; & Locis*, unde hic Aphorismus transcriptus est, expressè refertur Hyems Australis, pluviosa, & clemens, seù placida, non videtur expungenda vox hæc εὔδιος, licèt minùs aptè à Leoniceno *serena* exponatur; unde factum est, ut pleriq; nedum illam omiserint, sed acriter in eos Interpretes sint invecti, qui retinendam illam omninò voluerunt; quinimmò Cardanus ad confusionem omnium inquit, id pertinere; quamquam posteà putet, in libro de *Aere, aquis, & locis*, utrumque, *tranquillum* scilicet, & *tempestuosum*, veluti invicem opposita, bene convenire; in hoc autem Aphorismo neutrum. Utut autem res agatur, non tanti ea momenti est, ut vel mentem Hippocratis extorqueat, vel sententiam depravet, vel Causas morbosæ istius Tempestatis adulteret. Perindè enim est si dictio hæc adiiciatur, aut expungatur, & si clemens, tranquilla, placida, vel ut aliis placet, tepida, aut etiam serena exponatur, modò id retineamus, voluisse Hippocratem Hyemem ita constitutam, ut à rigida, & consueta sua conditione non minimum deflectat: Equidem Hyems, ob extremum Solis recessum à nostro Vertice frigorifica solet esse; at verò, ut morbiferam constitutionem hanc afferat, Australis simul, & pluviosa, atque à consueto rigore declinans, hic ab Hippocrate expostulatur, quo nimirùm fiat, ut vices permutet cum succedente Vere, quod eadem de causa oportere siccum, & aquilonium esse is animadvertit. Cæterùm posse Hyemem placidam simul, & Austrinam haberi, fatetur idem Auctor 2. *epidem. sect.* 3. cùm inquit: *in Perinthum circa Solstitium ferè æstivum venimus; facta autem est Hyems clementi Cœlo austrina*, &c. Atqui passim in his nostris Regionibus ad Mare Mediterraneum positis experimur Hyemes tam placidas, clementes, & Austrinas simul, ut Vernum tempus referant. Placida autem, & clemens Hyems dicitur, cùm algida non est; Austrina verò, quæ australibus plerumque ventis, haudquaquam tamen impetuosis, & per sublimiora discurrentibus perflatur. Sed & Pluviosa quoque erit, si per intervalla imbres admittat exiguos, & fugaces. Aliter etiam Austrinam, & tranquillam Hyemem student alii compositam explicare, documento Galeni *lib.* 3. *epidem. sect.* 3. *comm.* 1. Annum tranquillum, & austrinum, ab Hippocrate ibidem memoratum exponentis, quem vide sis; Nobis autem suffecerit hæc breviter adnotasse.

V. Manard. l. 1. ep. 2. & l. 9 ep. 1. Fuchs. h. l.

Talem igitur exigere videtur Hyemem Hippocrates, quæ Cutis poros potiùs laxet, caput vaporibus repleat, & sanguinem dilutiorem, atque aquositatibus imbutum reddat, universumque Corpus molle, languidum,

dum, & ſucciplenum efficiat, ut proindè, adventante Vere, frigorifico, & aquilonio, ob compreſſas, denſataſque partes, detentis humoribus, & halitibus, fœtus in Utero gerentibus, & Viſcera interiora in cæteris Hominibus graviter inficiantur. Neque enim à ſola Hyeme Auſtrina, ſed à ſuccedente Vere aquilonio, prædicit Hippocrates futuros abortus in gravidis, aliaſque ægritudines in Viris, cùm ſcilicet perſpiratio interturbatur, & ſanguis nequit convenienter repurgari.

At verò nec iſta tempeſtatum indebita viciſſitudo ſatis eſt, ut abortum provocet, ſed tantùm diſponit, ut is, quacumque alia de cauſa, vel interna, vel externa accedente, ſubſequatur; quamobrem tunc abortient Utero gerentes, cùm animi motionibus perturbatæ, aut immodicis exercitationibus commotę, aut laxiori victu, potuque uſæ, cumulatas, ex præcedenti Temporum viciſſitudine, detentaſque humorum ſuperfluitates, veluti conſopitas excitent, & exagitent; unde Uterus, ejuſque vaſa laxentur, atque lubriciores viæ redditæ deponant, quod interius eſt reconditum. Hinc in Aphoriſmo adjectum eſt, ex quacumque occaſione gravidas abortire, veluti quæ commoveat, agitetque excrementa, per Hyemem auſtrinam congeſta, atque ab aquilonio Vere detenta, ut hæc commota, & agitata delaxent vaſa Uteri, & abortum afferant. Contingit autem, fœtum potiſſimùm ab his labefactari, quia, tenerior cùm ſit, facilè quaſcumque alterationes ſuſcipit, & ſuccumbit.

Quòd ſi Cauſæ iſtæ externæ deſint, nullamque præbeant Utero gerentes ejuſcemodi perturbationis occaſionem, adeòque ad legitimum pariendi tempus perveniant, fore adhuc ſubdit Hippocrates, ut ipſæ partus edant imbecilles, & valetudinarios; quippe humores illi anteà cumulati, per partum fieri nequit, quin commoveantur, & commoti tenellum fœtum non inficiant, & perturbent. Sed & verendum valdè, nè per tempora partum præcedentia, ad Uterum cum fœtus alimento delati, teneras ejus partes etiam fœdaverint, & coinquinarint unà ſanguinem; unde poſtmodum languor, & mala valetudo, vel etiam interitus ſtatim à partu, cùm præſertim Aeri, per aquiloniam tempeſtatem algido, ſubiiciuntur.

Hæc ſpeciatim de gravidis, atque enixis adnotat; Cæteris verò hominibus difficultates Inteſtinorum, & ſiccas lippitudines accidere ſubdit. Vocantur autem ſiccæ lippitudines, ut explicat *in Comm.* Galenus, quæ ſunt ſine fluxu, nam cum oculis illachrymantibus humidæ dicuntur. At verò lippitudines potiùs graciles, & picrocholos corripient; obeſos verò, & humidos, inteſtinorum difficultates: quod & idem Hippocrates expoſuit *c. lib. de Aer. aq. & loc.* inquiens: *Pituitoſis igitur difficultates inteſtinorum fieri, veriſimile eſt, & mulieribus, pituita de Cerebro defluente, propter naturam humidiorem; bilioſis autem lippitudines ſiccas propter Carnis caliditatem, ac ſiccitatem.*

Denique Senioribus accidere ait diſtillationes, quæ citò interiment. Has autem non ſimplices eſſe, quales ad os, & nares, feruntur, manifeſtè deducitur ex eo, quòd hìc in textu ſubiicitur, citò interimere; & clariùs explicatur *c. lib. de Aer. Aq. & loc.* ubi *propter raritatem, & eliquationem venarum* ejuſmodi defluxiones in Senibus fieri dicitur, quibus *aliqui repentè pereant, & alii ſemiſiderati*

dex-

dextera, aut sinistra parte fiant: Modò etsi defluxiones, distillationesque in Senibus difficulter concoquantur, non tamen repentè interimere solent, aut siderationem afferre. Quare putandum, ex aquilonia tempestate Cerebrum, per Hyemem Austrinam humoribus aquosis, & crassis repletum, quodammodò comprimi, ejusque ductus, atque emissaria impediri, quo minùs valeat seipsum ab hisce superfluitatibus repurgare, quæ propterea ex vitio per moram, & per frigidum aerem contracto, si principium nervorum, & nervos ipsos occupent, Apoplexiam, vel Hemiplexiam afferent; si verò venas, aut Vasa lymphatica subeant, levitates Intestinorum, & Hydropes, similesque alios morbos parient; ut ipsemet prosequitur *cit. lib. de Aere, Aq. & Loc.* quin & si in pulmones decumbant, & Cordis vascula pervadant, citò etiam interiment. Hæc autem facilius videntur Senioribus evenire, quippe qui distillationibus obnoxii sunt, & Capite, ac pectore prælanguidi, ambarum partium ægritudinibus sæpenumero laborare solent.

Quoniam verò hęc mala Senioribus accidere inquit, verisimile admodùm est prænotata Juniores arripere; quamobrem rationi consentaneum videtur, non solùm pro ætatum diversitate, sed etiam pro cujusque varia constitutione, & Corporis habitudine, vitaque anteacta, diversimodè cùm viros, tum fœminas, tum Juvenes, tum Senes, tum pingues, tum macilentos, ab ejusmodi Tempestate laboraturos, iis verò præsertim in partibus, quæ affectæ, debilesque fuerint.

Num autem ægritudines hic ab Hippocrate recensitæ, ipso quidem Vere, an verò succedente Æstate futuræ sint, non convenit inter Expositores. Verùm cùm in Aphorismo dicatur: *quibus partus in Ver incidit*; Et *in lib. de Aer. aq. & locis* scriptum sit: *Primùm quidem mulieres, quibus partus ad Ver instat*: planè fateri oportet, abortus, & funestos exitus infantum, ipso verno tempore eventuros: si enim supervixerint, interitus periculum evasi, atque usu lactis perpurgati conceptam in Utero malitiam futurum ut deponant, & salubriorem induant constitutionem; Multùm enim ad id valet, nec non ad permutandas naturas, ac mores ipsos, proba lactis conditio, ut alias ostendimus. Celsus etiam *lib 2. cap. 1.* hanc Hippocratis sententiam interpretatus sic habet: *si Austri, pluviæque Hyemem occuparunt; Ver autem frigidum, & siccum est: gravidæ quidem fœminæ, quibus tum adest partus, abortu periclitantur; hæ verò, quæ gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt*. Quibus planè ostendit, fœminas ipso Vere parientes periclitari. Cæteræ verò ægritudines, aliis contingentes, pro Corporum, & habituum varietate, poterunt in sequentem etiam Æstatem protendi, & populariter grassari; Sed enim tunc potissimùm morbi inde provenientes observabuntur, cùm superfluitates humorum detentæ viscera opprimunt, & inficiunt; istæ verò non nisi ex aquilonio Vere detinentur, adeòque tunc ægritudines parient, citiùs tamen, vel serius, pro Corporum varietate, & humorum superabundantium dispositione. Si autem ad Æstatem usque protraherentur, facilè possent æstivo calore attenuari, dissolvi, atque etiam per sudorem educi.

Quid postremò agendum sit, ut, quoad fieri possit, ejusmodi calamitatibus occurratur, breviter referamus.

mus. Et quidem si ab inquinamentis, & aquositatibus detentis, hæc mala imminent, ratio dictare videtur, illis potissimùm repurgandis incumbendum, indicta quoque diæta, quę valeat sanguinem puriorem progignere, Capite una simul, & Ventre roboratis. Quamobrem cibi vitentur humectantes, atque obstruentes, potus rerum gelidarum, somnus immoderatus; ipseque Aer aquilonius, & frigorificus, & quæcumque possunt sanguinem obtundere, & perspirationem impedire. Venter in Utero gerentibus præsertim assiduò foveatur aromatibus, ac sæpè etiam tum is, tum lumbi spiritu vini purissimo, tinctura Kermes; necnon Emplastro Comitissæ dicto, de crusta panis Montagnanę, aliisque roborentur, cavendo ab his, quę vel benè, vel malè olent, itemque trepidatione, saltu, ac vehementibus animi pathematis. Succum Altaci contusi, & expressi cum Vino semel, aut bis, singulis mensibus exhibitum ab abortu præcavere scribit Hartmanus. E Vitriolo romano ad Solem in calcis formam redacto, atque pelle Arietina acu pertusa incluso, instar Zonæ, lumbis gestato, præcautas ab abortu plerasque prægnantes vidi, quibus levi quacumque ex causa is aliàs accidisset. Idipsum haberi à Magnete adnotat Helmontius *de Magnet. vuln. curat.*

Infantes jam editi, si debiles videantur, præter fotus externos, vegeto lacte ex sanis nutricibus alantur, & oleo macis perungantur, stomacho, & spina, atque intereà detineantur in locis calidis, ut Aeris inclementiam evitent.

Cæterùm in aliis proderunt, quæ cumulatos humores educunt, sudores movent, & Ventriculum, ac Cerebrum roborant, servata intereà convenienti diæta, pro Corporum affectorum diversitate.

APHORISMUS XIII.

Si verò Aestas sicca fuerit, & Aquilonia; Autumnus verò pluviosus, & Australis, dolores capitis vehementes ad Hyemem fiunt, & tußes, Raucedines, atque Gravedines, quibusdam autem & Tabes. V. lib. de Aere, aq. & loc.

A Constitutionibus Tempestatis hyemalis, & vernæ, æqualitatem non servantium, transit Hippocrates ad alias duas Æstivam, & Autumnalem examinandas, cùm suas quoque patiuntur alterationes. Primùm itaque considerat ea, quæ contingunt ex Æstate sicca, & aquilonia, superveniente Autumno pluvioso, & Australi. Cùm autem inquirit Constitutiones Æstatis, & Autumni, nullam rationem habet Veris, & Hyemis, fortè quia existimat eas suas habitudines servasse, adeòque precedentes memoratas vicissitudines haudquaquam subiisse, ne scilicet quis ea ratione putaret ex Æstate sicca, & aquilonia, atque Autumno pluvioso, & australi, una cùm inæqualitatibus reliquarum duarum tempestatum, futuras esse ægritudines, quas hic in Hyeme succedente recenset. Quare sicuti bina ibi, sic & hic duo solùm inter se comparat Anni tempora vicissim permutata.

Inquit itaque: *si Aestas sicca fuerit*, idest plusquam naturalis illius conditio esse consuevit, atque adeò, vel ob imbrium inopiam, quibus non rarò humescere solet, vel ob ventos boreales per idem tempus spirantes, omnemque Aeris humorem absumentes, vel denique, si Etesiæ, Venti anniversarii, Aeris æstum quotannis

nis temperantes, fortasse per Æstatem non spirent, ita sane dies Caniculares, procul dubio fervidiores observabuntur, ut & Tellus ipsa, præ nimia ariditate, plures in hiatus diducatur. His quoque de causis siccum Aerem appellamus, cùm vaporum est expers, & pluviis caret; ac ventis vapores, & nubes dissipantibus percellitur. Hinc idem Hippocrates adjecit, *si sicca fuerit*, *& aquilonaris*: sicca planè, à perflantibus Ventis aquilonaribus. In hanc eamdem sententiam concessit Celsus *lib.2.cap.1.* qui sic Aphorismum latinè vertit: *si sicca Aestas aquilones habuit*, *Autumno verò imbres, Austrique sunt*, *tota Hyeme, que proxima est, tussis, destillatio, raucitas*; *in quibusdam etiam tabes oriuntur*.

Siccam, & Aquiloniam Æstatem si Autumnus exceperit pluviosus, & Australis, ad Hyemem, inquit, dolores capitis vehementes fieri: Non enim satis est Autumnum fore pluviosum, sed Australem pariter esse oportet; quandoquidem solent pluviæ per Autumnum ingentes fieri, præsertim sub ortu Arcturi, & Plejadum occasu, quæ tamen absque Ventis austrinis, sed plerumque cum occiduis contingunt; ut propterea peculiarem habendam voluerit rationem ventorum Australium, qui majora, quàm imbres, damna nobis incutiunt: hi enim sæpissimè simplices, ac tempestivi, non leve emolumentum cunctis animantibus afferunt, ipsomet Autumno, vel ineunte, vel vigente, si præcipuè ferantur à Ventis salubrioribus: At verò cum Ventis Australibus, omninò nocent; quippe Austri infestissimi sunt, ex superiùs traditis. Quamobrem non immeritò conjunxit Hippocrates pluviosam simul, & Australem Autumni tempestatem, qua scilicet Caput gravetur, & destillationes promoveantur, cum pulmonis læsione.

Dolores Capitis, qui exindè portenduntur, dicuntur esse vehementes, quoniam ex imbribus, & Austris Autumnalibus Caput multis humoribus, aqueisque succis repleri contingit, qui per meninges, cæterasq; partes nervis contextas diffusi dolores pariunt.

Atqui fieri potest, ut ab humentibus succis, & ab aquositatibus dolor excitetur, isque vehemens, ut hic advertit Hippocrates? cùm tamen ex doctrina Galenicorum humida intemperies dolorifica esse nequeat, veluti quæ potiùs hebetet, & obtundat, atque sola corpulentia gravet, quàm molestum sensum inferat, qui est illis Dolor.

Verùm si molesta in sensu Tactus perceptio dolor est, quæcumque vim habent poros Corporis scindere, dilatare, contrahere, aut aliter à consueto situ distorquere, poterunt quoque dolorem inferre, & eo vehementiorem, quo violentius afficient. Modò humores cujusvis generis id præstabunt, si malitia pungant, scindant, erodant; si multitudine comprimant, distendant, ac dirumpant; si motu affatim irruant, vel interciso cursu alicubi hæreant. Porrò aquosi humores per pluviosam, & Austrinam tempestatem in Capite collecti, ob salsilaginem, aut acritatem subindè contractam, & multitudine, qua sunt cumulati, & violentia, qua sunt intrusi, vellicando, distendendo, opplendo, & tumefaciendo, dolores vehementissimos incutient. Sed etsi nullum suapte natura dolorem excitarent, saltem perspirationem, & circumfluum sanguinem, si sola corpulentia impediant, & retardent, nocui, & molesti partibus erunt, adeò-

que doloris Causam dantes dolorifici evadent. Sed enim Vasa lymphatica, quæ multa per Caput circumquaque feruntur, & Cerebri corticem, ac Meninges perreptant, plurimùm aquosis ejuscemodi superfluitatibus, per Austrinam tempestatem à sanguine refluis, oppleri observantur; itemque glandulæ Corporis universæ iisdem imbibi, quæ deindè à superveniente frigore hyemali compressæ hæc eadem, & graviora mala progignent, corruptiones, Tabes, Hydropes, tumores. Hinc autem contingit desinere non raro vehementes, ac diuturnos ejusmodi Capitis dolores spontina è naribus hæmorrhagia, vel sanie ex auribus prodeunte, aut acriori ex iisdem naribus destillante, vel per poros Cutis, aut in vias urinarias prolabente, post acutas febres de genere earum, quas Galenus vocavit ardentes spurias.

Eadem ratione, & Tusses per Hyemem aderunt, & Raucitates, & Gravedines, prout aquosi humores, vel pectus, vel guttur, vel nasum occupaverint. Siquidem Cerebrum, magnæ glandulæ ab Hippocrate comparatum, cùm aquositatibus repletum hyberno deindè frigore constipatur, & quodammodò costringitur, si protrudat in Nares, Coryzam, si in Guttur, & Asperam Arteriam, Raucitatem, si in Pectus, & Pulmonem, Tussim ingenerabit, aliasque etiam ægritudines, pro vario in alias partes vitiosorum humorum illapsu. Has autem solummodò Hippocrates memoravit, veluti eas, quæ partes Cerebro proximiores affectas denotant, promptiusque cum eodem laborante compatientes, & per glandulas attiguas, excurrentes, vel stagnantes humores solitas excipere.

Denique in fine Aphorismi additur: *Quibusdam autem & Tabes*. Verùm de qua Tabe intelligat, potest etiam hìc dubitari. Et quamvis de quacumq; extenuatione exponi possit; attamen cohærebit magis Hippocratis menti, si ea speciatim explanetur, quæ Pulmoniaca appellatur: siquidem in textu græco scribitur *phthisis*, quæ propriè Pulmonis affectio est, & verisimilius induci videtur ex pluviosa, & Austrina Autumni tempestate, qua nedum Caput, sed etiam Pulmonem superfluitatibus aqueis repleri contingit, ac postmodùm illarum repurgationem impediri à superveniente Hyeme Pectori potissimùm, & Pulmoni inimica. Quamquam autem humores isti in pulmonibus hærentes sæpenumero acritudinem, acorem, vel salsedinem contrahant, etiam ex vitiato partis alimento, & ex consimili conditione, quam sortiri solent detenti halitus, ac vapores è toto Corpore expirantes, itemque sudores, & urinæ; nihilo tamen minùs consueverunt adhuc omni malitia exuti sola corpulentia, si diutiùs restagnent, non leviter Pulmonem inficere, & Tabem, ac Phthisim inferre. Unde Hippocrates 7. *Aphor*. 38. *Destillationes*, inquit, *in Ventrem superiorem*, (idest in Thoracem), *suppurantur intra viginti dies*. Ubi cùm usus sit græca voce *Catarrhi*, profectò ab humoribus vulgò pituitosis dictis, seù lymphaticis, illas pendere existimandum.

Qui autem isti sint, quos Tabes ex hac Constitutione sit vexatura, Hippocrates tacuit. Profectò non omnes eo morbi genere affectum iri liquet, ex dictione, *Quibusdam*, qua aliquos dumtaxat Tabe laboraturos indicatur. Galenus *in Comment*. interpretatur, *qui ad hunc morbum apti natura sunt, utpotè qui angustio sunt pectore, & quibus à Capite*

ad Pulmonem fluxio defertur. Sed clariùs ex eodem Hippocrate 1. & 3. *Epidem.* videntur eſſe, quibus ſcapulæ inſtar alarum ſunt exporrectæ, pectus anguſtum, collum oblongum, caput magnum, ut in gracilibus, qui ſanguinem natura nacti ſunt acriorem, tenuioremque, modico glutine, & multo ſero ſcatentem; unde cùm à præcedenti tempeſtate pluvioſa, & auſtrali, Pulmones, & Cerebrum abundantiori ſero perfundantur, facilè in Tabem incidunt, labe nimirùm per ſanguinem illata. Harum imminentium ægritudinum præcautiones ex anteà traditis facilè innoteſcent, præter ea, quæ inferiùs afferemus.

APHORISMUS XIV.

Si verò Aquilonius, & ſiccus, iis, qui naturam habent humidiorem, & mulieribus conferet; reliquis autem erunt lippitudines ſiccæ, & febres acutæ, & diuturnæ; nonnullis verò morbi melancholici.

APhoriſmus hic præcedenti adnectendus eſt, ut ex utroque unica ſententia colligatur, veluti ſerie quadam continuata plures in unum locum tranſtulit Celſus *c. lib.2.cap.*1. qui poſtquam ægritudines ex Æſtate aquilonari, & Autumno auſtrino ex eodem Hippocrate commemoraverit, ſtatim ſubjunxit: *ſin autem Autumnus quoque æquè ſiccus iiſdem aquilonibus perflatur, omnibus quidem mollioribus corporibus, inter quæ muliebria eſſe propoſui, ſecunda valetudo contingit; durioribus verò inſtare poſſunt aridæ lippitudines; & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atrabile naſcuntur*; quin & Hippocrates ipſe *cit. lib. de Aere, aquis, & locis*, uti præcedentis appendicem hanc eamdem ſententiam his verbis deſcribit: *Quòd ſi Borealis ſit Autumnus, & ſiccus, & neque ſub Arcturo pluvioſus, confert pituitoſis natura, & maximè his, qui humidi ſunt, & mulieribus; bilioſis autem infeſtiſſima eſt hæc conſtitutio: valdè enim exſiccantur, acciduntque eis lippitudines aridæ, & febres acutæ, ac diuturnæ, & aliquibus bilis atra; ſiquidem quod liquidiſſimum, & aquoſiſſimum in bile eſt, conſumitur: denſiſſimum verò, & acerrimum remanet: quod idem accidit, ſecundùm eamdem rationem, ſanguini, unde hi morbi his accidunt*. Unde ſic affectum Autumnum ſuccedere Æſtati pari modo ſiccæ, & aquilonari anteà deſcriptæ, manifeſtiſſimè demonſtrat, ut ex contextu ejuſdem loci liquidò patet. Ejuſdem quoque ſententiæ eſt Galenus, qui in *comm. hujus Aphoriſmi*, *Apparet*, inquit, *ſermonem nunc habitum non eſſe integrum Aphoriſmum, ſed partem ſecundam unius Aphoriſmi, cujus priorem partem nuper, ſeù paulò ante deſtitimus explanare*. Conferendus his item eſt Ariſtoteles, qui *lib.*1. *problem.*11. Cauſam ſecundæ valetudinis in mulieribus, & pituitoſis, ex ſicca, & aquilonari Æſtatis, & Autumni conſtitutione inquirit. Et mox *probl.*12. cur bilioſi exindè infeſtentur, examinat, continuata omninò oratione, ſub eadem Æſtatis, & Autumni ſicca, & aquilonia tempeſtate.

Confert autem ſicca hæc, & aquilonaris conſtitutio Corporibus humidioribus, abſumptis nimirùm, vel compreſſis, deductiſque ad vias urinæ aquoſis ſuperfluitatibus, quibus illa, ut & muliebria, ſuperabundant; Cæteris verò, ideſt bilioſis, ut idem Hippocrates explicat, ſive, ut ma-

mavult Celsus, durioribus corporibus infestissima est hæc sicca Temporis constitutio, quæ illa magis extenuat, exsiccat, & obdurat; quinimmò aridis lippitudinibus, & febribus acutis, ac diuturnis afficit: acutis quidem, quibus sanguis, & bilis ipsa tenuior, acriorque fit; diuturnis verò, quibus acidior, & consistentior; pro aliarum rerum nonnaturalium usu vario, ab ejusmodi Corporibus anteà servato; unde adjectum est in Aphorismo, *nonnullis etiam Morbi melancholici*: Cujus rationem idem Hippocrates *cap. lib. de Aere, aq. & loc.* afferens, inquit: *quod liquidissimum, & aquosissimum in bile est, consumitur, densissimum verò, & acerrimum remanet; quod idem accidit secundùm eamdem rationem & sanguini; unde hi morbi his accidunt*. Quemadmodùm autem picrocholis, & gracilibus anteà dixerat acutas febres, & lippitudines siccas evenire; ita nunc durioris texturę Corporibus, & sanguinem nactis consistentiorem, Morbos melancholicos, puta scirrhos, affectiones hypochondriacas, deliria melancholica, idque genus alia accidere portendit.

Hæc quippe longè notiora sunt, quàm ut fusiori egeant explanatione. Verùm quod de longis Gravedinibus à quibusdam memoratur, penitùs non consonat: nam quæ unquam ratio afferri poterit, quæ suadeat longas Gravedines ex Æstate, & Autumno siccis, atque aquilonaribus, futuras? cùm per ejusmodi exarefacientem tempestatem, si quæ in Corporibus humidæ superfluitates collectæ erant, satis, superque extenuari, consumi, & egeri possint. Quocirca nec illarum, nec alterius humidæ ægritudinis, ne verbum quidem fecit Hippocrates, *in lib. de Aere, aquis, & locis t.* Sed & neque diligentissimus sententiarum ejus Compilator Celsus, qui sic locum hunc, ut anteà dictum, est rectissimè interpretatus: *durioribus verò instare possunt, & aridæ lippitudines, & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atrabile nascuntur*. Quamobrem jure optimo Fuchsius existimat *librarium errore quodam*, Κόρυζαι *scripsisse, pro* πολυχρόνιοι, *quòd ab una in aliam dictionem facilis sit lapsus*. Neque verò his contentus Cardanus, hanc errandi Causam Galeno adscribere non veretur, cùm inquit: *Galenus suo more, legit in utroque textu Gravedines, seù* Κόρυζαι, *& utriusque omittit expositionem: Gravis, & accuratus certè Expositor, dignusque pro quo quidam tantùm digladientur*. Et paulò ante scripserat: *legi debet. Et diuturnæ: non Gravedines. Litera enim græca corrupta erat ex* Πυρετοὶ ὀξέες χρονιοι *pro* Κόρυζαι.

V. Fuch. h. l qui alia plura in idem argumĕtum congerit.

At verò cur eam hìc omiserit Hippocrates constitutionem, quam *eodem libro de Aere, aquis, & locis* inter jam relatas descripserat, ex Æstate nimirùm pluviosa, & austrina, similique Autumno, indeque futuram Hyemem morbidam, pituitosis quidem per febres ardentes spurias dictas, biliosis verò per costarum, & pulmonis inflammationes, non est facilè divinare: sicut pariter cur alias temporum conjugationes deseruerit quas Galenus comminiscitur, atque artificiali schemate effingit Cardanus, pluribus identidem in eumdem Galenum invectus, de Regionibus temperatis, & de ordine temporum ex ortibus, & occasibus stellarum. Verùm credere licet voluisse has solùm veluti in cæterarum exemplum Hippocratem afferre, ut inde discerent

V. Gal. 1. epidem. constit. 1 comm. 1. & 3. epid. constit. 3.

Me-

Medici, qua de causa ipsemet scripserit initio hujus Libri Temporum mutationes morbos parere. At quid est, quod nobis mortalibus non officiat? Currant, procedantque Anni, Annique tempestates, ea serie, ea salubritate, quam sibi fingit Heurnius, fortè Homines non ægrotabunt, non obibunt? Aer ipse, quem assiduo in ipsiusmet vitæ tuitionem inspiramus, nobis nocumento est: Cibo, quo vescimur, gravamur: Aqua siti sedandæ peraccommoda, si frigidior debilitat, si abundantior opprimit, si importuna delaxat: Vino reficimur, exacuimur, amissumque resumimus vigorem; Sed & dolemus, inebriamur, stupescimus: Somnus, qui fessa membra levat, otium parturit, hebetat Cerebrum; & Vigilia, quæ spiritus, & sanguinem acuit, infirmat. Sed & quo tempore re quapiam delectamur, fastidimur; & gaudium ipsum, tam nobis optabile, & jucundum, sępissimè exanimat; nec ulla res est, quæ prosit, quin ex adverso statim, & ultro, non obsit. Quamobrem ruimus adhuc in ægritudines, & in Mortem, etsi Anni tempestates prosperè, salubriterq; procedant: *Quotidie enim morimur*, inquit Seneca, *quotidiè demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque cùm crescimus, vita decrescit, & hunc ipsum, quem agimus diem, cum morte dividimus*. Et alter Tragicus

Not. super 11. aphor. V. etiam Hipp. de Aer. aq. & loc.

V. Sen. epist. 24.

Ubique mors est, optimè hoc cavit Deus:
Eripere Vitam nemo non homini potest;
At nemo Mortem: mille ad hanc aditus patent.

APHORISMUS XV.

Ex Anni autem Constitutionibus (in universum) siccitates imbribus sunt salubriores, & minùs mortiferæ.

CUm superioribus Aphorismis diversas Temporum Constitutiones retulisset, easque tum siccas, & aquilonias, tum pluviosas, & australes, ex quibus ægritudines varias imminere dixit; nunc omnes simul unico, sed generaliori Aphorismo, inter se comparans decernit, siccitates semper imbribus esse salubriores, minusque mortiferas. Et generatim inquit, (modò si cætera ex æquo procedant) siccæ constitutiones pluviosis sunt salubriores. Aer enim suapte natura talis est conditionis, qualem Animalium vita videtur exigere; quocirca si ex imbribus humidior evadat, sicuti ad complura Vitæ munia, pręsertim ad sanguinis floriditatem, & Pulmonis perpurgationem erit ineptus, ita morbis inducendis materiam suppeditabit: atqui sæpissimè quoque ex humescente sanguine, & aquosis superfluitatibus ægrotamus, quæ nec regi, nec exactè confici queunt, cùm sanguinem hebetent, viscera infarciant, & inquinent, & non raro in quasdam partes vitæ magis necessarias delatæ morbos afferant immedicabiles. Sed prætereà Aer imbribus, & ventis australibus immodicè humefactus, & crassior effectus, non modò obest, dum inspiratur, sed etiam contactu suo impedit, quo minùs insensibilis perspiratio rectè procedat, ut anteà quoque monuimus. Contra verò ejuscemodi humore vacuus, & insensibilem perspirationem adjuvat, & meliùs internas superfluitates è san-

guine absorbens per Pulmones expiratione repurgat; unde experimur nedum siccas Temporum constitutiones, sed etiam Regiones, in quibus Aer tenuior, & siccior est, salubriores omninò esse iis, quæ humidiorem, & crassiorem illum sunt sortitæ.

At plura adversùs hanc Hippocratis sententiam pugnare videntur. Primò, quia Vita ex Aristotele dicitur, *Mansio Caloris in humido*; quamobrem videtur salubrior statuenda humida Anni constitutio, veluti Vitæ congener, neutiquam sicca illi contraria. Hinc Senes idcircò ad interitum festinare dicuntur, quia per ætates, sicciores semper fiunt. Deindè, quoniam ex Hippocrate 1. *Aph.16.* Victus humidus commendatur Pueris: Pueri autem humidi sunt, utque in eadem humida natura conserventur, humidus victus illis præscribitur. Præter ea, hoc eodem 3.*Aph.9.*dicitur, in Autumno exitiales morbos fieri; Ver autem saluberrimum esse, & minimè exitiosum: atqui Ver humidum est, Autumnus verò siccus, ut propterea Tabidis nocuus dicatur. Insuper. Pueritia omnium ætatum optima censetur, quia humida; Senectus autem pessima, quia sicca. Tandem, propria Aeris qualitas, & Natura, humida ponitur; igitur humida, & non sicca constitutio, veluti salubrior anteferenda est, cùm per illam Aer in suo naturali statu servetur.

Verùm hęc facillimè diluuntur iisdem planè Criteriis Aristoteleis, Galenicisque. Et quidem Vitam egere humido dicemus, sed proprio, consentaneo, & alibili, ut idem Aristoteles advertit, non autem extraneo, incongruenti, & aqueo, quo potiùs illa extinguitur, quàm foveatur; quocirca Vita comparatur ab eisdem flammulæ, quæ oleo eget, ut conservetur: Modò Hippocrates hìc humidum ex imbribus externum insalubre ait. Humidum victum, idest liquidum, & potabilem pueris febrientibus Hippocratem commendasse in commentario illius Aphorismi cum Heurnio exposuimus: Etenim is non vult alendos esse febricitantes cibis duris, solidisque, sed potabilibus, juxta ea, quæ *Aphor.* 11. 2. clariùs explanavit. Autumnus non siccitate, sed summa vicissitudine exitiosos morbos parturit, ut suo loco dictum est. Et Senes ad interitum festinant ab effœto sanguine, & à Viscerum languore. Sed etsi ex siccitate mors contingeret, illa extrema esse debet, quæ vitæ fomitem exhauriat; secus verò, quæ moderata est, & externa, superfluum humidum absumendo, vitæ potiùs opitulatur, quàm adversetur. Postremò Aer sua natura nec calidus, nec frigidus, nec humidus est, sed fluidus, & permeabilis, cujuscumque alterationis suscipiendæ capax, atq; tunc solùm à sua naturali conditione desciscere videtur, cùm nimiùm densatur, & crassescit, vel plus justo rarescit, & distrahitur, ut proindè immobilis, ac impermeabilis evadat, quemadmodùm Florentinis, & Boylæis experimentis jam satis innotuit: sic enim præter naturam affectus vim patitur, & Animantibus cunctis infensissimus fit, ut etiam illas vita privet.

Constat ergo siccitates esse imbribus salubriores. Sed cur etiam minùs mortiferæ sint, cùm cæteroqui dictum sit in siccitatibus febres acutas fieri? Cardanus distinguit febres acutas à morbis acutis, & ex 1. *epid. Constit.*1.& 2.*epid.sect.3.* colligit, acutas febres magna ex parte non esse mortiferas, quemadmodùm vel ex

Ter-

Tertianis intermittentibus deducere est. Verùm hujus Ratio petenda est ex Aphorismo sequenti.

APHORISMUS XVI.

Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alvi profluvia, putredines, morbi Comitiales, & Apoplexiæ, & Anginæ. In siccitatibus autem Tabitudines, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia urinæ, & difficultates intestinorum.

UT quisque Rationem precedentis Aphorismi deducat, enarrat hoc loco Hippocrates ægritudines, quæ ex multis imbribus, & quæ ex siccitatibus oriuntur: ex his namque inter se invicem comparatis facilè innotescit, longe graviores esse, quæ in imbribus, quàm quæ in siccitatibus contingunt. Hinc plerisque visum est, & præsertim Heurnio, ità ex græco in latinum sermonem hunc vertere: *Namque assiduis imbribus, qui Morbi incidunt, hujusmodi ferè sunt febres diuturnæ,* &c. Quare consentaneum videtur voluisse Hippocratem, argumento à morbis ipsis per ejusmodi tempora vagantibus desumpto, præcedentem Aphorismum demonstrare, quod minimè advertit *in comment.* Galenus.

Febres diuturnas pluviosa constitutione oriri posse patet ex anteà traditis; quoniam per eam plurimæ aquosæ superfluitates cumulantur, quæ sanguinem inficiunt, atque ad indebitè fermentescendum disponũt: cùmque partim multitudine, partim etiam crassitie diuturnum tempus exigant, ut dissolvantur, longas propterea febres pariunt.

Eadem fermè de causa alvi profluvia ex humida constitutione proficiscuntur. Siquidem istiusmodi excrementa plerumque deferuntur in Intestina, & alvum plus æquo lubricam reddunt. Et quidem alvi profluvia hic, haudquaquam Dysenteriæ, aut Diarrhœæ, sed alvi dejectiones ab accuratioribus Interpretibus exponuntur, ut ex ipso textu græco palàm fit, ac manifestissimè deducitur ex Celso, qui sententiam istam sic est interpretatus: *In siccitatibus acutæ febres, lippitudines, tormina, urinæ difficultas, articulorum dolores oriuntur. Per imbres, longæ febres, alvi dejectiones, angina, cancri, morbi comitiales, resolutio nervorum, quam Paralysim Græci nominant.* Quin & Dysenteriæ connumerantur potiùs ab Hippocrate inter ægritudines siccæ constitutionis. Quare Ventris laxitates, Intestinorum lævores, & citrà dolorem uberiores egestiones designantur. c. lib. 2. cap. 1.

Putredines hoc loco non solùm intelligendæ sunt humorum, sed etiam partium solidarum, quales in Gangræna, & Sphacelo: quippè in Tempestatibus humidioribus nedùm humores à naturali sua constitutione declinant, adeòque corrumpi possunt, verùm etiam membra Corporis flaccescunt, & in putrefactionem abeunt; unde postmodùm Gangrænæ, & ulcera sordida, malique moris. V. lib 2. prædict. V. Pison. & Vvepfer de Apoplex.

Morbi Comitiales, & Attoniti, facilè etiam ex largis imbribus eveniunt, cùm ex ipsis graviter Cerebrum afficiatur, & pravis humoribus gravetur; unde sensus, & motus torpor, atque abolitio.

Anginæ, seu gutturis, & faucium tumores ab humoribus eas in partes confluentibus gignuntur. Plerumq; autem ex pluvia tempestate Tonsillæ, adenes ibidem sitæ, ab abundan-

dantioris lymphæ confluxu tumescunt, & Anginas, quas spurias vocant, inferunt; itemque Raucitates, & Tusses, Bronchoceles, & Parotides, pro circumjacentium partium affectarum diversitate, & à varia stagnantis lymphæ conditione.

Neque verò hæ solùm ægritudines ex multis imbribus contingunt, sed & aliæ plures consimilis naturæ accidere possunt, non minùs graves, quàm antedictæ, quippè, ut anteà notatum est, videmur ità natura comparati, ut molestiùs humido, quàm sicco tempore afficiamur, & potiùs inutilium humorum copia, quàm inopia salutarium: quamobrem meritò Hippocrates morbos in pluviarum multitudine contingentes, periculosiores longè iis esse inquit, qui in siccitatibus eveniunt. Tabitudines namque etsi sæpesepiùs ad mortem quoque perducant ægrotantes, in longius tamen tempus protrahuntur, & inducias præbent, quæ sanè sperandæ non sunt à prænarratis ægritudinibus. Præterquamquod Galenus, memoratas hìc Tabitudines ad oculorum lippitudines ait esse referendas; ut proindè putet in siccitatibus Lippitudines tabidas fieri, seu ad tabem oculorum terminari: lippitudines autem periculi sunt expertes. Articulorum dolores, & urinæ stillicidia, non dissimiliter diù producuntur, & ferè cum ægrotantibus consenescunt. At verò ejuscemodi affectiones in siccitatibus contingunt potiùs ab acribus, & salsis humoribus, qui tunc magis exacuuntur, & tenuiores redditi promptiùs artuum juncturas subeunt, & periostia lacessunt, vel cum sero urinario commisti, mingendi difficultatem pariunt, sive ad Stranguriam, sive ad Dysuriam illam referamus. Quare collatis invicem siccis, & pluviosis tempestatibus, facilè nunc decernere erit, longè graviores, & periculosiores esse, quæ cum imbribus, quàm quæ ex siccitatibus contingunt.

APHORISMUS XVII.

Quotidianæ autem constitutiones, aquiloniæ quidem cogunt Corpora; firmiora, & agiliora, coloratoria, & melius audientia faciunt, & alvos exsiccant, oculos mordent, & si pectus dolor aliquis priùs obsederit, dolorem augent. Austrinæ diffundunt Corpora, & humectant, auditum obtundunt, capita aggravant, & Vertigines faciunt, oculis, atque Corporibus difficilem motum præstant, & alvos humectant,

Comparat hoc etiam Aphorismo Hippocrates quosdam alios effectus, qui à constitutionibus siccis, & humidis oriuntur, & fortasse, ut manifestiùs ostendat humidæ, atque austrinæ tempestatis incommoda, longè graviora esse iis, quæ à sicca, & aquilonari proveniunt. Sed & quæ ex hac accedant Corpori emolumenta, simul una commemorat, ut nimirùm omni ex parte concludat salubriores semper esse siccas constitutiones austrinis, & pluviosis.

At hìc non videtur de totius Anni, vel integræ alicujus tempestatis constitutione, sermonem habere, sed de illis tantummodò vicissitudinibus, quæ in dies per quæcumq; Anni tempora contingunt, cùm Aer alternè mutatur, & oppositarum alterationum Aquilonis, & Austri vices subit. Verumtamen si quotidianis mutationibus aquiloniis, vel austrinis hos effectus parturit, proculdubio majores, diuturnioresque erit

alla-

afflaturus, cùm integra tempestate non dissimiliter perflatur, ut anteà Aphorismo V. notatum est; ut propterea Celsus inter ea, quæ Tempestates consequuntur, retulerit *libr.* 2. *cap.* 1. Aquilonem Ventrem adstringere, dolores lateris, & pectoris afferre, sanum tamen Corpus spissare, & mobilius, atque expeditius reddere; Austrum verò aures hebetare, alvum solvere, & totum Corpus languidum efficere.

Aquilonares autem Constitutiones Corpora cogere, seu densare, certo certius est: siquidem humidas superfluitates absumit, poros constipat, & constipando membra condensat; unde totius Corporis firmitudo. Hac etiam de causa frigidas, & septemtrionales Regiones incolentes, durioris, firmiorisque texturæ observantur, atque laborum omnium patientiores; Unde fortassè finxit etiam Antiquitas fortitudinem, & impenetrabilitatem in Corporibus exoriri. Nedùm autem firmitatem, sed etiam agilitatem aquilonares venti conferunt, nam exhaustis humidis superfluitatibus, atque aqueis excrementis, quibus plurimùm Corpora gravantur, & hebetantur, illa graciliora reddita, fiunt quoque agiliora. Eadem etiam ratione videntur reddi posse coloratiora, quippe obesa, succiplena, & humida, plerumque decolorata, & pallida observantur.

Quòd meliùs audientia fiant, patet similiter ex his, quæ super Aphorismo V. dicta sunt, ubi Austrum auditum hebetare scripsit Hippocrates. Fit namque sæpenumero surditas, vel subsurditas, ob tympanum, seu membranam illam, primum à secundo meatu auditionis disterminantem, nimia serositate laxatam, quò appulsus Aer eam non concitat motionem, percussionemque, quæ satis sit auditioni perficiendæ, unde vel sonus non percipitur, vel obtusè admodùm, quemadmodùm experimur in Tympano bellico madefacto, si tum pulsetur: quod tamen ingentem sonitum edit, cùm tensum, siccumque evaserit.

Alvos præterea exsiccari in constitutionibus aquiloniis, seu constipari, & obdurescere, ut excrementa promptè non deponant, anteà quoque ostensum est, cùm & egestiones quæcumque deficiant per ejusmodi siccam, frigidamque constitutionem, urina solùm copiosiori plerumque perseverante, compresso è glandulis, & tubulis aquosis latice per universum Corpus disperso.

Additur & hìc *oculos morderi*, hoc est ardorem, ac pruritum in oculis, & palpebris exsiccari: aut quia impeditæ perspirationes oculos petunt, & per membranas, præsertim adnatam, diffusæ molestam inferunt motionem; aut quia corrugatione ibidem inducta præterfluentem sanguinem venæ ex arteriis promptè non excipiunt, sed quodammodò retardant; unde etiam aridæ lippitudines. Nec mirum, si præ cæteris partibus oculi in his constitutionibus afficiantur, veluti qui obnoxii sunt cuicumque Aeris alterationi, omnemq; ejus vim primi sentiunt.

Augent quoque frigidi, siccique Aquilones dolores pectoris, si priùs isti partes illas obsederint. Siccitas enim, faucium, & gutturis asperitatem inducit, unde Tussis facilè exoritur, quàm deinde dolor pectoris insequitur; cumque frigus eidem quoque infensum sit, profectò si anteà doluerit, longè graviùs ab aquilonia constitutione afficietur, per quam utrumque jungitur Pectori molestissimum.

A Con-

A Constitutionibus verò Austrinis Corpora delaxantur, & humefiunt: nam Austri humidi sunt, & pluviosi; Auditus obtunditur, immò & reliqui sensus omnes hebetantur, Caput gravatur, & multis repletur excrementis, unde Vertigines, & hebetudines oculorum, atque totius Corporis ad motum impotentia, & ad cæteras operationes, præsertim animales, obeundas ineptitudo, ob nervorum scilicet laxitatem, à sanguine, ejusque nutritio liquore serosiori. Alvi denique lubriciores fiunt, tum ex mala digestione, quæ, flante Austro, fieri solet, tum ex facili inutilium humorum per humectiores ductus ad alvum depositione, præsertim quia fibræ Intestinorum per idem tempus austrinum promptè admodùm laxantur, ipsæq; fæces humidiores redditæ faciliùs quoque egeruntur. Quæ sanè cùm ex anteà demonstratis notissima sint, ulteriori non egent explicatione.

Solùm paulò uberiùs Vertiginis causam examinemus. Equidem non benè constare videtur, quòd ex dialibus Austris, & ex diebus austrinis fugacibus, Vertigines oriantur: quippè Hippocrates ægritudines referens ex austrina, & diuturna tempestate imminentes, nè verbum quidem fecit Vertiginis, quam procul dubio veluti cæteris periculosiorem recensere debuisset, eoque magis si ex diurnis Aeris mutationibus, atque alterationibus ab Austro diali oriundam fateatur. Jure ergo existimat Cardanus legendum cum Theodoro Gaza (*cui uni plus credendum esse*, inquit, *in hac causa, quàm universis Interpretibus latinis, ut qui Græcus natus sit, & exquisitissimam scripserit Græcam Grammaticam, ut rationem dicendi nemo meliùs callere potuerit*:) *Vertigines in oculis fieri*, pro eo, quod scriptum est sejunctim: *Vertigines faciunt, Oculis, atque Corporibus difficilem motum præstant*. Addit prætereà nequaquam potuisse Hippocratem de Vertigine Cerebri, quæ cum Comitiali morbo convenit, sermonem habere, eo quòd unius diei constitutio minimè possit materiam congregare Comitiali, aut Siderationi aptam. Verùm quænam sit hæc oculorum Vertigo ipse non explicat. Putaverim Ego esse quandam in visu Trepidationem, cùm objecta per Aerem vapidum spectata quasi trepidare, concuti, & vacillare videntur. Id autem quamvis in oculis, ipsisque nervis ocularibus, & in tunica Reticulari fieri possit, perturbata per serositates objectorum repręsentatione: sæpiùs tamen contingit ex radiorum Solarium in crassiori Aere refractione, atque luminis ad oculos pertingentis quadam veluti inflexione, titubationeque. Sæpissimè enim idipsum experimur cùm fluctuantem aquam, scintillantes igniculos, & tremulum lumen candelarum ex sevo confectarum attentiùs intuemur. At verò accidit facillimè per austrinas constitutiones Aerem istiusmodi perturbationem subire, cùm turbulentus simul fiat, crassus, & radiis Solaribus confertus; sed & oculi unà quoque per idem tempus hebetantur, & caligine suffunduntur, ut propterea malè objecta corpora cernere queant, vel nonnisi cominùs, præsertim cùm à densis nubibus Aer fit tenebricosus, aut luce crepera vix sublucidus.

APHO-

APHORISMUS XVIII.

Quantum ad Tempora Anni. Vere quidem, & prima Aestate Pueri, & qui hos proximè sequuntur ætate, optimè degunt, & sani sunt maximè; Aestate verò, & Autumno aliquatenùs Senes: per reliquum autem Autumnum, & Hyemem, qui mediam ætatem habent.

PRosequitur nunc Hippocrates singulis Hominum ætatibus convenientia Anni Tempora explicare, cùm inferiùs ęgritudines iisdem contingentes sit enarraturus.

Enumerat autem quatuor tantummodò Temporum mutationes, aut quia istæ sensibiliores sunt, & vulgò magis receptæ; aut quia de Regionibus in Zonis, & Climatibus Temperatis solùm sermonem habere voluit; aut quia demùm in his tantùm observationes suas instituit, cùm ea, quæ experimentis competit, consultò scrisperit, & Posteris tradiderit.

Facto itaque initio à prima Anni ætate, seu Vere, Pueros inquit optimè sub illo valere, quibus & Adolescentes adjunxit, ut significare videntur verba illa: *& qui hos proximè sequuntur ætate*. Etenim Hippocrates non quatuor ætates solùm in Hominum Vita, quemadmodùm visus est edocere Galenus, sed multò plures distinxit; quamobrem Celsus meritò eos hic interpretatur, qui illis ætate vicini, proximi, conjunctique sunt: atqui proximi, & conjuncti Pueris sunt Adolescentes. Sic pariter cum Vere primam Æstatem, seu illius principium conjunxit, quod ejusdem sit ferè conditionis: quamquam Galenus superstitiosè nimis Adolescentes Vere, Æstatis verò initio Pueros salubriter vivere commentatus est. Æstate autem, & Autumno non omninò, sed aliqua ex parte Senes sanos degere, & per reliquum Anni tempus, atque succedente Hyeme eos, qui mediam, seu consistentem ætatem habent.

Quibus Hippocratem reprehendere libido est, quique nodum in scirpo quærunt, multa in hoc Aphorismo notant. Primùm, illum redarguunt oblivionis, quòd superioribus Aphorismis dixerit Naturarum aliàs quidem ad Æstatem, aliàs verò ad Hyemem benè, malève se habere: quò sanè inquiunt satis fuisse constitutum, quod hic inutiliter videtur repetitum, cùm & Pueri, & Juvenes, & Senes sub generali ætatum consideratione omninò comprehendantur. Addunt insuper non rectè dictum ab eodem: *Vere pueros, & qui proximè sequuntur ætate*, scilicet Adolescentes, *optimè degere*; cùm id tempus sua natura sit cunctis saluberrimum, ideòque non solùm Pueris, & Adolescentibus, sed etiam Juvenibus, atque in consistenti, ac senili ætate constitutis, documento ejusdem Hippocratis *Aphorismo* 9. Si prætereà, subdunt, Pueri Vere, ob consimilem Naturam, & Temperiei commoderationem, benè se habent, cur est, ut etiam primam Æstatem addiderit? quæ cæteroqui calorem præsefert aliquanto prævalentiorem puerili ætati penitùs incongruentem, cùm hęc undequaque moderamine fruatur, & gaudeat. Sed nec omninò videtur verum, Pueros Vere optimè degere, nam ex infrà dicendis constabit per id tempus sanguineis morbis illos corripi.

De Senibus quoque addunt, quòd licèt benè se habeant Æstate, Autumno tamen ii malè vivant: quippè Autu-

Autumnus tabidis malus dicitur, inter quos Senes ab eodem Hippocrate referuntur, 2. *de Morbis*; isque, utpote inæqualis, utrisque exitiosus esse solet, Senibus autem potissimùm, ob maximum ejus ætatis languorem. Sed & perperam illis videtur adjectum, *Aestate verò, & Autumno aliquatenùs Senes*: quasi hi non omninò bene se habeant Æstate, cùm tamen senilis calor veluti imbecillis, & infractus, quàm maximè foveatur, & adjuvetur ab ambientis Aeris æstivo calore.

Ampliùs, qui in media, seu consistenti sunt ætate, nec videntur rationabiliter dici posse salubriorem vitam ducere per reliquum Autumni tempus, & in Hyeme; quandoquidem hi frigidi quoque, & sicci dicuntur, atque melancholicis ægritudinibus obnoxii, minùsque ferentes Autumnales Aeris vicissitudines, atque inæqualitates.

Denique cùm hoc loco Hippocrates de Temporibus agat, quæ singularum ætatum Temperaturis congruant, ut videntur denotare verba illa: *sani sunt maximè*: certe, quemadmodùm Puerilis ætas, & quę proxime hanc sequitur, ob consimilem temperaturam, bene se Vere habebit, & optima sanitate fruetur; ita ex adverso Senilis Hyeme, & Juvenilis Æstate optime degebit, cùm aliàs ab eodem dictum sit, minùs periclitari eos, qui Tempori magis congruunt in suis Temperiebus.

At isti injuste nimis Hippocratem arguunt, cui manifestæ rationes, & experientiæ suffragantur. Et quidem *Aphorismo* 2. *hujus libri*, generalem tantummodò rationem habuit naturarum, quòd aliæ ad Æstatem, & aliæ ad Hyemem bene, malève se haberent; ubi nedùm salubritatis, sed etiam proclivitatis ad ægritudines contrahendas meminit: At hìc, restrictiori sermone, ætates memorat, quæ in Anni tempestatibus salubriùs degunt; unde quod ibi generaliter protulit, hìc speciatim singulis ętatibus adscribit. Ver, quamvis sua natura saluberrimum sit, maxime tamen puerorum sanitati conducit. Et tametsi Senes bene quoque se habeant Verno tempore, relati scilicet ad cæteras præcedentes tempestates, adhuc tamen salubriorem vitam ducunt Æstate, cùm nimirum calidior Aer vividiores reddit cunctas eorumdem operationes. Dixit etiam *prima Aestate* Pueros, & Adolescentes eadem salubritate frui, quoniam principium Æstatis eamdem referre solet cum Veris fine temperiem, & conditionem, cùm per id tempus Aer non adeò fervidus sit, ut mollem puerilium carnium texturam exsolvere, & eliquare queat, prętertim si initium Aestatis ea distributione sumatur, qua idem Hippocrates juxtà morem Antiquorum ab ortu Vergiliarum ad Solstitium æstivum facere consueverat. Cæterùm, quòd tunc ægrotare aliquandò illis accidat, non inde fit, ut plerumque, & maxima ex parte salubriùs non degant; quippe cunctis temporibus, omnibus ægritudinum generibus Homines in unaquaque ætate laborare possunt, tùm præsertim, cùm præpotens causa ægrotare faciens præcesserit.

Autumnus Senibus plane periculosus est. Neque verò, inquit Hippocrates, salubriter illos vivere tempore Autumnali, sed tantùm *aliquatenùs*, seu *aliquantisper*; si potissimùm Æstatis conditionem referat; unde disjunctim legendum, *Aestate verò, & Autumno aliquatenùs*: itaut sensus fiat, Senes Aestate quidem bene degere; Autumno verò ali-

aliquatenùs, ideſt aliqua ex parte, præcipue inter illius initia, & cùm conſimilem Aeſtati conſtitutionem participaverit: id quod præſertim fieri ſolet, ipſo ineunte. Per reliquum autem Autumni tempus, & Hyemem, bene ſe habebunt conſiſtentem, ac mediam ætatem adepti, qui non ſolùm Viri, ſed & Juvenes, intelligendi ſunt, utque commentatur Heurnius, etiam à XXV. anno ad XL. producti, comprehendentes nimirùm Juventutem, & Virilitatis initia, cùm reliquum ætatis virilis referatur Hippocrati ad crudam Senectutem, quæ, ex mente ejuſdem Auctoris, initium ſumit à ſeptimo annorum ſeptenario: tunc enim vires robuſtæ ſunt, & ſanguis vegetior; unde Autumni inæqualitatem nedùm ferent, qui in media, conſtantique ætate ſunt, ſed etiam ſuperabunt Hyemalis temporis rigorem. Clariùs proinde Celſus hanc ſententiam eſt interpretatus, ut Juvenes Hyeme, quique inter Juventam, & Senectutem ſunt, ſalubriorem vitam ducere ſcripſerit. Accedit, quòd conſiſtentem ætatem nacti, fiunt omni ex parte prudentiores, ut quaſcumque cauſas externas vitare, & ab Aeris viciſſitudinibus, atque alterationibus ſe tueri, quàm optime calleant. Denique puerilis ætas, veluti in moderamine ſita, Vere cæteris temporibus temperatiori, meliùs ſe habet: porrò id mediocritatis eſt, ut in alterutram partem vergens, à ſanitate declinet. At verò intemperatæ Naturæ à mediocritate recedentes, ut in ſalubritatem revocentur, in oppoſitum quodammodò ſtatum ducendæ ſunt; unde in oppoſitis ſibi tempeſtatibus melius degunt, ut aliàs etiam meminimus; quamobrem Juvenes, & Viri ante annum quinquageſimum floridiori ſanguine prædìti, ſicut Aeſtatis ardorem non bene ſufferunt, itá hybernum frigus meliùs ſuſtinent, immò exinde ſalubriùs vivunt, ſanguine in contractiorem craſim reſtituto.

APHORISMUS XIX.

Morbi omnes quidem in omnibus temporibus fiunt, quidam verò magis in quibuſdam ipſorum & fiunt, & exacerbantur.

QUoniam hucuſque Hippocrates ægritudines in diverſis Anni conſtitutionibus, ac tempeſtatibus evenientes retulit, atque in poſterum erat enarraturus, ne quis inde crederet eas nonniſi his vigentibus futuras, in reliquis verò nequaquam, admonet hoc Aphoriſmo Medicos, ut unoquoque tempore, ac vigente quacumque Anni tempeſtate, conſtitutioneque, cujuſque morbi periculum timeant, cùm quolibet tempore illi accidere poſſint, & vagè omnia Corpora afficere. Sunt tamen illorum plerique, qui magis uno, quàm alio Anni tempore obſervantur, & affligunt; Unde nonnulli potiùs Aeſtate, quàm Hyeme, alii Autumno potiùs, quàm Aeſtate: ſic experimur pleuritides, catarrhos, paralyſes, ſopores Hyeme potiùs evenire, quàm Aeſtate; febres ardentes, tertianas, variólas, morbillas, eryſipelata, magis Aeſtate, quàm Hyeme. Sunt & alii, qui licet fieri quidem poſſint quocumque anni tempore, magis tamen alio increbeſcunt, & exacerbantur: Hydropes enim aliquandò contingunt Aeſtate; exacerbantur autem Hyeme: ut & Quartanæ febres Aeſtate, & ſæpeſæpius Autumno invadentes, graviores, infenſioreſque obſervantur brumali tempore. Verumtamen à Cauſis peten-

petenda est istiusmodi morborum varietas; etenim qui omninò ab Aere pendere videntur, licèt soleant esse communes, universales, & Epidemii, possunt nihilominùs certò quodam Anni tempore exacerbari, ac vigere; A cibis verò, laboribus, animi pathematibus, aliisque causis inducti, sicuti particulares plerumque sunt, ità peculiaribus mutationibus permutantur, quarum certa ratio haberi nequit, cùm ferè indefinitæ illæ sint.

A propriis, & peculiaribus etiam Corporum constitutionibus, atque habitudinibus sępenumero accidit, ut morbi quosdam solùm arripiant, cùm aliqui unius, & alii alius constitutionis, aut habitudinis sint immunes. Atque hinc fit, cur graciles aliquandò ægrotent, & obesi salubriter degant, ut & Pueri infirmentur, non Senes, fœminæ, non mares, sedentariam vitam ducentes, haudquaquam exercitiis dediti, vel contrà. Refert Cardanus olim Patavii gravi quodam morbi genere fuisse Hebręos solùm affectos, alios minimè, & Basileæ aliàs, pestilenti ægritudine Cives dumtaxat laborasse, non advenas; fortè quia ex vitio à cibis, potibusque jam pridem in communem usum habitis illorum habitudo, atque Corporum constitutio eam contraxerat in humoribus, & sanguine dispositionem, ut luem illam soli Cives incurrerent, non Exteri, alio victus genere usi. Anno 1618. solos pueros per universam ferè Italiam, sed immaniùs per Regnum Neapolitanum Angina maligna sustulit, cujus deinceps contagione interjerunt succedentibus annis omnis ferè generis quadrupedia cornigera, præsertim boves. Huc etiam referri possunt morbi illi, qui Endemii, seu Patrii appellantur, qui scilicet peculiares tantummodò Regiones infestant, ut est Scorbutus, familiaris Germanis, Hollandis, Danis, & Anglis. Sic pariter fuit Lepra apud Hebræos, Elephantiasis apud Græcos, Mentagra Romanis tempore Plinii, Sudor Anglicus, Plica Polona, & Syphillis, seu Morbus Americanus.

Unde autem Morbi omnes omnibus indiscriminatim, & universis Anni temporibus contingere possint, ratio desumenda videtur ex eo, quia Morbi potiùs ab internis Caussis, putà humoribus præter naturam affectis, quàm ab externis, & procatarcticis, quæ vulgò occasiones appellantur, exoriuntur: cùmque illi quocumque Anni tempore infici possint, atque diversimodè permutari, inverti, & à consueto, ac naturali more desciscere, poterunt quoque, quandocumque malè affecti fuerint, omnes, & quoscumque morbos in quibusvis Corporibus parere. At verò, quia non tàm facilè sponte sua vitiantur, nisi ab Aere, cibis, ac potibus, cæterisque causis, nonnaturalibus dictis, perturbentur; hinc fit, ut sæpenumerò istas diversimodè Corpora alterantes morbi consequantur, & aliquandò magis, aut minùs exacerbantur, pro varia earumdem, & Corporum affectorum conditione.

APHORISMUS XX.

Vere etenim Furores, & Morbi melãcholici, & Comitiales, & profluvia sanguinis, & Anginę, & Gravedines, & Raucedines, & Lepræ, & Tusses, & Impetigines, & Vitiligines, & pustulæ ulcerosæ plurimæ, & tubercula, & Articulorum dolores.

ENumerat nunc Hippocrates hoc, & sequentibus Aphorismis ægri-

ægritudines; quæ singulis Anni temporibus plerumque accidunt. Facto autem initio à Vere, inquit, Furores, morbos melancholicos, Comitiales, aliosque eo tempore evenire; non quòd hi solùm, ea Anni tempestate contingant, sed ut plurimùm: cùm & alii plures, consimilem naturam participantes, per idem tempus observari possint, ubi præsertim nil obstiterit, quòd ratione propriarum constitutionum, & ætatum, vel etiam peculiaris Climatis, & Regionis, aut demùm causa ciborum, potuum, exercitiorum, cæterarumque Rerum nonnaturalium, Vernalis temporis dispositionem perverterit, atque immutaverit.

At hìc illicò se exhibet enucleanda non levis in Hippocrate Contradictio. Is enim *Aphor.9.hujus*, Ver saluberrimum confitetur, & minimè exitiale, indicans exindè vel nullos, vel levissimos morbos Veris tempore evenire: modò enarrati morbi, & multi sunt, & pessimi, quales potissimũ Comitiales, sanguinis profluvia, Anginę, Lepræ, pustulæ ulcerosę, à quibus non rarò periclitari, & perire ægrotantes cunctis notum.

Conatur Galenus *in Comm.* contradictionem hanc solvere, & utramque sententiam in commodum sensum referre, saluberrimum inquiens bene dici Ver, etsi hos pariat Morbos, quoniam à centro Corporis ad ejusdem habitum humores vitiosos educit: nam hoc ipso tempore profundum Corporis expurgatur, vitiosis humoribus à partibus principalibus ad Cutem pervenientibus, vel ad loca viliora transpositis. Sed & alii enarratos morbos à sola sanguinis plenitudine ortos putant, quæ comparata ad cacochymiam levior, & quodammodò salubrior censenda videtur. Verùm adscripsit Hippocrates Aphorismo IX. Verni temporis constitutionem sanis Corporibus congruentem, quibus procul dubio saluberrima est; At verò Corpora recrementis inquinata, & malè affecta, cùm adventante Vere alterantur, & morbosa fiunt, in ea potissimùm mala incidunt, quæ hoc Aphorismo recensentur: Hæc enim est differentia inter tempus vernale, & cæteras Anni tempestates, ut illud, nisi Corpora impura fuerint, & pravis succis imbuta, in optima salubritate tueatur; reliquæ verò tempestates, etiamsi Corpora bene se habeant, adhuc tamen malè afficiant, & alterent; quippe Æstate sudoribus, oris amarore, siti, ciborum fastidio, cruditate, lassitudine, anxietate, plurimùm vexantur; quin & excandescente sanguine, facillimè corripiuntur febribus, doloribus, vigiliis, diarrhœis, cæterisque gravioribus symptomatis, humorum omnium acritatem, tenuitatemque ab æstu consequentibus: & Hyeme catarrhi, tusses, gravedines, raucitates, perfrigerationes fiunt: At Vere nil horum accidit, sed Corpus ab Aere temperato in summa mediocritate constitutum omni ferè vitio caret; quamobrem nisi humores pravi, & excrementa alicubi restagnaverint, sanè morbi nulli per id tempus aderunt.

Quo autem pacto Furores, & Morbi melancholici, ac Comitiales, sicut pariter lepræ, pustulæ, & dolores articulorum Vere accidere possint, quave ratione inter Vernales ægritudines hìc recenseantur, alia est hujus loci gravior difficultas; cùm alioqui referendæ illæ videantur inter Morbos hyemales, præsertim quia ex superioribus Aphorismis major pars horum in Constitutionibus pluviosis, & Austrinis evenire

dicta est: Austrinæ autem,& pluviosæ Constitutiones, quàm maximè vigere observantur Hyeme, non Vere. At huic facilè occurret, qui ratum habuerit, Morbos Vere contingentes, ex peculiari ejusdem constitutione, sequi vitium sanguinis, cùm hic eo tempore internam subeat commotionem, atque partium inutilium sensibiliorem planè secretionem, exsolutionemque; quin & manifestius fermentescat, increscat, & moveatur, eo prorsus modo, quo per idem tempus experimur succos alibiles adaugeri, & promptius, uberiusque poros, fibrasque Arborum subire. Quoniam verò sanguis per partium texturam transiens, præcedenti Hyeme, non tam commodè à suis impuritatibus potuit depurari, accedente Vere, quo Carnium textura laxior fit, & ductus, ac secernicula Corporis patentiora evadunt, meliùs ille repurgatur, ut penè novam videatur induere naturam. Quò etiam fit, ut vagantes per Hyemem Quartanæ, aliæque horrificæ febres, eodem Verno tempore desinant, secretis nimirùm, depulsisq; sanguinis inquinamentis. Idipsum comprobare licèt, analogia Microcosmi cum Macrocosmo, in aquis thermalibus, quæ sponte sua per eadem tempora è Terræ Visceribus erumpunt, & vires suas exerunt longè cæteris temporibus efficaciores. At verò quis non videt Venas, & Arterias Vernali tempore turgere, pulsus fieri elatiores, roseo colore vultum præcipuè decorari, urinas augeri, capillos renasci, & sanguinem ipsum vegetiorem redditum, sponte sua plerisque è naribus extillare. Si ergo sanguis Vere ejusmodi mutationes subit, non mirùm si morbi tunc sanguinei exoriantur, quos hoc loco memorat Hippocrates, ubi aliquod

V. Hipp. l. de Nat. ham.

vitium is contraxerit, secretis nimirùm, depulsisque impuritatibus. Et quoniam præcedenti Hyeme plerumque sanguis ex constipata cute, ac perspiratione impedita, acorem, aut acritatem contrahit; idcircò furores, morbi melancholici, lepræ, aliæque similes ægritudines contingunt, variæ solùm, pro varietate partium, in quas excrementosi humores deponuntur.

Furores hoc loco memorati, non sunt, qui cum febre accidunt, cujusmodi est Phrenitis; sed solùm communi nomine dicti, Mentis motiones, seù desipientiæ, quas idem Hippocrates unico vocabulo est complexus, cùm inquit *6. Aphor. 53. desipientiæ, quæ cum risu fiunt, securiores, quæ verò cum studio, periculosiores*. Distinxit autem alibi idem Auctor quatuor classes deliramentorum, quæ scilicet cum feritate, & impetu, ut in Phrenitide, & Mania; quæ cum mœstitia, & timore, ut in Melancholia, cum mansuetudine, & fatuitate, ut in Insania, & Stupiditate; & demùm quæ cum risu, & lætitia, ut in Amore, Gaudio, & Ebrietate. Modò videtur hìc, vel, generali quodam delirio, seù mentis depravatione, furorem designasse; vel eam tantùm desipientiæ speciem, quæ cum risu, & gaudio evenit; cùm hujusce generis desipientia à sanguine potissimùm vegetiori, vividiorique pendere soleat. Non incongruè etiam intelligi posset delirium Melancholicum, quodammodò indicatum in textu: siquidem sanguis acore quodam per præcedentem Hyemem infectus, & adventante Vere repurgatus, facilè ejusmodi acidas superfluitates liberiori meatu per laxiorem viscerum texturam traiicit, & in glandulas per Cerebri corticem dispersas deducit, vel aliò deponit; unde Cerebrum in suis

fun-

functionibus animalibus depravetur: quandoquidem, docente eodem Hippocrate, affecto Liene, atque sinistro hypochondrio fortiter pulsante, Mens illicò commovetur: Et alibi, in morbis melancholicis furorem quoque evenire dicitur; & 6. *Epid.* *s*.3. sanguineum Corpus in melancholiam, biliosum in furorem transire fertur. Quamobrem non immeritò hìc Furores, vel generatim Mentis motiones, vel desipientias cum gaudio, & amore, vel etiam cum vehementi quadam in hæc applicatione, quæ internos sensus fatiget, sive idiopathicè, sive sympathicè, possumus congruenter interpretari.

6. Aphor. 16.

Pro morbis autem Melancholicis, nedum deliria melancholica, ut plerique vertunt, sed quæcumque aliæ ægritudines, à melancholicis, tartareis, & acidis succis progenitæ, sumi possunt, ut consueverunt, esse Strumæ, obstructiones, tumores duri, hypocondriacæ affectiones, & similes. Acidum enim, quod in fermentis Viscerum, cæterisque liquoribus vi, aut copia exorbitat, & per Hyemem veluti sopitum fortè hæsit, Verno tempore dilutiùs effluit, & varias partes petens patentiùs inficit, diversasque ægritudines parit, pro Corporum, & ætatum diversitate; Unde lympham, sanguinem, succum alibilem, cæterosque humores in visceribus, & glandulis figens, diversimodè quoque præter naturam afficiet. Jure ergo notantur hìc potissimùm ab Hippocrate morbi melancholici, puta ab ejusmodi succis melancholicis, & acidis inducti; quoniam hi præsertim Vere in Corporibus malè affectis ex præcedenti hyberno tempore exoriri possunt, repurgato nimirùm sanguine à feculentis hisce humoribus acidis, per Hyemem cumulatis. Qua etiam ratione Comitiales morbos fieri dicendum est, ut qui Hyeme veluti latuere, mox Vere prodeant, exuta quodammodò Natura veterem, fædamque humorum omnium, & præsertim sanguinis conditionem, renascentis Anni beneficio.

Verùm hìc dubitare contingit, cur Hippocrates retulerit morbos Verno tempore contingentes ad eos potissimùm, qui Caput, & Cerebrum divexant; alius autem interni Visceris ęgritudinum non meminerit? At cùm Vernales Morbi metastasis, & abscessus naturam referant, quòd impuritates sanguinis tunc temporis secernantur, & istæ plerumque in glandulas abscedant, proindè fit, ut Cerebrum, quod magna glandula dicitur, potissimùm ex illarum decubitu afficiatur. Neque verò Cerebrum solùm, sed etiam circumjacentes glandulæ faucium, & colli, non raro inficiuntur, & ejuscemodi superfluitatibus imbuuntur. Quòd autem Abscessus morbi isti rationem referant, clarè deduci potest ex eo, quòd Hippocrates inter Vernales ægritudines retulerit quoque Impetigines, Vitiligines, Lepras, pustulas, & tubercula, quæ sanè decubitus sunt vitiosorum succorum in glandulas subtercutaneas; quin & articularii dolores, hoc eodem loco memorati, pari modo ad Abscessus reducuntur, ut liquet. Sed tamen, non hinc quis credat, has solùm hoc Aphorismo descriptas ægritudines Verno tempore exoriri, cùm & aliæ, aliæq; similes non dissimiliter prodire possint, si fortasse in alias, aliasque partes vitiosi illi humores, à sanguine secreti, transferantur: quippe non raro compertum est, per idem tempus & Pleuritides, & Peripneumonias, & Choleras, & Febres, aliusque generis acutas ægritudines sæviisse;

quamquam Hippocrates illas solùm, ut frequentiores, veluti in exemplum, Medicis objecerit; cùm & hæmorrhagias,& gravedines, & raucitates, & tusses pariter adjecerit.

Sanguinis profluvia frequentissima Vere esse solent, nedum per consuetos ductus Uteri in fœminis, & in maribus per mariscas, sed etiam per Nares, & Os: Sunt etenim plerique,qui quotannis,statuto quodam tempore vigentis Veris, hæmorrhagias narium patiuntur, quæ nisi sanguifera vasa ad certam quantitatem depleant,nulla arte cohiberi possunt; at verò spontè sua desinunt, statim atque sanguis deferbuerit, & in pristinam, naturalemque crasim fuerit restitutus. Novi etiam, qui singulis annis mense Majo per aliquot dies sanguinem expueret citrà cujusvis periculi suspicionem, immò cùm ante hoc tempus Capite doleret, totoque Corpore anxius, & anhelosus videretur, mox ab excreto sanguine levabatur adeò, ut meliorem habitudinem indueret, & salubriorem deinceps vitam viveret. Contingunt autem hæmorrhagiæ istæ, aut quia sanguis tunc vegetior, floridiorque redditus à suis conceptaculis spontè exilit; atque per teneriora,laxioraque venarum, & arteriolarum oscilla sibi quodammodò vias aperit, majorem fortè exquirens capacitatem, cùm illum pori partium satis excipere non valeant: aut quia acore per Hyemem contracto easdem lacessit, ac reserat: aut etiam quia partes ipsę Corporis molliores, laxioresque per id tempus redditæ, liberum luxurianti sanguini aditum præbent. Verumenimverò nec Hippocrates quãcumque sanguinis eruptionem Vere contingentem hoc loco sumendam voluit, sed largam,& copiosam: nam inquit, *sanguinis profluvia*. Et quamvis non expresserit modum, & locum istiusmodi profusionis, nihilominùs credere licèt anastomosi potiùs prosilire, per hiantes venarum, aut arteriolarum fines, ubi illæ mutuò coeunt, & ex his in illas sanguis propellitur. Quòd si ex arteriolis egressus poros partium subeat, & uberiùs, quàm par sit, effluat, atque restagnet, inflammationes, ac apostemata parit. Hinc non immeritò in textu dicitur, inde Anginas quoque exoriri, cùm scilicet in glandulis, ac musculis faucium, & gutturis is hæret.

Non dissimiliter Raucitates, & Gravedines evenire credendum est, sive quòd serosiores diluti sanguinis superfluitates in os, & nares à Cerebro confluant; aut è vasis lymphaticis in eorumdem glandulas derivent; sive quòd solam in Aere mutationem à Solis accessu illæ consequantur. Siquidem ejus vi proximiora nostro Vertici signa perlustrantis ambiens calor sensibilior persentitur, unde attenuantur humores, & aquei vapores è Terraqueo globo uberiùs elati vapidum, pruinosum,ac nimbosum Aerem efficiunt, catarrhorum certissimum promotorem.

Lepræ hoc loco memoratę num revera illæ intelligendæ sint,quæ maximi apud Veteres horroris erant, & nedum insanabiles credebantur, sed etiam contagiosæ, dubitari potest: nam si ejusmodi conditionis, & naturæ Lepra foret, non videtur ex vernali constitutione illam posse oriri; quippe sanguis licèt Vere à suis impuritatibus repurgetur, nunquam tamen eam pertinget pravitatem, quæ tam horribilem, contagiosamq; affectionem pariat,ut non raro etiam instar pestis miserrimè patientes enecet. Accedit, quòd Hippocrates simul cum Lepra junxit Vitiligines, & Im-

Impetigines, quæ longè mitiores sunt Cutis ægritudines, utpotè citra vitæ periculum tolerabiles, & absque contagio. Quare alterius generis videtur statuenda, qualis nostra ætate Scabies, & Puerorum Porrigo est. Sed enim non eadem fuit Hebræorum, Græcorum, & Arabum Lepra, quamvis Mercurialis *lib. de Morbis Cutan.2.cap.5.* contendat Lepram Græcorum, seù Elephantiasim, esse Albaram nigram ab Avicenna descriptam *lib.4.f.3. tr.3. cap.1.* Eam namque differentiam statuit Marcellus Donatus *lib.1.de hist.med.mir. c.4.* inter Lepram Arabum, & Elephantiasim Græcorum, quòd illa tumorem pedum, & crurum, cum varicibus protuberantibus, & atro colore, referret, ex Rhasi *lib.9. ad Almansorem cap. 93.* Elephantiasis verò Græcorum universi Corporis fędum tumorem adjunctum haberet, adeò ut Paulus *lib.4.cap.1.* universi Corporis Cancrum appellaverit, & Galenus *lib.2.de Morbor. Causis cap.7.* Elephantiacis totam formam immutari tradiderit. At verò hoc morbi genus fusiùs describere visus est Aretęus *lib.2.cap.13.* *Tumores enim*, inquit, *alii juxta alios exurgunt, non dum quidem continui, sed crassi, & asperi, & interstitium tumorum discissum est, ut Elephantis Corium; venæ latæ sunt non sanguinis redundantia, sed cutis crassitudine: pili in omni Corpore præmoriuntur, in mento rari sunt, rara quoque in Capite cæsaries, quod verò majus est, intempestivi, cani, & calvitium affatim, subitique ingruunt, non multo post autem pubes, & mentum glabrescunt; quòd si qui pauci pili remaneant, hi magis dedecent, quàm qui defluxerunt, capitis cutis altiùs rescissa est, rimæ autem frequentes, profundæ, asperæ; tumores in facie duri, acuti, nonnunquã fastigio albido, basi viridiore, pulsus pusilli, graves, tardi; venæ temporum distentæ sunt, & sub lingua dentes nigricant, aures rubent, admista nigritie, ulcera fætida fiunt, & alia super alia exurgunt, &c.* Hæc ille.

Confe- rendus est idem Avic.l.3. f.22. tr.1. c.16. & l. 4.f.7. tr. 2. cap.9.

Rarissimum nostris temporibus hunc morbum, immò & Antiquioribus ignotum penè in Italia scribit Celsus *lib.3.cap.25.* peculiarem verò Ægypto, & Alexandriæ testatur Plin. *lib.26.cap.1.* & Gal.2.*de Arte curat. ad Glauc.cap.10.* At nunc in Belgio, & Gallia frequentem esse referunt Amatus Lusit. *Cent.2, cur.34.* & Valleriola *lib.6.enarr.5.* Contigit transactis annis videre hìc Neapoli Monachum quemdam Elephantiacum, qui licèt cùm aliis familiariter versaretur, nunquam tamen illos infecit; unde veritati consonat, quod ex Alexandro Tralliano *lib.2.probl. Med.42.* habet Mercurialis, minùs contagiosam esse Lepram in nostra Italia: quod pariter innuere visus est Aristoteles *Sect.ult.probl.7.*

V. etiam Fuchs. 2. paradox. c.16.

Hinc modò deducere licet Lepram inter morbos vernos ab Hippocrate recensitam, non eam, quæ contagio inficit, putaturque incurabilis, sed, quæ *in fine 2.prorrhet.* mitior, faciliorisque dicitur curationis, esse intelligendam, veluti quæ à repurgamento sanguinis oriatur, sitque ad scabiei dirioris speciem referenda. Sub nomine autem Lepræ hìc ab Hippocrate indigitatur, ob quamdam solummodò analogiam, quia veluti Scabies cutaneus morbus est; quamquam Lepra etiam reliquarum partiũ, & humorũ vitiũ consequatur.

Impetigines, & Vitiligines morbi quoque cutanei sunt, solumque differre ponuntur, quòd non æque cutim fœdent, aut profundè inficiant.

Alphos, & Leuce.

Cæterùm in utrisque pili, & capilli radicitus eroduntur, ac defluunt, immò Cutis ipsa quandoque ad album, alipuando etiam ad nigrum, aut aliter coloratur. Contagione carent, nec aliud incommodum pariunt, quàm turpitudinis. Et licèt Veterum plerique scripserint graves esse ægritudines, & Paulus, Aetius, ac Serapion morbos fecerint incurabiles, hi tamen nunquam lethales appellarunt, sed solùm difficillimę Curationis; unde Celsus fœdas quidem illas nuncupavit, minimè verò periculosas. Fient autem solùm deteriores, cùm in ulcera desinunt, & præter Cutis læsionem, interiùs pervadunt, & viscera inficiunt. Nec tamen aliter contingunt Vere, quàm aliæ ægritudines cutim afficientes, à repurgati scilicet sanguinis in Cutim transpositione.

Nec alia de causa prodeunt Verno tempore pustulæ ulcerosæ, videlicet cùm inquinamenta sanguinis in Cutim delata, ibidem hærent, salsam, acrem, acidamve conditionem prçseferentia; unde simul Cutim fœdent, & ulcerent. Quamobrem diversitas harum omnium cutanearum affectionum tota erit à diversa Cutis, & vitiati sanguinis conditione; ut propterea acidus, austerus, crassusq; humor in densiori cute Lepras; Impetigines verò, & Vitiligines, tenuis, & acer; salsus denique, & erodens, in Cute rariori, pustulas ulcerosas excitet.

Verisimile autem admodùm est hasce sanguinis superfluitates, priusquam ad Cutim tamquam ad universale Corporis emunctorium deferantur, & simul cum sanguine in venis, & arteriis, continentur, non tantæ esse pravitatis; nam si fortasse ejuscemodi vitium interiùs referrent, fieri non posset, quin viscera inficerent, & febres, inflammationes, cæterasque graviores ægritudines excitarent; unde credere est hujusmodi gravitatem contrahere, cùm ad habitum Corporis eruperint, ambientis Aeris potissimùm alteratione, atque succorum in glandulis subcutaneis mistione: tunc enim hærentes alienam induunt naturam, coagulationi, & corruptioni subiiciuntur, atque à perspirantibus halitibus exagitatæ, extraneas, inconvenientesq; fermentationes subeunt, degenerantque in fermenta undequaque vitæ dissentanea, & molesta; quò fit, ut ardorem, dolorem, & pruritum afferant, præsertim à pastu, & ex motu, vel cùm aeri calido Corpus exponitur.

Tubercula denique, & Articulorum dolores, fiunt pariter Verno tempore, abscedentibus ad cutim, & artus, iisdem excrementosis humoribus à sanguine, qui si serosi fuerint, magisque fluxiles, dolores; si verò crassi, & consistentes, tumores afferent.

Ne autem hæc damna malè affectis istiusmodi Corporibus ingruant, præstabit statim ineunte Vere, sanguinem ab ejusmodi inquinamentis repurgare, iis prçsertim medicamentorum generibus, quæ diaphoresim blandè movere apta sunt, sed & per reliqua Corporis emissaria crassiores succos promovere: in quam rem potissimùm conferre consueverunt, quæ ex Viperarum carnibus conficiuntur; itemque ex C.C. Antimonio diaphoretico, ejusque cerussa, Chalybe, cæterisque, præter ea, quæ, per alvum, & vias urinæ educendo, opportuniora videbuntur. Quòd si jam mala ista accesserint, proderit speciatim ad Insanias, Melancholias, cęterasque melancholicas affectiones Veratri usus: Ad profluvia sanguinis Vi-

Vitriolum, spiritu, & oleo orbatum, atque externè ad calcis formam redactum: Ad Impetigines, & Vitiligines præter diaphoretica, quidquid ex sulphure præparatur; Ad Lepram, & Elephantiasim, omnisque generis pustulas, Vinum Viperinum, ac mistura Alexipharmaca ex Carnibus, Corde, & Hepate earumdem Viperarum concinnata, extrinsecùs verò aqua Calcis, & Cerussæ stibii, descriptione Angeli Salæ. Alia plura ad idem facientia peti poterunt ex nostra Praxi jam pridem in lucem edita.

APHORISMUS XXI.

Aestate autem nonnulli horum, & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ febres, & quartanæ, & vomitus, & alvi profluvia, & lippitudines oculorum, & aurium dolores, & oris ulcerationes, genitalium putredines, & sudores.

PRogreditur Hippocrates ęstivas ęgritudines enarrare, illasque ait partim Veri convenire, partim proprias, & peculiares Æstatis esse; quare initio hujus inquit: *Aestate autem nonnulli horum*. Quinam autem isti morbi sint, non explicat. Verisimile tamen videtur eos esse, qui majorem retinent analogiam cum æstu illius tempestatis, atque ab humoribus pendere possunt tenuioribus, & acribus, ut sunt profluvia sanguinis, impetigines, pustulæ, ulcera, anginę. Sanguis etenim, vel tenuior redditus, vel acrior, facilè per Æstatem venas aperire, cutim ulcerare, & musculos gutturis, ac faucium inflammare potest.

Præter hos, fieri etiam Æstate ait febres continuas, & ardentes, & tertianas, non quòd reliquæ adhuc febres in Æstate fieri nequeant, sed quòd hę potissimùm, à vehementi æstu illius Tempestatis. At unde tres hìc relatę febrium species inter sese differant, disquirere supervacaneum non erit, cùm distinctis nedum nominibus, sed & proprietatibus, atque effectibus, illas experiamur.

Galenici febres Ardentes, & Tertianas, tum continuas, tum intermittentes, loco solùm differre ajunt, materia verò omninò convenire: quippe bilem, quam in venis collocant, & naturalem appellant, communem harum omnium febrium materiam, cùm putruerit, constituunt; verùm si in Venis majoribus, & circa præcordia, Ardentem; si in venis minoribus, aut earumdem apicibus, Tertianam continuam; si demum extra venas diffusa in habitu Corporis putredinem contraxerit, Tertianam intermittentem pariat.

Verùm hæc Recentioribus non probantur, qui plurimis rationibus, atque experimentis, evictam, falsamque demonstrarunt hanc de quaternario humorum intra venas numero doctrinam: & si qui unquam in venis, venarumque apicibus putresceret, vicissim per arterias circumiret, & universum sanguinem inficeret; immò adhuc è Venis minoribus in majores immitti oporteret, ut Cor præter naturam alteraret; Sed & neque bilis ista intra venas putrescens posset unquam ad habitum Corporis, aliove extramitti sine vasorum diruptione, atque ingenti sanguinis effusione. Quæ prætereà de fuliginibus putridis, effumantibus ad Cor, ipsi commentantur, vana omninò sunt; nam si putridę essent, excurrendo per venas, sanguinem, reliquosque humores inevitabiliter inficerent, perenni cum iisdem societate; quin improbabile prorsùs est, unum humorem in-

tra venas putrescere, cæteris una simul commistis non æquè in putredinem adactis, præsertim cùm pituita, vel melancholia in Quotidianis, & Quartanis febribus putruerint, immunibus intereà à putredine bile, & sanguine, ad illam contrahendam aptioribus. At de hac re fusiùs egimus in tractatu de Febribus, ubi ad fermenta, fermentationemque variam in sanguine inductam omnia retulimus. Illud autem nunc hisce tribus febrium speciebus hoc loco ab Hippocrate memoratis commune videtur, quòd acritudinem in sanguine inductam consequantur, per quam facillimè is ad fermentescendum disponitur, unde postmodùm ardores, inquietudines, sitis, vigiliæ, insomnia perturbata, deliria, vomitus, cardialgiæ, diarrhϾ, aliaque id genus oriuntur.

Atque hinc est cur Æstate potissimùm eveniant, cùm scilicet Aeris æstu attenuantur humores, sanguinis motus celerior fit, aquei liquores per sudorem uberrimè egeruntur, adeòq; in cunctis humoribus facilis commotio, ac fermentatio concitatur, cum acritate, ac sulphurea quadam inflammabilitate, quam ſępissimè istiusmodi febres tertianæ, & ardentes comitantur, stipatæ symptomatis idipsum omninò attestantibus.

At mirum fortasſè videbitur, cur Hippocrates inter morbos æstivos Quartanas febres referat, quas idem sequenti Aphorismo cum Autumnalibus junxit. Et quidem plerique Interpretes expungendas esse arbitrantur, quod neque in antiquis exemplaribus, nec apud Theodorum Gazam fidissimum, diligentissimumque Expositorem, nec etiam apud Galenum in hoc Aphorismo memorentur. Sed & neque Celsus hanc eamdem sententiam interpretatus Quartanarum meminit. Quamobrem non immeritò perperam adjectas hoc loco illas existimant. Verùm cùm idem Auctor 2. *Aph.* 25. æstivas Quartanas scripserit magna ex parte breves esse, atque experimentis innumeris compertum habeamus plures per idem tempus vagari, procul dubio nil vetabit, quin etiam cum æstivis ægritudinibus illas connumeremus. Fortè autem difficilè visum est Commentatoribus ad æstivos morbos quartanas febres referre, quoniam creditum ipsis est hactenus, à solo humore melancholico, qui ęstate vigere non putatur, illas exoriri. At cùm febres istæ non ab humoribus, sed à periodis, quas servant, sint desumptæ, planè poterunt omnes ab omnibus, & singulis humoribus depravatis, ad certum tamen tempus cumulatis, ac fermentescentibus, progigni, ut aliàs à Nobis est demonstratum; sed enim, Hippocratis ætate, maximus error erat velle à succis febres periodicas determinare, cùm tum in confesso cunctis esset ab uno, eodemque humore, quascumque febres proficisci; unde ab eodem Hippocrate proditum est, omnes febres à bile fieri, diversimodè tamen affecta.

V.Fuchs. & Card.

Vomitus Æstate faciles esse solent, tum quia Ventriculus eo tempore gravari solet excrementis ex mala ciborum digestione cumulatis, ab fermentorum dissolventium hebetudine, tum quia malè confectus, degeneratusque chylus, in acres, fastidientesque humores versus, insensa quadam oleositate Ventriculum nausea, & subversione afficit, atque ad vomendum lacessit, cujus indicio est oris amarities, sitis, ciborum fastidium, & quædam stomachi laxitas, ac molesta perturbatio; unde prompta, & facilis vomitio. Quòd si fortasſè succi isti vel sponte sua defluant,

vel

vel adigente Ventriculo per fibras in Pylorum, & Intestina protrudantur, eversis una simul humoribus è ductu Pancreatico, & Cholidico eodem confluentibus, alvi profluvia contingunt, quæ hìc græco nomine diarrhœæ specialiùs appellantur; idque potissimùm, cùm alimenta labiliora fuerint, veluti fructus horarii dicti, qui fermenta ipsa pervertant magis, ac diluant, atque intestina laxent, indeque facillimè secessus moveant. Sed tamen æstivo tempore biliosæ superfluitates è sanguine copiosiores cumulantur, atque in Cystim, & cholidochum deducuntur, itemque liquor Pancreaticus acrior, & tenuior esse solet, qui & potentiùs exsolvit, & vehementiorem cum felleo humore fermentationem excitat, & acriùs quoque intestina ad motum peristalticum proritat; undè nedùm diarrhœæ, sed etiam dysenteriæ, atque choleræ, aliæque similes egestiones inferri possunt.

De Oculorum lippitudinibus res est evidens, quod sæpiùs in Æstate vagentur, à nimio Aeris æstu, à pulvere, à lumine tunc confertiori. Num autem humidæ, vel siccæ hìc intelligantur, nonnulli ambigunt. Et quamvis de utrisque sermo videatur habitus, cùm ab æstu siccæ, atque à defluente in oculos liquato per calorem seroso humore humidæ dici possint, quia tamen Hippocrates alibi siccas expressit, hìc reticuit, videtur humidas voluisse notare, nàm cùm illas maluerit intelligere, siccas semper lippitudines in Aphorismis adjecit. Sed tamen opinari licebit, tum humidas, tum siccas hoc loco consideratas, utpote indefinitè sumptas: humidas quidem in obesioribus, & succiplenis; siccas verò in picrocholis, & gracilibus.

At major difficultas est de Aurium doloribus: siquidem hi potiùs Hyemis, quàm Æstatis ægritudines videntur, quemadmodùm idem Hippocrates anteà retulit: quippè hujusmodi dolores à delabentibus è Capite in aures excrementosis humoribus progigni solent, qui cùm Hyeme potissimùm superabundent, & Caput oppleant, non videntur propterea ęstivo etiam tempore prævalere, in aures deferri, & dolores incutere: quòd si non minùs Hyeme, quàm Æstate vigeant, & ejusmodi mala pariant, profectò nullum tempus ab hac aurium molestia immune erit, cùm cæteroqui æstivum tempus vim habeat quascumque serosas superfluitates, saltem per sudorem, absumendi. Verùm Aurium dolores cùm varii esse possint à varietate delabentium humorum, poterunt quoque aliis anni temporibus inferri. Hyeme namque, & in Constitutionibus austrinis à lympha Caput gravante, aures dolebunt, dolore tamen obtusiori, unde etiam subsurditates fieri anteà notatum est; At verò Æstate, dolores pungentes, & acerbiores accident, ab humoribus tenujoribus, & acrioribus illati: modò hos aures petere manifeste docuit Hippocrates 4. *Aphor*. 28. inquiens: *Quibus biliosæ sunt dejectiones, hæ superveniente surditate cessant, & quibus surditas adest, supervenientibus biliosis dejectionibus, cessat*. Et *tex*. 60. *ejusdem libri*: *Quibus in Febribus aures obsurduerunt, sanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata, solvit morbum*.

Oris exulcerationes fieri etiam possunt Æstate, vel ab illabente sero tunc temporis acriori, vel à consimili salivarii roris vitio, vel ab halitibus è Ventriculo malè affecto elevatis,

vel

veluti am à molestis acrium, & erodentium succorum vomitionibus, quibus non raro & os, & fauces, & guttur, & dentes graviter offenduntur.

Genitalium putredines hic memoratæ, exponuntur à quibusdam pudendorum ulcerationes, ut pubis simul, & sedis, adjacentiumque partium vitia denotentur. Illæ autem non solùm fieri possunt propter decubitum humorum acrium ad eas partes, sed etiam ob sudores, furfures, egestionesque alias per cutim æstivo tempore frequentiores, quæ nisi convenienter abstergantur, & repurgentur, procul dubio pustulas, & putrefactiones afferent, humida præsertim, & austrina constitutione; cùmque hujusmodi mala pudendis accidant ab iterato sudore, proindè addit Hippocrates in textu *Sudores*: Et quidem hi, peculiares sunt ejus tempestatis evacuationes, à tenuitate simul humorum, & à majori pororum Cutis laxitate. Neque verò simplices sudores intelligit, sed pustulas quasdam, quæ per id tempus à mordacibus sudoribus in cute erumpere solent. Græce enim scribitur ἱδρῶα, latinè sudamina, quæ pustulæ sunt tenues, & rubræ per totum corpus dispersæ, aquea materia sudoris emula repletæ, & non raro ardorem ingentem, ac pruritum molestum afferunt. Oriuntur à lympha, vel à sanguinis sero acriori, salsilagine muriatica prædito, ambientis Aeris æstu attenuato, atque ad habitum Corporis transmisso.

V. Hipp. 3. Epid. const. 3.

Cæterum, quæ aliàs ad fugandas febres à nobis sunt recensita, hìc in usum revocari poterunt, ut ipsis per Æstatem imminentibus occurramus: præprimis autem repurgato sanguine, correctisque fermentis viscerum, unde ejusmodi labem exoriri suspicio est. Nec dissimiliter in cæteris ægritudinibus hoc Aphorismo memoratis operandum, cùm omnes ab eodem fonte proficiscantur. Cùmque hæc ex alibi dictis notissima sint, non est ut longiùs in iis enarrandis immoremur.

APHORISMUS XXII.

Autumno verò plurimi æstivi morbi fiunt, & febres Quartanæ, & Erraticæ, & Lienes, Aquæ intercutem, & Tabes, & stillicidia Urinæ, & difficultates Intestinorum, & levitates Intestinorum, & Coxendicum dolores, & Anginæ, & Asthmata, Volvuli, Morbi comitiales, Furores, Melancholiæ.

Sicuti in Æstate dixerat, nonnullos Vernos morbos eo tempore contingere; ità nunc plurimos æstivos adhuc Autumno fieri asserit. Et quidem credibile est, eos Autumno etiam evenire, potissimùm inter illius initia, qui propter communem utriusque tempestatis, desinentis scilicet, & incipientis, habitudinem, maximam cognationem habent, & eorumdem succorum vitia, consequuntur, veluti sunt Tertianæ febres, tum continuæ, tum intermittentes. Sed prætereà recenset speciatim Autumno vagari Quartanas febres, & Erraticas, & Lienes, nimirùm tumefactos, & obstructos, Aquas intercutem, græcè Hydropes, Tabes, Urinæ stillicidia, lævitates, & difficultates Intestinorum, aliasque.

De Quartanis febribus nulli dubium est, quòd inter autumnales ægritudines sint recensendæ, cùm ab acidis, tartareis, seu melancholicis succis progigni perhibeantur, qui Autumno vigere solent. Erraticæ etiam

etiam febres ejusdem tempestatis peculiares dici debent, tum quia Autumnus ob sui inæqualitatem heterogeneorum succorum causa est, qui variè, differenterque corpora inficiunt; tum etiam quia humores ex præcedenti Aestate ad Cutim commoti, atque sudoribus exsoluti, Autumno detinentur, ac sparsim per membra Corporis diffusi, inæqualiter illorum fermenta, & sanguinem ipsum alterant, ideòque Erraticas pariunt ægritudines. Dicuntur autem febres Erraticæ, quæ certam periodum, & eumdem invasionis modum non servant, sed modò diebus singulis, sed diversis horis, modò alternis, & interruptis adoriuntur, & ægros affligunt, aliquandò noctu ingravescunt, interdiù quandoque, nonnunquam cum rigore, aut horrore, aliquandò sine illo, modò his, modò aliis symptomatis stipatæ, de quibus scripsit Hippocrates *libr. de rat. vict. in acutis*: *Inconstantes, & erraticos morbos curare non expedit, priusquam constiterint*: idest, certa lege, & periodo invadere cœperint.

His plerique adjungendas esse contendunt febres illas, quæ Quintanæ, Sextanæ, & Septimanæ vocantur ab eodem Hippocrate 1. *Epidem.* moti authoritate Galeni negantis ibidem Quintanas, Sextanas, & Septimanas febres, easque ex accidenti tantùm haberi posse, putà cùm quis ex periodica febre convalescens ob errorem in victus genere commissum, febrem Ephemeram incurrat, quæ ab ultima accessione febris periodicæ distet intervallo quinque, sex, aut septem dierum, unde possit quintana, sextana, aut septimana appellari. At verò isti longè, lateque falluntur: Etenim Hippocrates non febres ibidem ex accidenti, & irregulariter inductas describit, sed periodicas, & ordinatas, illasque veluti sæpiùs observatas memorat; Erraticas verò febres haudquaquam convenire posse cum quintanis, sextanis, aut septimanis, inter periodicas ab eodem Hippocrate relatis, evincitur clarissimè ex Celso, qui erraticas, incertas vertit, quæ scilicet nullum statum tempus, nec ullum accessionum, & remissionum ordinem servant, quemadmodùm habent periodicæ. Error autem istorum inde ortum habuit, quia putarunt cum Galeno à diversis specie humoribus periodicas febres distingui, putà Tertianas à bile, Quartanas à melancholia, & Quotidianas à pituita, cùm tamen potiùs à reditu, & circuitu, quem referunt, tales appellandæ sint. V. histor. Cleanactidis 1. epidem.

Lienis tumores à restagnante ibidem sanguine acidiori, ac melancholico fieri, apud omnes in confesso est; unde lienosi colore livescunt, ventre tument, sinistro præsertim hypochondrio, reliquo Corpore macrescunt, & in cunctis operationibus hebetes evadunt; Hinc notavit idem Hippocrates *lib. de loc. in hom.* eo vivaciores, salubrioresque fieri homines, quo lien magis detumuerit, & mole fuerit imminutus; at contrà valetudinarios esse, quibus increbruerit; quamobrem Alciatus illum comparavit Fisco, qui alienis opibus ditescit, inquiens, *libr. 2. Embl. 97.*

Splene aucto, reliqui tabescunt
Corporis artus:
Fisco aucto, arguitur civica pauperies.

Sed unde id accidat, difficile est determinare. Qui illum cum Jecore sanguinis officinam credidere, plus justo per ramum splenicum chylum Hepati subtractum ad se trahere arbitran-

bitrantur. Thomas Bartholinus, acidum sanguinem fermentantem reliquo Corpori detrahere putat, indeque maciem universalem exoriri. At existimaverim Ego vicissim sanguinem, & lienem infici crassitie, & acore, eòque veluti inutili corpus non ali, sed potiùs coinquinari, ac macrescere; hunc verò obstrui, & tumefieri.

Eximi cæpit nunc ultimò Lien è Canibus in Anglia, & Bartholinus *in Anatome Renov.* refert se ejusmodi extractionem felici cum successu vidisse institutam coram Friderico III. Rege Danorum, animalibus exindè superstitibus sanis, & agilibus. Et in Epist. Lienes etiam è Canibus exemptos vita superstite testatur Barbette *prax. lib.3.cap.*10. In Vetula etiam splenis scirrho laborante tentatam fatetur Leonardus Fioravante, quæ supervixit, atque aliam memorat Clerkius in Rustico quodam apud Bonetum *Med.sept.tom.*1.*lib.*3.*f.*20.*cap.*12. Fabulosam nihilominùs illam putat idem Bartholinus in hominibus, quippe qui subindè vasa plurima frangi necesse dicat, non sine vitæ periculo: additque invectam esse hanc fabulam à Plinio, & antiqua Eresistrati opinione, qui lienem frustrà animantibus à Natura inditum affirmabat, cùm quæ urinaria Vesica carent, liene quoque sint orbata. At non video qua ratione idipsum peragi non possit in hominibus, quod in cæteris animalibus actum ipsemet Bartholinus, aliique fatentur, nisi solùm ex imminenti vitæ periculo ab infelici ejus operationis eventu: non etenim tam temerè licet humanum corium æquè, ac belluinum negotiari.

A tumoribus, & obstructionibus Splenis sæpe Hydrops oritur, latinè Aqua intercus, cùm exinde aqua inter cutem collecta tumorem efficiat, V.Gal.2. progn. comm. 1. non raró etiam universalem, qui si digitis comprimatur, foveam relinquit. Veteres existimarunt aquam hanc in Hydropicis colligi, aut vitio Hepatis in aquosum humorem chylum commutantis, aut ex abundantiori melancholico Lienis humore, qui ab Hippocrate sub nomine aquæ fuit pluries indigitatus. Sed nuperrimis observationibus jam innotuit à lympha, è suis vasis relaxatis, aut diruptis, exiliente provenire, quæ si in toto Corpore colligatur Anasarcam, si in imo Ventre Ascitem, si in solo Capite Hydrocephalon, si in scroto Hydrocelem, atque alibi, alias hydropises particulares pariat; Cùmque vasa ista plurima per Jecur, & Lienem diffundantur, propterea fit, ut ex illorum affectionibus sæpesæpiùs Hydropes oriantur.

Quòd Tabes in Autumno plerumq; contingant, superiùs quoque notatum est; immò quòd eo tempore tabidi malè se habeant, & periclitentur, docuit hoc eodem libro Hippocrates. Videtur autem macies tunc fieri sensibilior, quoniam ob temporis inæqualitatem sanguis per Pulmonem trajectus diversimodè afficitur, & iteratis Aeris vicissitudinibus perpetim alteratur, atque à blanda sua indole, partibus nutriendis amica, non parùm declinat. Sed & humani Corporis habitudo, non minùs, ac cæterorum viventium, ea anni tempestate, non leviter permutatur; tunc quippe quemadmodùm Arbores, & Plantæ universæ defrondent, ac veluti succo nutritio privatæ, contabescunt; ita pro modulo suo humana Corpora nutricationibus deficiunt, eaque potissimùm, quæ gracilia sunt, & sanguinem sunt nacta morbosiorem, vel saltem minùs defæcatum; Atqui longe gravius

viùs degunt, qui tabidi sunt à Pulmonis vitio, ut anteà fusiùs ostensum est *Aphor.*10.

Stillicidia Urinæ, græcè stranguriæ, frequenter Autumno inchoant, & frequentiùs quoque exasperantur. Cùm enim hæ ab humorum in illos ductus confluentium acritate, aut ab ulcere ibidem contracto, aut etiam ab angustia, tuberculis, calculis, arenulis, glutinosisque succis inducta, procedant, sane per Autumni tempus, quo hæc omnia increscere solent, vel incipiunt, vel augescunt.

Referuntur insuper inter ægritudines Autumnales difficultates, & lævitates Intestinorum, quæ licet oppositis de causis evenire videantur, ut propterea à Celso *lib.*2.*cap.*1. ac Theodoro Gaza, sint in expositione hujus Aphorismi prætermissæ Dysenteriæ, non tamen eas simul inferri credendum est, sed prout illæ diversis in Corporibus prævaluerint. Et quidem si in alvum superfluitates humorales per æstatem cumulatæ, atque mox Autumnali tempore compressæ, ac depravatæ, deponantur, oriuntur Dysenteriæ; si verò delaxentur viæ intestinorum, ac succi dissolventes diluantur, contingent Lienteriæ. Congestæ cruditates ab immodico usu fructuum, ab intempestivis potationibus gelidarum aquarum, idque genus aliis, idipsum parere possunt, modò invertant, depravent, corrumpant, tum fermenta Stomachi, tum Intestinorum liquores, alimentorum dissolutioni, ac secretiori inservientes. Sed & difficiles, ac dolentes egestiones non raró insequuntur fæcum duritiem, atque viscosos, hærentesque succos vellicante acore molestos, ut in Tenesmo, qui Autumnali præsertim tempore ab iisdem suprà memoratis Causis fieri consuevit.

Coxendicum dolores, græcè Ischiades, inferri dicuntur à luxatione ejus articuli, quo Ischium cum Ilio jungitur: luxationem autem hanc efficiunt crassi, glutinosique humores, qui in cavum juncturæ horum ossium inseruntur, & Ischium præsertim, seu Coxam in sensu, motuque divexant, & membranas circumvestientes nervulis fere innumeris refertas acerbissimo dolore excruciant. Solet etiam non raró insequi vitium depluentis succi in medullarem Ischji substantiam, qui membranulam circumambientem vellicet, & compungat. Non semel quoque observatum est, dolorem hunc oriri ab affecto periostio, quo deinde siderato sit, ut coxa universa sensim Paralysim, & totius cruris Tabem incurrat.

De Anginis nil est aliud, quod hìc repetamus, cùm de iis alibi à nobis actum sit. Solùm adnotare juvabit, progigni illas Autumno partim ab ambiente Aere inæqualiter affecto, & gutturis, ac faucium musculos exasperante, partim etiam à detentis halitibus, qui ad organa vocis potissimùm delati inflammationem, & tum deglutitionis, tum respirationis difficultatem pariant.

Si verò decumbant humores in Pulmonem, ac ductus Aeris impediant, graventque sua corpulentia spongiosam, raramque ejus visceris substantiam, Asthma exoritur, seu creber anhelitus, gravior tamen, vel levior, pro majori, vel minori ejusdem infarctu. Videtur autem hoc loco Hippocrates eam solummodò speciem designare voluisse, quæ difficilem quidem efficit spirationem, sed absque multo conatu, & ronchis, ut accidit in Orthopnæa; quamobrem non immeritò usus est nomine

mine Asthmatis, quamvis Cardanus anhelationes exponat.

Volvuli græcè Ilei, ab Intestino Ileo, & Volvulo, quod speciatim in his affici putatur, morbi sunt, in quibus nil per alvum egeri potest, sed fæces sursum, inverso motu peristaltico, delatæ, per os excernuntur. Quamquam Hippocrates in Epidemiis memoret fœminam quamdam volvulosam modicos quosdam secessus habuisse, eorum forte humorum, qui postrema intestina occupaverant. Frequentiores causæ hujus affectionis esse consueverunt inflammatio Ilei intestini, aut circumsiti Mesenterii; duriora plus justo excrementa, glutinosisque succis referta; atque ejusdem Intestini convolutio, vel delapsus. Modò, quæ ex his Autumno sæpius accidat, videtur à fæcibus constipatis, compactisque succis oriri; unde etiam delabi, & contorqueri queat Intestinum.

Comitiales Morbi per idem tempus fieri dicuntur à Galeno propter Aeris inæqualitatem, quæ maxime apta esse solet tum ad debilitandum Caput, tum ad heterogeneos humores inducendos, præsertim melancholicos, & acidos; unde illi plerumque excitantur. Hinc Hippocrates in Epidemiis inquit: *Melancholici fiunt Epileptici, & Epileptici Melancholici: Et qui morbo sacro corripiuntur quartana superveniente liberantur*, translato scilicet vitioso humore è Cerebro in partes Corporis inferiores, atque per febrim sensim absumpto.

Eodem modò dici possunt progeniti Furores, & Melancholiæ, quæ ægritudines sunt valde Melancholicis familiares, in quibus acidum adeò prævalet, ut sæpenumerò ad timorem, & mœstitiam cuncta conspirent.

Ne autem mala ista ingruant, oportebit statim ac opportunum tempus incipientis Autumni tulerit, Corpora his obnoxia ejuscemodi superfluitatibus repurgare, atque salubriori, temperatiorique victu alere. Quocirca ex Hippocrate Galenus *Comm. 47. 6. Aphor.* commendat in iis, qui ægri futuri sunt, convenientem purgationem malè affectorum humorum, ut subindè prævertatur illorum malitia, atque imminens, aut futurus Morbus prohibeatur; Neque solùm purgatione satis erit superabundantes, vitiososque succos educere, sed & ultrà opus erit relictum fortasse in sanguine, aut viscerum fermentis vitium emendare, usu præsertim medicamentorum acido, Autumno vaganti, occurrentium, qualia sunt, quæ ex chalybe conficiuntur. Postquam autem Morbi advenerint, oppugnato iis, quæ in nostra Praxi sigillatim sunt recensita.

APHORISMUS XXIII.

Hyeme verò Morbi laterales, & Pulmonis inflammationes, Gravedines, & Raucedines, Tusses, dolores pectoris, laterum, lumborum, & Capitis Vertigines, & Apoplexiæ.

NUm in hoc etiam Aphorismo inter morbos hyemales referendi sint nonnulli ex Autumnalibus, quemadmodùm in cæteris Anni tempestatibus anteà notavit Hippocrates, valdè dubitat *in Comm.* Gal. Sed parum refert, *sive ex communi voluerit*, ut ipsemet subdit, *hoc quoque in loco Nos subaudire dictorum aliquid; sive simpliciter pronunciare, tanquam nihil autumnale tempus cum hyemali communicet.*

Ve-

Verum enim verò voluit folùm hìc ægritudines hybernas referre, quæ frequentiores, urgentioresque effe folent, omiffis aliis, quæ communes forent, & tacitè fubintelligi viderentur.

Primò autem Pleuritides, feu Morbos laterales recenfet; mox addit dolores pectoris, & laterum, ne quis putet, eumdem morbum fub diverfis vocibus inutiliter repetitum fignificare. Et quidem morbos laterales hìc intelligi proprie pleuritides, græcus Codex manifeftè declarat; laterum verò, & pectoris dolores folummodò ad mufculos, & partes externas Thoracis pertinere putandum eft, cùm non rarò doleant folùm Coftæ, & partes exteriores pectoris citrà inflammationem, à folo confluxu ferofioris lymphæ in glandulas ejufdem fubtercutaneas, vel etiam ab impedita perfpiratione. Addidit infuper Pectoris, & laterum, defumpta nimirum differentia nominis à loco potiùs, quàm à natura ægritudinis, quoniam aliquandò dolent partes Thoracis anteriores, quas pectus appellamus; quandoque verò latera, & partes ejufdem pofteriores, fcapulæ, dorfum.

At unde Morbi laterales, qui inflammationem præfeferunt, hyberno tempore algido contingant? Profectò eos progigni fatendum ab impeditis, detentifque halitibus, qui cùm pectoris internas partes ab infpirato frigido aere non leviter affectas, potiffimùm invadant, propterea Pleuritides, & Peripneumoniæ fuboriantur. Accedit, quòd hyemali tempore fanguis confiftentior fit, atque glutinofis, acidifque fuccis inficitur, qui exiles, anguftafq; pleuræ arteriolas pervadere nequeuntes; facile in his hærent, & inflammationem inducunt. Eadem ratione Pulmonis Inflammationes per idem tempus accidunt, atque eo magis, quo Aer impurus, & nitratis vaporibus refertus ejufmodi confiftentiam in fanguine adjuverit, tranfitu per pulmonis vafa habito, ubi Aer cum illo commifcetur, obfervatione Lovverii.

Gravedines, & Raucitates Hyeme potiffimùm vagari notiffimum eft, tum à ferofis humoribus tunc vigentibus, tum ab humidis, & auftrinis Aeris alterationibus, Cerebrum, cunctafque glandulas gravantibus, ut alibi etiam notavimus. Cùm verò non folùm Caput afperæ Arteriæ, fed etiam bronchia, & Pulmo ipfe immodicè irrigantur, quinimmò (ut fæpe evenit) quodammodò obftruuntur, Tuffes quoque fiunt, & Anhelationes, aliæque pejores Pectoris, & Pulmonis ægritudines.

Quòd fi humores ifti, vaporefque internam pectoris partem non occupent, fed potiùs externam, quę Coftis adjacet, dolores afferent laterum, & lumborum, læfis nimirùm mufculis ibidem difpofitis; cùmque partes iftæ mutuò communicent inter fefe, propterea fit, ut non rarò fimul unà compatiantur, quare ægrotantes ipfi indifcriminatim de dolore dorfi, fcapularum, laterum, & lumborum conqueruntur, & viciffim unum pro altero accufant.

Non diffimili modò Capitis dolores fiunt, cùm humores, vaporefq; meninges Cerebri, aut pericranium afficiunt. Multoties autem Catarrhos prænunciant: quippe ii primùm in Capite cumulantur, mox alias partes petunt, & alias, diverfafque affectiones, pro partium affectarum diverfitate, parturiunt.

Vertigines demùm, & Apoplexias anteà quoque retulit Hippocrates eve-

evenire ex constitutionibus Austrinis, & pluviosis, quæ cùm potissimùm hyemali tempore contingant, non mirum si illæ inter hybernos morbos hoc loco recenseantur. Adjectos quoque legimus in græco Codice Lethargos, quos non dissimiliter oriri per easdem Austrinas Hyemis constitutiones palàm unicuique est. Et licet Galenus *in hujus Aphorismi Commentario* illorum non meminerit, hanc eamdem tamen Hippocratis sententiam referens 8. *de plac. Hipp. & Plat.* cum gravedine, raucitate, & tussi, lethargos etiam connumerat.

Hybernis modò hisce calamitatibus præcipuè occurremus indicta victus ratione, quæ cumulatas fortasse humidas superfluitates, atque inductos jam crassos, acidosq; succos diluat, & absumat; itemque exhibitis medicamentis alkali volatili præditis, quæ unà simul valeant Viscera, & præsertim Cerebrum roborare, sanguinem vividiorem reddere, crassos succos attenuare, atque per suos ductus, prout res ipsa exigere videbitur, deducere. Hac sanè ratione plures catarrhis obnoxii salubriùs Hyeme, quum frequenter ægrotare consueverant, in posterum degerunt, quàm Æstate.

APHORISMUS XXIV.

In Aestatibus autem talia contingunt: Parvis, & nuper natis Puerulis, oris ulcera (quæ Aphthæ vocantur) Vomitus, tusses, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.

A Morbis Anni temporum, ad eos transit Hippocrates, qui ętatibus contingunt, & in iis ordinem, ac doctrinæ connexionem præ cæteris servat. Distinguit enim illas in septem, ac primam, quæ Infantilis dicitur, ab ortu ad septimum mensem, cùm pueruli dentire incipiunt, obnoxiam ait Aphthis, vomitui, tussi, vigiliæ, pavoribus, umbilici inflammationibus, & aurium humiditatibus, non quòd his solùm, sed quòd prę cæteris; Quoniam à subita mutatione, quam nuper nati subire coguntur, tum Aeris, tum alimenti, necesse est sanguinem, aliosque liquores, & Viscera universa quadantenùs alterari; unde ejusmodi ægritudines prodeant.

Aphthæ illis accidunt, vel à lacte acri, & salso, vel à sero, & lympha per ductus salivarios in palatum delabente. Sunt namque Aphthæ oris ulcuscula, quæ palatum, linguam, & fauces non raro exedunt, si præsertim diutiùs serpant: albicant, & multoties totum oris cavum occupantes, suctioni impedimento sunt, & nisi citò succurratur, mortem inferunt. Solent etiam subsequi gallicam à parentibus, & nutricibus contagionem, & quandoque etiam ex lue infectorum osculis, amplexibus, halitu, proficisci, cùm tenellæ infantium Carnes facilè quacumque de causa infici possunt. Neque verò solùm Pueris, sed etiam adultioribus illas accidisse compertum est, adhuc venenatas, contagiosasque, & Hippocrates 3. *Epidem.* memorat viguisse olim quasdam Aphthas deleterias, & contagiosas à pestilenti constitutione.

A lactis etiam vitio Vomitus sæpissimè Puerulis accidit, vel quia in ventriculo acescit, & coagulatur, vel quia sero abundans fibras laxat, atque adeò ad vomendum lacessit. Potest prætereà è Vermibus vomitus inferri, sicut etiam à Ventriculi languore,

guore, cùm non raró qui diù frigido Aeri expositi fuere, vomitionibus corripiantur, quique lac suxerunt à Nutricibus cibos fastidientibus, aut perperam pastis, ob malam esculentorum conditionem.

Ab Aere tusses fiunt: cùm enim recens in lucem editi Aerem inspirent inæqualiter affectum, & plerumque frigidum, non mirùm si tussi corripiantur, quòd si fortasse, præter Aeris alterationem, delabantur etiam serosi humores in Tracheam, & bronchia Pulmonis, non solùm Tussis orietur molestior, sed etiam periculosa, à qua facilè puceruli suffocari possunt, cùm nequeant sufficienter extussire, & excreare; quamobrem, stagnantibus humoribus in Pulmone, facilè opprimuntur, & suffocantur.

Vigiliæ accidunt puerulis, vel causa tussis, vel ob Ventris tormina, quibus plurimùm obnoxii sunt, vel propter immodicas egestiones ex corrupto lacte progenitas, quæ illis non levem molestiam afferunt, vel ob easdem retardatas, ac diminutas, unde Intestina distendantur, & dolorem excitent. His accedunt etiam, quæ ab Umbilico recenter exsecto iis accidunt; quippe in eam partem quandoque sanguis irruit, ichores confluunt, & tumefaciendo non raró Exomphalon inducunt. Non tamen vigiliæ istæ diuturnæ admodùm erunt, quemadmodùm in Adultioribus, & Senibus, sed solùm comparatæ ad statum, conditionemque illius ætatis; siquidem puelli proclives sponte natura sunt ad somnum, ut propterea majorem temporis partem dormiendo consumant. Cùm ergo à consueto, naturalique statu recessum faciunt, vigiles dicuntur.

Pavores proprii sunt illius ætatis. Cùm enim pueruli insueti sint, commotiones, strepitus, aliasque perturbationes pati, quacumque proindè de causa percelluntur, contremiscunt, & pavent. Quòd si à lacte in Ventriculo, aut Intestinis corrupto, vel coacto, ac ferè in caseum verso, originem trahant, profectò compunctiones præerunt, unde non solùm pavores, sed etiam motus spasmodici, atque Epileptici subsequentur, aut sola per fibras nerveas perculsione, aut etiam infensa per easdem evaporatione in Cerebrum perlata.

Umbilici Inflammationes Puerulis quoque frequentissimæ sunt, tum ob nuperam umbilicalium vasorum refectionem, ubi sanguis facilè stagnat; tum à vagitu, quo partes illę intumescunt, & inflammantur. Sed & non raró vasa ipsa delaxantur, & sanguinem effundunt, non sine vitę periculo; quamobrem Obstetrices statim à partu arctè illa vinciunt, & postquam fuerint rescissa pulvere coccineo, aliove astringente inspergunt, ut sanguinem sistant, & inflammationem inhibeant.

Aurium humiditates sæpè etiam Puerulos molestant, Cerebro per eam ætatem laxiori, atque humoribus tum ex Aere, tum ex lacte, scatente. Notavit autem specialiter Hippocrates humidas Aurium sordes, quia reliquæ per nares, & os, sine dubio ejusmodi sunt; quæ verò ex auribus prodeunt compactiores natura esse solent, & longè cæteris parciores. Neque tamen solùm per aures, sed etiam per totum Caput, collum, & faciem serosa excrementa repurgantur, immò aliquando nec satis, ut & colli glandulæ non intumescant, strumarum instar, non sine graviori malo.

Ut igitur ab his infantes præcaveantur, statim à partu cochleare unum olei amgydalarum dulcium sim-

simplici expressione eliciti, & sacchato rosato commisti sorbeant; mox injurias ambientis Aeris evitent, deindè lac sugant à nutricibus sanis, optimè altis, sobriis, juvenibus, hilaribus, & bonæ constitutionis. Præferendum autem semper foret maternum, veluti magis analogum ei, quod intra Uterum saltem ultimis diebus cessit illis in alimentum; idque nedum ad Corporis salubritatem facere, sed etiam ad mores, ostendere satagit Phavorinus apud Gellium. Inde enim ea præsertim beneficia Lib. 12. cap. 1. prodeunt, quæ è Colostro exsucto oriri palàm est, quippe est hoc illis utilissimum medicamentum ad repurgandas universas Ventris sordes, inhibendasque lactis coagulationes; unde tot, ac tanta mala Infantibus contingunt. Sed quis unquam id vulgo, ac ignaris Medicis persuaserit? hi enim primum lac è mammis prodiens adeò nocuum existimant, ut pro veneno habeant. Cæterùm omnia alia remedia, aut vana sunt, aut nocua, præsertim si interiùs adhibeantur; cùm tenelli pueruli nil quidpiam aliud sufferant ore assumptum, quàm purum lac; quandoquidem Ventriculi fermentum nulli alii, quàm lacti dissolvendo, tum est aptum, per mollem, laxamque ejus ætatis constitutionem.

APHORISMUS XXV.

In progressu verò, cùm iam dentire incipiunt, gingivarum prurigines, febres, convulsiones, alvi profluvia, & maximè cùm caninos edunt dentes, & iis præsertim pueris, qui crassissimi sunt, & alvos duras habent.

PLerumque incipiunt dentire Pueri septimo mense; sed tamen & ante hoc tempus quoque passim experimur, immò & quosdam cum dentibus intra uterum progenitis prodiisse, & vidimus nos, & alii plurimi fatentur; unde dentatos illos dici refert Plinius: Hinc autem lib. 7. c. 19. non reverà nasci dentes putandum, quasi verò post aliorum ossium structuram generentur, sed solùm per eam ætatem erumpere, & conspicuos fieri, nimirùm è maxillarum alveolis, in gingivarum fastigium productos; quamobrem has quodammodò perforari, ac lacerari contingit; unde tantus dolor, cum pruritu, febribus, aliisque symptomatis. Indicio autem est mandendi aviditas, qua nimiùm anxii, & lac iterato sugunt, & mammarum papillas mordent, & quidquid illis offertur, dolentibus gingivis apponunt, ut veluti à Natura edocti dentium eruptionem coadjuvent. In quam eamdem rem peritæ nutrices pastillos huic usui conferentes conficiunt, & dentientibus puerulis data opera mandendos exhibent.

Accidunt hoc eodem quoq; tempore febres; sive quòd adveniant symptomaticæ à dolore, & inquietudine puellorum, sive ab impetu Naturæ, dentium eruptionem promoventis; sive etiam à permutatione fermentorum, quæ in cibos deinceps mandendos in Ventriculo acuuntur; ut proindè fermentatione excedenti in sanguine inducta febris oriatur, quæ illius ætatis comes est indissolubilis. Si tum enim incipiunt Pueri solidiores cibos exquirere, & mandere, planè fermenta exigunt valentiora, quæ illos conficiant. Hac propterea de causa sanguis mutatur, felleus humor cumulatior fit, urinæ coloratiores apparent, fæces compactiores, furfures abundantiores,

innovati, permuta tique Corporis argumenta.

Convulsiones, seù motus Convulsivi per hoc etiam tempus accidunt, vellicatis nimirùm Nervis à vaporibus, vel humoribus ex mala lactis, aliorumque ciborum commistione progenitis; siquidem facilè lac acescit, & corrumpitur à miscela cujusvis alterius rei cum illo non consentientis; unde hæc, & alia graviora mala oriri possunt. Non tamen est necesse, ut humores, aut vapores ex vitiato lacte, & cibo degenerati, Cerebrum, & nervorum principium petant, cùm si tantùm Intestina vellicent, Pylorum, Ventriculum, in Puerulis, motus excitent convulsivos, ob nimiam partium teneritudinem, vel saltem cruciatus, tormina, inquietudines, dentium stridores, vagitus, & ejulatus.

Quemadmodùm vitiosi succi, si Cerebrum, & nervos afficiant, Convulsiones, & Epilepticos motus pariunt; ita si ad alvum vergant, afferunt Diarrhœas, ex levissima etiam causa fieri solitas in illa ætate; unde Hippocrates *peculiari libello de Tentitione* inquit: *Quibus in dentitione alvus plus subducit, minùs convelluntur: qui verò dentientes habitiores manent, & altiore somno utuntur, magis obnoxii sunt convulsioni. Qui hyeme dentiunt, reliquis similibus existentibus, meliùs liberantur: non omnes in dentitione convulsi moriuntur, sed multi etiam servantur, &c.* Itaque juxta humoris abundantiam, & in unam, aut aliam partem Corporis inclinationem, diversa contingunt pueris dentientibus accidentia; ut proindè jure dictum sit, quibus alvus plus subducitur, minùs convelluntur, deposito nimirùm ad alvum humore. Quid autem pro alvi profluviis intellexerit Hippocrates dubitari potest. In Greco Codice scribitur διάῤῥοιαι, ægritudines quidem alvi, atque ex humoribus acribus, & biliosis progigni putatæ. Verùm pueruli neque humores istos generare dicuntur ex Galeno, neque in alvi profluviis humores egerunt acres, amaros, & biliosos, ut patet ex linctu canum, qui egestas ejusmodi puellorum fæces avidissimè devorant. Hinc crediderim Diarrhœam hìc intelligi latissima planè significatione, ut omnem, & quamcumque excedentem alvi evacuationem complectatur; quippe in puellis egestiones immoderatæ pendent solùm ab indigesto, & degenerato lacte, quod licèt colorem aliquando referat flavescentem, non tamen acritatem, aut amarorem sapit, nec biliosam, felleamque conditionem, sed solius serosæ, nec omninò butyro exutæ portionis depravatæ materia est: serum namque, & butyrum cùm permutantur sæpissimè flavum colorem exhibent; preterquamquòd à varia, diversaque mistura cæterorum succorum, atque à depravatis secretionibus, non raròetiam in adultioribus, hi, aliique colores in excretis observari consueverunt, ut propterea nimiùm coloribus credendum non sit, quòd & aliàs à nobis est notatum.

Hæc autem illi potissimùm ætati accidere subdit Hippocrates, cui dentes canini erumpunt; suntque hi, quos Græci Cynodòntas appellant, vel quòd Canum dentibus exertis similitudinem referant, vel quòd soliditate, & acutie ad instar illorum cæteris præstent, & utrinque superni duo, totidemque inferni, quatuor primoribus, & incisoribus adjacent, duritie, firmitate, ac longitudine præcellentiores, cùm his res durissimas frangere soleamus. Aliquando,

ſtatim ac anteriores comparuerint, enaſcuntur; interdùm etiam poſteà ad annum, pro varia ſcilicet Corporum conſtitutione: quocumque autem tempore prodeant, ſemper ſunt cæteris moleſtiores.

Qua autem ratione iis præſertim iſta aſperiùs accidant, qui craſſiſſimi ſunt, & alvos duras, adſtrictaſque habent, majoris videtur ponderis difficultas. Galenus *in Commentario* id retulit ad convulſiones tantùm, ut proindè velit craſſiſſimos, & alvos duras habentes, convulſionibus magis affici, quoniam, inquit, iſti plenum Corpus habent, & abundans ſuperfluitatibus, ideòque convulſionibus facilè capiuntur. Sed reverà adjecta hæc verba referenda ſunt ad omnes antedictas affectiones, ut ſenſus fiat, eos potiſſimùm puerulos prænarratis ægritudinibus obnoxios eſſe, qui craſſioris, ſeù obeſioris ſunt conſtitutionis, quoniam his humores inſunt copioſiores, excrementa ſeroſa cumulatiora, laxiores carnes, & minùs ſana Corporis habitudo, ut alibi edocet Hippocrates.

Sed cur etiam adjectum ſit, *& qui alvos duras habent*: cùm cæteroqui alvos duras nacti temperiem, & habitudinem præſeferant aridam, & exſuccam, carentem excrementis. Verùm duras alvos habentes à transfluxu humidarum ſuperfluitatum in alias partes Corporis, hìc ſubaudiuntur, in quibus ſcilicet areſcunt, & conſtipantur fæces, quia ſeroſiora excrementa detinentur, & alio vergunt, quo confluere non deberent; quamobrem ſanguis, lympha, liquor nervorum, aliique peculiares viſcerum humores, illis imbuti, ac malè affecti, febres excitabunt, convulſiones, dolores, aliaque incommoda graviora; Atqui in inteſtina fortaſsè delati, magis vellicabunt, & compungent, acriuſque torquentes, nedum alvi profluvia, ſed etiam tormina, lancinanteſque dolores inferent; cùm gravius diarrhœis afficiantur, qui ſtyptica ſunt alvo, quàm qui lubrica, vel ob deſuetudinem, vel ob exquiſitiorem partium ſenſum, vel ob majorem confluentium ſuccorum in illis acritatem. Sunt etiam qui putant dictiones illas disjunctim eſſe legendas, ut qui craſſiſſimi ſunt, obnoxii fiant prædictis affectionibus ex una, atque ex altera, qui alvos duras habent: utraque enim cauſa efficax eſſe poteſt convulſionis, aliarumque ægritudinum in hoc Aphoriſmo memoratarum: Et quidem hæc indicia tantùm ſunt pravę habitudinis, & exuperantis in Corpore morbificæ ſuperfluitatis. Verumtamen duram alvum habentes non omninò ſtyptici, & ſuppreſſione fæcum laborantes intelligendi ſunt, ſed qui non adeò lubricam alvum ſunt ſortiti, cùm puerulì univerſim ſolutum Ventrem habeant: quare ſtyptici ſolùm dicentur relati ad eos, qui ſolito lubriciorem nacti ſunt.

Tametſi hos dumtaxat dentitionis morbos recenſeat hoc loco Hippocrates, non tamen quis negaverit alios plures præter eos accidere poſſe: Etenim experimur per hoc idem tempus obnoxios eſſe puerulos Variolis, & Morbillis, quorum tamen nulla invenitur facta mentio apud Hippocratem, Galenum, cæteroſque veteres græcos Medicinæ ſcriptores, cùm ab Arabibus ſolùm in hæc noſtra tempora viguiſſe memorentur, ut latius infrà. Cæterùm his non aliter ac de aliis anteà dictum, convenienti lacte, uſuque rerum, dentitionem promoventium, providendum erit.

APHO-

APHORISMUS XXVI.

Cum verò jam magis adoleverint, tonfillę, & vertebrę, quę eft in occipitio, ad interiora luxationes, crebri anhelitus, calculi, lumbrici rotundi, afcarides, verrucę, fatyrię, ftrangurię, ftrumę, & alia tubercula, fed precipuè antedicta.

Recenfet jam tertiò Hippocrates ægritudines Pueritiæ proveĉtioris, quæ ad duodecimum, vel decimumquartum annum extenditur, atque in ea ait primùm accidere tonfillas. Sunt autem Tonfillæ, glandulæ illæ, quæ ad radicem linguæ jacent, & cùm tumefiunt, ac inflammantur, ductuum Aeris, & cibi, anguftiam afferunt, unde difficiles deglutitiones, & refpirationes exoriuntur, quamobrem à Græcis paristhmia appellantur. Ejufmodi ergo inflammationes glandularum, aliarumque partium adjacentium, familiares funt Adolefcentulis, aut quia fanguis per eam ætatem vegetior, & abundantior factus nequit commodè intra proprios ductus contineri, ut propterea in vicinas partes effluat; aut quia refluentes per fuos ductus à Capite lymphicos, & pituitofos humores glandulæ iftæ excipiunt, & tumefiunt, atque impedito aliquatenus in ipfis fanguinis circuitu, nec illo fat benè repurgato, fimiles exoriuntur inflammationes.

Mox fubdit, *Vertebræ occipitis ad interiora luxationes*. Hæ fiunt in pueris, vel à tumoribus, & inflammationibus mufculorum, & glandularum colli, fiquidem eam ætatem valdè ftrumis obnoxiam experimur; vel etiam ab illapfu crudorum humorum in interftitia vertebrarum, quandoquidem laxatis, amplificatifque viis, quæ mufculos, & ligamenta illarum interjacent, ob ætatem accretioni fummè vacantem, promptius è Capite confluunt humores in vertebras, tunc magis motu exagitatas; unde facilè poftmodum luxationes exoriuntur. Quòd fi ulteriùs contingat impediri refpirationem ab hujufmodi vertebrarum Cervicis luxationibus, lethalis exurgit Angina, ut docet idem Hippocrates 2. *de morbis*.

Crebri prætereà anhelitus iifdem contingunt à congeftis crudis humoribus in ductibus Pulmonum. Pueri etenim voraciffimi funt, & facilè crudum nec bene elaboratum chylum conficiunt, qui deindè per ramum thoracicum in pulmonem perlatus, præ vaforum anguftia, & Vifceris laxitate, hærefcit, & anhelitum inducit. Sed & comprimitur fæpenumero Pulmo, atque in fuo motu quadantenùs impeditur à fanguine, tunc temporis vegetius fermentefcente, & per Aeris mifturam vafa fpiritalia efficacius amplificante: quo fortafsè argumento Galenus adnotavit *9. meth. cap.* 4. & 5. Synochas febres ex fanguine progenitas Afthmaticas effe, quoniam effervefcens fanguis pulmonis ductus vehementer dilatat, ejufque fubftantiam opprimit, unde anhelitus, & Afthma.

Calculi infuper his fiunt, magis tamen in Vefica, quàm in Renibus: Ifti enim molles, & laxi cùm fint, meatufque habeant, qui per eam ætatem promptè expanduntur non tam facilè crudos, craffofque fuccos detinent, fed ultrò illos fine ullo impedimento in Veficæ cavum delabi finunt, ubi diutius hærentes in calculos vertuntur, adiuvante plurimum fale illo urinario tenaces iftos, tar-

tartareosque succos figente, & coagulante. Deponi autem crudos, crassosque succos, & quidem plurimos in Vesicam patet evidenter ex eo, quia puerorum urina multo, inutilique sedimento scatet, quod, cùm illa consistit, subsidet, & fundo matulæ hæret.

Lumbrici etiam sunt admodùm Pueris familiares, & tum teretes, tum ascarides dicti, de quibus latè Galenus *in Commentario hujus*. Modum autem, & locum generationis istorum, diversosque affectus exindè provenientes non est ut hìc diutiùs inquiramus; Sat enim ab aliis magnę notæ Viris de illis actum: solùm tamen addam, quòd quemadmodùm hi familiares sunt pueris, ita nullius periculi esse solent: quamvis si teretes Ventriculum occupent, vomitus, convulsiones, febres, & dolores pariant non omninò contemnendos.

Verrucæ, vulgò porri, sunt tubercula dura in cute erumpentia, rotunda, & sensus expertia. Sponte sua sæpenumero abscedunt, & exiccantur; aliquando verò etiam acribus, & erodentibus medicamentis non cedunt, atque ad plures annos perdurant. Comparent autem puerili hac ætate transpositis in cutim consistentioribus succis glandularum subtercutanearum, repurgatoque sanguine ab excrementis tartareis, & fæculentis, in callos veluti degenerantibus.

Satyriæ quænam sint, non adhuc benè constat inter Expositores. Galenus *in Commentario* ne verbum quidem de illis facit; meminit tamen earum alibi, referens voces Hippocratis rariores, vocavitque satyriasmos, vel potius satyrismos, tumores scilicet circa aures erumpentes, & 8. *de plac. Hippocrat. & Plat.* ferè cum strumis confundere videtur. Sed & ex eodem Hippocrate satyriasmus, vel satyriasis diversas ægritudines significat; aliquando Elephantiasim, quòd Elephantiaci, more Satyrorum, in Venerem ferantur: quandoque pudendi perpetuam tensionem; & interdùm aurium retorsionem, & labiorum tumefactionem, quo etiam vitio Satyri laborabant. Hoc autem loco satyriasinum, subdit Heurnius, speciem quamdam esse parotidis. Verùm ex eo, quòd Galenus in contextu vocem hanc omiserit, nonnulli putarunt fuisse perperam in græco Codice adjectam, vel cum strumis convenire, vel etiam pro satyriasmo legendam seiriasim, ut mavult Hieremias Triverius, vel denique phthiriasim, qui morbus est pedicularis, quammaximè familiaris pueris.

Stranguriæ non raro etiam Pueris accidunt, iis præsertim, qui cum lotio arenulas, & viscosos succos emittunt, aut Vesicæ calculo laborant; quamobrem non dissimili ex causa in his fiunt, ac in aliis dictum est.

Strumæ, & alia tubercula, tum in glandulis cervicis, tum in cæteris aliis partibus glandulosis erumpentia, à decubitu, & secretione humorum dependent: cùmque glandulæ colli potissimùm depositos è Capite inutiles succos excipiant, propterea fit, ut strumas, aliosque tumores his consimiles contrahant: ejusmodi autem crassis, crudisque glandularum tumefactionibus pueri præ cæteris subiiciuntur, ob nimiam voracitatem, malamque chylosis elaborationem.

Per hanc eamdem ætatem solent Variolæ, & Morbilli comparere, nostra tempestate adeò pueris familiares, ut vix unum, aut alterum invenias ab his immunem. De his

apud

apud Hippocratem, Galenum, cæteroſque Græcos Auctores nulla mentio facta reperitur: qui autem primi illorum meminere, fuerunt Arabes. Et quamvis ab Hippocrate memorentur in libris Epidemiorum puſtulæ, exanthemata, & turbecula cutanea, illa tamen potius peſtilentiarum ſymptomata fuere, omninò differentia à Morbillorum, & Variolarum proprietatibus, quippe indiſcriminatim quamcumque ætatem afficiebant; neque verò figuram, circumſcriptionem, quantitatem, procedendi modum, reſolutionem, & generalem totius Corporis ex illarum eruptione affectionem referebant, quemadmodùm noſtra ætate ſervare Morbillos, & Variolas experimur. Hinc Mercurialis 1. *de Puerorum Morbis*, inter morbos noviter inductos Variolas, & Morbillos revocare non veretur, idipſum quoque deducens ex innumeris Veterum Medicorum teſtimoniis.

Verùm unde Variolæ, & Morbilli originem traxerint, non modica eſt inter ſcriptores controverſia. Arabibus addicti ad ſanguinem maternum illam referunt, quo nimirùm, inquiunt, pravis humoribus inquinato altos intra uterum ultimis ſaltem menſibus, infantes, fieri poſtmodùm obnoxios ejuſcemodi criticæ eruptioni. At hoc vitium in ſanguine ſicuti fingitur univerſale, ita univerſos afficere debuiſſet, etiam ante Arabum tempora. Sunt quoque qui non ſemel, ſed bis, & ter, & in prima, & in media, & in ultima ætate Variolas paſſi ſunt, atque hi, etſi anteà febribus laboraſſent, cùm tamen ſanguis priori fermentatione ſubactus, fuerit omninò repurgatus, & per febrim nihil principio proruperit, ſed nonniſi media, vel poſtrema hominis ætate. Accedit quòd Indi occidentalium regionum antequam commercium cum Europæis iniiſſent, iſtius contagionis immunes extitere; & ſicuti ab ipſis Hiſpani luem venercam in noſtrates, ita in eos noſtras variolas tranſtulerunt.

Alii ad malignos ſyderum influxus cauſam novæ hujus infectionis retulerunt; quo enim tempore vagari primùm viſæ illæ ſunt, viguiſſe ajunt trium planetarum, Martis, Veneris, & Saturni conjunctionem in ſigno Geminorum, pari fermè ratione, ac in aliis peſtilentiis, atque in ipſa lue Venerea expertum ajunt. At, eſtò ſyderum influentias hæc agere admittamus, quis ſibi perſuadeat, ut iiſdem deſinentibus, non fuiſſe uſque adeò defectura, ut cæteris Epidemiis accidiſſe obſervatum eſt? Neque inſuper veriſimile videtur ejuſcemodi malignas ſyderum conjunctiones ſuperioribus Seculis defuiſſe, cùm pluries adhuc Mars, Venus, & Saturnus ab Orbe condito juncti ſint, atque in poſterum etiam ſint coituri.

Revocant alii cum Fernelio novam hanc Variolarum, & Morbillorum apparitionem ad communes cauſas Epidemiarum ægritudinum, Aerem nimirùm, & Alimenta. Aer ſiquidem pravis, diverſiſque vaporibus infectus, variè quoque ſanguinem in humanis Corporibus, & præſertim in teneris puellis, alterat, exagitatque; unde novas ægritudines excitet. Cibi etiam idipſum efficiunt, ſi mali, ſi varii, ſi diſſentanei, ſi inſueti, ſi degeneres ſint, atque eo magis in debilioribus corporibus, qualia ſunt puerorum, quibus, præ carnium mollitie, & raritate, quodcumque vitium impingitur, & inhæret: cùm autem in lucem editos lac paverit, deindè duriuſcula alimenta, poſtmodùm ſolidiora, ac difficiliora, & deinceps multa, & varia,

proindè fieri, subdunt, ut sanguis diversimodè affectus tandem erumpere cogatur in Variolas, & Morbillos ad sui repurgationem. At sumpta hæc ab Aere, & cibis, nimis lata, & universalis causa videtur cujuscumque ægritudinis. Prætereà alterationes, perturbationesque Aeris semper extitere, atque in cibis per Infantilem, & Puerilem ætatem eædem ubique fuerunt, & perpetuæ mutationes. Cur ergo non anteà, quàm à temporibus Arabum, Variolis, & Morbillis pueros subjecerint?

V. Hipp. l. de nat. hum. & de flat.

Verumtamen inficias non iverim ad Morbillorum, & Variolarum eruptionem sanguinem omninò in indebitam, ingentemque fermentationem adigi, ut manifestè testantur febres, quæ illas præcedunt, vehementissimæ, inquietudine, vomitu, mentis motione, sopore, motibus convulsivis, pavoribus, anhelationibus, æstuationibus, tussi, siti, aliisque gravissimis symptomatis stipatæ. Fermentum autem istud in sanguine inductum ejus profectò conditionis esse debet, ut veneni, & maligni miasmatis naturam redoleat, cùm non solùm graviter inficiat affectos, & non rarò ad necem perducat, cum notis pestilentibus morbis communibus, sed etiam contagione in alios, aliosque pueros, & juniores, & adultiores diffundatur, ut prptereà pluries evenerit devastari omninò provincias integras ex puerorum, & quandoque etiam virorum internecione à Variolis, & Morbillis. Pueri verò plerumque afficiuntur, utpotè qui carnes habent teneriores, facilè ejusmodi miasmata suscipientes, & sanguinem instar musti sponte sua promptissimè fermentescentem. Hinc modò fieri quidem potest, ut primùm ex mala alicujus habitudine ingeneretur in sanguine, & in fermentis viscerum ejus moris pravitas, ut deindè in pestilens, contagiosumque venenum commutetur, quod in cæteros illius consuetudine usos transmigratione quadam etiam per halitus, vel per fomitem, transfundatur. Non rarò verò semel Variolis, aut Morbillis infecti, iterùm, iterùmque in eosdem relabuntur: quia ex vita perperam in usu sex rerum non naturalium anteacta tale vitium in sanguine contraxerunt, quod pestilens ejuscemodi venenum videatur æmulari, & exolvendo sanguinem fermentatione subactum in cutim adigat, & Morbillos, ac Variolas renovet. Atqui diversimodè affectus sanguis, diversas quoque parere potest infectiones, & multiformes referre venenorum naturas, ac proprietates, ut exindè comperiamus à quibusdam figi, & concrescere liquores Corporis, ab aliis dissolvi, & extenuari, ab aliquibus quædam dumtaxat Corpora ægrotare, hujus, non alterius sexus, aut ætatis, gracilia, non obesa, exercitata, non otiosa, certo solùm victus genere, non alio alta, sub proprio, non alieno Cœlo degentia, unius, non alius ditionis, & quandoque (quod admirabilius) hyeme, non æstate, in locis salubrioribus, non palustribus, in urbibus, non in pagis, contagium diffunditur, & cautos magis, quàm qui sine ulla suspicione cum omnibus versantur, & cunctis indiscriminatim utuntur, inficit; ut proptereà plerisque videatur prodigiosum: cùm tamen hæc omnia accidere soleant à varia veneni conditione, variaque sanguinis, & carnium habitudine, Corporum constitutione, cutis textura, animi perturbatione, aliisque propemodùm in-

innumerabilibus, quibus humana Corpora perpetim fubiiciuntur, alterantur, atque momento ferè permutari poffunt. Hac eadem ratione paffim experimur obeffe uni, quod alteri prodeft., & quod femel, aut bis, & pluries contulit, aliàs nocere, fenectuti jucundum, & utile fieri, quod puerili, ac juvenili ætati infeftum fuerat, plerofque fub uno climate perpetuò ægrotare, fub alio valere, idque genus alia.

Ad fanguinem igitur vario modo affectum omnia ejufcemodi vitia referenda funt; fed tamen in pueris potiffimùm, & adolefcentibus facilior eft Variolarum, & Morbillorum eruptio, in quibus cutis raritas, & fanguinis floriditas effe folent, pro ejufmodi impuritatum repurgatione, aptiores, cùm enim aliàs à Nobis oftenfum fit fponte fua fanguinem, cæterofque liquores Corporis per ætates commutari, repurgarique, indeque texturam partium variari, proinde fieri, ut adolefcendi tempora fint hujufmodi cutaneis eruptionibus potiffimùm obnoxia: confert autem folummodò ad hæc Aer, promovendo in fanguine fermentationem, vel etiam tranfvehendo ex uno in alium inficientes halitus, ut in plures, vel omnes fermentationi concipiendæ difpofitos diffundatur. Et quamvis apud Arabes primùm feviiffe perhibeatur hujufce generis peftilens, contagiofumque venenum, non tamen hinc crediderim per vetuftiora etiam tempora, fi non hujus omninò conditionis, & efficacitatis, confimilis faltem malignitatis, perturbati, repurgatique fanguinis eruptiones extitiffe, quas fortafsè Hippocrates, aliique Græci Auctores, fub genere exanthematum, puftularum, & papularum, aliarumque cutanearum ægritudinum comprehenderunt: fic metaftafis, & apoftafis apud eumdem varia fignificant: fic fatyriafis, & melancholia: fic exanthemata ipfa diverfimodè ab eodem Hippocrate, & Galeno ufurpantur; ut propterea non temere quis fublimes papulas ad Morbillos, latiores verò ad Variolas referre poffet, Non tamen hinc negaverim longe immaniùs illas feviiffe Arabum; quàm aliorum ætate, ut tum populariter graffatæ, & univerfaliùs infecerint, & inevitabili fato ocyus affectos interemerint, quemadmodùm non ita pridem à Majoribus noftris accepimus de Angina peftilenti, quæ pueros quoque, prima hujus fæculi ætate, adeò vexavit, ut pauci fuerint, qui ab ea evaferint, efto Angina vetuftiffima ægritudo fit. Hoc idem de fudore Anglico, dyfenteria peftilenti, cæterifq; morbis epidemiis dicendum, qui licèt Veteribus cogniti, quandoq; tamen fiunt contagiofi, & mortiferi, ut propterea de illis fpeciatim agere pleriq; graviffimi Auctores conftituerint. Verùm mitiùs quandoque, quandoq; crudelius graffantur quorumdam morborum genera, quoniam, ut anteà animadverfum, non eodem femper modo fanguis inficitur, nec femper eamdem agendi, ac procedendi vim deleteria in illo concepta lues exferit ob variam caufarum difpofitionem, coitionem, & efficaciam. Atque hinc Variolas ipfas, & Morbillos una tempeftate omninò mortiferos, peftilentefque obfervamus; alia verò mitiffimos, & undequaque falutares.

V. Hipp. 6. epid. 2. 18. in hift. Simonis, & 6. Aphor. 9. Fuchf. 5. de fan. C. M c. 8. & 6. Aph. 9.

Cùm Variolæ, aut Morbilli erumpunt, cohibendi non funt, fed omni ftudio promovendi medicamentis diaphorefim adjuvantibus, & fanguinem à compage maligna exuentibus, non tamen adeò, ut exfolvant plus

jufto

justo, & partim illius vivificam dissipent. Quamobrem in Aere moderatè calido patientes detineantur, parcè alantur, & si fortè lac suxerint, nullis aliis ciborum generibus infarciantur, quoniam si in cæteris omnibus moderata diæta semper juvat, in his potissimùm omninò necessaria est: alvus nequaquam solvatur, nam lubrica perniciosa esse solet; oculi solùm foveantur virentibus frondibus absynthii, vel rutæ, aut etiam sæpiùs perfricentur smaragdo, crystallo, aliisque similibus, ne ab eruptione variolarum visu deficiant, aut aliter vitientur. Quòd si variolæ non promptè prodeant, sed in eruptione cunctentur, fortasse quia fermentum crassius est, nec tam facilè subactus fermentatione sanguis ab inutilibus portionibus extricatur, vel etiam pori Cutis arctiores sunt, quã tenacitas fermenti febrilis exigat, tunc sudorifica locum habebunt, & simul alexipharmaca roborantia; in adultioribus quidem Bezoardicum Minerale, vel Joviale, Antimonium diaphoreticum, Elixir proprietatis, & magnanimitatis, Spiritus salis ammoniaci dulcis redditus, idque genus alia; in tenerioribus verò confectio alkermes, pulvis Viperarum, & Cornu Cervi, Aqua theriacalis Petri Salii, & Cardui benedicti. Neque verò his adeò indiscriminatim utendum, ut postquam eruperint, & maturitati subjectæ fuerint, adhuc exhibenda sint; cùm in posterùm satis sit patientem pannis coopertum detinere, & convenienti victus regimine uti. Falluntur autem, qui in apparitione Variolarum frigorificis ex adverso insistunt, ad reprimendum febris æstum; hinc enim cohibetur fermentatio tantopere in ipsis necessaria, & impeditur critica Variolarum eruptio, non sine manifesto vitæ periculo. Juvabit ergo pro re nata, summa prudentia uti, & modò efficacioribus, modò levioribus criticam hanc ad Cutim depositionem promovere, si tarda videatur; quandoque verò totum opus Naturę committere, cum scilicet res ipsa bene processerit, documento Hippocratis *Aph.20. primi*. Hac etenim ratione auxiliares manus Naturæ imbecilli præstabimus, cùm se sola fuerit impotens, nec tamen eidem salubriter operanti calcar in præcipitium addemus; quandoquidem fermantationes istiusmodi facillimè desinere possunt in totius sanguinis exolutionem, & ægrotantis interitum.

Ad strumas, seu scrophulas Hollerius commendat folia cupressi austero vino conspersa, & contusa, donec in unum corpus coeant, ad formam Cataplasmatis applicata. Linimentum conficit Zacutus ex radice Bryoniæ cum Terebinthina, & Cera, illudque mirabile deprædicat. Pinguedo serpentum à plerisq; commendatur, & à Severino nostro emplastrum de baccis lauri oleo chamemælino malassatum. Internè verò prodesse feruntur, Radix scrophularię in pulverem redacta, cinis spongiarum, & pulvis ad strumas compositus Helmontii, atque arcanum duplicatum Mynsichti.

Ad Verrucas efficax dicitur sanguis Talpæ recens, & calidus: Cinis rorismarini, & corticũ salicis ex Matthiolo: Chelidoniæ majoris folia contusa, ex Zacuto: & Lunæ radii per vitrum ustorium collecti ex Helmontio *Tr. Form. ort. n.* 55. & *tract. Magnum oportet n.*29.

Ad lumbricos summè valet spiritus vini umbilico infusus insperso mox pulvere Myrrhæ. Internè verò aqua, in qua Mercurius crudus ebullierit ex Helmontio. Riverius conficit

cit pilulam ex Mercurio dulci ad gr. iii, cum gr. vi. diagridii vapore sulphuris correcti, atque modico conditurae rosarum persicarum excepti ad formam boli, si tamen patiens adultior sit. Parat alium Hartmannus ex Mercurio crudo saliva humana, vel acido citrii mortificato ad gr. xx. cui addit bezoini gr. ii. cum modico ejusdem conditurae rosarum. Mirum enim quàm Vermibus Mercurius sit infestus.

APHORISMUS XXVII.

Grandioribus autem, & jam accedentibus ad pubertatem plurima ex his, & febres diuturnę magis, & ex naribus profluvia sanguinis.

GRandiores, & accedentes ad pubertatem intelliguntur, qui decimumquartum annum attingunt, cùm scilicet pubescere incipiunt, & semen emittere, quamvis ex Galeno, & ante, & post hoc tempus pubertas possit inchoare, pro varia carnium firmitudine, & virium robore. His quoque plurimae ex enarratis praecedentium aetatum aegritudinibus non dissimiliter accidunt, sed praetereà febres diuturnae, & ex naribus profluvia sanguinis: Febres quidem diuturnae ob majorem crudorum succorum copiam, quoniam, ut dictum voraces pueri cruditates facile incurrunt; unde febres, aliique morbi durationem diuturnam adipiscuntur. Sed & non raró in graves, longasque febres incidunt ex ea, quae per seminis effusionem molestior admodum esse solet, causa, quippe per hanc ętatem ad Venerem acti innumeras subeunt calamitates, & mille patiuntur incommoda, sive quòd abstineant, sive quòd illa impensiùs abutantur, ut sileam, quas ex diversis, ac repentinis animi pathematibus sufferunt alterationes. Ad hanc fortasè classem revocandae erunt, quae febres in foemellis Chloroses, & in maribus Eroticae appellantur, ad Tabem perducentes. Profluvia verò sanguinis è naribus, non quidem ex eo, quòd abundantiùs generetur, ut benè notat *in comm.* Galenus, adversùs eos, qui stultè putant Naturam in superfluis quandoque abundare, & sanguinem affluentiùs progignere, sed quia per hoc tempus minùs ex ipso absumitur, & tenujor, vividior, acriorque sit, utpote qui per aetates sensim permutatur, quamobrem facilè potest exiles narium arteriolas, ac venulas reserare, & haemorrhagias inferre.

APHORISMUS XXVIII.

Plurimi autem morbi puerulis judicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, nonnulli in septem mensibus, nonnulli verò in annis septem; quidam verò jam ad pubem accedentibus. Qui verò permanserint, nec in pubertate finierint, puerulis, aut foeminis, cùm menstrua erumpunt, consenescere consueverunt.

MIrum sanè videri debet, quàm anxii sint Interpretes in pervestiganda Hippocratis mente, num de acutis, an verò de chronicis aegritudinibus hunc scripserit Aphorismum. Et Galenus *aut de diuturnis morbis prolatum*, inquit, *aut imperfectum sermonem esse*; atque adeò omninò vult legendum: *Plurimi autem pueris diuturni morbi judicantur*. In quam eamdem sententiam reliqui ferè omnes Expositores con-

concesserunt. At Cardanus non semel Galeno conviciatus, hìc speciatim illum ignaviæ notat, existimans implicitè diuturnos comprehendi sub græca voce Πάθεα, qua hoc loco Hippocrates usus est. Verùm frustrà apud Medicos hæc agitari putaverim, si acutos morbos non rarò protrahi, & in chronicos desinere observamus: sic non rarò tertianæ febres, & ardentes, ut & malignæ acutissimæ, sensim solent mitescere, & in longius tempus ægrotantes affligere, in alias, aliasque ægritudines commutatæ. Ita quoque Pleuritides acutæ cæteroqui transeunt in Empyemata: Apoplexiæ in Paralyses: Phrenitides in Insanias, & Melancholias: Dysenteriæ in Tenesmos: ut propterea passim experiamur quosdam morbos ab initio esse omninò acutos, procedente mox tempore produci, & chronicos, annuos, ac consenescentes fieri, permutata conditione, causa, parte affecta, aliave simili circumstantia eorum, quæ morbis consociantur. Non immeritò igitur Hippocrates indiscriminatim morbos hìc retulit, scilicet ut acutos simul, & chronicos comprehenderet; cujus rei non leve videtur esse argumentum, quod idem in Aphorismo apposuit, nonnullos scilicet morbos judicari in quadraginta diebus, qui extremum acutis terminum constituunt. Profectò æstimabilius est, quod idem Cardanus animadvertit, Menses, & Annos hoc loco memoratos, non à morbi initio, sed à nativitate ipsa puerorum, esse numerandos, ductus ejusdem Hippocratis authoritate, cui & Celsum adhærere interpretatur. Idipsum quoque videntur indicare verba illa; *quidam verò iam ad pubem accedentibus; qui verò permanserint, nec in pubertate finierint; aut cùm menstrua erumpunt.* Quæ sanè ad ætates puerorum, non ad morborum tempora referri possunt.

Sensus itaque Aphorismi est, morbos in Pueris terminum, aut remissionem sortiri ab ipsa ætatum mutatione: cumque hæ mutationem subeant plerumque in septenariis, idcircò de his mentionem faciens Hippocrates dixit, *in septem mensibus: in septem annis*: finem in illis designans ab ætate, non autem à temporibus morborum, aut à criticis diebus. Quòd si diù perstiterint, atque ultrà pubertatem perduraverint, adhuc erumpentibus menstruis in fœminis, & postquam ex ephebis excesserunt, in maribus, proculdubio inveterascunt, & cum ægris ipsis consenescunt; undè idem Hippocrates 5. *aphor.* 7. *Quibuscumque*, ait, *morbi comitiales fiunt, antè pubertatem mutationem accipiunt; quibuscumque autem vigesimo quinto, ferè commoriuntur.*

Ratio horum desumenda est ex sanguinis, aliorumque humorum, successu temporis, mutatione; unde Crasis, & constitutio Corporis variat, atque per meliorem excrementorum repurgationem, viarum laxitatem, viscerum vim, & efficaciam, universa Corporis œconomia in salubriorem statum perducitur. Alibi autem à Nobis est ostensum, sanguinem procedente tempore sensim permutari, ut ubi primùm dulcis nimiùm, & multò glutine satur est, in pueritia mox attenuatur, & portione vivifica fit prævalentior; deinde verò in pubertate, & adolescentia adhuc floridior, minusque auctifica parte præditus observatur, atque in Juvenibus & tenujor, & vegetior, acriorque; in Viris tandem, ac Senibus magis, magisque effœtus,

tus, vapidus, & postremò acidus, & adeò exsolutus, ut vitæ tuendæ omninò inutilis evadat. Sic propemodùm Mustum ubi ex uvis recens est expressum, dulcissimum, glutinosumque est, & spiritibus vacuum; mox verò intumescit, & fervet; ubi autem efferbuerit, clarescit, & sensim, deposita fæce tartarea, vigorem exerit, atque in perfectissimum, robustissimumque Vinum evadit. Si autem, exagitationibus, æstu, flatibus austrinis, aliisque, potissimùm verò temporis diuturnitate, evaporet, & evanescant, exolvitur, ac subindè acescit, aut fugit. Porrò hæc omnia sanguini contingunt per ætates, & unasimul visceribus cunctis, quibus veluti colis traiicitur, ac repurgatur: siquidem decurrentibus annis ipsa quoque firmantur, obdurescunt, amplificantur. At quis unquam ejusmodi in partibus Corporis mutationes per ætates inficiabitur, cùm dentium casus, vocis mutatio, menstruorum, & seminis profusio, pilorum eruptio, cutis corrugatio, calvitium, canities, & alia plura id manifestissimè attestentur.

At verò verbum illud *judicantur*, non ità accipiendum videtur, ut semper in salutem pueriles morbos desinere credendum sit, cùm & non raro in iisdem temporibus, ut Celsus advertit, maximè pueri periclitentur; quamobrem & malè, & bene eos per ejusmodi tēpora terminari, pro varia eorundem conditione, intelligamus. Cæterùm quandocumq; pubertatem excesserint, atque à seminis, aut menstruorum eruptione minimè desierint, difficilem exitum plerumque nanciscuntur, aut etiam consenescunt.

APHORISMUS XXIX.

Juvenibus autem sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alii, sed præcipuè antedicti.

AD morbos Juventutis pergens Hippocrates, cùm visus sit prætermisisse eos, qui ad Adolescentiam pertinerent, statim à Galeno arguitur oblivionis. Sed neque hujus solùm, verum etiam quòd nec satis plenè de morbis acutis dixerit, immò tertianas maximè, & febres ardentes omiserit; contra verò adjecerit morbum comitialem, qui potiùs puerilis est, & ætatum mutatione sanatur. Denique Tabes, & sanguinis spuitiones non ætatis ratione, sed ex accidenti Juvenibus evenire contendit. Unde concludit: *Quare meliùs fuerat ità scribere Aphorismum: Juvenibus autem eveniunt propè omnes alii morbi, quos diximus aliis accidere ætatibus, sed præcipuè ardores, & tertianæ febres.*

Verùm non temere is arguendus. Ad primum enim, quamvis non desint, qui pro Juvenibus Adolescentes interpretentur, licebit nihilominùs vocem Juvenum ex græco codice congruentiùs retinere. Neque deinde ætatem Adolescentiæ prætermisit, cùm eam ad Pubertatem anteà retulerit, quemadmodùm Heurnius quoque existimat: Puberes enim, & Adolescentes in idem omninò tempus conveniunt, atque ab anno quartodecimo ad vigesimum primum, vel vigesimum quintum extenduntur.

Sanguinis spuitiones intelliguntur, quæ ex gingivis, ore, faucibus, vel quæ ex aspera Arteria, & Pulmone emanant; quoniam per hanc ætatem sanguis tenujor, & acrior

crior redditus facile illarum partium arteriolas, & venulas reserare, aut erodere potest, præsertim autem cùm organa spiritus tum amplificentur, unde Vox gravior, & Respiratio crebrior, ac latior motus Cordis, & sanguis longe citatior observatur.

Tabes, seu Phthises, consequuntur spuitiones sanguinis: nam *ex sanguinis sputo, puris sputum, ex puris sputo phthisis*, 7. *aphor*. 15. & 16. Possunt quoque Tabes Juvenibus accidere ab acriori, tenujoriq; sanguine, qui sensim sua portione auctifica exutus nutriendis partibus inidoneus efficiatur, unde postmodùm totius Corporis extenuatio. Quòd autem Galenus ex accidenti solùm sputa sanguinis, & phthises his evenire crediderit, *aut quia vulnerantur, aut quia franguntur, aut saliunt, aut clamant vehementiùs, vel quia refrigerantur, aut humi cubant, aut replentur, aut propter aliquam ejuscemodi causam*; licèt verum quoque sit, non tamen huic dumtaxat ætati ab ejusmodi causis spuitiones accidere poterunt, sed cunctis propemodùm, potissimùm verò ætati puerili, quæ imperita, & inexperta magis, his omnibus ultrò se subiicit.

Febribus acutis Juvenes quacunque ex causa corripiuntur, quoniam in illis sanguis acrior, & volatilis, copiosiorem felleum humorem cumulat, & in cysti deponit, unde acutos morbos fieri apud Medicos in confesso est; quin eadem acritate, & volatili conditione, facillimè fermentationi, atque acutis, & brevibus ægritudinibus subiicitur; unde idem Hippocrates 1. *Aphor*. 14. *Senes* dixit *acutis morbis non corripi, quia frigidum est illorum Corpus*; Juvenes verò utpote calidissimos præ cæteris promptiùs affici. Sub his autem acutis febribus, & tertianas, & ardentes, aliasque similes ægritudines tacitè is comprehensas voluit, quicquid Galenus obgarriat.

Morbus comitialis licèt puerilis dicatur, & plerumque pueros afficiat, non hinc tamen cæteris quoque ætatibus contingere non posse fatendum, & præsertim juventuti, de qua speciatim scribit idem Hippocrates *lib. de morbo sacro*: Si post vigesimum quintum annum morbo sacro homines corripiantur, non sanari: quod etiam repetit Aphor. 5. *t*. 7. quocircà posse etiam hoc morbo Juvenes infestari, clarissimè demonstrat. Distinguenda autem est duplex Epilepsia, altera quidem Idiopathica vitio Cerebri inducta; altera Sympathica ab affectis aliis visceribus, præsertim Ventriculo, & Utero: Modò licèt Epilepsia proximam Cerebri læsione insequens Pueris magis sit familiaris, & mutatione ætatum sæpissimè sanetur, quæ tamen à consentientibus hypochrondriis, Ventriculo, & Utero fit, proculdubio Juvenes torquere poterit, quibus scilicet oris amarities, & acida cruditas, nausea, vomitus, atque inde vertigo, & insultationes epilepticæ frequentissimè contingunt.

Denique, cùm inquit, *& alii, sed præcipuè antedicti*, præter enarratos intelligit plures alios morbos posse Juvenes invadere, qui nimirùm vel affinitate temperiei ipsis congruunt, vel sanguinis, aliorumque humorum acritate promanant, vel à cruditatibus, & intemperantiis exoriuntur, vel denique in fœminis à menstruorum suppressione, atque hystericis affectionibus originem ducunt, adeòque cæteris ætatibus pro ratione communes esse solent.

lent. Hinc non est, cur Galenus tam malè de Hippocrate sentiat, & Aphorismum hunc prævertat, quippe qui peculiares solùm tradidit, alios implicitè sub his contentos, tacitè subintelligendos voluit; communes denique veluti in aliis Aphorismis memoratos, non sine ratione prætermisit.

APHORISMUS XXX.

Ultrà hanc ætatem progressis Asthma, morbi laterales, pulmonis inflammationes, lethargi, phrenitides, ardentes febres, diuturna profluvia, cholera, difficultates, & lævitates Intestinorum, hæmorrhoides.

ULtrà hanc ætatem progressi communi voto exponuntur Viri, & ad ætatem consistentem perducti, à quinto circiter septenario ad septimum, vel octavum, aut paulò post, pro Corporum valetudine. His ergo plurimos quoque morbos accidere asserit hoc Aphorismo Hippocrates, sed præcipuè in sanguine, cæterisque liquoribus mutationem, atque variatam in visceribus texturam insequentes, à quibus ætates hominum mutari alibi à nobis ostensum est.

Et quidem Asthma, seu creber anhelitus, illis fiet ab humoribus crassis, & glutinosiori lympha è sanguine secreta, quæ facilè pulmonibus hæreat, & si fortassè acorem contrahat, & sanguinem pari vitio affectum præsignet, etiam pleuritidem, & peripneumoniam minetur, aliosve dolores, tumoresque, lateribus, & musculis respirationi inservientibus infensos.

Pari modo lethargi orientur, & phrenitides, si lymphici humores, aut sanguis ipse, per Cerebri meatus excurrentes, acido concreti, vel glutinosa portione plus justo referti, in meningibus, & plexibus, in Cerebri cortice, aut alibi remorantes, indebitæ fermentationi subiiciantur, & quamdam veluti phlogosim inferant. Neque solùm has Cerebri affectiones in ætate virili constitutos pati posse credere licebit, sed etiam deliria melancholica, Ecstases, Catalepses, aliasque ægritudines capitis ab acidis succis, aut halitibus dependentes.

Ardentes febres Juvenibus familiares, Viris quoque evenire posse inter initia saltem consistentis ætatis, ob utriusque analogiam, eadem ratione facilè deduci potest: sanguis enim promptè in arrisque fermentescit, & in ætate virili ob cutis densitatem ab impedita quadantenùs perspiratione, cuicumq; alterationi citiùs subiicitur; unde febres, ardentes, & acutæ. Quamquam non rarò etiam acore infectus sanguis hærere solet in apicibus arteriolarum, qui propterea febres excitat vehementissimas, & quandoque etiam mali moris, ut aliàs in tractatu de febribus adnotavimus.

Diuturna profluvia, specialiùs per alvum fiunt, ab humorum acritudine, à mala ciborum digestione, & à confluxu aliorum succorum è cæteris partibus Corporis sensim languentibus.

His addit choleras, idest immodicas, subitasque per os, & alvum diversorum succorum evacuationes propter depravatos Ventriculi, & Intestinorum dissolventes succos, qui si deorsùm solummòdò ferantur, in erodentes, lancinantesque degenerati, molestas admodùm dysenterias; in dilutos verò, ab acido corrupto, & effœ-

to, ad chylosim inepto, lienterias excitabunt.

Hæmorrhoides demùm virilem ætatem peculiariùs comitantur: in ea enim sanguis acore magis inficitur, promptiùsque hæret, unde nequit tam liberè remeare. Potissimùm autem Lienem, & Mesenterium afficit, è quibus Arteriæ Splenicæ, & Mesentericæ in alvum deductæ hæmorrhoidales efformant, sanguinem sæpissimè fundentes, ab ejusdem ibidem concreti vitio. Per hanc eamdem ætatem varices etiam fieri solent non dissimili ex causa progenitæ, à decubitu scilicet sanguinis fæculenti, & acidi, alicubi stagnantis.

Cæterùm his, qui in præfatas ægritudines lapsum fecerint, opitulabimur medicamentis partim acorem in humoribus valentibus infringere, & emendare, cujus præcipuè generis sunt, quæ ex chalybe, & alkalicis conficiuntur, partim etiam specifica virtute unicuique figillatim occurrentibus, de quibus fusè egimus in Praxi.

APHORISMUS XXXI.

Senibus spirandi difficultates, destillationes cum tussi, urinæ stillicidia, & difficultates, articulorum dolores, & Renum, Vertigines, Apoplexię, habitus Corporis depravatio, pruritus totius Corporis, vigilię; alvi, oculorum, & narium humiditates; visus obtusus, glaucedines, auditus graves.

Claudit postremò hunc Tertium Aphorismorum Librum Hippocrates ægritudinibus, quæ senectutem potissimùm solent infestare: principaliores autem ex innumeris hic recenset, quippe nedùm istę, sed complures aliæ per eam ætatem vagari solent. Quam autem senectutem is proprie voluerit intelligendam, dubitari hoc loco solet; Siquidem Hippocrates senilem ætatem in tres alias distinguere consuevit, crudam scilicet senectutem, mediam, & decrepitam. Verumtamen cùm nullam ejusmodi distinctionem hìc fecerit, sanè videtur, omnes voluisse comprehendere, quamvis ultimæ ægritudines in Aphorismo recensitæ potiùs ad maturam, quàm ad crudam pertineant, cùm nonnisi extremam viscerum, & sensuum labefactionem, ac virium languorem consequantur. Hanc eamdem sententiam ita vertit Celsus *lib. 2. cap. 1. In senectute spiritus, & urinę difficultas, gravedo, articulorum, & renum dolores, nervorum resolutiones, malus Corporis habitus, nocturnę vigilię, vitia longiora aurium, oculorum, etiam narium, pręcipueque soluta alvus, & quæ sequuntur hanc tormina, vel lęvitas intestinorum, cęteraque fusi ventris mala.* Ubi Senectutem voce quoque generaliori usurpavit.

Memoratæ hìc spirandi difficultates differunt à præcedentibus, quæ anteà aliis ætatibus sunt adscriptæ; quoniam Senes difficilem respirationem à languore potiùs subeunt: Siquidem, ut rectè monuit Plato *in Timęo*, non semper ab affecto pulmone, atque hærentibus ibidem crassis succis, difficultas respirationis proficiscitur, sed non raròetiam ab impotentia thoracis, & musculorum intercostalium, ac diaphragmatis, veluti Senibus accidit. Quamquam & laxitas pulmonis, & succorum ibidem concrescentium pondus idipsum quoque sæpesępiùs efficiunt, utrāque eidem ætati familiaria; quamobrem

mobrem adjectum est in Aphorismo *destillationes cum tussi*, quæ infarctum pulmonem denunciant: enim verò ingravescente ętate cũcta penè viscera imbecilliora fiunt, sanguis hebescit, & lenti, viscosique succi plurimi ubique cumulantur, præsertim in partibus sua natura laxioribus. Sed & Senum Corpora nec bene, ne facilè perspirant, quapropter plurima pars eorum, quæ insensibiliter transpirare debent, interiùs detenta, viscera, & sanguinem inficit, unde omnis generis catarrhi.

Cùm autem succi isti ad Renes, & Vesicam confluunt, nedum serum urinarium depravant, sed etiam ductus ipsos obstruunt, atque varias in ipsis ægritudines adducunt, præsertim verò Strangurias, & Dysurias: Hæ namque fiunt potissimùm in Senibus à viscosis, acidisque succis, qui vel urinæ exitum interdicentes, vel urinam ipsam reddentes acriorem, mictui non levem molestiam afferunt, & non raro in calculos, arenulasque conversi, gravando, aut vellicando, vehementer sphincterem musculum excruciant: hic autem eo gravius afficitur, & lacessitur, quo Vesicæ habitudo ad propulsionem impotentior evaserit, ob senilis ætatis imbecillitatem.

Iisdem omninò de causis contingunt dolores Articulorum, ut proptereà qui humores ad vias urinæ præfatas afferunt affectiones, in artus delati pariunt arthritides, unde congeneres ejusmodi ægritudines experimur, atque iisdem penè medicamentorum generibus curari. Quoniam verò serosiores plerumque humores, aut egeruntur, aut promtiùs difflantur, crassioribus detentis, proindè fit, ut hi in artubus tophos, in Renibus, & Vesica, calculos progignant, atque in aliis, aliisque partibus stagnantes, alias, aliasque inferant gravissimas affectiones, & in Cerebro quidem Vertigines, Apoplexias, mentisque hebetudines, obstructis nimirùm vasis, in quibus liquor nervorum à sanguine secernitur; in visceribus imi Ventris Oppilationes, Hydropes, tumores; in oculis glaucedinem, & visum obtusum; in auribus surditatem, atque alibi alias propemodùm infinitas.

Neque verò solùm quibusdam in partibus peculiares morbi contingunt, sed etiam toti penè Corpori, per cachexiam, seù depravatum habitum, ob malam ejusdem nutricationem, tum propter vitiatum in sanguine alimentum, tum propter defectum viscerum malè transmutantium, repurgantiumque alibilem Corporis substantiam: equidem hęc omnia perperam aguntur in ætate senili, cùm & facultates, & spiritus, ac fermenta viscerum sensim, sensimque deficiant, ex alibi probatis.

Quoniam autem serum, lympha, cæterique liquores, atque fermenta potissimùm glandularum per ultimas ætates sponte sua acorem contrahunt, & cum alicubi detinentur diutiùs, quàm par sit, etiam muriatica, austeraque salsedine inficiuntur, idcircò sæpissimè quoque accidit, ut Senes acido-salsis ichoribus abundent, qui detentis fuliginibus ex mala transpiratione commisti, longè pejores, molestioresque fiunt; unde postmodùm pruritus, pustulæ, & non rarò etiam ulcuscula illis accidunt per universam ferè cutem dispersa: Atque hinc planè evenit, cur tantopere senectus de totius Corporis æstu conqueratur, qui falsò à vulgaribus Medicis calidæ Jecoris intemperiei solet adscribi, cùm ta-

men per juventutem nullus viguerit.

Adhuc etiam vigiles admodùm sunt Senes: iis enim Cerebrum plurimùm exarescit, & liquor ille tum ipsi, tum nervis irrorandis addictus, vel multùm deficit, vel à naturali, convenientique humefactione descifcit; & quamvis Senes pituitosis scateant humoribus, hi tamen ad somnum conciliandum utiles non sunt, immò si quandoque Cerebrum impingant, gravando, atque obstruendo, potiùs soporem, atque Apoplexjam inferunt; atqui eos ille somno conciliando peropportunus, lenis, placidus, blandusque esse debet, quo scilicet Pueri potissimùm abundant; unde fit, ut somno præ cæteris indulgeant. Sed & senectus curarum plena est, quibus plerumque anxii, ac solliciti, exsomnes fiunt, cùm alioqui somnus requies animorum appelletur ab Homero.

Ex oculis prætereà, naribusque Senum solet plurimus excrementosus humor extillare, nam illorum Cerebrum multis perpetuò scatet inutilibus succis ex effœto sanguine, ejusq; sero, & lympha abundantiori, depositis, qui si fortasse detineantur præfatos morbos Capitis afferunt; si verò per consuetos ductus deferantur, & oculos, & nares plus justo humentes efficiunt, immò in os confluentes sputa multiplicant, & labia salivosa reddunt. Iisdem quoque incommodis Ventriculus afficitur, plerumque ex mala ciborum confectione, quandoque etiam ex illapsu consimilium succorum in glandulas, & meatus intestinorum; unde alvus lubricior evadit.

At verò nunquam ferè non obnoxii sunt Senes visus hebetudini, cùm rari admodùm sint, qui per eam ætatem videndi acie præpolleant; verumtamen haudquaquam solo languore, aut spirituum inopia, ut plerisque est creditum, sed potiùs humorum, aut tunicarum crassitie, vel extenuatione, situ, figura, & structura oculi per ætatem evariata, ut aliàs à nobis est ostensum. Cùm autem Visus hebetudo triplex observetur, aut in remotis solùm, aut in proximis objectis corporibus, aut in utrisque hinc prima dicitur Myopia, secunda Presbytia, tertia Amblyopia. Et quidem Myopes propiùs admota cernunt, remota vel nullatenùs, vel confusè admodùm: atque hoc vitii genus familiare potiùs est Juvenibus, unde ingravescente ętate sæpenumero corrigitur. Presbytæ verò remotiora distinctè, proximiora confusè vident, cujusmodi sunt Senes. Amblyopes tandem tum ad proxima, tum ad remota deficiunt. Hinc autem liquet nequaquam ad spirituum copiam, vel inopiam, robur, aut languorem, visionis vitia esse referenda, quippe imbecilli Senes si proxima cernere nequeunt, multò minùs remota discernerent; & robusti Juvenes non tam exigerent, ut objecta forent oculis admota. Accidunt ergo ejusmodi visus hebètudines à vitiata tunicarum, humorumque structura, ac dispositione: Etenim in prioribus videndi vitiis Crystallinus humor non habet à Retina justam distantiam, sed vel ad eamdem propiùs accedit, ut in Presbytis, vel ab illa longiùs recedit, ut in Myopibus; quamobrem conspiciliorum ope plurimùm adjuvatur alteruter in his videndi defectus; nam in Presbytis Crystallus in lenticularem formam redacta, seù convexa; in Myopibus verò concava oculos juvat, sive ad proximiora, sive ad remotiora con-

conspicienda. Porrò hæc vel formatione, vel assuetudine, vel sola ætatum mutatione contingere solent, cùm sensim humores, & tunicæ oculorum ejusmodi permutationes in situ, ac dispositione, à naturali, debitaque constitutione, plerumque subeant.

Tertia denique hebetudinis species, tum ad proxima, tum ad remota objecta prospicienda, quandoque vitium sequitur illius tunicæ, quæ Cornea appellatur, fortè quia convenienti pelluciditate caret, sed vel crassior, vel rugosior, aliterve affecta, evadit opaca: aliquando ab humore Aqueo, Vitreo, vel Crystallino oritur, qui alieno, atque impuro humore maculatus lumen non benè admittit, ac excipit, nec ad Retinam clarè traiicit. Nonnunquam etiam in Retina ipsa, quæ simulacra rerum debet excipere, vitium latet, & distinctę visioni redditur inutilis.

Glaucedo pariter Senum oculis sæpissimè accidit, cùm humores, præsertim Crystallinus, crassescunt, & densiores fiunt, ut luminis in ipsos incidentis refractio à debita ratione variet, & glaucus color, cæsius, ac cæruleus, qualis Noctuarum, in oculis observetur. Evenit autem hoc vitium in persenum oculis, exarescentibus quodammodò humoribus, aqueo, & crystallino, ipsa sensim occidente senectute.

Tandem verò cùm sensus omnes in Senibus hebescant, tum potissimùm Auditus fit gravior; quin & Memoria, ac Mens ipsa in occidua illa ætate paulatim deficit.

Senilibus autem istiusmodi ægritudinibus, quoad ipsa ætas ferrę poterit, bono potiùs victus regimine, quàm multis, & inutilibus medicamentis, occurrere debemus. Et quidem Cachexiam in ipsis moderabimur aromatum usu, atque ex his concinnatis elixiribus, julapiis, tincturis, spiritibus, & aquis, ut est julapium Vitale, Aqua vitæ Matthioli, Tinctura alkermes, Vinum aromaticum, Aroma philosophorum, Oleum cinnamomi, Electuarium è nucleis pineis, & è baccis juniperi compositum, atque id genus alia.

Pruritus Corporis ab effœto sanguine in acorem vergente inductus exquiret quoque medicamenta, quæ sanguinem ipsum repurgent, atque edulcent, superiùs recensita; cùmque ab impedita in Senibus perspiratione pruritus hic eveniat, conferent propterea unasimul leves perfrictiones cum pannis excalefactis, & aqua ardente irroratis, vel cum aquis thermalibus, potissimùm quę sulphuream, & nitrosalsam referunt conditionem.

Alvus humida in Senibus, potiùs optimo victu, quàm remediis curabitur.

Ad Oculorum tandem, & Narium defluxiones, si quæ præscribenda sunt, Ventriculum, & Caput roborent, ac sensus ipsos foveant, & acuant, qualia ex rore marino, succino, caryophyllis, cinnamomo, aliisque volanti alkali præditis, parantur, ut aliàs à nobis est notatum.

LUCÆ TOZZI

In Quartum librum Aphorismorum

HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS I.

Uterogerentes sunt medicandæ, si materia turget; quarto mense, & usque ad septimum, sed hæ minùs: à juniore autem fœtu, & seniore abstinere oportet.

Uandoquidem Hippocrates in hoc libro per plures Aphorismos de recta purgantium medicamentorum ratione in ęgrotantibus verba faciat, initium ducit ab utero gerentibus, morbo affectis, cujus causa purgatio instituenda videatur; atque eas docet purgante medicamento tractari posse, si tamen materia turgeat, à quarto mense usque ad septimum; has autem minùs; in cæteris verò omninò abstinere oportere. Videtur itaque Aphorismus tria universim comprehendere: morbos nimirùm, in quibus gravidas purgare conveniat: tempus item opportunum, minusque periculosum ejuscemodi evacuationis: mox etiam tempora graviditatis lubriciora, adeòque cavenda.

Et quidem Catharticis medicamentis gravidas non esse commovendas, nisi gravi, & acuto morbo afficiantur, nemo unquam in dubium vertere ausus est, cùm subindè maximum tum ipsis, tum conceptis fœtibus detrimentum sit adfuturum ab abortu, qui à purgante medicamento procul dubio sequeretur, & quòd humores innoxios educeret; & quòd sanguinem, aliosque liquores funderet, atque alibilem succum perturbaret; & quòd Uterum, cæteraque Viscera naturalia lacessendo plurimùm concuteret, & contorqueret, adeòut existimaverit Averroes omnem medicinam solutivam Utero nocuam esse, ut quæ per ejusdem ductus, ac per meatus urinarios, vitiosos humores etiam promoveat.

Catharticis itaque tunc solùm utero gerentes subiiciunt, cùm acuto, gravique morbo corripiuntur, ac prætereà peccans humor, illius causa, efferus est, & motu irrequietus, sive, ut loquitur Hippocrates, turget, desumpto vocabulo ab Animalibus ad coitum concitatis. Cujus rationem tum hìc, tum alibi, & *comm.*10. *hujus libri*, attulit Galenus. *Nam cùm*, is inquit, *superabundantes humores moventur, & per totum corpus feruntur, nondùm in aliqua parte firmati, tunc ad eos expellendos Natura incitatur, & aliquo indiget manum porrigente, & hunc humorum motum ad alvum deducente, priusquam*

robur

robur Corporis dissolvatur, vel febris caliditas augeatur, aut ad aliquod membrum principale decumbant ii, qui per corpus vagantur humores. Unde tria exigi videntur ad turgentiam in humoribus inducendam, impetus scilicet humorum, &, plusquam Natura postulat, in partes irruptio: Robur earumdem partium, quæ à seipsis illabentes humores propellant: ac denique Multitudo, quæ regi, aut cum reliquis excrementis Corporis sensim simul educi nequeat. Quamobrem turgens materia ex sui copia evacuationem expostulat, & causa mobilitatis facilem, ac promptam illam pollicetur, quæ sanè difficillimè succederet, si alicui parti hæreret, & consisteret; neque verò absque manifesto vitę periculo, si principem partem occuparet, aut in uterum decumberet, fœtui, & matri noxam certissimam allatura.

Sed quo genere purgantis medicamenti turgentes in utero gerentibus humores educendi sint, gravior videtur difficultas. Et Fuchsius *in expositione istius Aphorismi* præscribit medicamenta verè purgantia, etiam ex colocynthide, scammonio, turpetho, idque genus aliis. *Et quamquam ista medicamenta*, inquit, *vix citrà fœtus noxam sumantur, cùm ex Galeno 2. de victu Acutor. comm. 12. purgantium omnium medicamentorum natura, corporum, quę expurgantur, naturis contraria, atque deleteria sit; tamen præstat, hunc solùm ista ratione lędi, quàm ut nullò prorsùs dato, & matrem, & fœtum de vita periclitari patiamur.*

Verùm communior praxis ab his abstinet, & tutiùs putat licere uti levioribus, quæ satis sunt educendis humoribus turgentibus, & sponte sua mobilibus. Atqui abortus periculum nedùm à purgantis medicamenti natura, sed magis imminet ab irritamento, & concussione vehementi à catharticis fortioribus inducta: Quamobrem & Aloe, & Rhabarbarum quoque vitantur, quorum primum vasorum oscilla facillimè aperit, & hæmorrhoides excitat, alterum verò per vias urinæ humores potenter promovet, ideòque attiguum Uterum facili negotio proritare, & lacessere potest.

De vomitoriis alia potest esse difficultas, num ista in usum purgandarum uterogerentium duci commodè queant. Et crediderim posse illa tutò præscribi, si tamen turgens humor Ventriculum petat, illumque ad nauseam disponat, subvertat, atque ad vomendum sollicitet. Eò namque ducendi sunt humores, quò Natura viam affectat, documento ejusdem Hippocratis 1. *aphor.* 21. quin & sæpissimè Uterogerentes spontaneas subire solent vomitiones, quibus à plerisque ægritudinibus vel præcaventur, vel vindicantur, qua etiam ratione partum in debitum tempus salubriter protrahunt, aliàs proculdubio abortituræ. Consentit quoque in id Hippocrates, 5. *epidem.* 18. ubi Uxorem Antimachi gravidam bimestrem à dejectorio medicamento mortuam scribit, eamque vivere potuisse, si aquam bibisset, & evomuisset.

An præterea tutò quoque purgari possint Uterogerentes, si aliis ægritudinibus afficiantur, & vitiosi humores minimè turgeant, sed potiùs alicubi consistant? Equidem inficias non iverim, cùm vitiosus humor partem principem occupat. Quare in Apoplexiis, Convulsionibus, Lethargis, cæterisque Cerebri affectibus soporiferis nemo est, qui non au-

audacter purgans medicamentum exhibeat gravidis, etiamsi exindè periculum abortus immineat: præstat enim opitulari Matri, ne Mater, & fœtus simul periclitetur. In Uteri quoque affectionibus, & cùm pravus humor in illum irruit, ne abortus indè sequatur, consueverunt peritiores Practici impetentem humorem intercipere, & leni aliquo cathartico ad alvum deducere.

Quòd ad tempus verò magis opportunum ejuscemodi purgationis, statuit Hippocrates medium illud esse Gestationis, nempè à quarto mense usque ad septimum. Et quidem quartus mensis includitur; cùm ex græco Codice τετράμηνα quadrimestres interpretentur Fuchsius, & Heurnius; quasi verò istæ potissimùm purgationem sufferant, quòd fętus per vasa Umbilicalia tenaciùs Placentæ, & Utero tunc hæreat, nec tam facilè à concutiente cathartico dissocietur. Rectè pariter observat Heurnius quadrimestres fœtus intelligendos esse non in spatio temporis, sed in motus incœptione, cùm scilicet moveri cœperint; quippe tunc denotant membra cuncta firmiora jam evasisse: at verò fœtus in utero moveri incipiunt, si robore præcellant, circa tertium, & quartum mensem; unde idem Hippocrates 1. *epidem.sect.3.ægr.*13. spontaneas alvi turbationes in trimestri promovit, & quidem salubriter, quocirca gravida illa à febre decimaquarta die judicata est. De septimo autem mense major est difficultas. Putat Brasavolus etiam ab Hippocrate comprehendi. At excludendum arbitratur Fuchsius, quòd Hippocrates dixerit *usque ad septimum*: si enim, inquit, hunc excludere noluisset, profectò dixisset ad octavum usque: at verò octavus mensis periculosissimus est, & septimus non raró partui dicatur. Verùm adjecta verba, *sed be minùs*, manifestè declarant etiam septimum voluisse inclusum, non tamen adeò tutum esse, veluti sextus, quintus, & quartus mensis, ut propterea quò uteri gestatio septimum propiùs attigerit, eò periculosior purgatio existimetur. Multum autem hic tribuendum est solertiæ Medici, qui pro ratione Morbi, ejusque causæ, atque ægrotantis gravidæ constitutione, septimestrem catharsi subiiciet, vel eximet.

Postremò à juniore, & seniore fætu abstinere oportere, hoc est omninò catharsim cavere, necessum esse, in primis, & ultimis mensibus graviditatis, admonet Hippocrates, ex evidenti abortus, & vitæ periculo, tum Matris, tum Infantis; quoniam ex Galeno *in comm. Fetuum connexus cum Vtero eamdem habent proportionem, quam fructus cum plantis, Hi siquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideò facilè decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit; postea verò aucti difficilem habent à plantis dissolutionem: sicuti rursùs cùm perfecti sunt, sponte sua sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo & conceptus, in primo quidem tempore seminis injectionis, si aliquandò saltare contigerit mulierem, aut in lubrico cadere, sive quovis alio modo, vel secundùm animam, vel secundùm corpus moveri vehementiùs, facillimè dirumpuntur; sic etiam quando jam perfecti sunt: tempore verò intermedio, firmiorem habent coalitum; quare mulier utero gerens potest fortiores motus sustinere, sine fœtus offensione*. Hactenùs Galenus. Hinc modò plenè constat, cur media tempora veluti ad purgandum tutiora permittan-

mittantur, prohibeantur verò priora, & poſteriora, tanquam periculoſiora.

Illud tamen hìc ſupereſſet examinandum, quo pacto, quove coalitu adhæreſcat fœtus Utero materno, unde alimentum, & vitam mutuatur. At quoniam id à Nobis luculenter eſt oſtenſum in priori noſtræ Medicinæ parte Theoretica, idcircò libenter illuc philologos remittimus.

APHORISMUS II.

In Medicationibus talia educere è Corpore, qualia ſponte prodeunt, utile. Quæ verò contrario modo prodeunt, cohibere oportet.

QUod aliàs *Aphor.* 2. *lib.* 1. de quacumq; evacuatione ſponte naturæ promota ſcripſerat, nunc de ſola purgatione, quæ Cathartici auxilio ab Arte peragitur, ſermonem habet, atque inquit, in artificialibus purgationibus talia è Corpore eſſe educenda, qualia ſi ſpontè, & ultrò prodirent, egererentur; at contra, cohibenda eſſe, ſi alia ab his, quæ peccant, prodeant. Quare conſulit hoc Aphoriſmo Hippocrates Medicos in Catharticis Naturam imitaturos. *Eſt autem imitatio*, inquit Galenus *in comm. tales in unoquoque morbo humores evacuare, quales novimus in ſpontinis prodeſſe evacuationibus*. Nomine verò talium, & qualium humorum, intelligendi ſunt in ſpecie peccantes; putà bilioſi, lymphici, craſſi, tartarei, acres, acidi, aliique, ſi fortaſsè plus juſto ſuperabundent, Naturam gravent, atque ægrotantem infeſtent. Affert Galenus exempla earum, quæ ſpontè fiunt, ſalutarium evacuationum, ex eodem Hippocrate deſumpta, ut cùm aqua inter cutem laboranti, & lippitudinem, aut ſurditatem patienti, alvus ſolvitur; unde has eaſdem evacuationes arte promovere, utile putare eſt, cùm id peragatur, quod Natura ſponte ſua ſalubriter perficere conſuevit, quamquam non ſemper ex voto ſuccedere ſoleat.

Quoniam verò Hippocrates ſpontè prodeuntibus, artificiales evacuationes, ſalutares ut eveniant, comparavit indefinitè, jure hìc dubitare licet, quid pro ſpontè prodeuntibus intelligere voluerit, cùm & criticis, & ſymptomaticis illa aptari queant. Et quidem de criticis res in confeſſo eſt apud omnes, quoniam per illas Natura ſeipſam à moleſtiis exonerat, & ægros ab ægritudinibus vindicat: neque aliundè criticæ, & ſalutares dicuntur evacuationes, niſi quia per ipſas morbi judicantur, ac deſinunt: At verò ſymptomaticæ tales non ſunt, quibus non rarò Natura plurimùm elanguet, morbi ingraveſcunt, & ſæpe etiam mors ſubſequitur, cùm tamen humores in illis ſpontè prodeant. Quamobrem non videtur Aphoriſmus indefinitè accipiendus de quibuſvis ſpontè prodeuntibus, etiam ſymptomaticis. Hinc Fuchſius illum ita ſcribendum putat: *In uſu medicamentorum purgantium talia è corpore educere oportet, qualia etiam ſi ſpontè prodirent, utilia eſſent*; ita ut ſenſus fiat: talia è Corpore eſſe educenda, qualia ubi ſpontè prodirent, utilia forent, ideſt qualia à Natura ipſa utiliter evacuarentur. Quo caſu etiam ſymptomaticæ evacuationes ſalutares cenſendæ erunt, ſi ejus ſint humoris, qui obeſt. Quocirca ſolent communiter dici conferentes in genere cauſæ, quia morbifica cauſa per ipſas minuitur; malæ verò in genere ſigni, quòd ſignificent

cent humorum multitudinem, vel pravitatem, unde partes gravatæ, vel irritatæ evacuationem moliantur.

Quemadmodùm autem purgationes ope medicamenti ab Arte promotæ salutares, utilesque sunt, si ejus sint humoris, qui peccat, quique sponte naturæ prodiret, si criticè egereretur; ità è converso malæ, & inutiles existimantur, si ea catharticis medicamentis vacuentur, quæ Natura non utiliter educeret: quamobrem consulit Hippocrates illas esse cohibendas. Sic oportebit fluentem immodicè sanguinem sistere, & alvum ex hypercatharsi, aut egestione alius humoris ab eo, qui educendus esset, firmare, & cohibere, remediis in hanc rem planè specialioribus.

Undè verò coniicere possit Medicus fore utilem, vel inutilem, artificialem ejusmodi evacuationem, ut sinenda, vel inhibenda sit, ab his, quæ conferre, & tolerari probaverint, judicium sumendum esse admonet. Quare sequentem Aphorismum subjungit, veluti istius appendicem.

APHORISMUS III.

Si qualia oportet purgari, purgentur, confert, & leviter ferunt. Contraria verò graviter.

CUm dixerit Hippocrates utile esse in purgationibus arte promotis talia educere è Corpore, qualia sponte naturæ prodirent, indicia nunc tradit proficientis ejuscemodi purgationis, desumpta ex eo, quòd conferat, morbus remittatur, & æger sufferat, cùm vires nullum, vel leve admodùm detrimentum ab illa patiantur.

Quamquam autem idipsum ferè docuerit *Aphor.2.lib.1.* ut propterea hic videatur inutiliter, & frustrà repetitus, non tamen eximendus, ut bene advertit Cardanus; nam ita nectitur præcedenti, ut oratio omninò mutila remaneret, si deesset: Sicut enim in evacuationibus ultroneis utilitas certa, & perseverans judicatur, si conferat, & toleretur, cùm scilicet talia egeruntur, qualia convenit evacuari, ita in evacuationibus medica ope proritatis emulumentum certò futurum coniicitur, si ea purgentur, quæ purgari oportet; & contra, si talia sint, educta qualia erant educenda, certò quidem conferet, & æger sufferet, ut proindè vicissim se res habeat ad utrumque. Qua sanè ratione putaverim facile his responderi posse, qui ausi sunt Hippocratem notare, quòd tùm hic, tùm Aphor. 2. *pr.* nil quicquam se dignum scripserit, sed lippis, & tonsoribus notissimum, ut fusiùs à nobis alibi est excussum.

Hinc nullo negotio deducetur, neque conferre, neque tolerari evacuationem humorum, qui utiles, aut alibiles cùm sint, nullatenùs sunt educendi, sed graviorem noxam afferre, commotis, exasperatisque his, qui noxii sunt, & morbum faciunt. Hæc autem notiora sunt, quàm quæ notissima, propterea longiori non egent explicatione.

APHORISMUS IV.

Medicari Aestate superiores magis, Hyeme verò inferiores.

SUbaudire oportet Ventres, subdit *in comment.* Galenus; Itaut sensus sit, per Ventrem superiorem seu Stomachum magis Aesta-

Aeſtate, Hyeme verò per Inteſtina, ſeu Ventrem inferiorem purgandum eſſe. Et rationem affert, *quoniam qui tunc ſuperabundat humor, flava bilis eſt, & tota natura animalis propter ambientem caliditatem magis ad ſuperiora movetur*: Hyeme verò potiùs prævalent crudi, craſſique ſucci, qui ſponte ſua deorſum feruntur, & tunicis inteſtinorum adhæreſcunt, ut proinde ad ſuperiora difficillime deduci poſſint; quamobrem meliùs dejectoriis ad alvum ducuntur. Conſtat prætereà experimentis per Aeſtatem os facillime amareſcere, & Ventriculum, ejuſque orificium ſuperiùs ad vomendum ſollicitari, ſive quòd fermenta illuc ex arteriis gaſtricis corrivantia acriora ſint; ſive quòd ſanguis ipſe acrioribus, & veluti ſulphureis partibus plùs æquo redundans in cyſtim felleam eaſdem uberiùs deponat; unde & urinæ per idem tempus flaveſcere magis ſoleant, & fæces, cæteraque Corporis excrementa pari colore inficiantur: quæ ſane ex documento ejuſdem Hippocratis promptam, & facilem pollicentur vomitionem.

Sed obſtare ſibi ipſi videtur Hippocrates *libr. de ſalubri victu* docens, *ſex hybernis menſibus vomere utile eſſe, nam & pituitæ plus, & capitis gravitas ſubeſt; in Aeſtate verò clyſmatum ſit uſus, & ſuperiores Corporis partes per inferiores purgandæ.* Id ipſum protulit Celſus *lib.1.cap.3.* vomitum indicens utiliorem Hyeme, quàm Aeſtate, hanc eamdem procul dubio Hippocratis ſententiam proſequutus. Licet autem pleriſque viſum ſit librum hunc non Hippocrati, ſed Polybio adſcribere; nil tamen inde deducetur, quòd rationabiliter propoſitæ objectioni faciat ſatis; cùm & Polybius graviſſimus quoque Auctor ſit, neque ſua vel ratione, vel experientia deſtituatur, ut etiam in hoc Celſum aſſeclam habere promeruerit. Neque verò ſatisfacit Galenus diſtinguens evacuationes vel ad totum Corpus ſpectantes, vel ad Ventriculum ſolùm, ut propterea velit Aphoriſmum hunc intelligendum de evacuatione totius Corporis per ſuperiora Æſtate promovenda, per inferiora Hyeme; effatum verò *de ſalubri diæta* reſtringendum ad ſolius Ventriculi exonerationem. Quoniam ſive Æſtas, ſive Hyems fuerit, ſemper ac Ventriculus humoribus gravatur, vomitu exonerandus eſt, exigente id loci conditione, & humoris expurgandi promptitudine, quippè qui compendioſiori via ſtatim educitur.

Verùm enimverò quocunque humore Ventriculus infarciatur faciliùs planè per vomitum, quàm dejectione exonerabitur, ſive tempus æſtivum ſit, ſive hyemale, cùm non à tempore, ſed ab humoris evacuandi proclivitate, facilitateque, indicationes deſumantur ejuſcemodi ſpecialium egeſtionum. Quoniam autem humores ſub Æſtate plerumq; Ventriculum occupant, atque à depravatis ejuſdem digeſtionibus ægritudines inferunt, undè eo tempore faciles cruditates, nauſeæ, oris amaritudines; propterea fit, ut promptius per vomitum egerantur. Faciunt in idem eſus fructuum immoderatus, gelidæ potationes, balneationes, natatus, cæteraque his ſimilia, quibus plurimum Ventriculus elanguet, & impuritatibus oneratur. Hinc compertum habemus cunctas propemodum ægritudines Æſtate vagantes ab uno Ventriculo crudis humoribus oppreſſo exoriri, ut propterea

vomi-

vomitus opportunè concitatus momento veluti gravissimis cæteroqui ægritudinibus remedio sit. Sed & neque absolutè dixit Hippocrates Æstate per superiora dumtaxat purgandum, etenim usus est voce comparativa *magis*; quasi verò dicere voluerit, plerumque Æstate per vomitum vitiosos humores esse educendos, quoniam isti plurimùm primos ductus gravare solent, aut circa Ventriculum stagnare. Quòd si fortafsè alibi resideant, per alios ductus erunt evacuandi, quò nimirùm illi vergere videbuntur, modò loca ipsa sint conferentia. Ita quoque si Hyeme Ventriculus biliosis, ut vocant, succis, scateret, non infernè, sed supernè vacuandus foret, nulla habita ratione temporis, sed tantùm loci præter naturam oppleti, & promptè per superiora exonerandi; quia tamen Hyeme crassi humores intestina sæpiùs occupant, indè fit, ut faciliùs deiiciantur, cùm difficilè admodùm foret inverso intestinorum motu per stomachum illos protrudere, & per os expurgare, idque non sine gravi periculo. Cur autem humores vitiosi plerumque in Hyeme intestina, vel glandulas Mesenterii occupent, ratio peti potest nedùm ex eorumdem, qui sæpesæpiùs crassi, & viscosi esse solent, conditione, sed potissimùm ex tardiori secretione, quæ tunc peragitur: sicut enim Æstate ciborum digestio, seu dissolutio in Ventriculo languet, & tarda est; secretio verò in Intestinis celerrima fit, sive à fermentatorum acritate, sive à laxitate viarum: ita vice versa ciborum confectio Hyeme in Ventriculo citior est, cùm Ventres Hyeme, & Vere natura calidiores ab Hippocrate dicantur; at verò secretio, seu distributio tardior, unde etiam alvus adstrictior evadit, & pulsus eo tempore rariores fiunt. Accedit quòd somni longissimi per Hyemem adjuvant coctionem; vigiliæ, & motus per Æstatem facilitant distributionem, ut proindè mirum non sit, cur humores excrementosi Æstate potiùs Ventriculum occupent, Hyeme verò in Intestinis, & glandulis Mesenterii restagnent: quamobrem illi per vomitum, hi verò per dejectionem faciliùs educuntur.

Atque hinc modò contradicentia Hippocratis loca facilè erit in unum, concordemque sensum revocare: etenim idcircò hyemali tempore vomitum is commendavit, quia Ventriculum multa pituita repletum existimat; ut clariùs ejus latinus Interpres Celsus expressit; siquidem non à tempore, sed ab humore Ventriculum occupante indicatio vomendi desumitur; quare sive Æstas, sive Hyems sit, parùm refert, dummodò locus vomitioni paratus videatur.

Quod autem putaverit Musa Brasavolus vomitum Æstate commendatum, ad inaniendos superiores ventres, Caput scilicet, & Thoracem; planè nec Hippocrati, nec rationi, aut experimento cohæret. Hippocrates siquidem in diversis Capitis ægritudinibus alvi subductionem consulit, non vomitum; ut in surditate, oculorum dolore, cæterisque; quin & Galenus *in comm. hujus* nonnisi de Ventriculo solùm aphoristicam hanc sententiam est commentatus. Ratio verò tantùm abest, ut suadeat, Caput, & Thoracem per vomitum inaniri, ut potiùs expansa repleantur, & graviter ab impetente Ventriculo afficiantur; unde vomitus in affectibus oculorum, & pectoris, communi voto tamquam nocuus reprobatur. Experien-

rientia denique pluries constitit in harum partium ægritudinibus plurimùm vomitum obfuisse, & quibusdam sputum sanguinis, aliis oculorum inflammationem, & vehementissimum Capitis dolorem attulisse, ut propterea nemo sit, qui in praxi audeat, vomitoria in morbis partium superiorum præscribere, nisi tantùm cùm illi à laborante Ventriculo proficiscuntur, à cujus levamine illæ consanescant.

APHORISMUS V.

Sub Cane, & ante Canem, difficiles sunt medicationes.

QUàm opportunum tempus cõferat in purgantibus medicamentis adhibendis, ut subindè proficiant, & sine ullo incommodo utiliter ferantur, nedùm hic, sed alibi pluries inculcavit Hippocrates, speciatim autem *lib. de Aere, aquis, & locis*, illorum usum inhibuit in magnis temporum mutationibus, itemque in solstitiis, & æquinoctiis. Considerandos quoque voluit inerrantium Astrorum exortus, præcipuè Canis, deinde Arcturi, & Plejadum occasum: unde non minimam partem conferre ad rem medicam Astronomiam ipsam censuit, tùm in prænoscendis, tùm in curandis ęgritudinibus, ut vix errare Medicum posse asserat, qui stellarum congressus præsentire, & observare novit.

Commodum nunc quoque, difficiles, & molestas admonet futuras purgationes sub Cane, & ante Canem: quod etiam edocuit *lib. de medicam. purgant. in fine* inquiens: *Tempore Aestatis à Canis ortu per dies quinquaginta vitare oportet, & non dare medicamentum, sed infusis per clysterem uti*. Quoniam ex Galeno *in comm. hujus, exusta tunc nostra natura, eam, quæ à medicamentis purgantibus existit, non fert acritudinem; quare & pluries purgati hoc tempore incidunt in febres, & natura ex astu imbecillis, magis ex purgatione dissolvitur: & quidem purgatio hæc mala fiet, cùm calor aeris ambientis in partem trahat extrinsecam, contrariam ei, ad quam medicina ducit humores.*

Quodnam autem sit ejusmodi tempus *sub Cane, & ante Canem*, inquisitione dignum. Verùm oportet scire ex Astronomicis duos affigi Firmamento Asterismos Canis nomine appellatos, quorum alterum Canem majorem, alterum minorem faciunt. Ambo sunt in plaga Australi extrà Zodiacum, sed minor ab Aequinoctiali declinat ad Boream, major verò ad Austrum. Asterismo Canis minoris ad femur appingitur stella primæ magnitudinis Procyon dicta; In Asterismo verò Canis majoris ad mandibulam, & in oris hiatu affigitur Sirius, stella quoq; primę magnitudinis fulgidissima, quam Ptolemæus *in Almagesto*, stellarum pulcherrimam appellavit, quòd ob magnitudinem, & splendorem, præ cæteris longe admodùm micet, atq; scintillet; hæc verò per dies decem circiter post Procyonis ortum ex Horizonte cum Sole emergit. Cùm igitur dixit Hippocrates *sub Cane*, tempus illud intelligendum voluit, quo Sirius, & Canis major viget, sive cum Sole cosmicè oritur; *Ante Canem* verò, tempus, quo Procyon exortum Sirii præcedit.

Sed non bene convenit inter Auctores cuinam Cani nomen Caniculę propriè tribuendum sit. Equidem si vocem ipsam attendas, videtur convenire Cani minori, quem pro Canicula usurpant Tabulæ Alphonsinæ,

Beda,

Beda, aliique: cui sententiæ favet quoque *Horatius libr. 3. ode 29.* inquiens.

...Jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.

Et multò clariùs *Plinius libr.* 18. *cap.*28. *Ægypto verò Procyon matutino æstuosus, quod sidus apud Romanos non habet nomen, nisi Caniculam hanc velimus intelligi, hoc est minorem Canem, sanè ut in astris pingitur.* Bayerus *in sua Vranometria* utrumque Canem vocat Caniculam, quod & alii faciunt. At multo plures sunt, qui Caniculæ nomen Sirio attribuunt, & inter cæteros Astronomi, qui propterea Caniculares mutationes Cani majori, & Sirio adscribunt. Undè Manilius *Astronomic.*5.

Cùm verò in vastos surgit Nemeæus hiatus,
Exoriturque Canis, latratque Canicula, flammas
Et rapit igne suo, geminatque incendia Solis.
Qua subdente facem terris, radiosque movente
Dimicat in cineres Orbis, fatumque supremum
Sortitur, languetque suis Neptunus in undis
Et viridis nemori sanguis decedit, & herbis, &c.

Quamquam Galenus *primo Epidem. comm.*1 *.const.prima* de Sirio hæc habet: *Hunc aliqui, nomine abutentes totius Sideris, Canem etiam nominant: atqui Cani universo Sideri est nomen; illi verò, quæ in ejus est mandibula, Caniculæ, quàm rectè Anticanem, non Canem appelles.* Idemque indicatum legimus ab Arato vetustissimo Poeta græco, cujus *Phœnomena* in latinum vertere dignatus est Cicero, referuntque in hanc rem illius carmina Fuchsius, & Cardanus. Sed & luculentiùs idem Aratus, Rufo Festo Paraphraste, de Sirio agens.

Aetheriæ Canis ille plagæ, cui plurimus ardor
Aestuat in mento.

Et mox:

Qui formidato sub nomine Sirius æthram
Vrit, huic rutilos si Sol adflexerit axes,
Quantus corporibus, quantus labor imminet agris.

Quo insuper tempore uterque Canis oriatur, licèt aliter, aliterque apud Veteres scriptum sit, nostris tamen temporibus Cosmicus ortus Sirii incipit initio Augusti, Procyonis verò ad diem xxiv. Julii. At si ortum Heliacum spectemus, hujus accidit iii. Idus Augusti; illiùs verò xvii. Kalendas Septembris. Tempore autem Hippocratis, annis antè Christum natum CCCC.& in IV. Climate, quod per Rhodum Insulam transit, ortus Caniculæ referebatur ad pridie Idus Julii: & tempore Avicennæ, idest anno Christi MC. circiter, ad xvi Kalendas Augusti: idque fortassè ex Plinio *lib.* 2.*cap.*47. qui ad dies xv. ante Kalendas Augustas adscribit: & clariùs *libr.* 18. *cap.*28. *xvi. Kalendas Augusti Assiriæ Procyon exoritur; dein postridie ferè ubique confessum inter omnes sidus indicans, quod Canis ortum vocamus, Sole partem primam Leonis ingresso: hoc fit post solstitium xxiii. die.* Et rursùs *cap.* 29. *Plenilunium nocet ad iv. nonas Julii, cùm Aegypto Canicula exoritur, vel certè xvi. Cal. Augusti, cùm Italiæ.* Circa idem tempus illam oriri testatur quoque Ptolem. *lib. de inerr. stell. signif.* At verò Maginus anno Domini MDC. ad altitudinem Poli

Gr.45.

Gr. 45. ortum Caniculæ Coſmicum accidiſſe ſcribit iv. nonas Auguſti. Et Argolus Romæ, anno MDCXLIII. ad pridie Kalendas ejuſdem. Verumtamen variat ſemper illius ortus nedum pro varia locorum latitudine, & poli elevatione, verùm etiam, quia ſtellæ fixæ ex accuratiſſimis obſervationibus Tychonis, cæterorumque Recentiorum Aſtronomorum, quotannis in Ortum, ſecundùm ſignorum ordinem, feruntur ſecunda 51.

Numerus Canicularium dierum varius adhuc dicitur ab Authoribus. Idem Argolus ad dies dumtaxat xxvi. contrahit, nempè à die xxiii. Julii (cùm Sol ingreditur amplitudinem Orbis lucis Sirii) ad diem xviii. Auguſti. Maginus protrahit ad xxx. Keplerus ad xxxv. vel xxxx. At verò Hippocrates ad L. dies produxit. Hinc ad Idus uſque Septembris ex mente ejuſdem purgantia medicamenta veluti toleratu difficilia, ac moleſta, in noſtris regionibus vitanda erunt.

Num inſuper ex ſolo hujus temporis æſtu immoderato exiſtimaverit Hippocrates difficiles, ac moleſtas futuras purgationes, an etiam ex peculiari Aſtrorum vi, atque influxu, non auſim determinare. Quippè ex una parte non ſolùm fervida hæc, atque æſtuoſa tempora vitanda is monuit, ſed etiam temperata, cujuſmodi ſunt Æquinoctia, itemque occaſus Arcturi, & Plejadum per Autumnum contingentes; quamobrem non à ſolo Aeris calore moleſtiam purgantium deducit. Ex altera verò parte non levis ratio ſuppetit ex Galeno ſuperiùs adducta, quam latius ſunt proſequuti Fuchſius, & Cardanus hoc loco, quòd eo tempore Natura imbecilla ſit; Corpus exſuccum, & excalefactum, atque humores ſponte ſua ad habitum Corporis ferantur per ſudores, ut proptereà non tutò ad interiora duci poſſint, ne ambobus inter ſe pugnantibus Natura diſtrahatur, aut penitus diſſipetur. Expertum quoque dicunt in Caniculæ exortu Solem cæteroqui à vertice decliviorem, urentiorem, moleſtioremque perſentiri: quin ſcribit Plinius *lib.* 2. *cap.* 40. Maria, exoriente Sirio, pluriмùm fervere, fluctuare in cellis Vina, Stagna moveri, Canes in rabiem agi, Apes ubertiſſimè mellificare, Eteſias ventos ſpirare, alioſque plures effectus ſanè admirandos in Terris percipi, qui non aliundè, quàm à vi, atque influxu ſpeciali hujus ſideris proficiſci poſſe videntur.

V. etiam lib. 11. cap. 14. & Mercurial. var. lec. l. 2. cap. 24. ex Ariſt. l. 5. de hiſt. anim. c. 12.

Sed, ut verum fatear, non video, qua ratione tot, ac tanta Caniculæ, & Sirio tribuantur, quæ in noſtris Regionibus vel nulla ſunt, vel potiùs Soli, quàm ipſi debentur. Ea enim longè admodum à noſtro vertice diſſita eſt, amplitudinem habens ortivam perquam proximam Tropico Capricorni, unde vix gr. 33. ſuprà Horizontem aſſurgit, & tum potiſſimùm à Sole remotiſſima fit. Sed & quibus illa in vertice eſt, non calorem, ſed frigus affert, quo tempore cum Sole coſmicè exoriens, nobis ſub Zona temperata degentibus æſtum congeminare putatur, quippè tunc illis Hyems eſt. Quod ſi in errantibus Stellis quidpiã virtutis erga nos unquam ineſſet, profectò id foret potiùs conferendum Regulo, Baſiliſco, ſeu Cordi Leonis, Stellæ primæ magnitudinis, de natura quoque Martis, quæ tum juncta Soli, ſignum ipſum Leonis peragranti, per idem tempus ſuprà Horizontem emergit, Cælum mediat, & iterata circuitione revolvitur. Attamen negari non poteſt maximè

ximè tunc etiam in urentiorem æstum conferre majorem in aere vaporosiori refractionem. Compertum enim habeo Aerem in his nostris Regionibus per hæc eadem tempora vaporibus fieri confertiorem; undè radii Solis, etsi aliquanto decliviores, ad Tellurem trajecti, uberrimè, velut ex vitro ustorio, colliguntur, & quodammodò exurunt. Hinc quo die caliginosum Aerem antelucanis, vel vespertinis horis prospicimus, æstum longè admodum urentiorem futurum præsagire solemus, quem mox per diem experimur. Fieri autem per hæc tempora Aerem vaporibus confertiorem ipse crediderim ejusdem Solis vi, qui è Terraqueo globo in hiatus patentissimos dehiscente innumeros, variosque vapores elicit, cùmque hi per noctem nequeant deinde discuti, nec præ sui tenuitate in pluviam concrescere, per circumambientem propterea aerem dispersi, neque multum à Tellure sublimati, justa distantia, collectos Solis radios arctissimè in nos transfundunt, & ad igneum penè ardorem iterùm, iterùmque conduplicant. Hac ergo de causa fit, ut manè, & antè Solis exortum non leve frigus persentiamus, interdiù verò exæstuemus: In id quoque referre est, quamobrem per hoc idem tempus tam perniciosæ apud nos sint locorum mutationes: quippè Aer tum quoque ex hiante Tellure, variis, multigenisque evaporationibus inficitur, quæ non minimum officiunt respirationi, & sanguini per Pulmonem circulanti; & nisi per ingentes, iteratosque imbres, aut à flante Borea Aer omninò repurgetur, exitiosas ægritudines minatur, ut alibi etiam adnotavimus. Dixit autem Hippocrates *sub Cane, & ante Canem*, non vires, sed tempus potius exortus utriusque designans, cùm nimirum ea accidunt, quibus Aer æstuosior fit, & Corporum habitudines adeò afficiuntur, ut purgantium medicamentorum vim, commotionemque sufferre nequeant.

Quoniam verò Hippocrates de tempore ortus utriusque Canis expresè hoc Aphorismo meminit, planè audiendi non sunt, qui existimant, *sub Cane* illum voluisse oppositum tempus ortus Canis designare, atque adeò hyberni solstitii, intensiorisque frigoris dies referre: quamquam & hoc etiam tempus importunum Galeno censeatur, *lib. quos, quibus, & quando*, purgantibus adhibendis, cùm tum quoque difficiles, & molestæ admodum contingant purgationes, quòd humores non tam sint ad exitum parati, nec viæ laxæ, aut expeditæ. Id enim licèt verum sit, non tamen menti Hippocratis hoc in Aphorismo cohæret, cui solùm de tempore ortus Sirii, & Procyonis meminisse in animo fuit.

Verumenimverò non omninò cavenda dixit tempora vigentis utriusque Canis in usu purgantium medicamentorum, sed solùm per ea tempora purgationes difficiles, & molestas, idest non facilè tolerabiles, accidere. Siquidem illa dicitur ab eodem salutaris evacuatio, quę confert, & toleratur; modò hæc minimè videtur sufferri posse in diebus Canicularibus, ex anteà traditis. At si ægritudo talis per hæc tempora contingat, quæ exigat purgationem, profectò illa adhibenda, quoniam potissima indicatio agendi in morbis, non quidem à temporibus sumitur, sed à causis morbificis, atque ab his, quæ intrà Corpus sunt, non extrà. Sic Apoplecticos, Hydropicos, Colico dolore vexatos, aliosque tempore caniculari graviter

ter affectos, absque ullo metu æstus, aut Caniculæ, communiter in praxi catharticis curare adnituntur, ad humoris vitiosi depulsionem. Quamobrem hunc Aphorismum potiùs servandum interpretabimur in his, qui ab imminentibus se tueri, quàm à præsentibus morbis vindicari satagunt, & potiùs in Corporibus sanis, vel neutris, quàm in morbosis, quæ ægritudine laborant cathartici usum expostulante; etenim de his, qui adhuc sunt sani, sed ægri futuri sunt, scripsit Hippocrates *6. Aphoris.* 47. *Quibuscumque venæ sectio, vel medicatio convenit, hos Vere purgare, vel venam incidere oportet*, ad præveniendas imminentes per Aestatem ægritudines, ut fusè Galenus explicat in *comm. ejusdem Aphor.* Quòd autem hos memoret Hippocrates, qui per medicamenta purgantia se tueri cupiunt, manifestè declarat Galenus hoc loco, inquiens: *quare & plures purgati hoc tempore incidunt in febres, & Natura ex æstu imbecillis, magis ex purgatione dissolvitur*. Si enim timor est, ne incidant in febres, procul dubio de non febrientibus, & morbosis sermo est habitus.

APHORISMUS VI.

Graciles, & facilè vomentes, purgare superiùs, caventes Hyemem.

QUemadmodùm præcedentibus Aphorismis de temporibus aptis, vel ineptis, ad vomitum, aut dejectionem, egit, ita nunc de Corporibus, illorumque habitudinibus verba facit. Et primùm Graciles, ac facilè Vomentes considerat, quos ait per superiora purgandos esse. Pro Gracilibus autem non intelligendi sunt Tabidi, quique ex morbo graciles evasere; nam de his *Aph. VIII.* sed qui obesi, & carnosi natura non sunt. Plerumq; enim Graciles istiusmodi solent esse Picrocholi, vulgò biliosi, & cholerici, ut advertit *in comm.* Galenus, quibus venæ, & arteriæ latæ sunt, sanguis tenujor, & acrior, ac stomachus, atque os ingenti amarore suffunditur. Neque solùm istos satis est graciles esse, nisi etiam faciles sint ad vomendum; Siquidem nimiùm valet promptitudo loci, & facilitas, seu dispositio humoris, sponte sua vergentis ad supera: tales autem observantur, qui breve collum habent, thoracem latum, & Pylorum ex irritamento protinùs se invertentem ex coarctatione fibrarum circularium: Anatome quippè expertum est, vomiturientes sortiri cholidochum ductum rectà pergentem in pylorum, quò bilarius succus superabundans facilè irruit, & vomitum concitat. Itaque cùm hæc omnia plerumque concurrant in gracilibus, meritò per superiora purgandi illi erunt. Adiicit tamen idem Galenus adverbium *magis*, nam magna ex parte, inquit, graciles sunt biliosi. Quòd si gracilitas talis sit, qualis in melancholicis corporibus esse solet, quia in illis desunt conditiones mox memoratæ, jure, ut inepta ad vomendum, excluduntur ab eodem Hippocrate *Aph.9.* inferiùs explicando.

Verùm undè accidat gracilitas ista corporibus, curiosum est quæsitum. At qui consideraverit partem sanguinis glutinosam, & albicantem, in Animalibus obesioribus, & mole, & virtute plurimùm valere, tenuem verò, & dilutam nimis esse in gracilibus; planè causam utriusque inveniet. Quæcumque enim animalia sunt obesa, & multo adipe sca-

ſcatentia, ſanguine quoque abundant glutinoſiori, qui facilè partibus appingitur, & hæreſcit pro nutricatu; quæ verò macilenta ſunt, modico glutine donantur, eoque plerumque dilutiori, ut propterea concreſcere non ſatis ſit, & in augmentum partium adhiberi. Hac eadem ratione contingit, Senes ſenſim extenuari, & contabeſcere, maraſmo, ut vocant, frigido, quoniam ſanguis in ipſis, ætatum progreſſu, tenujor, atque dilutior fit, & ſi fortaſsè concreſcat, potiùs à crudo, inutilique phlegmate craſſeſcit, quod partibus gravamen eſſe ſolet. Contra verò Pueri, ſanguinem ſortiri conſiſtentiorem, & glutine abundantem, in dies incrementum ſuſcipiunt, atque ad trinam dimenſionem vegetant.

Eſt tamen verum, quòd licet gracilia Corpora nacta ſint ſanguinem multo glutine non ſaturum, adeòq; modicè illa nutriantur, & creſcant, ſolent nihilominùs eſſe vegetiora, & validiora, quippe quæ ſanguinem habent acriorem, floridiorem, multiſque ſpiritibus refertum, quo ſanè privantur obeſa; ſed & Venæ quoque, ac Arteriæ in his obſervantur magis exiles, quæ tamen latiores ſunt in gracilibus; unde & pulſus in illis fiunt tardiores, minuſque validi; in his verò crebriores, & vehementiores; quin immò dicebat Hippocrates 2. *Aph.* 44. natura admodùm craſſos citiùs interire, quàm graciles: cujus rationem reddens Galenus *in comm.* inquit: *Anguſtæ enim ſunt horum Arteriæ, & Venæ, atque ob id paucum omninò ſanguinem habent, ſpiritumve, adeòut cùm ætate proceſſerint, citò ipſis, vel parvam ob cauſam, calor nativus dextruatur.*

Quoniam ergo gracilia Corpora tenujorem habent ſanguinem, felleum humorem plùs juſto cumulant, qui delatus, ut dictum, ad pylorum, facilem in illis vomitum excitat; cumque bilarius iſte ſuccus quodammodò etiam conferat excrementorum per alvum expulſioni, ne iſta magis Hyeme impediatur, quæ tardior per id tempus eſſe ſolet, proindè conſulit Hippocrates, cavendum Hyeme. Præterquamquod eo tempore bilis iners eſſe conſuevit, vel ſaltem à congeſtione excrementi mucoſi, ex tardiori diſtributione, emergentis, plurimùm retuſa; quamobrem ſatiùs erit per eadem tempora alvum, ſi oportuerit, ſubducere, & tardas ipſius egeſtiones promovere, craſſos itemque ſuccos, & in plicis inteſtinorum impactos, detergere, & expurgare.

Sed mirum eſt, quòd Celſus exactiſſimus ſententiarum Hippocratis Compilator in re hac tam clara, atq; ab omnibus recepta, illi contradicere videatur, cùm aſſerat *libr.* 1. *cap.* 3. vomitum gracilibus, & imbecillum ſtomachum habentibus inutilem eſſe, utilem verò plenis, & bilioſis omnibus, ſi vel nimiùm ſe replerunt, vel parùm concoxerunt. Sed rectè utrumque conciliat Fuchſius, Celſum interpretatus, de gracilibus, qui vi morbi ſunt extenuati, ac Ventriculum languidum, & humoribus vacuum habent. Si enim is vomitum utilem eſſe ait plenis, & bilioſis omnibus, profectò graciles intelligit tabidos, exhauſtos, & viribus exſolutos.

Illud tandem erit advertendum, tunc graciles, & facilè vomentes per ſuperiora purgandos, cùm ægritudine laborant purgationem indicante, atque per vomitum opportuniùs: etenim in omni evacuatione neceſſe eſt primùm, quòd exigit, ineſſe;

inesse; mox etiam abesse, quod repugnat, ut illa convenienter instituatur, simulque conferat, & toleretur ab ægrotante.

APHORISMUS VII.

Vomentes verò difficulter, & mediocriter carnosos, per inferiora, caventes Aestatem.

Videtur hic Aphorismus præcedenti è converso scriptus: Sicut enim facilè vomentes ad vomitum inducendi sunt, ut in Ventriculum irruentes egerant humores inde prompte evacuandos; ità vomentes difficulter illum cavebunt, ne periculum dilacerationis venarum incurrant, potissimum in thorace. Quòd si prætereà carnosi sint, adhuc magis periclitabuntur ob nimiam Ventris compressionem, renixum musculorum, & vasorum exilitatem. Observat etiam Fuchsius non temerè adjectum esse *mediocriter*, græcè μίσως; quoniam qui mediocriter carnosi sunt, mediocri corporis habitu præditi, meliori fruuntur sanitàte, & quandoque optima; quamobrem nulla evacuatione molestandi, ut dicitur 2. *Aph.36.* & 37. Cæterùm omninò pingues, & obesi, inepti sunt vomitioni, scatentque humoribus pituitosis, & tenacibus, hærentibus potissimùm in glandulis Mesenterii, & Intestinorum, qui proindè dejectoriis potiùs, quàm vomitoriis educi possunt.

Additur postremò cavendo Æstatem: & quidem nedum ex nuper traditis, verùm etiam quia carnosi, & obesi à purgantibus medicamentis facillimè eliquantur, & sanguis in illis funditur ad hypercatharsim usque, si præsertim medicamenta sumantur validiora, ut deducitur ex Galeno *comment. 36. & 37. ejusdem lib. 2. Aphor.* cùm & per Æstatem ejusmodi Corpora multis, & abundantibus sudoribus perfundantur. At quamquam cavendam dixerit Hippocrates Æstatem, non tamen reliqua anni tempora prohibuit, quæ alibi tutiora, & convenientiora promulgavit.

APHORISMUS VIII.

Tabidos verò per inferiora, caventes superiora.

Ne quis confunderet graciles, de quibus anteà, cum Tabidis, & à morbo extenuatis, adiicit hunc Aphorismum Hippocrates, quo admonet, Tabidos, græcè φθινώδεας, seu Phthisicos per superiora purgandos non esse, per quas scilicèt vias superiùs dixerat graciles purgari oportere.

At quamvis Galenus *in comm.* pro Tabidis Phthisicos, quique phthisim morbum patiuntur, sit interpretatus, videtur tamen inverisimile, hos voluisse Hippocratem comprehendere, nam qua causa, quave indicatione unquam phthisi laborantes ad vomitum sint deducendi, non bene constat, quippè qui exsucci, & macilenti, potiùs repleri, quàm evacuari expostulant. Quamobrem verisimilius exponit Cardanus eos hìc subintelligendos, qui ad tabem, & phthisim contrahendam proni sunt, quales describuntur ab eodem Galeno ex mente ipsius Hippocratis 1. *epidem.* thorace, & tergo restricti, ac scapulas habentes alarum instar exporrectas, atque ampliori capite præditi, destillationibus, in pulmonem, & thoracem irruentibus, obnoxii: in his enim pulmo mollis, & laxus admodum, cæteraque respira-

tionis instrumenta valdè debilia, facilè à confluentibus succis eroduntur; unde sanguinis sputum, Empyema, & Phthisis. Si his ergò vomitus indicitur, procul dubio periclitantur.

Mirari quoque subit, cur in Codice Leoniceni adjectum inveniatur *per inferiora*: cùm nec Heurnius, nec Fuchsius, neque Cardanus, aliusve ex recentioribus Aphorismorum Interpretibus id in suis versionibus habeant. Qua enim ratione, sive qui phthisi laborant, sive qui ad phthisim contrahendam sunt dispositi, quocumque medicamenti purgantis genere tractari possint, non facilè sibi quispiam persuadebit. Verùm tacite subintelligendum existimaverim, purgationem per inferiora potiùs moliendam esse, si fortasse Ventriculus cum adjunctis ductibus fuerit aliquo humore gravatus: quamvis enim ex humore in Ventriculo stagnante vomitus foret indicatus, ob malam tamen Pectoris, & Corporis habitudinem, vergentem ad Tabem, potiùs ad inferiora is ducendus erit, ne periculum diruptionis vasorum, & suffocationis subeatur, ut dictum. Medicamenta autem purgantia ex levioribùs seligenda forent, Manna, Casia, Rosa, Rhabarbarum, ne per acritudinem major in humoribus commotio excitetur, cùm alioqui satis sit in his blandè alvum subducere, & neque multum, neque universaliter evacuare, sed tantummodò Ventriculum, atque Intestina inutilibus succis oppleta, leniter inanire, & quodammodò abluere.

APHORISMUS IX.

Melancholicos verò pleniùs per inferiora; eadem ratione contraria apponentes.

Sicuti Tabidos interpretati sumus eos, qui ad Tabem sunt dispositi, non verò qui jam Tabidi, & Phthisici facti sunt; ita Melancholicos hìc sumere oportebit eos, qui habitu sunt melancholici, sive proclives sunt ad melancholicum habitum contrahendum, ad differentiam eorum, qui solent à Medicis appellari, Biliosi, Sanguinei, Pituitosi, ex dispositione, qua sunt affecti, hunc potiùs, non alium humorem cumulandi, vel etiam ex conditione sanguinis crassioris, & consistentioris, non verò tenuioris, acriorisque; Quamobrem Galeno visum est *lib. de humoribus*: & *comm. de Natura humana* biliosos appellare, qui in operationibus agiles nimium sunt, & cutis colore flavescentes; sanguineos, qui rubicundiores, & roseo colore suffusi, hilaresque; pituitosos, quibus cutis albicat, aquosa excrementa insunt, & operationes segnes fiunt; melancholicos denique, quorum fuscus color est, mens intenta, & cogitabunda, cum mœrore, & taciturnitate.

Hos itaque ait Hippocrates per inferiora purgandos esse, si necessitas expostulaverit, & quidem plenius, quàm in Tabidis dictum est, ob crassitiem, & densitatem humoris melancholici, qui non tam facilè purganti medicamento cedit, nec promptè per angustos meatus Corporis ad exitum deducitur. At verò *pleniùs*, non *vehementius* scriptum est; ut nimirum edoceamur iteratis

potiùs

potiùs egestionibus, si oportuerit, melancholicos, & tartareos succos esse educendos, quàm unico, vehementique cathartico, quo magis furerent, & excandescerent, vel contrà tenaciùs hærerent, serosiori portione seposita: meliùs ea propter crassi isti, compactique succi blandis subducentibus parere consueverunt, quibus scilicet lubriciores redditi, & laxiores sibi faciunt vias, & commodius in alvum citrà molestiam deducuntur.

Adjecta denique verba: *eadem ratione contraria apponentes*, denunciant, pro varia ratione peccantium humorum, diversimodè Medicum se gerere oportere; ut proindè vitiosus humor, si promptus ad exitum videatur vomitu, fortè quia Ventriculum occupat, eo promovendus; si verò tunicis, glandulisque Intestinorum, aut Mesenterii hæserit, dejectione, magis, minusve valida, pro majori, vel minori ipsius, & patientis Corporis habitudine. Nisi etiam dicere velimus cum Argenterio, his in textu adjectis, significare voluisse Hippocratem melancholicum humorem per inferiora vacuandum esse, dummodò nil impediat Æstas, Corporis gracilitas, aut ad vomendum promptitudo, vel quidpiam aliud eorum, quæ pollicentur faciliorem per superiora evacuationem.

APHORISMUS X.

Medicari in valdè acutis, si materia turget, eadem die: tardare enim in talibus malum est.

JUbet hoc Aphorismo Hippocrates statim esse purgandum in valdè acutis morbis, si tamen materia turgeat, nulla expectata coctione, quam aliàs, in morbis curandis, evacuandisque humoribus, exigere visus est; atque rationem adiicit, quoniam tardare in his malum est.

Et quidem, quòd de purgatione illicò instituenda loquatur, patet ex verbo *Medicari*, quod alibi diximus sic passim à Græcis, & Latinis Scriptoribus expositum. Neque verò quidpiam aliud videtur posse significare; etenim ex superioribus Aphorismis continuatus semper sermo est habitus de purgatione per cathartica, ut proptereà nec de missione sanguinis, nec de diuresi, aut diaphoresi promovenda liceat interpretari, sed solùm de dejectione, vel vomitu, prout humor in hanc, vel illam partem vergere videbitur.

Sed & valdè acuti morbi prætereà intelligendi sunt peracuti, qui scilicet septimum diem non transcendunt: hi namque tanto cum impetu aggrediuntur, ut quàm citò omnia quatuor tempora transigant, & non raro etiam vehementissimis symptomatibus socientur, de quibus idem Hippocrates *Aph.* 7. 1. *ubi morbus peracutus est, statim extremos habet labores.*

Vult autem medicandum statim, cùm materia turget: quamquam arbitratur Argenterius purgationem esse indicatam subitò, non ex turgentia, ut ipse loquitur, humorum, sed ex acutie, & vehementia subitanea ejuscemodi morborum, qui inducias non præbent, ut proptereà delendas putet particulas illas, *si materia turget*. Verùm quòd non temerè turgens materia hìc sit apposita, suadent potissimùm, quæ aliàs à nobis sunt animadversa: Siquidem non omnis peracutus morbus indicat purgationem, cujusmodi sunt suffocans Angina, Ardens

acutissima, & Lipyria febris, quælibet inflammatio interna, idque genus aliæ ægritudines. Præterquamquod idem Hippocrates *Aph.* 22. 1. concocta medicanda docuit, cruda verò non movenda, neque in principiis, modò non turgeant. *Et Aphor.* 24. *ejusdem*: in acutis morbis, dixit, raró, & in principiis, medicinis purgantibus uti licere. Accedit quòd potior ratio exhibendi cathartica in peracutis desumpta videtur ex imminenti periculo decubitus humorum vagantium in membra vitæ principaliora, cum magno ejusdem discrimine: quod sanè deesse solet in acutis morbis, materia non turgente, cùm cæteroqui in peracutis æstus febrilis, sitis, humorum cruditas, tenuitas urinarum, vel earumdem turbatio, purgationem contraindicent. Quarè prudenter nos admonet Hippocrates 4. *de rat. vict. in acut.* 38. nedum abstinere oportere inter initia febrium, aliorumque morborum acutorum, à purgantibus, sed à quibuscumque medicamentis Naturam turbantibus, & humores dimoventibus. Et *lib. de Medic. purgant.* inhibet usum eorumdem in febribus vehementibus, quales sunt Ardentes, & peracutæ, sed solis clysteribus suadet molliendam alvum, si opus sit. Conferenda huc quoque sunt, quæ fusius attulimus in expositione *Aph.* 22. & 24. *Libri* 1

Cùm igitur turget materia, dumtaxat purgare licebit inter initia, immò protinus, nulla data mora, priusquam scilicet robur Corporis dissolvatur, vel æstus febris augeatur; aut ad aliquod membrum principale decumbant ii, qui per Corpus vagantur humores, ut subdit *in comm.* Galenus: Idque profectò est, quod Hippocrates *in Aph.* inquit: *tardare in talibus malum.* Quòd si humores agitati, & commoti, alicubi per decubitum consistant, abstinendum planè à purgante medicamento, ne denuò commoveantur, & interiores, nobilioresque partes petant, modò tamen is sit factus in parte Corporis, quæ universam peccantem materiam capiat, cumque comitetur symptomatum abolitio, vel remissio, juxtà ea, quæ de abscessu salutari notantur à Practicis, & fusè referuntur à Galeno 2. & 6. *epidem.*

APHORISMUS XI.

Quibus adsunt tormina, & circà Umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque à medicamento, neque aliter solvitur, Hydrops siccus contrahitur.

CUM hactenus Hippocrates de temporibus, & constitutionibus Corporum egerit, in quibus purgatio instituenda foret, vel per supera, vel per infera, ad præcautionem, vel curationem morborum, hoc nunc Aphorismo memorat eos, qui licèt purgationem exigant, non tamen ab illa juvantur, sed ob repugnantem causam, vel partium discrasiam, in morbos graviores, & penè incurabiles delabuntur. Hinc videtur Aphorismus ad prognosim pertinere, qua præmuniri possit Medicus, ne suo fine frustratus infamia notetur, simulque præsagire sciat futurum ex mala naturalium viscerum habitudine morbum.

Inquit igitur, quibus tormina contingunt, & circà Umbilicum labores, seu anxietates, ac molestiæ, unà cum doloribus lumborum,

undè

undè medicamentis subducentibus, vel aliter solventibus videantur tractandi, si his non proficiant, futurum, ut in siccum Hydropem incidant.

Tria sunt simul hìc commemoravit Hippocrates, Tormina, circa Umbilicum labores, & Lumborum dolorem; ut nimirùm his universam ferè Religionem naturalem affectam comprehenderet: Tormina pertinent ad Intestina; circà Umbilicum labores ad Mesenterium, Omentum, & Peritonæum; Lumborum denique dolores complectuntur utrumque hypochondrium, Jecur, Lienem, Pancreas, cum adjunctis partibus, & glandulis lumbaribus, & ubi potissimùm Peritonæum adnectitur. Quoties ergo ejusmodi partes afficiuntur, ac dolent, nec tam facilè medicamentis consanescunt, planè denunciant causam omninò rebellem, & contumacem, quæ ob reconditos anfractus, neque facilem inveniat aditum, sed potiùs exagitata, atque excussa solvatur in flatus, qui deindè distendendo, & inflando, Ventrem tumefaciant, & Hydropem siccum inducant.

Et quidem fiunt tormina à re quapiam tenaciùs hærente, & sensim in halitus evaporante, ideòque extendente, & contorquente plerumque cavitates Corporis ampliores, quales potissimùm Intestinorum, quæ distenta, utpotè sensu prædita acriori, cruciatus subeunt acerbissimos. Neque solùm molestantur Intestina ab his, quæ interiùs illorum cavum occupant, sed ab iis etiam, quę per Mesenterium, ejusque ductus illuc confluunt, atque gravando, irritando, vel inæqualiter afficiendo, non leviter divexant, & excruciant. Debent autem ista ejus esse conditionis, ut acidum austerum redoleant; ità enim & concrescentem substantiam in humoribus pariunt, & tormina, atque lancinantes dolores inferunt; Quamobrem Veteribus causa ejuscemodi cruciatuum pituita vitrea dicta est, & Recentioribus succus pancreaticus acidior redditus, indebiteque commistus glutinosiori chylo, & oleosiori felleo humori: qui propterea plicis, cellulisque Intestinorum hærentes, & crassitie difficulter removeantur, & austera aciditate vellicent, compungant, & molestè nimis contorqueant universam Abdominis regionem.

Iisdem omninò ex causis contingunt circà Umbilicum labores, sive, ut Heurnius vertit, cruciatus: nam quæ interiùs Intestinorum involucra infestant, circà Umbilicum esse videntur, ubi potissimùm Intestinum Ileon omnium longissimum, maximèque anfractibus flexuosum residet, & ubi diutiùs fæces immorantur, innumerisque hiant osculis vasa chylifera, seu lactea, venæq; mesaraicæ dictæ.

Ad lumborum verò dolorem referuntur mala quæcumque pertinentia ad glandulas lumbares, Mesenterii centrum, Pancreas, utriusque Hypochondrii latera, atque his adjacentia viscera, quorum affectiones hoc loco Hippocrates sub generaliori nomine doloris complexus est. Sunt enim partes istæ sensu non modico præditæ ob innumeras nervorum propagines tum à pari vago, tum à vertebris lumbaribus, & ossis sacri, dependentes. Dolent autem ab humoribus ibidem aggestis, & acidam, acrem, muriaticamq; nactis conditionem; undè innumera propemodùm mala exoriuntur, ut primus omnium suspicatus est Fer-

nelius, moxque per Anatomem reliqui post ipsum detexerunt.

Cùm itaque hæc alicui accidunt, atque ab usu purgantium non desinunt, quę cæteroqui per evacuationem peccantium humorum desinere deberent, vel saltem infringi, ac sedari, ope aliorum medicamentorum diuresim, aut diaphoresim moventium, siccus Hydrops facillimè succedet: indè enim arguitur mala partium discrasia, & vitiosorum succorum repugnantia, quæ prædictis medicamentorum generibus nō cedit. Sed & quamvis genita, ac cumulata ibidem excrementa vi medicamentorum repurgentur, non tamen fieri potest, ut omninò evellantur, ob humorum crassitiem, viarum angustiam, glandularum ineptitudinem, & partium affectarum imbecillitatem, cùm neque medicamenta facilem habeant ad eas accessum, sine multa, & valida commotione, ac violentia.

Quòd verò siccus Hydrops, græcè Tympanites, indè potiùs oriatur, causa est, humorum crassities, & acor, unde multi, tenacesque halitus; atqui morbus hìc à materia crassa, concretaque, flatibus permista, dependet, à qua etiam Ventris tormina, circa Umbilicum cruciatus, & lumborum dolores exoriuntur, ut anteà animadversum. Sed tamen non solùm Hydrops siccus, verùm etiam congeneres alii morbi contingere possunt, quales sunt colici dolores, hyponchondriacæ affectiones, passiones hystericæ, Ischiades. Meminit autem potissimùm Hippocrates sicci Hydropis, tamquam morbi patentioris, qui scilicet visu, tactuque percipitur: eo enim imus Venter non solùm ingenter intumescit, sed percussus talem sonum edit, qualem Tympana, ut loquitur Galenus *in comm.* ad differentiam humidi Hydropis, qui Ascites ab Utris similitudine dicitur, in eo enim materia in Ventre collecta non est flatuosus aer, sed humor aquosus.

APHORISMUS XII.

Quorum alvi Intestinorum lævitate laborant, hyberno tempore per superiora purgari, malum.

PLures hìc Aphorismus patitur difficultates, si vulgari commentatione exponatur. Et quidem primò, cùm Hippocrates anteà generaliter vituperaverit usum purgantium per superiora Hyeme, non erat cur nunc idipsum repeteret in lęvitate Intestinorum, quæ multò magis vomitum recusat, cùm ex incoctione ciborum oriatur. Non videtur deindè consentaneum Rationi, lævitate intestinorum laborantes debere unquam vomitoriis tractari, cùm lævitas Intestinorum, græcè Lienteria, definiatur à Galeno tum *hìc*, tum *comm.1.lib.6. velox exitus eorum, quæ comeduntur, & bibuntur, quæque talia deiiciuntur, qualia fuere devorata*; vel breviùs: *Defectio coctionis*. Modò coctionis defectus accidit ex languore Ventriculi, & caloris naturalis concoquentis, ex ejusdem Galeni doctrina; Unde igitur desumi poterit indicatio promovendi vomitum in ejusmodi ægritudine, quæ potiùs roborantia expostulat? Prætereà excluditur in textu usus purgantium per superiora dumtaxat; videtur ergo tacitè is admitti per inferiora, ut deducitur ex præcedentibus Aphorismis, in quibus alter semper ex duobus admittitur, & alteruter tantùm vituperatur. Quis autem unquam commen-

mendaverit p urgantia dejectoria in Ventriculi languore? Postremò pugnare videtur præsens Aphorismus cum XV. VI. ubi longo alvi profluvio laboranti spontaneus vomitus superveniens salutaris dicitur. Certè si spontaneus vomitus prodest, poterit quoque prodesse ex arte paratus; nam Medicus Naturæ imitator esse debet.

At hęc omnia solutu difficillima profectò forent, si Lienteriæ incommoda à languido Ventriculi calore deducere niteremur, &, ut Antiquioribus est creditum, à vitio concoctricis, retentricis, & expultricis facultatis; nam cùm in Lienteria cibi incocti statim egerantur eo ferè modo, quo sunt assumpti, ad imbecillitatem concoquentis facultatis, illos conficere, & in chylum permutare nequeuntis, causam ejuscemodi subitæ egestionis veterum plerique retulere: alii ad defectum etiam retentricis, unde debitum tempus concoctrici denegaretur: & alii ad irritatam simul expultricem, quæ antè tempus sollicitata cogeretur cibos præpropera propulsione ad alvum deturbare. Quocumque autem modo ciborum hæc cita dejectio explicetur, semper eædem occurrent difficultates. At verò si perpendantur, quæ ab eodem Hippocrate de lævitate Intestinorum dicta sunt, certè faciliorem, verisimilioremque hujus morbi causa inveniemus, atque propositarum difficultatum solutiones. Is enim 6. *Aphor.* 1. inquit: *In longis lævitatibus Intestinorum si ructus acidus superveniat, qui priùs non erat, signum bonum.* Quoniam, ut subdit *in comm.* Galenus, *significant ructus acidi tantisper cibum in Ventriculo retineri, donec principium mutationis accipiat, & naturam suorum operum reminisci.* Siquidem jam satis anatome compertum est, ciborum dissolutionem, seu coctionem in Ventriculo, ope quorumdam succorum acidoacrium haberi, quin & distributionem eorumdem jam dissolutorum fieri in Intestinis tenuibus per misturam confluentium succorum, fellei scilicet, & pancreatici. Quoties itaque succi isti hebetes sunt, vel mucore retusi, præpediti, aliterve depravati, nulla, vel mala fit ciborum confectio, dissolutio, distributio, & secretio, sed gravamine intestinis illato sponte sua illi feruntur in alvum, & egeruntur. Neque verò improbabile omninò est, quod ex Vetustiorum Medicorum sententia refert Galenus *ibidem*, fieri ejusmodi ægritudinem propter intrinsecæ superficiei Intestinorum lævitatem. Etenim ex Anatome constat, internam Intestinorum tunicam rugosam, villosamque esse, innumeris glandulis miliaribus refertam, in quas hiant oscilla venarum lactearum, quę transeuntem chylum à suis fæcibus secretum exugant, deducendum deindè per proprios ductus in commune Pequeti Receptaculum. Si igitur contingat villosam hanc Intestinorum crustam à re quapiam erodente abradi, & complanari, ut deinceps nequeant lactea vasa præterfluentem chylum exugere, proculdubio sponte sua tota massa chylosa, vel etiam non confecti cibi ad alvum delabentur, & evacuationem promovebunt Lientericam. Idipsum quoque accidet à laxitate fibrarum intestinalium, & cùm à vitiatis felleo, & pancreatico liquore mala fit alibilis portionis dissolutio, atque à fæcibus secretio, ut latiùs *in nostra praxi* notatum est.

His itaque sic expositis, facili nunc negotio, Hippocratis mens in

præſenti Aphoriſmo dilucidabitur: eo enim primùm inſinuare videtur lævitatem Inteſtinorum ſaltem aliquandò oriri vitio alicujus humoris, ut etiam videtur adnotaſſe Galenus *in comm. Aphor.* 1. *lib.* 6. qui propterea evacuatione egeat, ſicuti ſuperioribus Aphoriſmis de aliis meminerat. Mox vomitum non omninò in hac ægritudine prohiberi, ſi præſertim illa Æſtate contingat ex humoribus Ventriculum occupantibus, cùm in hoc textu dicat hyberno tempore non licere per ſuperiora purgari; undè in aliis temporibus, & præſertim Aeſtate fortè aliquandò licebit; aliter indefinitè dixiſſet in lævitatibus Inteſtinorum nunquam per ſuperiora purgandum. Quòd hyberno prætereà tempore malum ſit Lientericos per ſuperiora purgare: tum quia per id tempus vomitus non ſolet eſſe facilis; tum quia hyeme coctio, quæ in Ventriculo peragitur, melior eſſe conſuevit diſtributione, quæ fit in Inteſtinis, ut anteà oſtenſum eſt; quare ne vitioſi humores ibidem ſtagnantes ad Ventriculum per vomitum revocentur, propterea dixit malum hyberno tempore per ſuperiora purgari. Accedit, quòd ſi Liendericus fluxus ex glandulis Inteſtinorum mucoſis ſuccis obſitis, & veluti incruſtatis oriatur, certè illi per inferiora, & non per ſuperiora purgandi erunt, quod & acutè quoque animadvertit Amicus meus ſemper recolendus Joſephus Lanzonus Medicus Ferrarienſis *animadv* 22. Denique difficultati ex *Aphor. XV. VI.* propoſitæ facilè fiet ſatis, ſi dicamus, loquutum ibi Hippocratem non de Lienteria propriè dicta, ſed de Diarrhęa, quas inter multum intereſt. Sed & ibi de vomitu ſpontaneo diarrhęæ contingenti; hic verò de purgationibus arte promotis ſermo eſt: Atqui non ſemper licèt quocumque morbi tempore idipſum agere, quod aliquandò ſolet ſpecialis, & provida morborum Rectrix, & Medicatrix Natura ſponte ſua operari: ſic per hęmorrhagias narium, per ſuppurationes ex auribus, per parotidas, per Umbilici relaxationem, morbos ſæpènumero, cauſaſq; morboſas abſtulit, per quas vias minimè Medico expediret. Ecquis unquam Naturæ ſolertiam poterit imitari, quæ ſibi mille parat vias, ut ſeipſam à morbis vindicet, quemadmodùm Galenus animadvertit.

APHORISMUS XIII.

Qui non facilè per ſuperiora purgantur, ad Veratrum admittendi ſunt, pleniore cibo, & quiete, corporibus antè potionem humectatis.

Cum anteà Hippocrates de temporibus purgationi per ſupera, vel per infera, aptis, vel ineptis, deque conſtitutionibus, & habitibus corporum, necnon de morbis, in quibus vel una, vel altera evacuationis via magis, minuſve conferret, ſermonem fecerit, ſequentibus quatuor Aphoriſmis de uſu agit Hellebori Veteribus maximè commendati ad eam, quæ per ſuperiora fit, evacuationem efficaciùs moliendam, illumque in medium adducit, veluti pro exemplo aliorum medicamentorum per os ducentium; atque inquit Corpora ad vomendum difficilia non eſſe ad uſum Hellebori ducenda, priuſquam fuerint humectata, cùm cibo, potuque, tum quiete.

Helleborus in officinis duplex ſemper eſt habitus, albus unus, niger alter. Albus ad vomitum, niger

ger potiùs ad dejectiones paratissimus. De albo autem hìc mentio facta videtur, quòd de evacuatione per vomitum sermo sit, & usui is foret apud Veteres frequentiori, quibus familiarissimæ quoque erant vomitiones; unde Plinius *lib.*25. *cap.* 5. illud quondam terribile, posteà tam promiscuum evasisse scribit, ut plerique studiorum gratia, ad pervidenda acriùs, quæ commentabantur, sæpiùs sumptitaverint: sed & tutissimè sumi in Anticyra Insula, quoniam Sesamoides admiscent: In ejus autem usu cautionem sanè dignissimam proponit hoc Aphorismo Hippocrates, ne mala indè sequantur, quorum ipsemet aliàs meminit, cùm importunus, atque immoderatus est.

Primùm considerat num Corpora difficulter per superiora purgentur, an verò facilem subeant vomitionem. Si facilè ad vomendum deducantur, non erit, cur ad Hellebori usum deveniendum sit, cùm levi quocumque vomitorio Ventriculus possit exonerari. Solùm ergo Veratri usum admittendum consulit in difficulter vomentibus, quorum Ventriculus acriori eget stimulo, quàm ut à quocumque alio blandiori medicamento leviùs proritetur, ad difficilem vomitionem promovendam. Difficilis autem vomitus contingit, vel à structura Ventriculi se potiùs per fibras ad infera, quàm ad supera corrugantis; vel à crassiori tunica, qua interiùs ipse vestitur; vel à glutinosis, crassisque succis internam illius partem oblinentibus; vel ab ejusdem Ventriculi fundo distantiori, ut non tam facilè per vomitum subversus se possit per œsophagum exonerari, renitente quodammodò per angustiam, atque stomachum comprimente Diaphragmate, ut in arctis pectore sæpè evenit. Quocumque autem modo vomendi difficultas accidat, semper opus est validiori vomitorio, quo scilicet irritatio sensibilior, molestiorq; excitetur ad invertendum Ventriculi, & Intestinorum motum peristalticum, cùm vomitus motus Ventriculi sit inversus, conantis expellere ea, quæ illius cavum occupant.

Cùm igitur vomitus non facilè succedit his, qui ex allatis causis non omni leviori vomitorio per superiora purgari possunt, monet Hippocrates ad Veratrum esse admittendos: verumtamen pleniori cibo, & longiori quiete esse magnoperè præhumectandos. Siquidem Helleborus tenujum est partium, & inter pharmaca nimia acritudine, & ingenti mordacitate pollet, undè, ne Ventriculo vehementi noceat irritatione, atque inflammationem inducat, expediet illum præmunire humectantibus alimentis; secùs ab utraque facilè sequi posset convulsio, quam ex Helleboro lethalem idem Hippocrates pronunciavit 5. *Aph.*1. Humectabitur autem convenienter Ventriculus juribus potissimùm, & alimentis adiposis: quin & consueverunt plerique antè ejuscemodi vomitoriorum exhibitionem cibum ad saturitatem usque, & ex rebus præsertim oleosis, & pinguibus imperare, ut meliùs crassi, tenacesque succi cibo commisti unà simul evomantur, & medicamentum vomitum inducens quodammodò cibo retusum nequeat Ventriculum vehementiùs lacessere, & exagitare. Quod sanè nedùm in hellebori usu, sed in cujusvis alteriùs efficacis, & violenti vomitorii intelligendum: etenim Hippocrates eo solùm hìc usus est loco exempli.

Eadem

Eadem ex causa quietem servandam docet, antequam Helleborum sumatur, eamque non solùm Corporis, sed Animi. Confert enim utraque quies nedùm ad humefaciendum, verùm etiam ad vitale robur servandum, quod benè valere necesse est ad ferendam vomitionem: Equidem Corporis, & Animi motus plurimùm extenuant, & vires debilitant.

At cùm Hellebori usus veluti periculosissimus (tametsi multifariam illum corrigere, & præparare Veteres conati sint, ut apud Dioscoridem *lib.4. Aetium libr.3.c.124. Aeginetam lib.7.cap.21. & Galenum libr. quos quibus, & quando, & 3. de fractur.*) nostris temporibus exoleverit, alia, & quidem mitiora vomitoria excogitata sunt, in quibus tanta cautio, quanta in Helleboro expostulatur, non videtur necessaria. Verumtamen non temerè, & inconsideratè quæcunque vomitum movent usurpanda sunt, cùm aliquibus satis sint, quæ ex vegetalibus conficiuntur, aliis verò etiam, quæ ex mineralibus sunt parata: quo pacto hìc Hippocrates non omnibus vult Helleborum esse exhibendum, sed solùm iis, qui difficulter evomunt; unde pro, varia evacuandorum humorum conditione, vomitoria ista evariare licebit.

APHORISMUS XIV.

Cùm biberit quis Helleborum, ad motiones quidem Corporum ducere magis; ad somnos verò, atque quietem, minùs. Indicat autem navigatio turbari motione Corpus.

Postquam Corpora ad Hellebori sumptionem sunt disposita, ut facilem ex illo nanciscantur evacuationem, consulit Hippocrates ad motiones esse ducenda, sumpto exemplo à navigatione, per quam constat illa turbari, & promptiùs evomere. Scitè autem advertit Cardanus, hunc Aphorismum scriptum fuisse ad commodam, facilem, celerem, minusque molestam ab Helleboro evacuationem; sequentem verò adjectum esse ad illam augendam, vel cohibendam, si fortassè diminuta, vel excedens videatur: qua ratione vindicatur Hippocrates à calumniis Galeni *in comm.* dicentis, *liquere, quòd hic sermo eamdem vim habeat cum priore*, quasi verò Hippocrates bis de eadem re verba fecerit.

Confert itaque motus evacuationi promovendæ; tùm quia humores attenuat, fluxilesque reddit; tum quia ductus corporis dilatat; tum etiam quia calorem suscitat, & medicamenti assumpti operationem sollicitat: contrà verò quies, & somnus impedit, cohibetque. Quamobrem experimur sisti somno omnes cujusvis generis evacuationes, uno solùm excepto sudore.

Non tamen motus adeò vehemens, & immoderatus esse debet, ut Corpus delasset, vires enervet, & ad cutim commotos humores deducat: hoc enim pacto retardaretur potiùs evacuatio, quæ ex assumpto vomitorio desideratur; quinimmò duceretur vis venefica epoti Hellebori in partes Corporis penitiores, non sine gravi noxa totius. Sed & nec quicumque motus ad vomitum promovendum exquiritur, sed qui corpora turbare valeat, & nauseam movere, cujusmodi est navigatio, per quam inæqualiter illa exagitantur. Unde existimavit Argenterius, conducibiles solùm in id esse naviga-

tio-

tionem, equitationem, & ambulationem per circulum. Adderem ego motum illum noftratibus puellis confuetum, quo penfiles è fufpenfo fune librati in aere ducuntur, reducunturque.

Sed an ftatim ab affumpto Helleboro, aliove vomitorio medicamento movendum fit Corpus? Putaverim eoufq; quiefcere oportere, quoufque medicamentum fuerit in ventriculo diffolutum, five, ut practici loquuntur, à potentia deductum in actum: cùm verò Ventriculum vellicare, & naufeam movere cęperit, turbatione commovere neceffum erit; quod & plerique facere confueverunt fola linguæ, & fummitatis œfophagi vellicatione. Verùm hac in re plurimùm tribuendum prudentiæ, & fagacitati affidentium, ne diutiùs, crebriùs, aut impenfiùs, quàm par fit, Ventriculus proritatione fubvertatur, & mala fuboriantur non rarò immedicabilia. Idem quoque fervandum erit in ufu fubducentium medicamentorum, in quibus pro quiete fomnus, & pro motu vigilia (fi fortafsè illum Corpus ferre nequeat) commendabiles erunt, prout medicamentum dilui, aut exacui expoftulaverit.

APHORISMUS XV.

Cùm voles Helleborum magis ducere, move Corpus; cùm verò fiftere, fomnum inducito, nec moveto.

QUòd hoc Aphorifmo doceat Hippocrates modum, quo affumptum Helleborum evacuationem copiofiorem eliciat, patet per adverbium illud, *magis*: nam proculdubio vehementiùs, uberiufque purgabit Helleborus, fi à motu feipfum infinuaverit, atque confluentes humores adhuc à Ventriculo, & Inteftinis remotiores eduxerit; potiffimùm fi motus ejus fit conditionis, ut præter attenuationem, amplificationemque, agitet, turbet, & naufeam moveat, ut anteà dictum eft.

Sicut autem motus confert ad copiofiorem evacuationem promovendam; ita quies, & fomnus eamdem, fortafsè immoderatam, fiftit, & cohibet; quamobrem Hippocrates confulit hoc eodem Aphorifmo à motu abftinendum, & fomnum effe inducendum, fi illam comprimere opus fuerit.

At quo pacto fomnus inducatur, Hippocrates non explicat. Et quidem non tam facilè eft in egeftionibus à purgante medicamento excitatis, quo fcilicet Venter affiduò ad feceffus proritatur, fomnum allicere. Verùm ad compefcendas evacuationes per alvum immoderatas non rarò cibus affumptus mirè contulit: eo enim allecta Natura ab evacuatione defiftit, & fibræ Ventriculi, ac Inteftinorum plurimùm eadem de caufa delaffatæ contrahuntur, & confluxuros humores detinent, quinimmò vis medicamenti à portionibus cibi humidioribus nō leviter infringitur, ipfæque fuccorum particulæ jam anteà diffolutæ, & attenuatæ, femmoperè craffefcunt, atque confiftunt. Attamen in vomitu, quia Ventriculus graviter afficitur, & per plures horas naufea, & fubverfione tenetur, non videtur opportunum cibum affumere; is quippè fubindè gravatus, magis, magifque ad vomendum follicitaretur, non fine graviori noxa. Proderunt eapropter, quæ ftomacho grata, reficere quidem poffunt, fed vi quadam opiata vomitum fedant,

qualia

qualia sunt vinum, vini spiritus dulcis redditus, Aqua cinnamomi stillatitia, Elæosaccharum ejusdem, vel citrii, tinctura alkermes, aliudve simile, foto quoque intereà Ventre rebus aromaticis, puta oleo Mastiches, & Magni Ducis, elixire Quercetani, Aqua ardente, Balsamo orientali, vel Tolutano, idque genus aliis. Sed & Theriaca presertim recens vino diluta efficacissima quoque est, sicut etiam Mitridatium, & Diascordium dosi convenienti, pro ratione virium, & ętatis. Laudanum denique opiatum, & aliquo liquore solutum, aut in pilulam cum confectione hyacinthina redactum in compescendo vomitu, ut & in cæteris evacuationibus cohibendis, præcellere dicitur; cavendum tamen ne importunè, aut excedente dosi exhibeatur, nam consopitis omninò viribus, stupefactoque Cerebro lethum afferret ab evacuatione.

APHORISMUS XVI.

Carnes sanas habentibus Helleborus periculosus: facit enim convulsionem.

QUòd aliàs Hippocrates de quocumque purgante medicamento in benè valentibus protulit, nunc speciatim de Helleboro adnotat, & quidem albo, quo nimirùm vomitus concitatur, ut ex hactenùs traditis clarè deducitur.

At mirum videri potest, quòd Helleborus sit unquàm sanis exhibendus; ut exindè convulsionis periculum timeatur. Quis enim unquam sanæ mentis Helleboro utetur, aut suo, aut alieno consilio, cùm benè valet? Quamobrem videtur hic Aphorismus inutiliter adjectus, quo fortassè debeant benè valentes commonefieri, ne Helleborum assumant. Verùm non dixit Hippocrates *benè valentibus*, sed *sanas carnes habentibus* Helleborum esse periculosum: nam possunt Corpora sanas carnes habere, & aliqua ægritudine laborare, præsertim citrà febrim, & absque ullo sanguinis vitio, sed sola quarumdam partium affectione, uti est dolor lumborum, genuum gravitas, Ischiades, ardor stomachi, &c. In his enim affectibus solebant Veteres vomitoriis uti, immò quacumque ex occasione Helleborum potare: tam illis familiare, & consuetum erat vomere. Hos ergo consulit Hippocrates ab Helleboro abstinere, si carnes sanas habeant; additque rationem, quoniam Helleborus convulsionem affert.

Sed quomodò ex Helleboro Convulsio oriatur, dubitari non incongruè potest. Et quidem non ex vi purgante id evenire fatendum, ex eo potissimùm, quòd cætera cathartica medicamenta etsi vehementissima, uti sunt colocynthis, scammonium, elaterium, convulsionem non afferant. Videtur itaque convulsionem afferre Helleborus acritudine potiùs Ventriculo, & nervis infensa, quemadmodùm Cantharides speciatim nocuæ sunt Vesicæ urinariæ: Colocynthis, & Scammonium Intestinis, Opium Cerebro. Propter vomitum enim, quem violenter inducit, fibras stomachi lacessit, & nervos ejusdem compungit, ac extorquet, undè fit, ut convulsionem, quę passio nervorum est, pariat. At verò magis afficit Helleborus habentes carnes sanas, quoniam in his nervorum fibræ exquisitioris sensus sunt, atque adeò faciliùs acris, atque irritantis medicamenti vim,

mole-

molestiamque percipiunt, quam minimè persentirent si hebetioris sensus forent, aut multa pinguedine, & crassorum succorum copia infarcirentur. Qua etiam ratione fit, Ventriculum lentis, viscosisque humoribus, aut adiposis cibis oblitum acritatem Hellebori minùs persentire, quàm si omninò vacuus, & benè valens sit. Hinc experimur graviùs affici eos, qui jejuni Arsenicum, Auripigmentum, Sublimatum, aliudve istius generis venenum assumpserunt, leviùs, vel nullimodè, qui à pastu: cujus rei non ignari circumforanei pharmacopolæ, arcanorum jactatores, ut rudem plebeculam illudant, venena sumunt, postquàm se plurimùm ingurgitaverint, & cibis potissimùm oleosis, ac pinguibus, quibus interna Ventriculi tunica ad veneni efficaciam retundendam obliniatur.

Cæterùm Convulsio hìc ab Hippocrate notata, non vera convulsio intelligenda est, sed motus convulsivus: Siquidem per convulsionem veram, nervi, & musculi ad sua principia retrahuntur, & retracti perdurant, ut in Tetano, Opisthotono, & Emprosthotono; at verò convulsio, quæ ex Helleboro contingit, refert potiùs inæquales, atque irregulares earumdem partium commotiones, spasmodicas, congruentiori nomine, appellatas, quemadmodùm in Epilepsia.

Sed quibus remediis succurrendum iis sit, qui ex usu Hellebori, aliusve similis medicamenti, motus istiusmodi convulsivos patiuntur, non erit absre hìc breviter memorare, idque lubentiùs, quoniam non sunt hi eisdem omninò remediis tractandi, quæ usui esse solent cæteris convulsionibus, aut motibus convulsivis, ab humore nervos occupante progenitis, in quibus purgantia, dissolventia, & calefacientia dicta à practicis commendantur; sed potiùs humefacientibus, & obtundentibus acrimoniam ab Helleboro inductam. Quare jura ex vegetalibus, quæ nervis opitulentur, & Stomacho grata sint, proderunt, cujusmodi præcipuè parari solent ex bardana, stœchade, visco quercino, malo cydonio, cum floribus nympheæ, & violarum arefactis. Cydonium ipsum sive crudum, sive coctum fertur Hellebori albi antidotum, itemque Gelatina C.C.& conditura florum nympheæ. Mirificè etiam conferre putantur extractum baccarum sambuci, & hyperici, Theriaca, & Mithridatium recens, cum pulvere seminum pastinacæ. Exteriùs verò proderunt quæcumque leniunt, & partes concitatas demulcere valent; undè oleum hyperici, baccarum lauri, & vitellorum ovorum; itemque radices Angelicæ in Vino excoctæ, & in cataplasmatis formam applicitæ conferunt; balneationes quoque vel ex aquis thermalibus blandè laxantibus, vel ex artificialibus, cum medicamentis anodynis, præsertim chamæmelo, meliloto, hyperico, aliàs profuisse visæ sunt. Cætera ex communi agendorum methodo petenda erunt.

APHORISMUS XVII.

Eum, qui non febricitat, cibi fastidium, morsus oris Ventriculi, vertigo, & oris amaritudo, purgatione indigere per superiora significant.

HActenùs opportunum, convenientemque vomitoriorum medicamentorum usum, animadversiones, cautionesque, in Hellebori

bori exhibitione descripsit Hippocrates, nunc signa tradit eorum, qui per superiora, vel inferiora purgandi sint: Et primùm, eum, inquit, qui non febricitat, sed nausea, ac ciborum fastidio, itemque morsu oris Ventriculi, vertigine, atque oris amaritudine afficitur, purgatione indigere per vomitum significari.

Recenset itaque hic indicia, quibus Medici dignoscere queant, quandonam per superiora vitiosos humores expurgare cogantur, sectantes naturæ motum, ut idem Hippocrates alibi scripserat, quò movendus, ducendusque humor vergeret.

Et quidem ad superiora ferri indicabunt. Primum, *ciborum fastidium*, quo designatur Ventriculus inutilibus humoribus oppletus, undè illius fibræ laxatæ nequeant corrugari, succi dissolventes, digestioni addicti, præpediti, aut retusi, famis sensum non exacuant, & vis ipsa ciborum concoctrix hebescat, & elangueat. Secundùm, *morsus oris Ventriculi*, qui nonnisi ab humoribus præter naturam ibidem congestis, acribus, & biliosis dictis, fit, quibus nimirùm Stomachus vellicatur, & compungitur, ea doloris specie, qui græcè Cardiogmos, & Cardialgia appellatur. Tertium, *Vertigo* designans, iisdem humoribus in Ventriculo collectis, sive per nervos, sive per arterias Cerebrum affici, & pravis halitibus adeò tentari, ut subindè in suis operationibus turbetur, & vertiginem incurrat, vel simplicem, vel tenebricosam dictam. Quartum, *oris amaritudo*, quæ à degeneratis pariter humoribus, amarorem præseferentibus exoriri; Undè œsophagus, palatum, & lingua pari affectione per consentientes glandulas, tunicasque cum salivario rore depraventur. Quamobrem cùm hæc omnia manifestissimè demonstrent vitiosos humores Ventriculi Cavum occupare, meritò per superiora, veluti per loca conferentia, illi erunt exturbandi. Si enim ad inferas partes deiicerentur, usu purgantis dejectorii, non tam promptè, atque expeditè evacuarentur, & procul dubio infici quodammodò quoque possent, qui in intestina confluunt succi: quin & catharticum ipsum ab eorumdem succorum miscela depravatum, & corruptum graviorem molestiam afferret, atque ex diuturniori mora in Intestinis, venæ lacteæ inquinarentur, facilèque oriri possent tormina, diarrhææ, febres, præter alia non leviora reliquorum naturalium viscerum mala, speciatim verò Renum, & Vesicæ, ob transmissionem alicujus portionis dejectorii medicamenti: id enim cujuscumque generis illud sit, diureticum fieri solet, quemadmodùm testantur urinæ per id tempus coloratiores, multùmque turbatæ.

Hæc autem indicia simul juncta dixit indicare per superiora purgationem, absente tamen febre, nam si fortassè illa febri sociarentur, certè non à præsentia humoris in Ventriculo, quæ planè vomitum indicat, sed ab ipsa febre oriri possent. Quamobrem si humor Ventriculi cavum occupans desit, evacuatio minimè indicabitur, quæ nonnisi expostulata videtur ab humore Ventriculum replente: at verò non rarò à febre accidit cuncta hæc oriri, quæ tamen purgationem non exigunt, immò & aliquandò contraindicant, ut cùm febris inflammationi, vel phlogosi copulatur.

Verùm quamvis ista signa citrà febrim Corpus denuncient per superio-

periora purgandum, eo quòd designent Ventriculum malis humoribus repletum; non tamen si febris adsit, oportebit semper, & omninò à vomitoriis abstinere, si ex iisdem, aliisque signis coniiciamus, humorem Ventriculi cavum occupare; etenim semper ac humores Ventriculum infestant, vomitu eiiciendi sunt; undè sensus Aphorismi is erit, ut si absente febre, nausea, morsus oris Ventriculi, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo quempiam affecerint, vomitus semper indicetur; si verò hæc omnia à febre habeantur citrà humorem in Ventriculo contentum; ab illo abstinendum, cùm hæc eadem à sola febre pendere possint; at si prætereà, etiam humoris præsentiam in Ventriculo sequantur, & non à febre exoriantur, vomitus adhuc erit procul dubio indicatus, potissimùm inter ejusdem initia. Dixi inter ejusdem initia, nam si fortasse hæc accidant tempore declinantis febris, quoniam significant criticam evacuationem per superiora futuram, oportebit à vomitorio abstinere, & Naturæ motum criticum expectare, ex regula ab eodem Hippocrate tradita *Aph.* 20. *lib.* 1. *Quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè, neque movere, neque novare aliquid, sive medicamentis, sive aliter irritando, sed sinere oportet*, de qua etiam re legendus Galenus 3. *de Crisib.* Liceret autem, si præmonitam evacuationem minimè Natura expleret, ut alibi notatum. Verùm inter ea, quæ vomitum movent, & citò, ac tutò conferre solent, præstant ex stibio concinnata.

APHORISMUS XVIII.

Dolores, qui sunt suprà præcordia, quicumque egent purgatione, medicari oportere per superiora significant: quicumque autem infrà subsistunt, per inferiora.

Docet & hoc alio Aphorismo Hippocrates, quando purgandum sit per superiora, & quando per inferiora, idque ex dolore partes supra, vel infrà præcordia occupante, potissimùm deducit, dummodò purgatione opus sit.

In doloribus itaque, sive (ut exponunt Fuchsius, & Heurnius) in molestiis, seu affectionibus suprà præcordia, vel (ut alii vertunt) suprà Septum transversum, si purgatione egeant, vomitu potiùs utendum, quia breviori via, & faciliori molimine se Natura exonerabit; immò humores ipsi evacuãdi promptiores, paratioresque erunt ad exitum. Non tamen dixit in doloribus, seu molestiis quibuscumque, sive in doloribus simpliciter, & absolutè: nam neque Pleuritis, aut Peripneumonia, neque Angina, aliusve dolor cum inflammatione, purgationem indicabit; Sed in doloribus, qui purgatione egent, quales scilicet à Ventriculi orificio superiori ex pravis humoribus oriuntur. Sed neque defuerunt, qui etiam in affectibus Pectoris, & Pulmonis, cum inflammatione conjunctis, vomitum commendarint, quemadmodùm præ cæteris Rulandus, qui usu cujusdam Aquæ, benedictæ à seipso appellatæ, Pleuritidem, Pulmoniam, Empyema, cæterasque ægritudines Thoracis tutò se curasse testatur; quamobrem hac ratione sensus istius Aphorismi generalissi-

lissimus foret, aptandus cuicumque ægritudini suprà Septum transversum. Quod si non suprà septum transversum, sed suprà præcordia dolores, ac molestiæ hic intelligantur, sententia hæc procul dubio clarior fiet, quippè præcordia sub nomine phrenos græcè nuncupata, comprehendunt etiam Viscera plurima sub septo transverso constituta, ut Hepar, Ventriculum, Lienem, & alia adjacentia, in quorum doloribus, seu molestiis, purgare per superiora tutiùs licebit, ob consensum, quem ista ineunt cum eodem Ventriculo, in cujus cavum se plerumque exonerant.

Quemadmodùm affectiones partium superiorum ob loci promptitudinem indicant per superiora purgandum; ità è converso quæ inferiores partes molestant, exigunt purgationem per infera: difficillimè enim humores in imo Ventre consistentes possent per vomitum expurgari, cùm tamen promptissimè in Intestina confluentes ad alvum deponantur. Nec absre dixit Hippocrates: *quicunque infrà subsistunt*, idest stabiles, & firmi sunt; nam si fortasse vagi forent, hanc, vel illam partem impetentes, non temerè purgationem exquirerent, cùm non benè constaret per quas vias esset educendum; quin & verendum foret, ne à flatibus orti commoda adhuc purgatione desinerent, sed contrà potiùs exacerbarentur.

Neque verò rationi dissentaneum putandum est, nedùm de evacuationibus per cathartica tantùm Hippocratem loquutum, verùm etiam de quibusvis aliis egestionibus, suprà, vel infrà, promovendis, ut propterea sensus Aphorismi sit, in doloribus suprà septum transversum, & vomitione, & anacatharsi, prout alterutra opus fuerit, utendum esse; infrà septum transversum verò, & dejectione, & diuresi, pro loci, & humoris proclivitate: non minùs enim una, quàm alia evacuatione corpus affectum purgari posse experimur; quamvis hìc de catharsi propriè videatur loquutus Hippocrates.

APHORISMUS XIX.

Qui in medicamentis purgati non sitiunt, non cessant, priusquam sitiant.

PRoponitur in hoc Aphorismo ab Hippocrate signum completæ purgationis à medicamento habitæ, illudque dicitur esse sitis evacuationem subsequens, ut propterea eousque purgationem esse producendam videatur assertum, quousque sitis comparuerit.

Affert Galenus *in comm.* quatuor causas, ob quas sit futura sitis ex purgante medicamento. I. *Ratione ipsius Ventriculi, qui ex caliditate, vel siccitate, vel ambabus qualitatibus promptè ad sitiendum perducantur.* II. *ratione medicamenti, cùm acre fuerit, calidum, & mordax.* III. *propter humorem evacuatum, qui plerumque bilis amara est.* IV. *ex superabundanti evacuatione, per quam rorida substantia educta, siccitas deinde subsequitur, & sitis.*

At quamvis hæc, ut plurimùm ità se habeant, non tamen semper, & ubique veritati consonant, cùm non rarò expertum sit ingentem sitim fuisse subortam absque ulla, vel modica evacuatione, atque ab usu medicamenti leviter purgantis, quod sedandæ siti usui esse solet, quemadmodùm

modùm fatentur de pulpa tamarindorum, de casia, de violis. Contrà verò sitis nulla, vel exigua subsequuta est à cathartico vehementiori; Unde fallacem nimis conjecturam plerique existimarunt succedentem ex purgatione sitim; quin & de veritate istius Aphorismi magnoperè sunt veriti. Si prætereà perpendantur, quæ à Galeno sunt in ejus argumentum proposita, planè aliàs, & quidem graviores addere poterimus difficultates: etenim si ex caliditate, & siccitate sitis oriretur, procul dubio febre hectica laborantes immensum sitirent, nullatenùs verò hydropici; neque verò propter medicamentum, cùm acre fuerit, calidum, & mordax; neque propter humorem evacuatum, etsi biliosus sit, sitis orietur; nam etiam levia, & quæ benedicta appellantur purgantia medicamenta, sitim sæpissimè excitant molestissimam; & evacuato humore, præsertim bilioso, febrem, & sitim inferente, utraque potiùs desinere deberet.

Quod prætereà idem Galenus scribit 1. *de simpl. med. facult. cap.* 30. augeri sitim vel ob caloris copiam, vel ob humoris inopiam: ob caloris copiam quidem ex febribus, aere æstivo, cibis calefacientibus, & exsiccantibus, purgantibus medicamentis, venenis erodentibus, aliisque; ob humoris inopiam verò, ex laboribus, vigiliis, sudoribus, cæterisque evacuationibus immodicis, neque veritati cohæret; Siquidem Hydropicos intensa, & molesta sitis urget, quæ nec ab humoris inopia, neque à caloris copia dependet.

De organo, seu sitis sede dubitare ulteriùs contingit: nam quamvis *in comm. hujus Aph.* & alibi, putaverit Galenus esse Ventriculum: Alii tamen nedùm ex Recentioribus, sed ex Vetustioribus Philosophis, & Medicis Pulmonem existimarunt: cujus sententiæ fuerunt Plato, & Aristoteles. Unde sicut edaces dixerunt eos, qui latiorem Ventrem à nativitate nacti sunt, ità bibaces ex adverso, qui ampliorem, longioremque thoracem. Hippocrates etiam *lib. de Carnibus* idipsum manifestè docere videtur asserens per laryngis rimam aliquid potulenti in tracheam, & pulmonis bronchia delabi, ad illum irrorandum, humectandumque; cui consentit pariter Galenus 8. *de plac. Hipp. & Plat. cap.* 15. Hinc idem Hippocrates *hoc eodem* 4. *Aphor.* 54. inquit: *Quibus plurimùm siccæ tusses leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multùm siti infestantur*. Quoniam, ut subdit *in comm.* Galenus, *madescunt loca, quæ ad asperam pertinent Arteriam, & ideò minus siticulosi fiunt*. Quamobrem pluries expertum, magis extingui sitim usu gargarismorum, quibus scilicet asperæ Arteriæ ductus humectatur, quam si liberalior potus Ventriculum irroraret. Huc etiam facit quod notavit pariter Hippocrates *in epidemiis* magnoperè ad omnem sitim prodesse os claudere, & tacere; quandoquidem ex loquela non solùm salivarius ros extenuatur, & deficit, verùm etiam Thorax, Pulmo, & aspera Arteria plurimùm defatigantur, & exarescunt: si autem à Ventriculo sitis oriretur, haudquaquam proficeret silentium, eo loco ab Hippocrate commendatum, cùm vox, & loquela, ad Thoracem, Tracheam, & Pulmonem pertineat, juxtà illud: *Cor ardet, Pulmo loquitur*. Atqui non rarò à pastu si diutiùs eloquamur,

vehementiùs sitimus, etsi Ventriculus uberiori potu jam inundet.

Ex his igitur, aliisque, quæ consultò omittimus, videntur planè rationes à Galeno pro expositione hujus Aphorismi superiùs adductę non minimùm enervari. Quamobrem, ut sensum Hippocratis verisimiliùs assequamur, & congruentiùs tueamur à vindiciis, scire oportet, sitim in Animantibus induci ex defectu ejus humoris, qui per sua vasa circumfluus irrorandis partibus addicitur, & latex, ac lympha ab Anatomicis vocitatur: etenim in statu naturali pari circuitu partes cunctas Corporis petit, irrigat, & humefacit, quo sanguis in easdem illapsus alit, fovet, atque in vita tutatur: hìc idem aqueus humor glandulas salivarias pervadens, fauces, linguam, & guttur irrorat, atque gustui, & loquutioni peragendæ plurimùm confert; oculos quoque oblinit, serum in pericardio conservat, & pro pulmonibus aliqua sui parte in pectoris cavo colligitur; immò universas glandulas Corporis alluens, nec non articulos, membranas, parenchymata, non solùm nutricatui, & incremento proficit, sed etiam à plurimis ægritudinibus cuncta tuetur. At verò sicuti in statu naturali substantia, qualitate, & quantitate convenienti, cùm per suos ductus circuit, omnia hęc Corpori beneficia elargitur; ità in statu morboso, si in his deficiat, mille propemodùm incommoda parit: potissimùm autem sitim excitat, si desit, totoque ferè corpore exhauriatur, sudoribus, mictionibus, sputo, lachrymis, aliisque immodicis evacuationibus, sive spontè, sive arte promotis. Similiter si glutinosior, salsior, acrior, acidior redditus, nequeat fauces, guttur, & linguam convenienter irrigare, ut experimur in catarrhis, in febribus, in subito timore, & aliquandò etiam mox à pastu. Si prætereà aliò confluat, quàm ut decet, aut alicubi restagnans extrà proprios ductus feratur, ut in hydrope, & dipsaco. Quare non mirum si diversimodè sitim sedari comperiamus, largo nedùm aquæ haustu, sed & vino, ejusque spiritu, aliquando spiritu vitrioli, vel salis, cæterisque multum inter se disparibus, quandoquidem non ab una, eademque causa lymphæ vitium exoritur, & sitis.

Naturalis prætereà sitis in Ventriculo quidem, & in faucibus excitatur, ac persentitur; at verò morbosa, & quæ præter naturam evenit, etiam in gutture, trachea, & pulmonibus; undè sæpenumerò accidit, ut ingenti siti crucientur ægrotantes, etsi Ventriculus multis humoribus, etiam aqueis, sit repletus, immò nonnumquam adhuc languidus, & nausea affectus. Sunt insuper, qui solis gargarismis ab ejusmodi sitis molestia liberantur, & alii inspirato dumtaxat Aere frigidiori: sub quo sensu dixit Hippocrates tusses leviter irritantes in febribus sitim remittere.

Purgantia autem medicamenta postquam dissolutionem in Ventriculo passa sunt, suas operationes plerumque exerunt in Intestinis tenuibus, ubi irritatione simul, ac fermentatione indebita cum liquoribus felleo, & pancreatico perpetim inducta, eos primùm humores diluunt, & extenuant, qui tunicis, & glandulis eorumdem impacti fæcum depositionem non rarò etiam remorantur; undè prima Alvi exoneratio, tota fermè stercoraria esse solet. Mox si ejus sint efficacitatis, ut lacteas venas subeant, atq; etiam

cum

cum sanguine secundùm partes saltem tenuiores misceantur, ipsum fundunt, & glandulas potissimùm Mesenterii laxant, exturbant, & extenuant, ideòque vasa lymphica illuc pertingentia pari molestia cogunt lympham ubertim effundere, & quandoque etiam sanguine intinctam, ut in hypercatharsi contingit.

Quoniam verò in glandulis præsertim solent vitiosi, & inutiles humores inhærere, cùm ob spongiosam earumdem substantiam facilè suscipiant, & difficulter deponant, quos semel humores excepere, idcircò fit, ut nunquam à catharticis congrua purgatio sit successura, ni glandulæ malis humoribus sint inanitæ, & ex præterlabente lympha quodammodò detersæ, ut indè universalis Corporis purgatio, & veluti purificatio, habeatur.

Hinc modò ad expositionem presentis Aphorismi dicendum, Hippocratem hoc loco de ea purgatione habuisse sermonem, quæ ex medicamentis verè purgantibus, & catharticis universalibus dictis, peragitur, neutiquam verò de laxantibus solùm, & lenitivis appellatis, quæ num Antiquis cognita fuerint, alibi discussum. Ea verò cùm sint addicta purgandis non solùm primis ductibus Corporis, sed etiam intimioribus ejusdem partibus, atque à Ventriculo remotissimis, planè in glandulas Mesenterii, & Pancreatis, immò in arterias, & venas, vires suas diffundunt; quamobrem nedùm excrementa in eisdem primis ductibus stagnantia, sed etiam penitiores alios, & alios humores, tum utiles, tum alibiles, sed degeneratos, exturbant, & evacuant; cùmque cum his multum lymphæ pariter educatur, emunctis ferè glandulis universis, proindè ingens sitis ad ejuscemodi purgationem subsequitur, quam Hippocrates hoc loco veluti signum completæ purgationis in toto Corpore specialiter consideravit, ut proindè dixerit: qui in medicamentis, scilicet catharticis, & universalibus purgati, idest humoribus sive quantitate, sive qualitate peccantibus inaniti, non sitiunt, non cessant purgari, priusquam humores ex glandulis, & ex vasis sanguineis, ac lymphicis, educti non fuerint, ut propterea ab horum evacuatione sitire cogantur. Hinc sitis subsequens à medicamento purgationem, non est generale indicium cujuscumque evacuationis à cathartico habitæ, sed ejus dumtaxat, quæ à vehementioribus inducitur, atque totius ferè Corporis est, cum lymphæ, & seri sanguinis eductione. Quod si prætereà hypercatharsi subsequatur, procul dubio sitis molestissima accidet, preter alia, & graviora symptomata, immodicam, inconvenientemque evacuationem comitantia, de quibus Galenus *comm. 36. & 37. 2. libr. Aph. & alibi*.

Quamquam autem videatur Hippocrates in hoc Aphorismo ex superveniente siti completam purgationem determinare, non tamen putandum metam exindè præfigi in quibusvis evacuationibus promovendis: sitis enim ex medicamento purgante proveniens designat solùm maximam in humoribus, & partibus solidis motionem, unde licet purgationi superveniat, non tamen illam sistit, sed attenuato, dissolutoque nimiùm sanguine, potiùs augere potest. Quare si fortasse purgati non eò devenerint, ut sitiant, non idcircò sunt ad sitim subeundam alio fortè medicamento pur-

gante cogendi, ne utiles humores dissolvantur, fundatur sanguis, & hypercatharsis subsequatur, omninò perniciosa: quoniam ex eodem Hippocrate, evacuationes non sunt multitudine æstimandæ, sed si talia deiiciantur, qualia conveniunt; & ægri facile tolerant 1. *Aph.* 23. Præterquamquòd infidele signum est in purgationibus sitire, cùm interdùm sitiant à medicamento ægrotantes, nec tamen bene sint purgati, & aliquandò sitiant ex peculiari Ventriculi constitutione, quandoq; etiam à conditione medicamenti, ab æstu Aeris, à morbo, aliisque causis innumeris.

Notabile verò est, quod monet Cardanus hoc loco, multùm conferre motum ad juvandam purgationem, cùm catharticum sitim non inducit, ne scilicet aut penitùs non purget, aut parùm, & imperfectè, deducto argumento ex præcedenti Aphorismo XV. *cum volueris ducere Helleborum, move Corpus*. Etenim assumpta medicamenta, quæ non purgant, plerumq; nocua sunt, & mortifera, nisi eiiciantur, ut contigit Adolescenti Eubæo 5. *epidem.* Verumenimverò pluries expertum in praxi, magnoperè promoveri purgationes catharticorum, epota aqua frigida; quinimmò usitatissimum est Medicis Romanis largissimas aquæ gelidæ potiones commendare iis, qui catharticum assumpserunt, ut subinde abundantiùs egerant, & absque siti, laxatis nimirùm, humectatisque ductibus, atque lubriciori alvu reddita, quæ non raro constipatur, & contrahitur à medicamento fibras Intestinorum ex irritamento corrugante.

APHORISMUS XX.

Non febricitantibus si tormina acciderint, & genuum gravitas, & lumborum dolor, purgari per inferiora oportere significatur.

ANteà *Aph.* 17. tradidit Hippocrates signa purgandorum humorum per superiora, nunc indicia profert, quibus internosse liceat purgationem esse faciendam per inferiora; & sicut ibidem de non febricitantibus sententiam protulit; ità hic etiam febricitantes excipit, aitque tormina, seu cruciatus circà umbilicum, gravitatem genuum, & lumborum dolorem, citrà febrim, indicare purgationem per inferiora moliendam; undè oportebat hunc Aphorismum anteriùs scribi, ut connexa oratione notarentur signa utriusque evacuationis per supera, & per infera promovendæ. Recenset itaque tria signa demonstrantia purgationem faciendam per inferiora, tormina nimirùm, seu cruciatus circa umbilicum, genuum gravitatem, & lumborum dolorem; quæ sanè denunciant humorem infernas partes occupantem, ut etiam superiùs ostensum est. At verò speciatim hæc tria memoravit, non quòd alia idipsum non indicent, sed quòd per hæc necessariò purgandum sit, ne humores in iisdem partibus affectis firmati graviora mala afferant, vel saltem irresolubiles deinceps fiant; Quamobrem non immeritò adjectum est verbum *oportere*. Excipiuntur autem febricitantes, quoniam in his ejusmodi signa non semper indicant materiam humoralem, vel omninò purgatione educendam; siquidem non raro in febribus decubitus humorum ad eas

partes

partes denunciant criticas motiones, vel abſceſſus ad articulos, undè à purgante medicamento eſſet abſtinendum, ne motus criticus Naturæ impediretur, aut aliò diſtraheretur, non ſine febrientis nocumento. Cæterùm ſemper ac ejuſmodi accidentia ab humoribus contingunt, qui in inferiores partes tendant, purgatio non poterit non eſſe ſalutaris, cum & loci promptitudinem, & humoris vergentiam, & facilem à purgante medicamento evacuationem illa denuncient.

Verumtamen animadvertere oportebit, an non fauſtus, ac ſalutaris eventus ejuſcemodi evacuationem ſubindè ſubſequatur. Quippè niſi ſtatim profecerit, verendum, ne à majori commotione humorum, & tumultuaria viſcerum naturalium concuſſione futurus ſit gravior affectus in imo Ventre, cujuſmodi ſiccus Hydrops ab Hippocrate *Aphor. XI. hujus libri* præſagitur. Quare vitanda erunt ea, quæ in purgationibus nimiùm exagitant, & flatus excitant; ſed potiùs in uſum ducenda ſunt, quæ gratiora viſceribus, ſine ulla perturbatione, vitioſos humores blandè ſubducant, & amicabiliter alliciant.

APHORISMUS XXI.

Dejectiones nigræ ſanguini atro ſimiles, & ſponte procedentes, ſive cum febre, ſive ſine febre peſſimæ: & quantò colores pravi fuerint plures, eò deteriùs. A medicamento verò procedentes, meliores ſunt, idque quantò plures fuerint colores non pravi.

Dejectiones tum ſponte naturæ habitas, tum à medicamento promotas conſiderat hoc loco Hippocrates, eaſque ſive nigras ſolùm, ſive multicolores: & quidem ſponte factas omninò vituperat, ſive nigræ compareant, ſive alterius coloris à naturali recedentis; meliores verò judicat, ſi ab aſſumpto medicamento proveniant; eoque magis ſi colores plures fuerint, nec multum à naturalibus, & conſuetis receſſerint.

Prudenter autem exiſtimat Argenterius duas in hoc Aphoriſmo ſententias contineri, alteram quidem pertinentem ad nigras dejectiones ſponte procedentes; alteram ad pluralitatem colorum in dejectionibus apparentium; neq; enim nigræ evacuationes, plures colores admittere poſſunt: quamobrem unus Aphoriſmus in hunc modum ſcribendus foret: *Dejectiones nigræ, qualis eſt ſanguis niger, ſponte procedentes, ſive cum febre, ſive ſine febre peſſimæ.* Alter verò: *Dejectiones, quæ ſponte factæ plures habent colores, deteriores ſunt, quàm ſi fiant à medicamento.*

At quænam ſunt iſtæ dejectiones nigræ ſanguini atro ſimiles? Certè eas hìc Hippocrates non intelligit, quæ atrabilariæ dicuntur; nam de his infrà. Nec, quæ concretum, nigrumque ſanguinem referunt, aut propriè ſanguineæ ſunt; quippè non dixiſſet, *ſanguini atro ſimiles*; ubi ſimilitudinem tantummodò, non ſubſtantiam, vel qualitatem in excretionibus notavit. Nec præterea humorem illum, quem melancholicum appellant, ut *in comm.* Galenus interpretatur: etenim dixiſſet, dejectiones nigræ bilis, quemadmodùm Veteres melancholiam nuncupare conſueverunt; ſed & neque ejuſmodi melancholicus humor uſpiam reperitur, cùm ſatis, ſuperque à Recentioribus oſtenſum ſit, qua-

quaternarium humorum numerum fictitium esse, & qui in Liene fingitur potiùs acore, quàm crassitudine, ac nigritie talis appellatur, & si fortasse in alvum decumberet, non quidem per venas, sed per arterias illuc mearet, adeòque simul cum sanguine effundi deberet, quemadmodùm in hæmorrhoidibus; cùm tamen nullius harum evacuationum meminerit hìc Hippocrates. Pari modo reliquæ egestiones nigræ ab adusta bile, vel pituita, perperam à Veteribus excogitatæ, veluti omninò commentitiæ, reiiciendæ sunt, quæ & hìc neque aptari possent, ubi istiusmodi nigræ dejectiones etiam sine febre pessimæ referuntur, cùm cæteroqui adusta pituita, & bilis, nonnisi cum acutis febribus jungi posse perhibeantur.

Verisimiliùs itaque putandum cohærenter Anatome dejectiones nigras in hoc Aphorismo ab Hippocrate memoratas fieri vitio succi pancreatici acido-austerioris redditi, & præter Naturam fermentantis tum bilem è cholidoco defluentem, sed crassam, & inertem, tùm partem cibi depravatam, & corruptam: ea enim est conditio istiusmodi acidi humoris, cùm austerior fit, ut compingat simul, & in atrum commutet quidquid crassiusculum adiicitur, eo fermè modò, quo fieri experimur ex acido Vitrioli cum alkali gallarum in atramento scriptorio, & potissimùm compactiori: cùm enim pancreaticus hic humor à naturali statu recesserit, & ponticam austeritatem acquisierit, sic felleum liquorem combibit, crassa præsertim pituita conjunctum, ut atramentum æmuletur: quamobrem in his, in quibus ejus acor prævalet, uti in Hypochondriacis, Scorbuticis, Lienosis, aliisque; solent ejuscemodi atræ egestiones apparere, quæ vulgò melancholicæ appellantur. Quòd si acidum istud etiam in Liene exorbitet, unde sanguis è ramo splenico in mesentericum derivans traiiciatur in Arterias, indeque etiam in venas, quæ turgidæ, & varicosæ hæmorrhoidales cæcæ nuncupantur, procul dubio egestionem quoque promovere poterit consimilis atri coloris, & non rarò etiam concreti sanguinis, si diuturniorem moram ibidem contraxerit, ut sæpe sæpiùs observatum. Et quamvis in Aphorismo videatur similitudo potiùs notata, ut propterea non sanguis niger, sed alius humor nigro sanguini similis designetur; si tamen ex græco codice verba textus examinentur, non videtur concretus, & nigricans sanguis ab ejusmodi dejectionibus exclusus; unde Fuchsius exponit, *veluti sanguis niger*: & Heurnius *cujusmodi est sanguis niger*: ideſt ab acido austeriori concretus, & ater redditus.

Dejectiones præterea istæ pessimæ censendæ sunt, cùm spontè processerint: *sponte* quidem, quoniam significant talem, ac tantam esse humoris virulentiam, ut sponte sua, nullo adigente medicamento, viam faciat, & exitum sibi paret. *Procedentes* verò, ideſt non semel exeuntes, sed iteratis vicibus, & per universam ferè morbi latitudinem perseverantes, etiam inter initia. Siquidem symptomaticæ evacuationes solùm à principio comparent, & continenter perseverant; at verò criticæ, statim absolvuntur, & nonnisi circà declinationem accidunt. Unde si dejectiones istæ nigræ semel tantùm appareant, non erunt æquè malæ, ac si integra morbi duratione perseverent.

Neque

Neque verò est necesse illas cum febre conjungi, ut malæ sint, quoniam haudquaquam à febris societate malitiam suscipiunt, sed ab humoris exeuntis conditione, ac pravitate, & à viscerum discrasia. Quare perindè erit, si febris adsit, vel absit. Est tamen verum, quòd longè pejores censendæ erunt, si febrim comitem habeant; nam prçter morborum, & symptomatum pluralitatem, arguunt quoque sanguinis vitium, indebitamque inductam in illo fermentationem, & Cordis, aliorumque viscerum læsionem: idque sive febris symptomatica putetur, sive essentialis dicta.

Cæterùm pessimas dixit Hippocrates, non exitiales, sicut de atra bile pronunciavit, & cùm ad morbos acutos, vel diuturnos cum extenuatione, ac languore, consequuntur: etenim istæ medelam non admittunt, ut inferiùs ostendemus: at verò quæ hìc memorantur, poterunt artis industria temperari, & corrigi, si potissimùm diù non perduraverint, & vires aliundè constiterint, in ætate non admodùm provecta: quod sanè præstari poterit usu roborantium medicamentorum, & acidum superabundans corrigentium, qualia præsertim sunt ex chalybe composita, & alkalina appellata.

Verumenimverò pravitas, & pluralitas colorum apparentium in excretis augent malitiam, & periculum affectorum: an quia ex humorum heterogeneitate, varia quoque viscerum discrasia significatur, quæ propterea non tam facilè queat artis auxilio emendari; an quia extremam denunciant corruptelam, varii, pluresque humores, degenerati in virides, & porraceos, æruginosos, lividos, & atros. Unde idem Hippocrates 2. *Aph.* 14. dicebat: ***In profluviis alvi mutationes excrementorum iuvant, nisi ad mala mutatio fiat.*** Pluralitas autem colorum in excretis hoc loco intelligitur eorum, qui omninò prçter naturam sunt, secùs verò si secundùm naturam forent: quamobrem rectè in textu dicitur: & quanto colores *pravi* fuerint plures; Pravi autem colores à naturalibus, & consuetis penitùs declinant, cujusmodi esse solent vitellini dicti, porracei, çruginosi, lividi, &c. Atque hinc facilè occurri poterit difficultati ex præcitato *Aphor.* 14. 2. ubi mutationes excrementorum utiles referuntur, cùm hìc dicantur perniciosæ: ibi enim mutatio fieri intelligitur in coloribus Naturæ consuetis, & à malis in bonos; hìc verò in morbosis, & de malis in pejores, ac pessimos.

Sed cur à medicamento procedentes nigræ dejectiones meliores reputandæ sint? Et quidem nigras non solùm, sed & flavas, virentes, aliasve dejectiones vi medicamentorum habitas nemo ampliùs reformidat, cùm unicuique compertum sit eas potissimùm consequi conditionem, & tincturam medicamentorum: Rhabarbarum enim ad flavum, senna, & casia ad nigrum, agaricus ad album excretos humores colorant; quin pro varia eorumdem excrementorum vi, & miscela, multi quoque, & varii colores in excrementis comparere solent, & non raro absque ullo viscerum vitio, aut morbosæ constitutionis vestigio. Sed etsi morbificam causam consequantur, adhuc decedentes ex assumpto medicamento humores pravi validam arguunt Naturam, & seipsos non adeò rebelles, ut eidem evacuanti obsistant, vel non statim

obſequantur. Non tamen hinc quis exiſtimet, omninò periculo vacare, quæ à medicamento prava, & atra procedunt: etenim Hippocrates non ſimpliciter nigras dejectiones ope medicamenti habitas bonas dixit, ſed meliores, comparatè nimirùm ad eas, quæ ſponte Naturę contingunt; nam nigræ dejectiones ex pravis humoribus ſemper malæ exiſtimandæ ſunt, eo quod denuncient pravas ineſſe Corpori diſpoſitiones, undè nigræ illæ prodeant, adeò à naturali ſtatu recedentes.

Poſtremò advertit Hippocrates, quò plures colores in excretis à medicamento comparuerint, eo minùs malos eſſe, quoniam univerſam humorum colluviem, omnemque malum Corporis apparatum indè evacuari ſignificatur, adeòque Naturam medicamento adjutam potuiſſe modico temporis intervallo vitioſos humores deponere, & expurgare abſque partium ſolidarum noxa ſenſibili. Colores autem plures, & non pravi, ſi omninò ſecundùm Naturam ſint, certè nedùm meliorem, ſed etiam optimam indicabunt egeſtionem, ut anteà ex *Aphor.* 14. 2. memoratum eſt: ſi verò præter Naturæ morem accidant, denunciant quidem profuturam evacuationem in genere cauſæ, cùm pravi humores excernantur; at verò in genere ſigni malam ſaltem arguunt viſcerum diſpoſitionem, unde tam prava colorum varietas exoriatur.

APHORISMUS XXII.

Morbis quibuslibet incipientibus, ſi atrabilis vel supernè, vel infernè exierit, lethale.

PRæcedenti aphoriſmo Hippocrates nigras ſimpliciter dejectiones vituperavit; nunc verò ſpecialiùs, quæ atræ bilis conditionem referunt, omninò exitiales aſſerit, neque ſolùm per inferas partes, verùm etiam per ſupernas, modò morbus inchoet.

Et quidem initiantibus morbis ſolummodò, illius evacuationem exitialem eſſe docet: quandoquidem *nil tunc excernitur* (inquit *in comm.* Galenus) *Naturæ ratione, ſed omnia ſunt ſymptomata earum, quæ præter Naturam ſunt in Corpore diſpoſitionum; unde cùm adeſt cruditas humorum, aliquid utiliter evacuari eſt impoſſibile: ſiquidem oportet coctionem præire, ſubſequi verò diſcretionem, & poſteà evacuationem, ut bona ſit criſis.* Hinc communi voto damnantur à Medicis evacuationes habitæ in principiis morborum, cùm vel multitudinem, vel pravitatem ſignificent; at verò iiſdem declinantibus, & poſt humorum coctionem, quælibet excretio ſalutaris eſt, veluti procedens à victrice Natura corpus à ſuis impuritatibus repurgante.

At quamvis cujuslibet humoris evacuatio inter initia morborum mala ſit, longè tamen periculoſior erit, ſi atram bilem redoleat. Dicitur autem à Medicis Atra bilis, humor ille, qui colore nigricat, ſed non concreſcit, ut ſanguis, immò in terram decidens fermenteſcit, & bullulas excitat, velut Acetum, aut Vinum, lumini objectum ſplendet, & acrimoniam, mordacitatemque ſapit; quamobrem viſcera, per quæ tranſit, erodit, & ulcerat inſtar aquæ ſtygiæ. Hinc inter humores omnes, qui ſtatum Corporis morboſum conſequuntur, peſſimus hic omninò reputatur, & venenoſus, veluti extremam nactus corruptionem, vitæ penitùs inimicam.

Verùm

Verùm quo pacto ejusmodi deleterius humor Atrabilarius in humano corpore generetur, non inutiliter quæri potest. Hactenùs est creditum, Bilem duplicem in humano Corpore reperiri, naturalem unam, & alibilem, in venis unà cum sanguine contentam; alteram nonnaturalem, & excrementosam in cysti fellea collectam, ac continenter in tenuja intestina confluentem; fieri autem, ut eodem ægrotante, vi, atque pernicie morborum, viscera, & præsertim Jecur intemperetur, atque ejusmodi biliosi humores putredine, & exustione degenerent in vitellinos, croceos, mox etiam in æruginosos, porraceos, ac denique in atrabilarios, extremum corruptionis terminum designantes, qui propterea veluti summè recedentes à consueto Naturę, ubicumq; comparuerint, lethum prænuncient.

Sed jam satis, superque ab Accuratioribus Medicis, de Bile in venis contenta excogitatum, vanum, & futile detectum est, ut de illa ulteriùs verba facere pudeat. Solùm Bilem in cysti fellea contentam, & per cholidocum in jejunium intestinum transmissam, gravem, nocuamque mutationem subire posse constat Anatome, si nimirùm indebita fermentatione cum aliis humoribus, & præsertim Pancreatico, illuc confluentibus, præter morem invertatur, & nedùm colore, sed etiam acritate, & malitia, commutetur in naturam fermè deleteriam; unde appositè quidem Galenus *6. de loc. aff. c. 5.* animadvertit generari non raró posse in humano Corpore humores veneno similes, qui scilicet idipsum agant, quod à venenis assumptis, vel inflictis fieri experimur.

Et quidem si felleus hic humor acer, & oleosus redditus cùm acido pancreatis, aliove, commisceatur in Intestinis tenuibus, ità ingenti fermentatione exacuitur, ut erodendi vim adipiscatur; neque solùm in Intestinis, sed & in Ventriculo ex depravato ejusdem fermento, corruptisque cibis; pariterque ex lympha acriori cum fermento glandularum vitatio. Nec dissimilem pati solet serum urinarium depravationem, si acrius sit, & sale acidiori inspergatur; itemque si menstruus sanguis, atque alia Uteri recrementa fermentis hystericis coinquinentur, & subsistant. Quamobrem ubique ex mala, atque indebita mistura fermentorum poterunt pravi, & deleterii humores progigni, & è diversis egeri emissariis, venenorum Naturam redolentes; undè erosiones, pustulæ, ulcera, gangrænæ, aliaque hujus generis perniciosissima.

Quoties itaque ex inconvenienti mistura, ac fermentatione succorum, alii, & quidem præter Naturam exorti, præsertim acres, atri, & venenosi, per alvum, aut per os egeruntur, multis ex rationibus mortem prænunciant: quippè significant viscera non bene suos humores secernere, & repurgare, sed potiùs ex vitiata textura, & crasi, illos inficere, unde fermentationes, dissolutiones, distributionesq; alimentorum pessimæ fiunt in prægrande virium dispendium: sed & humores ipsi depravati acritudine veluti arsenicali, & acore fermè vitriolico, partes, quas pervadunt, pungunt, erodunt, ulcerant, & gangrænam, aut sphacelum inferunt; immò sanguinem ipsum, aut coagulando, aut exsolvendo, ineptum circulationi reddunt: infecto autem sanguine,

no, & vel concreto, vel exsoluto, motus Cordis desinit, & vita. Cæterùm egestiones istiusmodi aut suprà, aut infrà habitæ, sunt tantùm nobis indicia, quibus malam viscerum, & fermentorum constitutionem conjiciamus jamjam lethum comminantem, nam non ex eo, quod nigra prodeant, sed quòd intus genita vitæ fomitem inficiant, & corrumpant, mors imminet.

APHORISMUS XXIII.

Quibuscumque per morbos acutos, vel diuturnos, aut vulnera, aut quemvis alium modum extenuatis, nigra bilis, aut veluti sanguis niger, per inferiora subsederit, postridie moriuntur.

Videtur hic Aphorismus multùm cum XXI. congruere: verùm ubi anteà dejectiones nigras universim vituperavit Hippocrates, nunc specialiùs exitiales eas inquit in extenuatis. Decernit enim nigram bilem, aliumve nigrum humorem per inferiora excretum in valdè extenuatis postridiè mortem portendere.

Cùm igitur indefinitè asserat paulò post successuram mortem iis, qui extremè extenuati sunt, si nigra dejecerint, inutilis procul dubio censenda est quorumdam Interpretum controversia, qua ambigunt, num de atra bile propriè dicta, an verò de melancholia sermonem habuerit. Nam quæ adjecta sunt; *aut veluti sanguis niger*: manifestè declarant, omnem cujuscumque nigri humoris dejectionem voluisse illum comprehendere, ut proindè parum, vel nihil intersit, num bilis atra, an melancholia, vel alius niger humor, egeratur, modò Corpus vi morbi sit extenuatum; etenim imminentis mortis causa propriè ad languorem, & Corporis extenuationem refertur; undè hujus Aphorismi rationem afferens *in comm.* Galenus, subdit: *est enim in talibus*, idest extremè extenuatis, *natura imbecillis adeò ut non possit concoquere, neque discernere, neque excernere, quæ ità prava existunt*. Quin Heurnius historiam cujusdam ducis militum refert, qui cùm diù quartana febre laborasset, indèque macruisset, tandem à concreti sanguinis per alvum excretione postridiè obiit. Porrò in hoc nec atra bilis, nec melancholicus humor prodiit.

Quamvis autem hoc loco, nigræ solùm dejectionis, sive atræ bilis, sive melancholiæ, aut fæculenti sanguinis Hippocrates meminerit, veluti omninò exitialis in extremè emaciatis; non tamen hinc erunt eximendi aliorum humorum, immò etiam ipsis sanguinis, & chyli egressus inconvenientes: etenim 5. *Aph. & alibi*, tabidos etiam brevi morituros ait, si alvus immodicè solvatur; sed, si dejectio nigra lethalis est extenuatis, ob extremam maciem, & virium languorem, sanè longè periculosior erit dejectio sanguinis, aut chyli, quòd arguat summam naturæ labefactionem, quæ difficillimè in extenuatis remittitur. Quare in his quælibet evacuatio magnifacienda est, sed ejus potissimùm humoris, qui tuendæ vitę magis conferat, cujusmodi est sanguis, & chylus.

Sed quod de dejectione Hippocrates adnotavit, an exponi quoque possit de vomitu, non irrationabiliter ambigitur; cùm atram bilem infernè, vel supernè exeuntem mortiferam præcedenti Aphorismo pronunciaverit. Et quidem si causa in-

instantis mortis provenit ex extrema macie, & summo virium languore, nulli dubium, quod etiam vomitus niger valdè extenuatis lethalis sit: Raro autem tabefactis, & languidis vomitus accidit, quibus præ summa virium jactura vomendi conatus nullus esse potest; undè factum puto hanc evacuationis speciem Hippocratem tacuisse.

De cæteris evacuationibus, veluti per urinam, sputum, itemque furfures, sudamina, tubercula, adhuc dubitari potest, an non citam mortem portendant; si nigra compareant in extenuatis. Et dicendum lethalia plerumque indicia esse, sed non ad tam breve tempus, ut postridiè mortem afferant; immò dubiam aliquandò fieri conjecturam, cùm ob morborum, sive acutorum, sive chronicorum, eorumque temporum varietatem, diversimodè sit prognosticandum; atque aliter in viris, ac in fœminis, & aliter adhuc in epidemiis constitutionibus. De qua re legendus idem Hippocrates *in epidemiis, & in prognost.*

Quoniam verò hic solùm nigri cujuscumque humoris lethalem exitum in extenuatis adnotavit, videndum, cujus generis extenuatos intelligere voluerit. Interpretes communiter eos exponunt, quibus nedùm spiritus, & humores consumpti sunt, sed etiam solidæ partes exhaustæ, tum acutie, & pravitate, tum morbi longitudine cum evacuatione conjuncta: etenim extenuatio talis, ac tanta esse debet, quæ virium dissolutionem, & Naturæ languorem inferat, ut proindè vitiosi humores sponte sua effluant. Nisi quippè penitùs extenuati forent ægrotantes, profectò non tam citam mortem subirent, ut in Aphorismo dicitur, quandoquidem plurimi ab eodem Hippocrate referuntur *in libris epidemiorum*, qui nigra dejecerint, & minimè obierint, vel saltem in longius tempus vitam protraxerint. Sic Herophon *ægrotus III. 1. epidem.* quinta die nigra dejecit, & 17. judicatus est. Et *Æger III. 3. epidem. sect.* 1. qui decumbebat in Dealcis horto, quinta, sesta, & octava die, ac denuò quintadecima, & decimaseptima, & per universum ferè morbi decursum nigra egessit, & graveolentia, quadragesima tamen perfectè convaluit.

De tempore tandem jure etiam dubitari potest, num in principio solùm, an solùm in augmento, & statu, aut in declinatione, comparentes nigræ dejectiones exitiales sint, an verò quocunque tempore indiscriminatim. Et sane, cùm de extenuatis sermo sit, nequit intelligi de morbi principio, quandò omnia symptomata debilia, & levia sunt, nec tantus marcor esse potest, quantus videtur exigitus ad carnium dissolutionem, & virium languorem; quin & Hippocrates ipse *per morbos acutos*, dixit, *vel diuturnos*: modò diuturni morbi dicuntur, qui quadragesimam diem transilierunt. Ad declinationem verò deducti, nunquam morbi lethales esse consueverunt, etiam ex documento Galeni *3. de crisib. cap.* 5. dicentis; *Nemo unquam vi morbi, in eiusdem declinatione mortuus est, nisi solùm ex accidenti, aut ex aliquo errore commisso, vel à Medico, vel ab ægroto.* Igitur in augmento, & statu morborum id evenire fatendum: in augmento quidem, si morbus fuerit acutus, quippe tunc extenuatio provenit ex virulentia, quemadmodùm in Pestilentiis; In statu verò, si fuerit chronicus,

nicus, cùm ex ipsa morbi diuturnitate Corpus languefiat, & contabescat.

APHORISMUS XXIV.

Difficultas Intestinorum, si ab atra bile inceperit, lethalis est.

INter plurima damna, quæ Atra bilis deorsùm excreta afferre potest, memorat hoc loco Hippocrates Dysenteriam, veluti frequentiùs ex illa procedentem, cùm infernas partes petierit in alvum delata. Est enim difficultas Intestinorum, græcè Dysenteria, frequens, cruenta, & dolorosa dejectio; Quamquam nomine Mysenteriæ quicumque alvi fluxus cum dolore junctus non raro intelligatur, ut propterea Diarrhœam quoque comprehendat, quemadmodùm deducitur ex Galeno 3. *de sympt. caus. cap.* 8. Plerumque illa fieri dicitur ab humoribus acribus, qui vellicando Intestina, & dolorem afferant cum torminibus, & sæpiùs compellant ęgrotantes desidere: Nonnumquam etiam à mucosis, & salsis humoribus, qui tenacitate assiduò torqueant, salsedine verò erodant, & ulcus inferant.

Et quidem ab his inducta Dysenteria non tam facile sanatur, immò omninò lethalis dicitur, si ab atra bile incæperit, quoniam ab illa non solùm Intestina ulcerantur, sed exeduntur, ac mortificantur, ob virulentam ejusdem conditionem. Atque hinc monendi sunt quicumque rem medicam sunt facturi, ut non tam glutinantibus remediis Dysenteriæ opitulentur, quam corrigentibus, & acidos, ac acres humores temperantibus: quo pacto non semel vidimus dysentericos veluti repente sanatos hujusce generis medicaminibus, tormentilla, bistorta, plantagine, centinodio, verbasco, baccis sambuceis, croco Martis, colchotare Vitrioli, hæmatite, sanguine leporino, & similibus. Hac quippe ratione non solùm affectis intestinis consulitur, sed specialiùs humori ulceranti, & corrumpenti, unde affectio ortum ducit, quemadmodùm ex anteà traditis facile est deducere. Verùm de hac re latiùs in nostra praxi.

APHORISMUS XXV.

Sanguinem quidem suprà ferri, qualiscumque sit, malum: infrà autem, bonum, cùm niger deiicitur.

SPecialiùs hoc Aphorismo sanguinis excretio consideratur, & tàm per superiora, quàm per inferiora; sed cùm suprà fertur, malum dicitur, cùm infrà, bonum, si niger deiiciatur.

De evacuatione itaque sanguinis per os habita, manifeste intelligendus Hippocrates, ut interpretatur Galenus, excepta illa, quæ per nares fit. Siquidem è naribus sanguinem fundi, & sæpissime salubriter, innumeris fere constat experimentis, cùm & febres tertianæ, & continuæ, & ardentes, non raro etiam malignæ, & pestilentes, critice terminentur, ut extant exempla tum apud Hippocratem, & Galenum, tum etiam apud reliquos rei medice professores. Solùm vituperantur stillæ sanguinis è naribus erumpentes, veluti signum ingentem pravitatem denuncians, sicut pariter immoderata hæmorrhagia, quæ non facile sistitur: cæterùm in reliquis conferre consuevit; unde plerosque

novi,

novi, qui à periodica per eas partes sanguinis eruptione nedùm à gravissimis capitis doloribus evaserunt, sed etiam ab aliis pessimis ægritudinibus præservati diutissimè vixerunt.

Sanguis igitur per os excretus hoc loco vituperatur, & quidem tum ratione sui, qui de genere earum rerum est, quæ nunquam egeri debent, tum ratione viscerum, & vasorum, in quibus asservatur, quoniam ea reserata, aut erosa credendum, cùm prodit. Et quidem sive è Capite, sive ex Ventriculo, sive demùm ex Thorace prosiliat, semper sui, & principalis alicujus visceris noxam arguit, & non levem vitæ labefactionem, quippè quę suo fomite depauperetur.

Neque verò ab his solùm egrediens cruor malus est, sed, quod majus, quia alicubi stagnans, ut facilè est, illicò concrescit, acorem contrahit, & corrumpitur, ac tandem in pus vertitur: ex pure autem innumera propemodùm detrimenta exoriuntur, febres potissimùm, ulcera, marcores; Unde idem Hippocrates 2. *Aph.* 47. *Dum pus conficitur, dolores, ac febres accidunt*: & 6. *Aphoris.* 20. *Si in Ventrem sanguis præter naturam effunditur, necesse est suppurari*. Et 7. *Aphor.* 15. *à sanguinis sputo, puris sputum; à puris sputo Tabes, & Mors*.

Quamvis autem sanguis per os excretus semper aliquid mali referat, & sive spumosus sit, & floridus, sive nigricans, & concretus, quemadmodùm colligitur ex adjecta voce: *Qualiscumq; sit*; idest cujusvis generis, & conditionis; Nihilominùs levius malum portendit in fœminis, in quibus sanguinis excreationes utiles esse consueverunt, etiam per tussim, modò à suppressis menstruis purgationibus procedant; quamobrem idem Hippocrates 5. *Aphor.* 32. *Mulieri*, inquit, *sanguinem evomenti, menstruis erumpentibus, solutio fit*; reseratis nimirùm uteri ductibus, atque exeunte sanguine per loca convenientiora. Et *Aph.* 33. *ejusdem*: *Menstruis deficientibus, sanguis ex naribus fluens, bonum*.

At quod fœminis salubriter accidit ex menstruorum suppressione, non rarò etiam contingit viris ex pleuritide, si nimirùm sputum sanguineum comparuerit, ut dicitur 1. *Aph.* 12. Quare generale hoc Hippocratis effatum in aliquibus excipietur; Verumtamen oportebit diligenter advertere, num sanguis ipse immediatè è suis vasis prodeat, sequaturque alicujus principalis visceris erosionem; an verò ex tumore jam dirupto, vel suppurato, excernatur; etenim sicuti in priori casu semper malum, ità in posteriori sæpissimè bonum; quinimmò *morbo laterali laborantes si in quatuordecim diebus non repurgantur, ad suppurationem vertuntur*, 5. *Aph.* 8. *Suppurati verò nisi in quadraginta diebus purgentur à die, qua ruptio facta fuerit, in tabem transeunt*, *eodem* 5. *Aphor.* 15. Quòd si sanguis è glandulis faucium exsudet, & sputo excernatur, non solùm nil mali portendere solet, sed sæpenumerò etiam prodest: compertum enim pluries est vehementi capitis dolore vexatos veluti momento convaluisse, excreto è prædictis locis faucium sanguine. Quo sensu exponendus idem Hippocrates 7. *Aphor.* 37. ubi sibi ipsi contradicere visus, inquit: *Quicumque evomunt sanguinem, si sine febre quidem salutare; si verò cum febre, malum*:

Adeò-

Adeòque non omnem sanguinis per os evacuationem malam pronunciat, immò salutarem vocat, si sine febre sit. Planè is intelligendus de sanguinis exitu haudquaquam à Ventriculo, cujus vomitus peculiaris actio est, sed à glandulis faucium, & gulæ, è quibus prosiliens sanguis evomitur. Quamquam & absq; ulla Ventriculi læsione, ex viscerum naturalium obstructione, aut timore, possit sanguis ubertim evomi, aut excreari, pari modo ac ex utero malè affecto contingit, ut anteà notatum est.

Sicuti suprà ejectus sanguis, quicumque sit, malum dicitur, ità deorsùm excretus, bonum, si tamen niger egeratur: at qua ratione, non benè constat, præsertim si ad memoriam revocentur, quæ præcedentibus Aphorismis sunt recensita, in quibus dejectiones nigras pessimas Hippocrates promulgavit. Quare cùm in præsentiarum nigrum sanguinem per inferiora excretum bonum proferat, videtur sibi ipsi manifestissimè repugnare. Verũ quamvis hæc apud cæteros Expositores non sint facilia solutu, sic tamen à nobis explicantur, ut quemadmodùm Hippocrates superioribus Aphorismis nigras damnaverit dejectiones, ortas ex mala, indebitaque mistura, ac fermentatione succorum fellei, & pancreatici in Intestina tenuja confluentium: ità hìc laudabiliorem existimet nigram dejectionem procedentem à sanguine ex venis hæmorrhoidalibus concrescente: manifestè enim hoc loco opponit sanguinem per os excretum sanguini deorsùm exeunti, ubi anteà non sanguinem, sed dejectiones nigras sanguini atro similes retulerit, easque ab interioribus, & malè affectis visceribus promanantes. Sed & multùm quoque interest nùm sanguis in ipsis visceribus degeneratus concreverit, an solùm in venis sedis sua crassitie subsederit, aut tanquam impurus à reliquo sepositus sponte sua prodierit. Quamobrem jure addit Hippocrates, *cùm niger deiicitur*: nam si fortasè purus, & floridus egeratur, profectò malum erit, & quidem præter Corporis languorem, ac decolorationem, pulsuum imbecillitatem, viscerum labefactionem, minabitur tabem, vel hydropem. At verò si niger deiiciatur, & per intervalla, periodo latiori, plurimùm proderit, præsertim Melancholicis, & Niphritide laborantibus, ut dicitur *6. Aph.* 11. immò solet à gravissimis ægritudinibus præcavere *6. epidem. sect.* 3. ubi, qui hæmorrhoidas habent, neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagædena, neque furunculis, neque tuberculis terebinthi figuram habentibus, neque lepra, neque vitiliginibus correpti referuntur. Iis enim omninò suppressis, Hydrops, aut Tabes subsequitur, ex eodem *cap.6. Aph.* 12. Unde nec suprà modum fluere, nec omninò supprimi, salubre erit.

APHORISMUS XXVI.

Difficultatem Intestinorum habenti, si veluti carunculæ deiiciantur, lethale est.

HIc iterùm de Dysenteria sermonem habet, quam terminum sortiri lethalem inquit, si in egestionibus carunculæ deiiciantur. Neque verò incipientem intelligit, veluti in *Aph.* 24. sed aliquantulum protractam, ut ostendunt verba illa, *difficultatem intestinorum habenti*: quæ sanè ægrotantem diutiùs

ea affectione detentum significant. Sed enim neque carunculæ, & strigmenta Intestinorum statim inter initia comparere possunt, quippè primùm humores varii, & acres, mox verò mucosa quædam, deinde cruenta, postremò strigmentosa, veluti carunculæ, egeruntur: his autem apparentibus lethale signum est, *quòd neque caro concrescere, neque cicatrix obduci in his possit*, ut subdit *in comm.* Galenus.

Adnotat autem non ineptè Cardanus lethale hoc loco intelligendum, quod plerumque mortem affert, & natura sua, non tamen necessariò, nec semper, nisi adjungatur virium imbecillitas, materiæ pravitas, vel fragmenti intestini excretio; quo casu æger omninò morietur. Quamobrem in Dysenteriis consideranda sunt quæcumque in ulceribus perpenduntur, conditio videlicet ipsius ulceris, pars ulcerata, & causa vel faciens, vel fovens ulcus: ex his enim oritur, unde ulcera lethalia fiant. Ab ulceris namque conditione præsagire solemus lethalem eventum, si magnum, profundum, malignum, putridum, exedens, cum inflammatione, aut gangræna conjunctum, illud sit. A parte affecta, si principem partem occupet. A causis demùm, si ab acribus, erodentibus, venenosisque humoribus foveatur. Idipsum planè observandum in Dysenteria, siquidem cùm intestina gracilia sunt affecta, à pravis, ac deleteriis humoribus, unde fœtida, livida, nigra, egerantur, cum ramentis Intestinorum, ingenti dolore, cibi fastidio, febre, virium jactura, certè mors præsto erit. Porrò cùm ista desint in Tenesmo, etsi non rarò carunculæ egerantur, mors non ideò necessariò subsequitur. Sub Carunculis autem comprehenduntur nedùm glandulæ internam Intestinorum tunicam occupantes, sed etiam fibræ illæ carneæ, quibus interiorem eorumdem substantiam com. muniri Anatomicorum nupera diligentia detectum est, ad motum peristalticum perpetuandum. Si ergo ulcus eò pervenerit, ut exesa interna tunica duriori, fibras istiusmodi erodat, & exteriorem pervadat longè molliorem, irreparabile profectò exitium portendetur, & eo citiùs, quo priora intestina, & tenuja, magis fuerint affecta, cùm ista discissa non coalescant, ex eodem Hippocrate *6. Aph.* 18. *&* 24.

APHORISMUS XXVII.

Quibus febricitantibus sanguinis fluxerit multitudo quacumq; ex parte, cùm reficiuntur, alvi iis humectantur.

PRognosim proponit hoc Aphorismo Hippocrates succedentis alvi humectationis in febricitantibus ex fluxu sanguinis præcedenti, undecumque prodierit: Rem tam rarenter visam, ut per pauci sint, qui illam observaverint; unde factum quoque est, ut Expositores de ejusdem veritate plurimùm etiam dubitaverint; proindè non mirum, si quod Fuchsius non solùm in febribus, verùm etiam in aliis morbis fieri dixit, alii ex adverso ad febres dumtaxat contraxerint; & quam sententiam Cardanus universaliter veram fassus est, probabilem solùm, neque necessariam, statuerit Argenterius. Sed videamus quomodò illam nos congruis aptemus argumentis.

Sanguinem immodicè fluentem jam anteà nocuum adnotavimus, cùm

cùm indè vita humana ſenſim fatiſcat, ac tandem deſinat, ſi fortaſsè ad eam pertingat quantitatem, ut motum Cordis intercipiat. Si ergo febrientes accidat larga ſanguinis profuſione debilitari, etſi extincta febre evaſerint, à reſumptis viribus facilè oriri putandum non levem alvi laxitatem; tum quia ubi anteà excrementa cujuſvis generis detinebantur, mox ſtatim vigorata natura, deponuntur, & alvus fit lubrica, idque potiſſimùm ſi à languente Ventriculo cibi nec benè digeſti, nec benè ſint diſtributi; tum quia lympha, cauſa febris, tenuior reddita, ac detenta, propter immoderatum ſanguinis exitum, incipit deindè, cùm Corpus reficitur, ad alvum deponi, ideòque excrementa ſolvere; atque inteſtina reddere lubriciora; tum demùm quia, refectis partibus, omnia illarum recrementa, pari modo deferuntur ad alvum, quæ priùs vi morbi detenta fuerant: quo ſcilicet pacto experimur, declinantibus febribus cunctas promoveri evacuationes, tum ſenſibiles per alvum, urinam, ſputum, ſudorem, tum etiam inſenſibiles, per poros cutis perſpiratione. Porrò ab immodica ſanguinis evacuatione fieri plerumque ſolet, ut multo ſero in vaſa inanita intruſo per febrim ſcateat, & deinceps revaleſcens, in alvum, aut veſicam deponat.

Speciatim autem notavit Hippocrates id febricitantibus accidere, quoniam per febrim plerumq; Corpora exareſcunt, undè ſeroſa excrementa non tam facilè per id tempus egeruntur; at verò deſinente febre, cùm gravamini illa deindè ſint toti Corpori, ſolent à Natura in priſtinum ſtatum reſtituta, per proprios, & patentiores ductus evacuari. Hinc meritò adjecit, id dumtaxat accidere, cùm corpora reficiuntur. Atqui non parùm in idem conferet felleus humor, qui per febrilium acceſſionum tempora depravatus, ineptus evaſerat fœcum repurgationi, mox in ſalubrem ſtatum revocatus conſueto uſui ſecretionis, excretioniſque inteſtinalium excrementorum, reficitur.

Verùm alvum humectari ſolummodò animadvertendum, cùm memorata excrementa feruntur ad Inteſtina; at ſi fortaſsè in vias urinarias ducerentur, copioſior urina potiùs, quàm lubricior alvus fieret, ut deducitur ex 3. *prorhetic.* 40. Sic pariter, ſi ad convaleſcentis Corporis refectionem ciborum frugalitas ſervetur, undè multa excrementa nequeant cumulari, nec profectò alvus humectior evadet: ſequitur enim lubricitas alvi immodicam excrementorum collectionem, quæ nonniſi largiorem ciborum uſum conſequi ſolet, cohærenter his, quæ idem Hippocrates edocuerat 2. *Aphor.* 7. & *Aphor.* 17. *ejuſdem*: ubi cibum præter naturam plùs ingeſtum morbum facere dicitur, idque patere ſanatione, hoc eſt, collectorum excrementorum expurgatione, ut ſubdit *in comm.* Galenus.

APHORISMUS XXVIII.

Quibus bilioſæ ſunt dejectiones, hæ ſuperveniente ſurditate ceſſant, & quibus ſurditas adeſt, ſupervenientibus bilioſis dejectionibus, ceſſat.

A Translatione humorum de una in aliam Corporis partem varias, diverſaſque accidere ægritudines, in confeſſo eſt apud omnes, cùm illi pro varietate partium, in quas ferun-

feruntur, varias quoque excitent operationum læsiones, adeòq; morbos omninò differentes; unde qui humor stomachum vellicando cardialgiam affert, si fortasſè in Cerebrum, vel meninges deducatur, phrenitidem, aliumve morbum pariet: & qui suo acore alvum stypticam facit, in renes delatus lapides procreat, in liene restagnans scirrhum, in pleura pleuritidem, atque alibi aliàs promovet affectiones. Hinc perpendens Hippocrates in febribus potissimùm ejusmodi humorum in caput, & aures decubitum, vel ex his in alvum depositionem, adnotat, surditatem oriri, vel desinere.

Pro biliosis autem dejectionibus eas intelligit, quæ tenujum, & labilium sunt humorum, qui sponte sua mobiles facilè ex una in aliam partem deducuntur. Hæ verò tam sunt frequentes in febrientibus, ut vix unum ex millenis invenias, qui ejusmodi humorum egestiones per alvum non patiatur: cùm enim in febribus sanguis indebitè fermentescens, secundùm aliquas sui partes saltem acrior evadat, fit propterea, ut ejuscemodi acrium succorum in cysti fellea copiosior secretio, ac repurgatio habeatur, undè fæces, urinæ, immò etiam sudores, cæteraque cutanea spiramenta consimilem referant conditionem, & non rarò cutis ipsa pariformiter inficiatur. Igitur si fortasſè per consueta Corporis emissaria recrementa ista minimè repurgentur, sed in sanguine detenta ferantur in caput, & aures, proculdubio surditatem afferent, oppletis nimirùm ductibus auditioni conferentibus, cùm etiam in statu sano, ejusdem generis excrementa in primam auditus semitam deponantur, unde Cerumen exoritur, flavum simul, & salitum. At verò si ab his in alvum deferantur, flavæ dejectiones comparebunt, & quidem affluentiores, desinente interea surditate.

Verùm advertit & rectè Galenus, non de ea hìc surditate Hippocratem locutum, quæ ex habitu difficulter solvitur, & propriè surditas appellatur, sed quæ repentè in febribus, vel aliter fieri solet, & subsurditas, seu gravis auditus dicitur: illa quippè vitium organi sequitur, vel saltem à tenaci, hærenteque humore dependet: hæc verò, quæ febricitantibus accidit, quoniam à fluente humore procedit, perseverans esse non solet; quamobrem qua facilitate evenit, eadem, detruso inferiùs humore, brevissimè desinit.

Cæterùm hæc tunc solùm eventui præsagito respondebunt, cùm surditas, seu subsurditas ex memoratis humoribus provenit; nam si fortasſè aliundè illa oriatur, ut accidit Hermocrati *ægroto II. 3. epidem.* certè prognosis fallet. Sed & poterit quoque humor in auribus collectus aliò diverti, & per sudorem, aut urinam expurgari, desinetque surditas, absque ulla per alvum evacuatione. Itaque debent ista reciprocè respondere, ut aphoristica hæc sententia ubique vera inveniatur.

Undè autem consensum hunc Aurium cum Intestinis deducamus, ut his fluentibus illæ laborantes exaudiant, arduum sanè est ex Anatome explicare, nisi solùm communes Arteriarum vias recenseamus, & mutuò inter se referentes ambarum partium glandulas; unde non semel vidimus brevi solutas parotidas ingenter tumefactas, egestionibus per alvum habitis. Attamen credi-

derim istiusmodi subsurditatem febricitantibus evenire ab humoribus dumtaxat circa Ventriculum collectis; sicut enim sæpenumerò experimur aures obsurdescere, & tinnitum, sibilumque pati in vertiginosis ab affecto Ventriculo, immò & dolores, cæterasque capitis affectiones à stagnantibus ibidem humoribus excitari; sic pariter credere licet in surditate hic ab Hippocrate memorata ex suppressis egestionibus obtingere. Neque verò verisimile videtur tantam humorum colluviem posse Aures occupare, quanta solet per alvum deindè in febrientibus egeri. Satis enim est, nervos per eas partes excurrentes præter naturam affici, vellicari, atque à pravorum succorum præsentia gravari, aut extorqueri, ut mox Cerebrum, ejusque organa sensuum coafficiantur: fiet autem, ut potiùs Aures in his lædantur, quàm sensus alii, à conditione vitiosi humoris acris, & biliosi, quippè is, ut anteà dictum, multum respondet cerumini, quod Aurium recrementum est felleum, & amarum.

APHORISMUS XXIX.

Quibus febricitantibus sexto die rigores fiunt, difficile judicium sequitur.

AD prognosim quoque pertinet hic Aphorismus, quo edocemur rigorem febrientibus contingentem sexto die difficile judicium præmonstrare.

Rigor quidem adeò solet esse febricitantibus familiaris, ut unum ex peculiaribus symptomatis, quæ febres comitantur, recenseatur. Potest autem & Periodicus, & Criticus, & Symptomaticus esse. Periodicus, cum accessiones febrium intermittentium, potissimùm tertianarum initiat, renovatque, & sicuti is inseparabile, propriumq; signum earumdem esse solet, ità quoque bonum existimatur, de quo Hippocrates *hoc eodem libro t.63. quibus in febribus quotidiè rigores fiunt, quotidiè febres solvuntur*. Criticus est, cum continuis, vel continentibus febribus supervenit, præcedente coctione: eo namque febres aut desinunt, aut in intermittentes commutantur; unde Hippocrates *Aphor. 58. hujus*, inquit: *febre ardente laboranti, rigore superveniente, solutio fit*. Symptomaticus demùm febricitantibus accidit, sed absque ulla febris remissione, irritamentum, ac pravitatem humoris arguens, & si fortassè ægro jam debili accidat, lethale signum dicitur, *tex.46.* Modò rigor hoc loco memoratus nec periodicus, nec criticus esse potest, sed omninò symptomaticus, adeòque non bonus.

Neque verò ex uno tantùm capite malus ille censendus est, nam sexto die contingens veluti inter initia febris, & vigente cruditate, malignitatis nota esse solet, ut ex Hippocrate pluribus in locis epidemiorum clarissimè deducitur, & quæcumque per hæc tempora contingunt, mala sunt; undè & morbus regius, & sudores sexto die incidentes, pessimi ab eodem Hippocrate proclamantur: quamobrem Galenus tyrannicum illum appellavit.

Sed quàm nocuus, molestusque sit Rigor febricitantibus, ex ipsius natura deducendum: est namque universalis concussio Corporis cum sensu frigoris illata ab humore partes ejusdem sensu præditas irritante. (V. Gal. de sympt. caus. & ult. de Rigor. trem. palp. c.6. & comm. 63. hujus.) Ex hac autem concussione adeò totum Corpus affligitur, ut veluti à longo itinere defatigatum, ac verberibus cæsum conqueratur: succeden-

cedente verò intermissione, qua omninò febre vacet, quodammodò reficitur, & quiete compensat, quod à febre rigorifica perpessum est. At verò si febris intermissio nulla sequatur, talem ex rigore molestam concussionem rependere cùm non possit, magis, magisque debilitatur, & fatiscit, ut tandem succumbat. Accedit, quod causa rigoris humor est partibus omnibus infensus, itemque sanguini, lymphæ, & liquori nervorum, quapropter nisi deindè repurgetur, & per aliquã evacuationẽ egeratur, procul dubio mala minabitur periculosiora.

Quamquam autem Hippocrates speciatim notaverit rigorem sexto die malum, non ideò cætera accidentia, si fortè eodem die, alio ve non critico, contingant, bona censenda erunt, cùm & sudores, & vomitus, & dejectiones, & Icterus, aliaque hujus generis, tum sexto die, tum aliis diebus, nec criticis, nec indicibus, antè coctionem, difficile judicium portendant: quælibet namque evacuatio non ex præcedente coctione, secretioneq; contingens, pro symptomatica habenda est, veluti ex pravitate, vel multitudine proveniens, nec tamen ejus humoris, qui morbum facit. Hinc Philini uxor 1. *epidem.* cùm octava die superriguisset, vigesima obiit: & uxor Dromeadæ passa rigorem tertia, & sexta, paulò post periit. Sic & Hermocrates 3. *epidem.* morbo regio affectus sexta die, periit vigesima septima. Contra verò Epicratis uxor, quæ superriguit decimaquarta, judicata est quadragesima. Quare, ut rigor, aliusve Naturæ motus, criticus, & salutaris censeatur, coctionem, secretionemque peccantis humoris consequi debet, cùm febris intermissione conjuncta, cõcurrentibus quoque aliis bonę judicationis indiciis.

Qualenam sit ejusmodi difficile judicium, deduci potest ex 1. *epid. s.* 2. *const.* 2. ubi Hippocrates, ***cruda, et incocta, & in malos abscessus conversa*** inquit, ***aut judicationẽ non futurã, aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidivam significare.*** Quod & *in comm. istius Aphorismi* rememorans Galenus subdit: ***eos, qui in hoc die*** (puta sexto) ***fiunt rigores, difficile habere judicium, hoc est malũ afferre, ac si malè judicantes dixisset; vel certè infirmum, ut qui facilè recidivam facerent, vel in longum tempus protraherentur, ac si dixisset difficulter solubiles.***

APHORISMUS XXX.

Quibuscumq; accessiones fiunt, quacumque hora febris dimiserit, si eadem cras occupaverit, judicium habent difficile.

Et hic Aphorismus ad partem pertinet prognosticam eventus febrium, & quidem ex repetentibus paroxysmis eadem hora inconcussa, & invariata, eas solutu difficiles testatur. Exemplum affert Galenus febris, quæ semper eadem hora, puta tertia, redeat, & tum primo, tum secundo, tertio, ac quarto die initium resumat, & sic deinceps, licèt alia quavis hora intermittat, & desinat. Tales enim, inquit, febres horam sui principii in accessionibus inconcussam, & invariatam habentes, futuras longas, & difficulter solubiles; idque sive quotidiè, sive tertio, sive quarto quoque die, illæ repetant.

Et sanè, quod de quibusvis periodicis febribus sermo hìc sit ab Hippocrate prolatus, colligi posse videtur ex adjectis dictionibus. *Quibuscumq; accessiones fiunt.* Accessiones

autem indefinitè comprehendunt quotidianas, tertianas, & quartanas. Verùm cùm idem dicat *si eadem cras occupaverit*: quotidianas potiùs expressas voluit, vel tertianas, quartanasq; duplices, triplicesq; singulis scilicet diebus affligentes. Quamquam probabile quoq; sit voluisse id exempli loco notatum, quemadmodùm alibi consuevit, pari loquendi formula usus, generalia medicinæ dogmata singularibus exemplis tradere.

Sed num voluerit sub quacumque hora intermissionis febris designare repetitionem, incæptionemq; sequẽtis accessionis, itaut finis unius sit initium alterius; an verò principium singulorum paroxysmorum eadem semper hora contingat, licèt finis, & declinatio cum intermissione variet, ab Expositoribus disceptatur. Sub priori sensu interpretatur Heurnius, qui vult casum ab Hippocrate fingi, si sequenti die, invaleat febris eadem hora, qua desiit antecedenti. At verò sub posteriori exponit Galenus, qui servari quidem semper horã, in qua accessio suum faciat initium, nõ servari verò alias, in quibus finitur, ut anteà notatum est, commentatur; parumq; interesse, an quacumq; hora, & citiùs, & tardiùs febris desinat, dummodò eadem semper hora redeat, & incipiat. Et quamvis utraq; expositione sensus Aphorismi cohęreat experimento, suisq; rationibus fulciatur; lõgè tamen probabilior videtur, & menti Hippocratis congruentior interpretatio, si finem unius accessionis, alterius principium excipiat, ut cùm expectatur intermissio praecedentis, & altera subsequentis febris accessio subingreditur. Etenim hic Aphorismus videtur scriptus de febribus continuis, licèt periodicis, cũ intermittentes *Aph.43.* dicantur periculo vacare, quę propterea difficile judicium habere nequeunt. Cùm igitur febres accidunt, quarũ remissiones initiantes succedentiũ accessiones excipiunt, ut quotidianæ, tertianæ duplices, hemitritæi, aliæque *per subintrantiam* dictæ, tunc profectò difficile judicium sequitur; in his enim multi, & mali solent esse humores ingeniti, foci febrium sordidi, & fermenta viscerum non minimũ depravata. Accidit pręterea ex ejusmodi febrium generibus ingens in viribus jactura, cùm neq; coctiones ciborum, neq; alimenti distributiones cõmodè peragantur, & quod graviùs, ob accessiones sibi subitò succedentes Natura nequeat, ut in intermittentibus, restaurari, sed sensim hebescit, & elanguet. Secùs autem accideret, si febris omninò intermitteret, desineretque, ut existimat Galenus.

Quam pręterea idem Galenus rationem difficilis judicii affert, desumptam ex fixa, firmataq; causa accessionum, quę idcircò difficulter solubilis sit, multis improbat Argenterius, sed potissimùm ex eo, quod erraticæ febres deberent esse facillimè solubiles, ob vagam, instabilemq; causam, ex qua oriuntur, cùm tamen ex eodem Hippocrate habeatur difficillimę solutionis esse, atque adeò longissimas evadere; quin & illæ, quę fixam, stabilemq; causam recognoscunt, ob id ipsum solvi faciliùs deberent, quippè quæ meliùs subiiciantur coctioni, secretioniq; quàm si erraticam, vagantemq; consequantur; undè concludit faciliùs concoqui biliosam materiam stagnantem, quàm fluentem, vagantemque pituitam; itemq; citiùs febres cõtinuas ex humore in venis concluso, quàm intermittentes, procedentes ex humore per habitũ Corporis diffuso, ut idemmet Galenus arbitratur: sed enim experimur tertianas, & quartanas in-

ter-

termittentes, menſuras, & annuas evadere, cum hyemem prǽſertim attigerint.

At quamquàm hæc adversùs Galeni expoſitionem ab Argenterio propoſita non levis momenti videantur, haud tamen improbabilis illa penitùs dicenda erit, ſi repetitiones febrilium acceſſionum ſtatis ſemper horis habitæ, invariatam temporis invaſionem ſervent. Siquidem reditus acceſſionis febrilis eadem ſemper hora immutabiliter arguit æquabilem, conſtantemque in vaſa ſanguinea fermenti febrilis intruſionem, atque in viſceribus, ſeu focis febrium, per uniformem, determinatamq; fermenteſcentis ſanguinis in ſua emiſſaria depoſitionem. Verùm quo pacto iſta accidant, clariùs infrà explicabuntur.

APHORISMUS XXXI.

Febricitantibus laſſitudinem habentibus in articulos, et circa maxillas potiſſimùm abſceſſus fiunt.

2.Aph.5. ALibi dixerat Hippocrates ſpontaneas laſſitudines morbos prænunciare, iiſque propterea uſus eſt veluti ſignis futuras ægritudines præmonſtrantibus; nunc & eaſdem aſſumit in ſigna prognoſtica futurorum abſceſſuum in articulis, & circà maxillas, ſi febricitantibus accidant, & abſque ulla cauſa manifeſta.

Notavit autem ſpeciatim febricitantes, quoniam licèt abſceſſus quibuſcumque ægrotantibus accidere poſſint ex multa, & tenui materia, cum virium languore, vel ex tenaci, & craſſa expulſioni repugnante; frequentiùs tamen febrientibus contingunt, eo quod humores febrim excitantes per indebitam fermentationem motui magis ſubiiciãtur, & de loco in locũ ferri poſſint.

Cùm itaque hi citrà quamcumq; evidentem cauſam, membra Corporis defatigare valentem, laſſitudinem incurrunt, ut vel ſi minimùm, leviterq; moveantur, ſe impotentes percipiant, abſceſſibus ſubiiciuntur; etenim exindè ſignificatur humores ad partes muſculoſas, itemque ad tendines, & ligamenta articulorum decumbere, unde impedimentum motus, & impotentia regendi Corporis pondus exoriatur.

Quoniam verò laſſitudo triplex memoratur à Galeno *comm. eiuſdem Aph. 5. 2. lib.* prima quæ ulceris, altera quæ tentationis, tertia quæ imflammationis ſenſum refert, dubitari hoc loco poteſt, quænam potiùs hìc ſit adiicienda, quæ futuros abſceſſus in loca articulorum prænunciet: Et dicendum, omnem, & quamcumque eſſe comprehenſam, cùm unaquæque ab humoribus exoriatur, & ſolùm inter ſeſe differant ſenſu, quem partibus inferunt; quamobrem non immeritò Hippocrates indiſcriminatim laſſitudines nominavit. Porrò ad partes laſſitudine affectas veluti debiliores facilè quicumque humores appellunt, & abſceſſus inferunt.

At verò non ex modica, ac momentanea Corporis laſſitudine, hi protinùs ſunt præſagiendi, ſed ex continuata, diùque perſeverante afflictione, ut propterea in Aphoriſmo notentur, qui *habent*, hoc eſt, qui perpetim patiuntur *laſſitudines*, non qui *habuerunt*, vel paſſi ſunt. Indè enim arguitur imbecillitas artuum, qui facillimè eapropter excipere poſſint decumbentes humores.

Sed & in articulis, & circà maxillas potiſſimùm memorantur abſceſſus fieri, quoniam humores à par-

partibus nobilioribus sepositi non alibi promptiùs recipi, & consistere possunt. Sunt enim in articulis vacuitates; glandulæ verò veluti partes Corporis spongiosæ facilè etiam excipiunt, & detinent: harum autem præcipuè notavit, quæ circà maxillas sunt, uti in buccis, juxtà aures, itemque in collo & in jugulo ad linguæ radicem, quippè in has sæpissimè vitiosos humores à Cerebro, aliisque internis visceribus abscedere experimur.

Quamquam autem articulos, & glandulas circà maxillas abscessus pati retulerit Hippocrates, non tamen reliquas idipsum subire posse negandum: etenim sectis cadaveribus, pluries abscessus inventi sunt in glandulis Mesenterii, & Pancreatis, itemque in glandulis lumborum, & Renum, aliisque, & sanè, qua ratione pone aures, & in collo glandulæ suscipere possunt vitiosos humores, eadem, & cæteræ tum internæ, tum externę abscessus pati poterunt; quinimmò non semel expertum est multò anteà quàm exteriores glandulæ tumerent, interiores in Mesenterio intumuisse; undè rationabiliter quidem dissolventia, & diaphoretica medicamenta, in ejusmodi tumoribus à peritioribus Medicis commendantur, quæ scilicet impactos, hærentesque humores incidant, attenuent, dissolvantque, & per patentiores ductus foras amandent, quemadmodùm de urina multa, & crassa idem Hippocrates *Aph.* 74. hujus fassus est, inquiens: *Quibus speratur futurus abscessus ad articulos, eos liberat ab abscessu urina multa, crassa, & alba qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam incipit fieri, &c.* de qua re inferiùs.

APHORISMUS XXXII.

Quibus autem convalescentibus ex morbo pars aliqua dolet, ibi fiunt abscessus.

Quod de febricitantibus ex lassitudine præcedenti Aphorismo pronunciavit, nunc de convalescentibus ex dolore partem aliquam infestante idipsum profert Hippocrates. Quare & hic Aphorismus prognosticus quoque est, alterum tradens indicium abscessus futuri, & quidem ea in parte, quam dolor excruciat.

Proponit autem convalescentes ex morbo, idest, qui nuper è morbo servati sunt, præsertim acuto; nam ex morbis chronicis non tam facilè abscessus eveniunt, resoluta nimirùm sensim materia morbifica ex morbi diuturnitate: quippè ex reliquiis humorum non benè subactis, nec expulsis, ejusmodi abscessus fiunt.

Pro dolente verò parte non solùm intelligit, quæ revera dolore, sive pungente, sive gravante afficitur, sed quocumque modo laborantem, imbecillam, & languidam. Cùm enim abscessus, translatio fit humoris de una in aliam partem, præsertim ignobilem, certè nisi hæc languida sit, & imbecilla, commotum humorem minimè excipiet; undè sive à dolore re ipsa cruciante, sive ab imbecillitate undecumque inducta, pars aliqua laboret, obnoxia fiet abscessui. Hinc experimur in partes torpidas, exangues, extenuatas, aut doloribus affectas, commotos humores decumbere, & abscessus parere. Quod verò vulgò dicitur dolorem trahere, veluti cucurbitula, ridiculum est, cum & Ga-

lenus ipſe 3. *de natur. fac.* 13. languorem in partibus, non dolorem accuſet.

APHORISMUS XXXIII.

Sed ſi antè morbum aliqua pars doluerit, ibi morbus ſtatuitur.

QUemadmodùm præcedentibus duobus Aphoriſmis ex indiciis concomitantibus, vel conſequentibus morbos, conjuncta videlicet laſſitudine, aut inſequente dolore, prognoſim futuri abſceſſus deduxit Hippocrates; ità hìc ex præcedente morbum dolore in aliqúa parte Corporis coniicit futurum morbum ibidem conſiſtere, & firmari. Quamobrem inquit Galenus *in comment. ſi quis velit connectere duobus prioribus ſermonibus illum, qui nunc dicitur, ad unius Aphoriſmi integritatem, ſive ſeorſum unumquemque ſcribere, nihil refert, nam & communitas eorum oſtenſa eſt, & ſingulorum proprietas in ſermone præpoſito.*

Cùm igitur antequam morbus invadat, pars aliqua Corporis ad ægritudinem diſpoſita dolore afficitur, vel aliter moleſtatur, aut languet, ibi futurus morbus firmabitur, ſumpta conjectura ex languore ejuſdem partis affectæ. Nam ſicuti ſpontaneæ laſſitudines, antè morbi invaſionem contingentes, Corpus obnoxium ægritudinibus protendunt; ita labor, dolor, languor cujuſvis partis, prænunciat futuram in eadem parte affectionem; quippè pars dolens, aut aliter affecta ſubiicitur recipiendis humoribus præter naturam adauctis, & vitiatis, qui propterea ibidem conſiſtentes morbum excitabunt, inflammationis, tumoris, aut abſceſſus naturam referentem; niſi tamen evacuatione per vias urinæ, vel Inteſtinorum, aut etiam per ſudorem, vel narium hæmorrhagiam, aliterve, vitioſus, ac collectus humor egeratur, ut ex eodem Hippocrate deducitur 6. *epidem. ſect.* 4. *inter initia.*

APHORISMUS XXXIV.

Si febrem habenti ſuffocatio repentè ſupervenerit, nullo tumore in faucibus exiſtente, eſt lethale.

PErtinet quoque hic Aphoriſmus ad partem prognoſticam, atque eo interitus præſagitur febricitanti, ſi repentè ſuffocatione corripiatur citrà faucium tumorem. V. Hipp. in Coacis præn. ubi eadē dic, vel tertia periturum ægrum ſcribit.

Quandoquidem inquit *febrem habenti*, procul dubio is, cui hæc accidunt, febre multo anteà correptus exiſtimandus eſt: idque magis, quoniam ſuffocatio dicitur ſupervenire; quare eadem repentè contingens erit ſymptoma ſuperveniens febricitanti.

De qua verò febre intelligat Hippocrates, dubitat *in comm.* Galenus. Et quamvis de eo, cui magna inſit febris, videatur interpretari; contingit tamen, ſubdit, etiam ſine magna febre, ſtrangulatione repentè ſuperveniente, hominem interire; inevitabilior autem, & citior eſt mors, ut ne ſperari quidem poſſit illius ſalus, cùm vehemens febris detinet ægrotantem, ob majorem reſpirationis indigentiam.

Sive igitur acuta, & gravi febre, ſive etiam leviori æger afficiatur, ſi nullo tumore fauces occupante videatur repentè ſuffocatione corripi, is prædicitur interiturus. Cùm enim citrà cauſam evidentem ſuffocatio ſupervenit, vel in pulmone, vel in aſ-

pera arteria vitium aderit, & quidem ejus conditionis, ut non tàm mole, quàm venefica pravitate respirandi organa inficiat; vel etiam à Spinæ vertebris luxatis, atque introrsum inflexis partes respirationi dicatæ comprimuntur: quorum utrumque lethale est, medelam haudquaquam admittens. *Suffocatio* namque *non aliud est*, inquit Galenus, *nisi interitus subitus propter defectum inspirationis, qui fit ex angustia alicujus instrumenti ex iis, quæ observiunt respirationi*. Quoniam verò dixit nullo tumore in faucibus existente, implicitè proindè intelligendum voluit tumorem guttur occupare: quæ enim internam partem asperæ arteriæ infestant, vel exteriùs circum obsistunt, haudquaquam visu spectari possunt, etiamsi os undequaque amplificetur: inflammato autem gutture, ejusque musculis, impeditur inspiratio, & expiratio, vel per compressionem, si fortè exteriùs inflammatione gravetur, vel per obstructionem, si interiùs constipetur.

Sed quid,si tumor in faucibus appareat, an non lethale signum existimandum fit? Et quidem fine vitæ periculo ejusmodi in faucibus tumor non erit, cùm non minùs periclitentur ægrotantes ex impedita respiratione, quàm ex impedita ciborum deglutitione. At verò longè periculosior censenda est læsio respirationis, quàm deglutitionis; cùm fine respiratione, & aere diù vivere nequeamus, absque deglutitione verò,& fine cibo ad plures dies vivere possimus. Accedit, quòd tumor apparens in faucibus, multis, variisque medicamentorum generibus tractari potest, & non raró ad maturationem, vel resolutionem perductus ægrum incolumem relinquit, secùs verò qui guttur, & asperam arteriam occupat; & si fortasse maturitatem subeat, delabente in pulmonem, & thoracem purulenta materia, necem quoque affert.

Dubitari prætereà solet, quinam tumor hic ab Hippocrate memoretur, cùm apud Medicos tres species tumorum (excepto Erysipelate) cōmuniter recenseantur, phlegmonis, scirrhi, & œdematis. In codice greco scribitur *œdema*, idest tumor mollis factus à phlegmate; undè is videtur speciatim in Aphorismo notatus, eoque magis, quia citrà dolorem est, cujus ne quidem verbum facit Hippocrates in textu. Verùm crediderim potiùs inflammationem intelligendam esse, cùm febricitanti superveniat, ubi humores acritudinem, tenuitatemque sortiuntur. Præterquamquod tumores œdematosi veluti à lentis humoribus inducti sensim, & per paulatinam congestionem fiunt, nec facilè gutturi, aut asperæ arteriæ adnascuntur; in Aphorismo autem dicitur repentè suffocationem fieri oportere, & minimè apparentem. Quamquam si fortasse œdema exoriatur adhuc vitæ periculum minetur, ob interclusam respirationis semitam. Usus est autem nomine œdematis Hippocrates, quod omnem tumorem, seu inflammationem significat, ut etiam *in comm.* Galenus advertit.

Non est autem prætereundum periclitari aliquandò ægrotantes, & suffocatos interire, absque ullo tumore, aut inflammatione gutturis, vel faucium, ob malignam solùm, venenatamque inspirati aeris conditionem, quemadmodùm contigit circà Annum Domini 1618. quo tem-

tempore per Italiam, sed præsertim in hoc Regno Neapolitano sæva lues contagiosa viguit, qua innumeri ferè pueri periere. Id verò potissimùm illa affecti patiebantur, ut fauces, & guttur livescerent, & fætorem emitterent pestilentem. Compertum quoque est suffocari homines, cæteraque animalia peculiaribus halitibus è quibusdam cavernis, ac fodinis erumpentibus, non dissimiliter ac iis accidit, qui aerem illum exhauriunt è crypta ad lacum Anguianum sita. Ex densiori etiam, aut plùs justo tenujori aere idipsum pluries visum, quemadmodùm in cellis vinariis ex fermentescente musto, locis occlusis, specubus subterraneis, thermis, hypocaustis, aliisque, ut latiùs in nostra Medicinæ parte theoretica. Verumtamen suffocatio in hoc Aphorismo memorata nonnisi grave Pulmonis vitium sequitur, atque ab interna, non autem ab externa causa illatum, ut anteà dictum est.

APHORISMUS XXXV.

Si febrem habenti repentè collum pervertatur, ac vix possit devorare, non existente tumore, lethale est.

UBi præcedenti Aphorismo lethale signum ex subita suffocatione febricitanti superveniente à læso gutture, vel pulmone, desumptum est; nunc ab impedita deglutitione idem indicium sumitur ob vitium faucium, & gulæ. Equidem sicuti respiratio pertinet ad asperam arteriam, ejusque ductus, ita ad fauces, & œsophagum deglutitio.

Et sanè utrumque symptoma considerat Hippocrates in febricitantibus, quibus semper gravius, ac periculosius est ejusmodi extraordinariis accidentibus molestari, cùm per febrim vires magis labefactentur, vitæ usus, & operationum vitalium commoda sensibiliùs afficiantur, quæ planè diutiùs læsa esse non possunt, etsi in cæteris ægritudinibus faciliùs sufferantur.

Quoties ergo præter incommoda febris, & symptomatum, illam frequentiùs concomitantium, accidit febrientes rarioribus, insuetisque aliis vexari, longè majus periculum imminet. Et quidem de vita magnoperè ambigendum, si repentè illis collum pervertatur, contorqueaturque, ut vix, ac ne vix quidem possit deglutire. Significatur enim, talem, ac tantam læsionem in musculis moventibus, flectentibus, & circumvolventibus collum inductam esse, ut etiam nervi, & vertebræ spinalis medullæ coafficiantur; undè etiam gula, quæ per fibras, & musculos, spinæ adhæret, suo munere deglutiendi defungatur. Atqui hęc non sine luxatione, inflammatione, paralysi, aut convulsione contingunt, quæ febricitantibus omninò mortifera esse solent. Sed & impedimentum deglutitionis non leviter quoque incommodat, cùm Corpus alimento, & debita virium instauratione privet. Quod autem ab inflammatione ex luxatis vertebris, aliave simili affectione spinæ id oriatur, clariùs expressit idem Hippocrates 2. *epidem. sect.* 2. & Galenus 4. *de loco affect. c.* 3. Quamobrem quomodocumque spinæ vertebræ offendantur, adhuc contusione, vulnere, contorsione, valdè de exitu lethali timendum erit.

V. Cels. lib. 2. c. 6.

APHO-

APHORISMUS XXXVI.

Sudores febricitanti si incæperint, boni tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimoquarto, & septimodecimo, & vigesimoprimo, & vigesimoseptimo, & trigesimoprimo, & trigesimoquarto: Hi enim sudores judicant morbos; qui verò non ità fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem, & recidivam.

PErgit Hippocrates examinare sudores in febribus evenientes, per quos hæ sæpissimè judicantur: eos autem inquit, si incæperint diebus imparibus, potissimùm indicibus, & decretoriis, bonos, & salutares esse; secùs in aliis. Quare considerat hìc solummodò tempus apparitionis sudoris, nam de substantia, qualitate, loco, & modo, infrà.

Quamquam autem ferè omnes Interpretes unanimi consensu generalem hanc Hippocratis sententiam exponant, indeque rationem dierum judicatoriorum tueantur; si nihilominùs perpendantur accuratiùs, quæ hìc eorumdem serie is complexus est, procul dubio plures, & quidem non levis momenti difficultates occurrent excutiendæ.

Primùm autem se offert examinandum, cur ad seriem criticorum, & indicum, quartum diem in hoc Aphorismo non retulerit, recensuerit verò tertium, & quintum; itemque cur vigesimumprimum, non vigesimum, qui tamen ab eodem inter potiores criticos alibi refertur, & cur vigesimumseptimum, non vigesimumoctavum, veluti per septenos comparatum ad vigesimumprimum.

Nec deindè difficultate caret, quare tempus sudoris incipientis in febribus sit hìc per dies impares, veluti crisimos recensitum, cùm tamen idem Auctor 1. *epidem.* judicatorios dies diviserit in impares, & pares, eo sanè discrimine, ut si morbi per dies impares exacerbentur, imparibus quoque judicentur, & per pares, diebus paribus.

Sed etsi per dies impares ingravescentes morbos speciatim voluerit hoc Aphorismo designare; unde postmodùm non decimumtertium, sed quartumdecimum recensuit, & trigesimumquartum, non trigesimumtertium, vel trigesimumquintum, in quibus accessiones repetunt sensibiliores, graviusque affligentes, cùm febres periodum servant tertianarum.

Undè prætereà tantam fidem hoc loco judicatoriis diebus præstitit Hippocrates, qui in *libris epidemiorum* quamlibet diem tum imparem, tum parem, decretoriam notat. Equidem Larissæam Virginem sexta die judicatam refert, ut & filiam Eurianactis. Pythion æger primus 1. *epidem.* decima die sudavit, & judicatus est; aliique plures pari modo judicati commemorantur, ut latè à nobis ostensum est alibi *cap. de crisibus, & diebus criticis*. Quamobrem Celsus diligentissimus cæteroqui præceptorum Hippocratis observator nullam dierum criticorum rationem habendam voluit, sed tantùm accessiones repetentium febrium considerandas, cùm ex illis morbi judicium sumant.

Animadversione pariter dignum videtur, cur omiserit quadragesimum diem ultimum criticum acutorum morborum, in quo multi à gravissimis morbis vindicati memorantur, ut prætеream reliquos dies

in

in chronicis conſiderabiles, ſexageſimum, octogeſimum, centeſimum, & centeſimum vigeſimum. Hinc traditam criticorum dierum rationem ſuſpectam plerique habuere, neque ſolùm ex Recentioribus, ſed apud Vetuſtiores quoque, ut teſtis eſt ipſemet Galenus, qui *in comm. hujus Aphoriſmi* hæc habet: *Non parva eſt de diebus ſcriptis in Aphoriſmo diſcordia, cùm alii alios pro arbitrio ſcribant.*

Adhuc inſuper inquirendum foret, quomodò poſſit ſudor die tertio, vel quinto, criticus, & ſalutaris eſſe, cùm tunc morbus in principio ſit, quo tempore nunquam ſalubriter Natura movet, quæ tam brevi concoquere, & malos humores ſecernere nequit. Contra verò qui fieri poteſt, ut ſudor poſt vigeſimumſeptimum, vel trigeſimumprimum erumpens tam malus ſit, ut morbi longitudinem, laborem, vel recidivam portendat, ſi aliter ſuccedat, cùm jam perdiù is duraverit, ejuſque cauſa morbifica magna ex parte domita putanda ſit, cum ſignis coctionis, & criſeos, præſertim quia ſudores ab humoribus tenuibus proficiſcuntur, & hìc ab Hippocrate conſiderantur, veluti acutis morbis finem imponentes, qui propterea ultrà quadrageſimum producti non referuntur.

At quamvis hæc plurimi facienda ſint, ut aliàs quoque meminimus; aphoriſticam hanc tamen Hippocratis ſententiam non incommodant, quippè is ſudores hìc memorat, qui frequentiùs febrientes allevant, & potiùs iteratò febres ſenſim ſolvunt, quàm ſemel per abſolutam, exactamque criſim judicant, quemadmodùm Galenus 3. *de criſib.* adnotavit, raro nimirùm febres præſertim productas unica, perfectaq; criſi terminari, ſed ſæpiùs repetitis evacuationibus deſinere, quas idem ſolutiones appellavit, cohærenter his, quæ Hippocrates ipſe *Aph. 63.* hujus, ex rigoribus quotidiè recurrentibus, febres quotidiè pariter ſolvi animadvertit, potiſſimùm per ſudores. Quoniam verò iſtę per dies plerumque impares invadunt, nec quadrageſimum tranſcendunt, ideò factum, ut impares præſertim notaverit, omiſeritque quadrageſimum. Quòd autem de ſudoribus non ſemel apparentibus, & judicantibus febrim, ſed incipientibus apparere, & pluries redeuntibus agere conſtituerit, patet manifeſtè ex contextu ejuſdem Aphoriſmi, nam inquit: *Sudores febricitanti ſi incæperint*: ſi ergo enarratis diebus incæperint, ac deinceps progrediantur, utiles exiſtimandi erunt. Cùm imparibus autem connumeravit quartumdecimum, & trigeſimumquartum, an quòd voluerit ſequi Priſcorum morem, qui ex Pythagoreis hos dies magis commendabiles fecere; an quia ſub his adjacentes comprehenſos voluit, quos ideò non retulit; an demùm quia, quæ ſæpiùs obſervavit, ſcripſit. Atqui anticipantes, aut ſeriùs redeuntes febres non rarò in cauſa ſunt, ut criſes, quæ cæteroqui die impari evenirent, pari accidant; etenim fieri poteſt, ut tandiù iteratis acceſſionibus præveniant, aut remorentur, ut tandem dies permutent. Cæterùm quarti diei Hippocrates non meminit, quoniam ſudores hìc conſideravit in declinationibus febrium comparentes, quæ cùm per dies impares ponantur exacerbari, propterea illi nonniſi in diebus imparibus quoque prodibunt. Sed & raro criſes obſervatas teſtatur Galenus in quarto die, qui ſe ſemel tantùm,

tùm, & Archigenem bis in tota vita vidisse fatetur.

V. etiam Hippocr. progn. 2. c. 26. & Mercur. 3. de excrem. 1.

Quod postremò sudores aliis diebus contingentes, quàm in his, qui notantur in Aphorismo, laborem portendant, morbi longitudinem, vel recidivam, intelligendum, cùm absque signis coctionis accidunt, neque vi Naturæ post secretionem expellentis; tunc enim humorum multitudinem, aut pravitatem consequuntur, adeòque morbum futurum longum, molestum, redeuntem, ancipitem, & non rarò etiam capitalem, si præsertim alia pravitatis indicia simul copulentur.

APHORISMUS XXXVII.

Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem; cum mitiori verò longitudinem morbi significant.

QUalitatem nunc sudoris in febrientibus considerat Hippocrates, & præsertim eam, quæ ad tactum pertinet; veluti sensibiliorem, frequentioremque, frigoris videlicet, aut caloris. Inquit autem frigidos sudores semper malos esse, sed tamen cum acuta febre junctos, mortem; cum mitiori verò, solùm longitudinem ægritudinis præsignare.

Et quidem oportet sudores in febribus calidos persentiri, tum quia à partibus viventibus calore præditis emanant, tum quia sanguinis, vitæ fomitis, serositates redolent, & salium misturas, undè sensionem tactui inferunt calorificam: quo scilicet pacto calor è corporibus percipitur, media actione sensui tactus illata: quamobrem quæ acriùs tactum afficiunt, patentiusque cutis poros divellunt, discerpuntque, ea quoque calorem excitant urentiorem. Contrà verò quæ coarctando constipant, vel obtundunt, sicuti tenujores partes hebetant, ac figunt, ità sensum frigoris inducunt, & non rarò etiam stupefaciunt, si fortassè modum excedant. Hæc autem ab uno, & solo sanguine, vel in motum celeriorem adacto, vel contra præpedito, contingunt; siquidem quoadusq; sanguis mediocriter fluidus per venas, & arterias excurrit, atque portione sui florida, & vivifica cunctas Corporis partes irrigat, & quaquaversum inseritur, calor, quem vitalem appellamus, in iisdem persentitur, quæque indè prodeunt, etiam excrementa, caloris quoque sensum exhibent. At verò, ubi præter naturam is afficitur, & vel exsoluta portione volatili, vel etiam coagulata, vel aliter irretita, circuitum æquè benè persolvere nequit, immò effœtus, vapidusque, nec arteriolarum externarum partium subit, nec cutim convenienter fovet; cùmque ab acido potissimùm serosiores, & lymphicæ portiones ex eodem malè affecto, pressiùs, infensiusque exprimantur, & per glandulas subtercutaneas in exteriorem Corporis ambitum protrusæ, ab ambiente Aere figantur, sudor proindè frigidus exoritur.

Atque hinc sudores frigidi cum acuta, & continua febre conjuncti mortem prænunciant, quippè qui significent eam in sanguine, cæterisque liquoribus Corporis discrasiam, & depravatam affectionem inductam esse, ut jam jam cruorem, floridamque illius portionem figendo, aut exolvendo circuitum remoretur, & pulsationes in corde, & in arteriis intercipiat, magno cum vitæ discrimine. Frigidis quibus sudoribus

doribus legimus periisse Philiscum, Silenum, uxoremque Dromedaæ 1. *epidem.* Quòd si febris acuta, & continua non sit, sed levis, & pusilla, ut ex adjunctis symptomatis, ab humore potiùs in glandulis subcutaneis concreto, atque sensim per febrim extenuato, ejusmodi sudor exorietur, quare longitudinem solummodò præsignabit.

Est tamen verum, quòd multum differt sudor frigidus cum febre acuta copulatus, ab eo, qui mitem febrem comitem habet: qui enim febri acutæ, & continuæ jungitur, veluti ab exsoluto sanguine procedens, præter sensum frigoris, instar glutinis adhærescit, undè liquatæ substantiæ alibilis portionem exhibet; qui verò febri mitiori sociatur, cùm nonnisi lympham crassiorem in glandulis hærentem, sensimque contabescentem pro materia recognoscat, procul dubio serosiorem conditionem participabit, adeòque minus malus erit, quoniam nil aliud mali arguit, quàm multam, crassam, crudamque materiam, quæ tandem diuturnitate temporis dissolvetur, & superabitur.

Debent autem mites ejuscemodi febres tales reverà esse ex sui natura, modicum scilicet, levemque recessum à consueto, & sano statu Corporis inducentes: nam si fortassè mites, & pusillæ forent ex maligna, venenataque conditione, quemadmodùm Galenus animadvertit, pusillas febres inquiens quàndoque valdè malignas esse, certè majus, celeriùsque periculum minantur, an quòd internam alicujus visceris inflammationem consequuntur, an etiam quia corruptionem, & gangrænam.

Quoniam verò indiscriminatim dixit Hippocrates, frigidos sudores malos esse in febricitantibus, meritò dubitari potest, an de sudore quocumque morbi tempore erumpente intelligere voluerit; an verò de sudore solùm in diebus criticis. Et quidem cùm superiori Aphorismo sudoris meminerit certis solùm diebus prodeuntis, videtur notasse dumtaxat eum, qui, quo die crisis expectatur, erumpat, ut existimat Heurnius. Verùm, non est, ut Aphorismum, ad hos tantummodò sudores contrahamus, cùm & reliqui etiam inter initia febrium comparentes, si frigidi sint, idipsum præsagiant. Immò fatetur Mercurialis rarissimè contingere, quòd ægri in principiis morborum multum sudantes, aut non periclitentur, aut longa ægritudine non corripiantur. 3. de excrem. c. 1 Quin & calidi quoq; sudores lethales esse consueverunt, si ægrum non allevent, & vires dissolvant. Quamobrem non ideò, quia sudores Hippocrates frigidos vituperavit, calidos perpetuò utiles putandum, cùm & hi, nisi modum, quantitatemq; servent à viribus tolerabilem, atque universales sint, è toto nimirùm Corpore manantes, in febrium declinationibus, quæ propterea subindè intermittant, pessimi quoq; censendi sint. V. progn. 2. 26. & aph. 56. infrà. Atqui non semel vidimus ejuscemodi frigidos, exitialesq; sudores cõpescuisse diaphoretica alexipharmaca, veluti Antimonium diaphoreticum ritè pręparatum, & convenienti dosi Diascordii Fracastorii commistum, itemq; Bezoardicum minerale, aut martiale cùm extracto ligni aloes, sal volatile viperarum, aquam magnanimitatis, spiritum salis ammoniaci dulcem redditum, elixir vitæ, idque genus alia; fotis intereà partibus extimis spiritu vini, vel simplici, vel cum caphura misto: quod planè plerisque paradoxum,

qui

qui tamen vel ex ipso Nicolao, ad id *Rosatam novellam* praescribente, discere deberent, qua ratione istiusmodi mala tractanda sint.

APHORISMUS XXXVIII.

Et qua parte Corporis sudor est, ibi significat morbum esse.

SUdores in febribus, ut salutares sint, nedùm calidi, sed è toto Corpore stillantes esse debent, cùm inter evacuationes universales à Medicis referantur. Quandocumque igitur particulares sunt ex una, vel altera corporis parte manantes, mali putantur ex 2. *prognost.* 26. Damnat itaque illos hìc Hippocrates nedùm ut causas morbosas, verùm etiam ut signa, ostendentia illam partem, undè effluunt, speciatim affectam esse. Non tamen haec cutanea solùm intelligenda, quasi verò sudor ex poris cutis erumpens, eamdem cutim laborantem designet, sed potiùs viscera interiùs recondita; quamobrem è capite profluens, Cerebrum, ejusque meninges laborare designabit; è pectore verò Pulmonem, & Cor. Neque insuper ex illo semel erumpente, idipsum conjectandum erit, sed ex iteratis, recurrentibusque sudoribus; Undè experimur eos, qui Cerebro destillationibus obnoxio laborant, in somno circà frontem, & cervicem sudore perfundi, & nares humectiores pati: qua ratione dicebat Hippocrates 6. *Aphor.* 2. Quibus nares natura humidiores, & genitura humidior, ii minùs integra sanitate fruuntur: quoniam Cerebrum serositatibus abundat. Oportet autem sudorem in his spontè prodire, nulla causa externa impellente, puta aestu aeris, exercitiis, hypocaustis; quippè à superabundanti humore necesse est, ut is solummodò erumpat; quamobrem sicuti egestiones per alvum, aut per vias urinae spontè habitae, & plusquam Natura postulat, excedentes, multitudinem humorum ostendunt, eorum praesertim, quae imum ventrem occupant: itá pariter exsudationes particulares adauctae, atque alicubi collectae serositatis indicia sunt. At verò plerumque in glandulis, quae innumerabiles per habitum Corporis dispersae detectae sunt, serosi isti humores colliguntur, ut prae caeteris prodidit Uvarthonus *in sua Adenographia*: hae autem vel cùm à frigore ambientis exprimuntur, vel cùm ab ejusdem aestu attenuantur, & rarescunt, vel cùm adeò turgidae, ulterioris lymphae incapaces evadunt, solent spontè sua illam in sudorem adigere. Atque hinc obesiora corpora, veluti succiplena, facilè ex quacumque levi causa copioso sudore perfunduntur.

V. Avic. 1. p. cant. tr. 2.

Neque verò sudor qua parte erumpit, malè affectam illam solùm indicat, sed eam quoque, unde provenit. Expertum enim, Caput aliquando sudare ab affecto Ventriculo, aut Utero, ut in Vertigine sympathica, & hysterica affectione. In his enim non tantùm morbus in Capite, & Cerebro designatur, ubi sudor comparet, sed potissimùm in Ventriculo, in Utero, unde affectum Cerebrum titubat: sic pariter sudat cervix, & frons ex syncope, inopino timore, Cordis anxietate, aliisque vehementioribus animi pathematis, neutiquam morbo Cerebrum afficiente, sed Cor; quoniam ex Corde vehementer perturbato, sanguis tumultuariè commovetur, & in serositates extillat, caput,

put, & faciem potissimùm perfundentes, ob Imaginatricis conturbatæ vim, molestamque impressionem, à tristi, & injucundo objecto susceptam.

Postremò ejusmodi sudores plerumque noctu, & inter dormiendum contingere solent. Compertum enim habemus, eos, qui pectore laborant, vel laxiori, imbecilliorique capite sunt præditi, per noctem sudare circà partes easdem, in quibus se læsos experiuntur, sensim scilicet se exonerante Natura, quibus superfluitatibus opprimitur. Vigilantes quoque consueverunt nonnulli circà Stomachum, & Ventriculum sudare, cùm præsertim multò cibo, immoderatòque potu infarciuntur. Qui propterea doloribus articulorum obnoxii sunt, solent sæpiùs ex nullo, vel levi motu in plantis pedum, & volis manuum crassiori humore interdiù madescere. Quare pars sudans significabit morbum in seipsa latentem à susceptis ex imbecillitate humoribus, vel aliundè transmissis, vel ibidem aggestis, & ingenitis. Hinc medicamenta ejusmodi humores abscindentia dirigi debebunt tum ad partem ipsam, quæ sudat, tum ad eam, quæ sudoris materiam procreat, & suppeditat.

APHORISMUS XXXIX.

Et qua parte Corporis calor, aut frigus, ibi morbus est.

NEdùm à sudore particulatim erumpente latentis ibidem morbi indicia sumere possumus, verùm etiam ex aliis accidentibus, quæ eidem insueta contingunt; unde ex mutato cutis colore, ex tumore, dolore, alopecia, asperitate, & duritie, aliisque, idipsum coniicere solemus. Notat autem speciatim in hoc Aphorismo Hippocrates sensum caloris, aut frigoris, qui si fortassè in aliqua parte diutiùs perseveret, nec facilè cedat, eam ægritudine laborantem, designabit.

Et quidem calor, aut frigus partem affectam indicabunt, si modum, & temperaturam excesserint, cùm recessum arguant à consueto, & naturali: calor etenim alicubi exuperans, sicut & frigus, designant humorem ibidem collectum hærere, qui aut indebitam fermentationem excitet, aut circumeuntem sanguinem retardet, aut consuetam perspirationem impediat, aut alibilem succum depravet, aliudve præter Naturæ morem agat, quod sensum acuat, vel obtundat; quemadmodùm à sanguine restagnante plerumque accidit, ut in tumoribus. Sed & aliquandò fit, ut partem exsolutam, vel emortuam denunciet, adeoque præsentem, vel imminentem gangrænam. In his etiam, qui quartanas, vel tertianas febres patiuntur, frigus molestissimum, quale glaciei, inter initia paroxysmorum circà lumbos persentitur, designans ad easdem partes ejuscemodi febrium focos pertinere; quemadmodùm novissimè demonstravit Franciscus de leboe Sylvius.

Necesse autem est, caloris, aut frigoris excessum ità partibus accidere, ut diutiùs perseveret; nam si fortassè illicò dispareret, cùm non à firma, stabilique causa procederet, certè vel nullam, vel levem tantummodò partis ægritudinem indicaret, sed solam ejusdem imbecillitatem, qua obnoxia illa denotaretur perturbationibus subeundis, præsertim ex halitibus, è quibus fugaces ejusmodi calores excitari solent.

Pari

Pari ratione, si fotibus calorificis sensus frigoris desineret, nec liceret latentem in parte morborum arguere: etenim non rarò ab æstu aeris immoderato facies plurimùm calere solet, quæ frigida ablutione illicò mitescit; & contrà sæpissimè per hyemem algent manus, pedesque, nullo interiùs latente morbo, quoniam mox igne, aliove corpore calorifico in naturalem, consuetumque calorem restituuntur. Quare ejusmodi excalefactiones, refrigerationesque, ab internis causis induci debent, neque ut levis momenti sint, oportet, ut proindè obsistant adhibitis extrinsecùs medicamentis, secùs latentem sub cute morbum non indicabunt.

Morbus denique ex ejusmodi sensu frigoris, vel caloris, in partibus affectis indicatus, materialis esse debet, nam quemadmodùm dolor non fit nisi à solvente continuum; ita frigus, & calor in partibus excitatus non sine aliquo sensu doloris, absque causa materiali nequit haberi, puta ab humore sensum frigoris, vel caloris inferre valente. Porrò omnes istiusmodi sensiones cum tactu sunt: Tangere autem, vel tangi, nisi Corpus, nulla potest res.

APHORISMUS XL.

Et ubi in toto Corpore mutationes fiunt, si Corpus refrigeretur, vel rursùs calefiat, vel color alius ex alio oriatur, longitudinem morbi significat.

Etiam ex coloribus in Corpore apparentibus, mox verò disparentibus, cæterisque mutationibus repentè subortis, atque evanidis; morbi conditione judicium ferri posse decernit Hippocrates; & ubi præcedentibus Aphorismis partem affectam ex sudore, ac sensu caloris, aut frigoris dignoscendam protulit, nunc ex mutationibus Corpori contingentibus, futuri morbi chronici prognosim exhibet. V. etiam Cels. lib. 2. c. 5.

Mutationes ægris Corporibus evenientes quamvis plurimæ esse possint, sensibiliores tamen, frequentioresque referuntur, quæ visu, & tactu cunctis innotescunt, veluti excalefactiones, refrigerationesque, & colorum mutationes, præsertim in facie. Hæ modò cùm subindè fiunt, & sæpiùs evariant, malè affectam Corporis, & sanguinis, aliorumque humorum, constitutionem designant. Sicut enim colores, qui naturaliter Corporibus accidunt, ex sanguine, cæterisq; succis cum sanguine commistis exoriuntur; undè vulgò fertur: *qualis color apparet in cute, talis humor abundat in Corpore*. Ita in statu morboso, colores varii in cute apparentes varietatem confluentium in sanguinem humorum consequuntur, atq; adeò depravatam ejusdem sanguinis habitudinem. Itemque sicut calor moderatus, conformis, & consentaneus vitæ à sanguine convenienti est, ita ab eodem malè affecto, ac vitiato, variæ, differentesque colorum mutationes proficiscuntur.

Non tamen hìc intelligendas vult Hippocrates eas Corporis mutationes, quæ sensim, aut progressu temporis ægrotantibus eveniunt, vel certa solùm periodo, statutoq; ordine redeuntes, sed subitaneas, repentinas, inordinatas, quemadmodùm colligitur ex eodem *lib. de judiciis*, unde hic Aphorismus videtur desumptus. Et sanè: Siquidem mutationes periodum servantes, & per intervalla redeuntes, cujusmodi in febribus intermittentibus, in quarum

rum initiis cutis friget, & pallet, calet verò, & rubet in augmento, non semper morbi longitudinem portendunt. Quare tunc potiùs erunt observabiles, cùm repentè accidunt, & evanescunt; ut cùm facies e.g. mox robet, mox pallet, modò livescit, modò flavescit, calet, & friget; quodque uni parti accidit, contingat quoque reliquis, ac toti corpori, & quidem vel simul juncta partium omnium extimarum, vel unius post aliam, continuata mutatione.

Sed cur hujusmodi repentinæ mutationes morbi longitudinem prænuncient, difficilioris est inquisitionis. Et crediderim id ex mala, variaque sanguinis affectione verisimiliùs provenire. Cùm enim partes acres, acidas, serosas, crassas, exolventes, coagulantes, aliasq; in se ille suscipit, varias affectiones partibus, quas permeat, imprimit; undè acritudine calorem, & ruborem, acore, pallorem, & frigus, serositate mollitiem, alborem, & madorem, crassitie nigrorem, tumorem, & hebetudinem, & si fortassè salsilaginem contrahat, pruritum, asperitatem, & erosionem partibus inferet. Hinc Hippocrates *lib. de ossibus* scribit: *laxatis venis*, seu potiùs arteriis, *ex corde fiunt colores rubicundi, ac lucidi; adstrictis verò virides cum pallore, aut etiam lividi*. Laxantur autem, aut constringuntur arteriæ, & venæ, prout sanguis acrior, & floridior, vel contrà acidior, & consistentior evaserit. Modò sanguis, cùm varias contrahit affectiones, atque diversorum succorum misturas, certè longiùs tempus exigit, ut percolatione, secretioneque in emissariis habita, in statum naturalem redigatur. Accedit, quòd ex varia, ac multigena sanguinis constitutione viscera Corporis diversimodè quoque afficiuntur, illorumque fermenta vitiantur, quocircà ob differentem eorumdem discrasiam, non tam facilè potest ægritudo indè deducta removeri, sed in longum tempus necessariò protrahitur; sed & neque periculo vacabit, si præsertim alia copulentur, quæ illius pravitatem, ac malitiam ostendant, quippè non sine vitę discrimine fit sæpenumero morbi longitudo: neque hìc Hippocrates longum morbum attestatus, securum illum, & salutarem est ausus affirmare.

In fine.

Verùm hæc non ex quacumq; causa profecta putandum, sed ex infixa, ac tenaciter hærente, secùs morbi longitudinem minimè portenderent, veluti si à vaporibus tantummodò provenirent memoratæ colorum mutationes: hæ etenim in affectionibus hystericis, in morbillorum, ac variolarum eruptionibus, in Renum, & Intestinorum doloribus, sæpissimè accidunt citrà diuturnitatem.

APHORISMUS XLI.

Sudor multus ex somno factus absque causa manifesta, Corpus uti pluri cibo significat; Si verò cibum non accipienti hoc accidat, scire oportet, quod evacuatione indiget.

PErutili sanè documento admonet hoc Aphorismo Hippocrates, quid ex multo sudore conjectandum, quidque agendum sit, tradita causa immoderatæ istiusmodi sudationis. Undè ad diagnosim ille pertinet, qua curatio congruenter institui possit. Verùm sunt hìc plura distinctim animadvertenda.

Sudor primùm refertur multus, seu copiosus: quandoquidem salutaris, ut ille sit, non parcus, & imperfectus esse debet, sed qui universam causam morbificam extrà Corpus educat. Jure ergo adnotatur multus, ut exindè ambigere non liceat ab ejus parcitate catharsim judicari necessariam, quæ compleat, quod à sudore fortassis perfici non potuit.

Dicitur inductus ex somno; nam ut superiùs innuebamus, sudor salutaris esse debet calidus, universalis, & in somno factus: si modò is calidus, universalis, & copiosus, in somno contingens, non prosit, illius malitia aliundè petenda erit, cum iteratò profluat, & non allevet.

Sed & prætereà absque causa manifesta adiicitur: idest, quòd prodeat non ex æstu ambientis aeris, aut hypocausti, nec ab assumpto medicamento sudorem eliciente, nec aliquam aliam causam, quę ipsum promovere valeat, sed solum internam, reconditamque, consequatur.

Cùm igitur hæc simul junguntur, sudor autem non semel accidat, sed sæpiùs repetat, Corpore intereà nihilum proficiente, suspicari primùm licebit eum à ciborum, & potuum copia provenire, unde tanta ejusdem materia suggeratur: solent quippè partes Corporis, præsertim extenuatæ, aut etiam viribus exsolutæ, statim ab assumpto cibo, dilutiores ejus particulas in suis poris excipere, quibus deindè gravatæ, cùm nequeant omnes in sui nutricatum transmutare, coguntur in adjacentes glandulas deponere, & mox per sudorem excernere, qui sanè desinet assumpto cibo, & potu frugaliori, quantus scilicet satis sit viribus reficiendis, absq; ullo partium gravamine. Si autem sudor multus ciborum, & potuum copiam non sequatur, planè designabit ingentem aquei, & serosi humoris collectionem, quæ omninò evacuatione egebit. Verumtamen sudor si modicus foret, languorem potiùs Naturæ, vel rariorem cutis texturam argueret, cùm fortasè diutiùs repeteret.

At quo genere evacuationis impurum ejusmodi Corpus repurgari debeat, in Aphorismo Hippocrates non explicavit. Quare licèt pressiùs intelligi possit, quæ per cathartica peragitur, quibus compactiores, crassioresque succi, à sudationibus relicti, efficaciùs educuntur; nihilominùs etiam, quæ per vias urinæ fieri solet, admitti poterit, si præsertim ad eas vergere videantur, qui excernendi sunt. Nam qua ratione crassi humores ad articulos deponendi, solent non rarò per vias urinarias expurgari, poterunt & eadem, qui per cutim omninò excerni nequeunt, in Renum ductus transmitti, & evacuari. Sæpè etiam expertum est ex stypticiori alvo, laxatis urinæ meatibus, uberiùs illam profluxisse, crassam, turbidamque, ac multò sedimine saturam. Verùm tutius semper erit catharticis uti, si non semel & vehementioribus, saltem blandioribus, & per intervalla, prout res ipsa, & vires tulerint. Ea autem ejus potissimùm sint generis, ut simul incidant, & attenuent, referantq; conditionem hydroticam, aut phlegmagogam.

Neque verò hic reticebo, quod jam pridem iterato usu comperi, contumaces morbos, atq; reconditas morborum causas, in penitioribus Corporis partibus hærentes, tutò, salubriterque fugari, & quod admirabiliùs, absque ulla multoties evidenti evacuatione, bicipiti pulvere nostro,

nostro, ex cerussa stibii Salæ, & nitro ex lotionibus ejusdem elicito, atque ad plures dies exhibito, dosi tamen varia pro Corporum, & ætatum diversitate. Mirum enim quàm efficaciter omnes istiusmodi ægritudines depellat, quæ cæteroqui aliis cujusvis generis medicamentis obsistunt. Verùm in illius præparatione diligens, & sagax artifex expostulatur, ut res ex voto succedat.

APHORISMUS XLII.

Sudor multus calidus, vel frigidus, semper fluens, frigidus magis, calidus minùs, significat morbum.

SUdorem quoque hìc multum, seu copiosum, superque fluentem considerat, illumque ait omninò morbum indicare, leviorem tamen, si calidus, graviorem, si frigidus ille sit. Equidem modicus sudor utpotè levis momenti ab Hippocrate parvipenditur, veluti levem quoq; causam designans; at verò abundans, & perpetuò profluens, non semel scilicet, aut unico die, præsertim critico, sed tota morbi duratione contingens multitudinem simul, & malitiam arguit, quæ saltem diuturniori tempore emendari poterit: Pravitatem autem significabit majorem, vel minorem, prout frigidus, vel calidus ille fuerit; nam calidus tenues, mobilesque humores designabit, qui faciliùs exsolvi, & expurgari possint; frigidus verò, crassos, & consistentes, coctionis longè difficilioris. Quamobrem non *magis*, *&* *minùs* legendum existimant Fuchsius, & Heurnius, ut Leonicenus vertit, sed *majorem*, seu longiorem morbum, & *minorem*, seu breviorem.

Consideratur prætereà hìc sudor è toto Corpore manans, non verò ex aliqua tantùm parte. Ita enim meliùs nectitur Aphorismo præcedenti: nam de sudoribus particularibus anteà verba fecerat. Quamquam nil repugnat, ut etiam aptari possit sudoribus ab una, vel altera parte erumpentibus; equidem sicut se habet sudor universalis ad totum Corpus, ita sudor particularis ad speciales Corporis partes, ideòque sudor multus, sive frigidus, sive calidus semper fluens morbum omninò magnum indicabit, vel dignitate partis affectæ, vel symptomatum magnitudine, ac sævitia, aut curandi difficultate. Hinc omnis sudor bonus, calidus est; at verò non omnis sudor calidus, bonus est, nisi alia conjungantur, quæ sudoris bonitatem attestentur, ut præsertim, si in declinatione morbi fiat, præcedentem coctionem subsequatur, feratque deinceps ægri levamen, ac morbi, causæ morbificæ, & symptomatum abolitionem.

APHORISMUS XLIII.

Febres quæcumque non intermittentes tertio die fortiores fiunt, magis periculosæ. Quocumq; autem modò intermiserint, periculum abeße significant.

ORditur nunc Hippocrates accidentia febrium, quidq; boni, aut mali ex illarum accessionibus, ac progressibus præsagiri possit, pluribus Aphorismis edocet. Primùm autem illarum continuitatem, atque intermissionem memorat, aitque intermittentes periculo vacare, continuas verò, & præsertim tertio quoq; die ingravescentes, periculosas magis, magisq; fieri, quo graviores, validioresque fuerint. *V. etiam in coac. prænot. ubi: Febres cõtinuæ per tertium augescẽtes periculosæ.*

Omnes itaque febres complectitur, cum dicat *quæcumque* : quo nimirùm nullam excipit, modò non intermittat. Dicuntur autem non intermittere, cùm ægrotum nunquam febre vacantem deserunt, licèt magis, vel minùs excrucient, prout magis, minusve ad augmentum accesserint, in quo omnia symptomata vehementiora fiunt. Has febrium species Græci consueverunt *synochas* appellare, idest continenter affligentes, non quòd suis quoque temporibus particularibus careant, sed quia ægrum nunquam immunem relinquunt, quamvis pro varia materiæ morbificę motione, modò incipiant, modò augeantur, aut stent, modò denique in declinationem vergant, quam nondùm absolutam alia accessio febrilis excipiat, eum iisdem omninò molestiis, ut priùs; sed & non raró tertio quoque die vehementiùs adoriuntur, & affligunt.

At quęnam sint ejusmodi febres continuę tertio quoq; die vehementiùs affligentes, controvertitur apud Expositores. Fuchsius semitertianas interpretatur, græcè *hemitritæos*, de quibus Hippocrates 1. *epid. const.* 1. hęc habet: *Febres horridę, continuę, acutæ, omninò non intermittentes; forma autem erat semitertiana, uno die leviores, altero verò graviùs invadentes, & in summa acutiores evadentes*. Hinc duas statuunt exigi conditiones in Febre semitertiana, ut nimirùm continua, & acuta sit, itemque horrifica, & alternis diebus graviùs affligens: quas ut Galenus eidem aptaret; semitertianam fecit febrem compositam ex tertiana intermittente, & continua quotidiana: hac enim ratione inquit simul horrificã fieri, tertiis quibusq; diebus ingravescentem, & continuam, atq; acutam. 2. de differ. febr. c. 8.

At crediderim, voluisse hic Hippocratem eas febres memorare, quæ græcè *Tritæophyes* appellantur, tertianarum naturam referentes. Harum quoque meminit Galenus 2. *de differ febr. c.* 2. vocatq; tertianas extensas, quæ scilicet de uno in alterum diem adeò protrahuntur, ut antequam prior accessio desinat, nova per triduum subingrediatur. V. 2. in 6. epid. 23. Tritęophyes ergo istæ febres, pręterquam quòd sua natura molestissimę, cùm continuę sint, & de tertio in tertium novis semper accessionibus recurrentes, solent etiam gravissimis symptomatibus stipari, quę procedentibus paroxysmis magis, magisque increbrescunt: quamobrem pręlanguidi redditi ęgrotantes facillimè succumbunt; jure igitur in Aphorismo referuntur periculosiores.

Verùm quomodocumque intermittentes periculo vacare, qua ratione adjectum sit, non omninò benè constat; cùm apud plerosque gravissimos Auctores habeatur, ab intermittentibus febribus ęgrotos periisse, & non sine nota malignitatis; quamvis à Galeno proditum sit *in comm. istius Aphor. Solæ illę, quę in quietem febre vacantem desinunt, periculo carent, etiamsi vehementissimam, & valdè longam habuerint accessionem. Non absque ratione autem eas, quæ in quietem febre vacantem desinunt, esse absque periculo, inquit, ut quæ non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna humorum putredine occasionem habeant: neutra enim harum ad quietem pervenit febre vacantem*. Attamen non desunt, qui vel omninò falsum, vel non perpetuò verum hunc Aphorismum afferant, pręsertim quia citrà inflammationem, & absque humorum maligna putredine continuę, & periculosę febres observatę sint,

sint, immò exitiales, & malignæ sæpesæpiùs videantur cum intermissione, ut de Hermocrate scribit Hippocrates 3. *epidem. ægr.* 2. qui licèt pluries à febre liber visus fuerit, nihilominùs vigesimaseptima die mortuus est.

At esto hæc à quibusdam opponantur, haud tamen rationabiliter evinci poterit, febres revera intermittentes periculosas esse, ni priùs successu temporis in continuas permutentur. Per id enim, quòd verè intermittunt, periculo vacant, unde ut periculum minentur, continuæ fieri debent. In quacumque cujuslibet accessionis intermittentium febrium declinatione febrile fermentum, veluti sanguini extraneum, repurgatur, & expellitur, vel per sudorem, vel per dejectionem, aut vomitum, vel per urinam, vel saltem insensibiliter media transpiratione: cùmque mors contingere nequeat absque proxima, & continuata sanguinis, & cordis læsione, qua utriusque motus interrumpatur, fit proindè, ut cum febris intermissione illa haberi nequeat.

Quæ verò febres referuntur intermittentes, & mortem attulisse, revera intermittentes non fuerunt, vel continuæ mox evaserunt. Et quidem sunt, quæ remissionem, declinationemque subeunt, non tamen omninò desinunt, sive ad quietem febre vacantem perveniunt, undè apparenter solùm videtur intermittere; quemadmodùm Hermocrati accidit, qui visus est à febre immunis, sed reverà febricitabat, idque ex eo potissimùm, quia numquam symptomatibus fuit vacuus, ut benè etiam observat Mercurialis *hoc loco*, unde de non legitima, & vera intermissione suspicari jure possumus; quin & sæpesæpiùs absq; ulla evacuatione, vel manifesta causa, perfectè declinasse non licèt credere.

Sunt prætereà quæ primùm intermittentes, deindè transeunt in continuas, ut cùm fermentum febrile anteà extraneum sanguini, deinceps intraneum evadit, aut ex mala sanguinis habitudine, aut ex viscerum discrasia, undè perpetim sanguis inficiatur, contrahatque simile vitium, quod aliundè suggerebatur. Sic aliquandò acidum ex Pancreate sanguini suggestum, ità illum succedentibus paroxysmis vitiat, ut nedùm acorem imprimat difficulter secernibilem, verùm etiam eumdem reddat concrescentem, unde febres simul continuæ, & malignæ.

Sed dubitari potest, an Hippocrates hunc Aphorismum voluerit intelligendum de omnibus febribus intermittentibus, ut nimirùm illæ vi solùm intermissionis periculo vacent; an verò solas tertianas expresserit, cùm earum dumtaxat, quæ tertio die fortiores fiunt, in priori Aphorismi parte meminerit. Et quidem probabile videtur excipere voluisse solùm tertianas febres quomodolibet intermittentes; etenim hac ratione exceptio memorata in secunda parte Aphorismi responderet adamussim generali assertioni primę. Verùm quia febres istiusmodi periculo vacare dicuntur, uti intermittentes, procul dubio parum intererit, an tertianæ, quotidianę, vel quartanæ sint, dummodò intermittant, & ægrum febre vacantem deserant. Febres siquidem omnes à periodis desumptæ, possunt ab uno, eodemque humore diversimodè tamen affecto exoriri, ut aliàs à nobis est ostensum. Quare eas periculo vacare putandum non à conditione peccantis humoris, qui idem in omnibus

nibus esse potest, sed ab intermissione; Quamvis tertianæ cæteris semper securiores hoc Aphorismo notentur, cùm intermiserint, fortè quia cæteris breviores. Cæterùm dicuntur intermittentes febres periculo vacare, secluso quocumq; alio morbo, cum quo illæ copulari possunt: quippè quartanæ febres, cæteroqui tutissimæ, ubi intermiserint, si cum obstructione, & scirrho Lienis conjungantur, lethales esse consueverunt, sicut pariter tertianæ cum Ictero, ac Jecinoris tumore, & quotidianæ cum Ventriculi languore, fluxuque cæliaco: Idipsum de cæteris dicendum. Porrò quo tempus intermissionis longius fuerit, eò febris securior fiet: habet enim Natura, quò meliùs seipsam reficere valeat.

APHORISMUS XLIV.

Quos febres longæ exercent, iis tubercula, vel labores in articulis fiunt.

FActa distinctione febrium quarumcumque in acutas, & chronicas, quemadmodùm illæ solent sæpissimè per sensibiles evacuationes terminari, potissimùm verò per sudores, urinam, ac dejectionem, quoniam excitantur ab humoribus fluxilioribus, & facilè mobilibus: ità istæ potiùs per abscessus desinunt, quod crassi, tenacesque humores difficiliùs extrà Corpus per consueta emissaria queant expurgari. Hinc Hippocrates, eos, hoc Aphorismo prædicit, qui longis, ac diuturnis febribus laborant, in tumores, & articulorum dolores incidere, quo tempore declinationem attigerint. Humores enim in his febribus, tùm ex crassitie, & ineptitudine ad motum, tum ex imbecillitate Naturæ, quæ tanta diuturnitate debilis evasit, nequeunt nisi in articulos decumbere, ut anteà quoque monstratum est; undè postmodùm labores, & dolores accidunt. Tubercula verò licet in articulis pariter non rarò oboriantur, nil tamen prohibet, quin etiam in reliquis partibus, præsertim adenosis, erumpant, ubi facilè ejusmodi humores adhærescunt, & in tumores attolluntur. Hinc tubercula non ad articulos referenda putat Cardanus, & Fuchsius Aphorismum legendum esse arbitratur cum particula disjunctiva, *vel*, ita ut tubercula ad totum Corpus, labores verò, seu dolores ad articulos pertineant. Verùm qua de causa longis febribus hæc accidant docet Hippocrates Aphorismo sequenti.

APHORISMUS XLV.

Quibus tubercula, vel in articulis labores, ex febribus accidunt, ii pleniore utuntur cibo.

EXplicat hoc Aphorismo Hippocrates, quibus tubercula, vel in articulis dolores ex febribus accidant, eos nimirùm, qui pleniore utuntur cibo, à febribus evasi. Quare de convalescentibus post febres diuturnas, dictum exponunt cum Galeno Fuchsius, & Cardanus; nec absque ratione; siquidem remanent ab his febrientes multùm languidi, & extenuati, proindeque partes diù alimento depauperatæ, mox uberiùs pastæ, facilè ob debilem concoquendi facultatem pravis, atque indigestis succis opplentur, qui deindè ad glandulas Corporis, vel ad articulos depositi, abscessus, tubercula, & dolores articulorum excitant. Hac eadem ratione experi-

mur à diuturnis ægritudinibus sanatos, plurimùm famescentes, nec tamen benè cibos conficientes, excrementorum pluralitate, obstructiones incurrere, aliaque hujus generis mala. Neque verò poterunt aliundè hæc accidere; etenim qui ex febribus convalescunt, post evictam, expulsamque causam, vindicatos esse oportet; si ergo non ab humoribus, qui febrim excitarant, nec à reliquiis eorumdem tubercula, & labores articulorum pendere possunt, quippè eos expulsos credere est, si febris desiit; procul dubio à copia ciborum, & ab excrementorum indè emergentium superfluitate tubercula, & articulorum dolores exoriri putandum. At verò pro varia excrementorum, sive ad cutim, sive ad articulos, motione, depositioneque, modò articularii dolores, modò tubercula excitabuntur, ut etiam superiùs animadversum est.

APHORISMUS XLVI.

Si Rigor incidat, febre non intermittente, ægro jam debili, lethale est.

Rigor, ut in febribus sit salutaris, sequentem opus est, ut habeat intermissionem, seu quietem omninò febre vacantem. Si enim exindè febris non intermittat, nec ægrum immunem deserat, certè mali morbi testimonium erit, & ingentis pravitatis indicium, ut latiùs à nobis *Aph. XXIX.* est ostensum. Si præterea ægrum debilem invadat, lethale signum omninò erit, ut hic ab Hippocrate indicatur.

Advertit autem, & rectè Galenus, aliud quid referre verbum *inciderit*, ac *incidat*; *Inciderit* enim *unum significat Rigoris insultum*; *incidat verò, plures*. Unde Rigor hoc loco notatus, non erit qui semel contigerit, sed qui pluries repetierit. Plurimùm namque affligitur æger à Rigore ob vehementem totius Corporis concussionem, per quam vires infringuntur, & universa membra delaxantur, quæ sanè incommoda, nisi febris intermissione, restauratis scilicet viribus, compensentur, gravissima existimanda sunt. Quod *si prætereà aliqua evacuatio rigorem subsequatur, quæ nullam faciat intermissionem, propter utrumque dissolvi hominem par est, tum quia vis imbecillis ferre non potest rigoris agitationem, tum quia ab evacuatione dissolvitur. Si verò solus accidat rigor, nulla evacuatione subsequente, utroque modo casus caret bonitate, nam tanquam causa mala vires hominis tentat; & malum signum erit, illius indicans imbecillitatem, quæ solita erat noxios humores in rigoribus evacuare, nunc verò hoc non potest efficere*, Hactenùs Galenus.

Insuper animadversione dignum est, quod verbum *incidat* non significat Rigoris repetitionem à principio habitam, sed vel in augmento, vel in statu contingentem, cùm anteà febris absque rigore invaserit; unde *incidat* perindè est, ac *superveniat*, sive casu, & sine ulla causa rationabili contingat. Porrò ità fit, ut ab humore maligno, & irritante, non verò à Natura, quæ causam morbificam adoriatur Rigor excitetur; unde meritò Galenus illum vituperat, & veluti causam malam, vim, facultatemque Corporis lædentem, & uti signum malum ejusdem indicans imbecillitatem, idque potissimum,

quia febris non intermittit.

Quoniam verò Hippocrates inquit in ægro debili ejusmodi Rigorem lethale signum esse, videndum quam imbecillitatem intelligat, partis scilicet naturalis, vitalis, an animalis. Et quamvis de omnibus exponi possit, cùm unaquæque in ægrotantibus mala sit, & à singulis benè constantibus salutis spes affulgeat, juxta ac idem auctor scripsit 2. *Aph. Mente constare, & benè se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum; contra verò malum.* Nihilominùs specialiùs vires attenduntur, quibus Natura pugnam cum morbo sustinet. Parùm autem refert an debilitas absque causa manifesta contingat, an etiam aliquam evacuationem, aut extremam inediam consequatur, modo talis sit, ut Naturam ferendo impotentem effecerit. Cæterùm de Rigore legi meretur idem Hippocrates *lib.* 1. *de morbis*, & Cardanus *in comment. istius Aphorismi.*

APHORISMUS XLVII.

Excreationes, in febribus non intermittentibus, livida, cruenta, fœtida, & biliosa, omnes malæ. Sed si prosperè excernuntur, sive per alvi excretionem, sive per urinas, bona. Si verò aliquid eorum, quæ non confert excerni, per hæc loca excernitur, malum.

STatim in ipso limine commentarii incusat Galenus Hippocratem proxilitatis, asserens potuisse sententiam hanc dici compendiosiùs; Sed nedùm is à Cardano defenditur, verùm inficitiæ potiùs ipsemet Galenus insimulatur. Etenim Hippocrates excreta in febribus trifariam hic considerat, examinata primùm illorum natura, deindè excretionis modo, postremò successu. Excreta siquidem præter Naturæ morem semper reipsa mala sunt: quæ facilè educuntur, bona; difficulter verò mala: & demùm si exindè levetur æger, atque in meliùs proficiat, bonum; contra, malum. Aphoristicam hanc propterea sententiam ita exponit Cardanus, ut excreationes in febribus non intermittentibus, qualitercumque pravæ fuerint, seu colore, seu odore, seu substantia, seu permistione, aliterve, malum significent, itemque si difficulter prodeant, & absque levamine, secùs bonæ erunt. His adiici quoque debet locus, per quem fiunt, quemadmodùm ex textu deducitur; nam si per loca consueta, & conferentia habeantur, bonum; per aliena verò, & insueta, malum.

Quamvis insuper Hippocrates retulerit excreationes speciales per alvum, & vias urinæ, qui debuisset generalioribus Aphorismum describere, ut obiicit idem Galenus; implicitè tamen continentur sub his quæcumque evacuationes. Mos enim Hippocratis est, sub speciali cujuspiam exemplo generalem proponere doctrinam. Sed & voluit is quoque universas evacuationes cum particularibus comparare, pendentes ex affectionibus similiter universalibus ad particulares relatis: quoniam ut benè idem Cardanus *specialia signa in morbis universalibus, & universalia in morbis specialibus, non significant bonum, neque salutem. Undè excreationes in febre non sunt bonum signum, sicut nec urina in morbo laterali, sed sunt signa impertinentia.* Hæc pro Hippo-

crate

crate adversùs Galeni calumnias ex Cardano. Nunc sensum Aphorismi aperiamus.

Memorat Hippocrates excreationes, seu per os expurgationes, in febribus, veluti evacuationes particulares nihilùm facientes in febrientibus, in quibus commendabiles solùm sunt universales. Illæ etenim veluti non pertinentes, nec facientes ad rem, causamque morbosam, malæ censendæ sunt, & præsertim si fuerint lividæ, cruentæ, fætidæ, & biliosæ, quippè quæ incongruentes simul, & ineptæ, quoniam lividæ, cruentæ, fætidę, biliosæ. Nam lividæ, & fætidæ, corruptelam; cruentæ, & biliosæ, sanguinis vitium, & vasorum laxitatem, aut erosionem arguunt. Hæc autem si continuè febricitantibus accidant, pessimam in sanguine diathesim, & in visceribus pectoris, aut capitis gravem indicant affectionem.

Verumtamen quæ ex propria substantia, aut conditione excreationes malæ sunt, poterunt aliquandò bonitatem participare, si prosperè, & faciliter prodeant. Neque verò hæ solùm, sed propterea quæ per alvum, & vias urinæ contingunt, bonæ erunt, si modum servaverint Naturæ convenientem, putà absque dolore, aut anxietate, & sine ullo virium dispendio. Etenim quamvis excrementa alvi, & vesicæ pravam referant conditionem, si tamen commodè, & absque molestia egerantur, salutaria sunt, expulsa nimirùm causa morbosa. Contrà verò oberunt, si Natura potiùs lacessant, & crucient, viresque labefaciant: quod autem benè prodeant, argumento erit *coctio, & bona tolerantia*, inquit *in comm.* Galenus; *atque cum his, & morbi species, & tempus anni, & regio, & ætas, & natura ægrotantis*.

Concludit demùm Hippocrates: *Si verò aliquid eorum, quę non confert excerni, per hęc loca excernatur, malum*. Quibus admonet malam, & perniciosam esse evacuationem per has vias eorum, quæ excerni non debent, veluti chylus, sanguis, vel alius ab illo, qui morbum faciens, debet evacuari, nam quemadmodùm expellenda si retineantur nocent, ita retinenda si egerantur, non proficiunt: quod planè intelligendum nedùm de substantia rei excretæ, sed etiam de qualitate, & tempore excretionis. Undè sex universim semper sunt in quacumque evacuatione consideranda, substantia, & natura rei, quæ excernitur, num sanguis, chylus, pus, caro, vermis, lapis: Qualitas rei excretæ, num calida, frigida, benè, vel malè olens, mordax, salsa, acida, tenax, aut fluida, alba, vel nigra: Quantitas, num moderata, vel immoderata, servata præsertim proportione cum morbo, & causa morbosa: Tempus, num cocta, vel cruda materia, inter initia, aut in declinatione morbi. Locus, an per loca consentanea, & consueta Naturæ, an verò per dissentanea, ut si fæces per os, non per alvum. Modus demùm, num cum dolore, anxietate, vel sine ullà molestia, nulloque negotio. Hinc facilè quispiam conjectabit, num utilis, salubrisque sit, an perniciosa evacuatio, undecumque illa prodierit, quemadmodùm hoc loco Hippocrates edocere visus est.

APHO-

APHORISMUS XLVIII.

In febribus non intermittentibus, si partes exteriores sint frigidæ, interiores verò urantur, & sitim habeant, lethale est.

IN hoc Aphorismo interitus præsagitur his, qui febre non intermittente laborantes frigent exteriùs, interiùs verò æstuant, & sitiunt. Et quamvis ferè omnes Interpretes id accidere fateantur febribus ardentibus malignis, veluti lipyriis, quarum proprium est ingenti siti ægrotantes cruciare, & æstu immodico exurere, non tamen cæteris quoque febribus idipsum quoque evenire posse negandum, si internam inflammationem consequantur. Verùm necesse est, febres hasce continenter affligere, cum ejusmodi accidentia nequeant cum intermittentibus conjungi, ut prudenter ab Hippocrate est animadversum, fuitque pariter notatum à Galeno *comm.43. hujus*, qui intermittentes febres nec ab interna inflammatione, nec à maligna humorum putredine oriri posse docuit.

Ut autem hæc interitum portendant, non satis est ægrotantem interiùs uri, atque ingenti siti cruciari, sed etiam necesse est exteriora frigere: quippè viscerum internorum æstus ab inflammatione procedens sanguini circumeunti impedimento est, immò signum est manifestissimum remorantis sanguinis, qui nonnisi ab acido figente restagnat, adeòque non solùm frigus extimis partibus incutit, verum etiam gangrænam internam inducit, uti sectionibus Cadaverum pluries innotuit.

Sed & Erysipelas non raró interiores partes occupat, unde æstus, & sitis ingens. Quemadmodùm enim partes cutaneæ erysipelate sæpesæpiùs affici solent, & quandoq; etiam erratico; ità internæ, præsertim Pulmo, Diaphragma, Jecur, aliæque pari modo erysipelate infestantur, ut propterea multos in praxi ejuscemodi molestiis vexatos, cum inquietudine, anxietate, linguæ scabritie, hoc mali genere ægrotantes suspicari liceat; unde postmodùm fit, cur non semper suppurationes consequantur, cum deinceps isti convalescunt, resoluta nimirùm insensibiliter materia, quemadmodùm externo erysipelati contingit. Porrò erysipelata interius progenita nedùm admittit Galenus *in comm. & alibi*, sed etiam Aetius, qui præterea *lib.5.cap.89.* ex diversis partibus erysipelate affectis, varias quoque febrium ardentium species distinguit; unde *lipyriam* appellat, quæ fit ex erysipelate in Ventriculo, *Typhodem*, quæ in Jecore, & *Crymodem*, quæ in Pulmone. Hippocrates etiam 5. *Aph.*43. meminit erysipelatis in Utero, itemque erysipelatis in Pulmone 2. *de morbis*, unde àb exterioribus ad interiora idem verti, malum scripsit 6. *Aph.* 25. ab interioribus autem ad exteriora bonum.

V. etiam Gal. 7. Aph. 42.

Idem p. de morbis.

Adjecit in textu Hippocrates sitim, veluti symptoma omninò cum febre ardente conjunctum, siquidem duo referuntur signa illius pathognomonica, calor exurens, & ingens sitis. Verùm crediderim, funestum etiam futurum eventum ex solo internorum viscerum æstu, atque extimarum partium refrigeratione. Sitis autem sive adsit, sive desit, nil quidpiam perniciei detrahet, aut addet: equidem si adsit, ardorem viscerum confirmat; si verò desit,

corum-

eorumdem stuporem, & gangrænam arguit. Atqui sitim fortasse adjunxit Hippocrates veluti signum, quo internarum partium æstus patentius possit internosci, non tam ex sensu ipso, quo sæpè istiusmodi febrientes carent, quam ex linguæ scabritie, & ariditate, quæ in his numquam abest.

APHORISMUS XLIX.

In febre non intermittente si labrum, palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus pervertatur, vel non videat, vel non audiat; jam debili existente Corpore; quidquid horum evenerit, mors proxima est.

TRadit & hoc alio Aphorismo Hippocrates imminentis exitii signa in febricitantibus, desumpta ex læso sensu, & motu animali; atque adeò ex hebetatis organis in id concurrentibus, hisque potissimùm quæ Cerebro sunt proximiora, ac visui, & auditui sunt destinata, atque ex contractis partibus ad labia, & palpebras spectantibus.

Et quidem hæc febre non intermittente laborantibus si acciderint, instantis interitus indicia esse testantur, nam si fortasse inter initia paroxysmorum intermittentium febrium eveniant, quo tempore per rigorem, horroremque universum Corpus concutitur, nil damni timendum foret; febre enim intermittente, illa statim desinerent; neque verò tam facilè est ejuscemodi symptomata intermittenter febribus per rigorem, aut horrorem evenire, & diutiùs perseverare.

Animales autem operationes hic speciatim læsas memorat, & tum quæ ad motum, tum quæ ad sensum pertinent, contorsionem nimirùm, seu contractionem labii, palpebræ, supercilii, oculi, vel nasi, atque hebetudinem visus, & auditus. Contingunt enim ejusmodi contractiones vitio Cerebri, & nervorum, indeque derivantis liquoris, qui fibras nerviceas irroraturus, acritudine potiùs, atque infensa conditione vellicat, & compungit, unde convulsionem manifestam parit in partibus proximioribus, & Cerebro attiguis. Solent etiam non rarò nervi, & Cerebri meninges phlogosi, aut erysipelate corripi, ut propterea potiùs proximiores, quàm remotiores partes contorqueantur: Idipsum quoque arguit læsa videndi, atque audiendi facultas; cùm perceptiones, sensionesq; quæcumque, ut fiant, ad Cerebrum per nervos referri debeant.

Verumtamen ægro jam debili hæc accidere oportere animadvertit, quandoquidem perfractis viribus vitalibus, læsiones istæ partis animalis omninò erunt inemendabiles, nequeunte scilicet Natura per sanguinem operationum Animalium vitia corrigere, atque in pristinum vigorem restituere. Symptomata autem virium languorem comitantia, aut consequentia, semper cæteris pejora sunt, & mortem mox futuram portendunt, succumbente nimirùm violentiæ morbi Natura.

Ne quis autem putaret symptomata isthæc partem animalem læsam indicantia junctim esse intelligenda, advertit postremò Hippocrates, unumquodque illorum satis esse ad exitum lethalem prænunciandum, cùm ad virium vitalium languorem, quæcumque animalis operatio læsa si consequatur, naturam omninò labefactatam, ac summè

mè fatiscentem designet. Itaq; debilem ægrotantem in operibus vitæ, præsertim pulsu, nullo negotio è medio tollunt, & è viventibus eripiunt quæcumque aliæ partis animalis læsiones etiam in externis sensibus, si ab internis proficiscantur. Cæterùm de tempore nequidem verbum fecit Hippocrates, quoniam quandocunque prodierint, semper mala sunt, quamvis plerumque in augmento, aut statu febrium universali comparare soleant, & lethum afferant.

APHORISMUS L.

Ubi in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium acciderit, lethale.

PRæcedenti Aphorismo læsas in febricitantibus partis animalis operationes tum ad motum, tum ad sensum pertinentes adnotavit Hippocrates, nunc eas considerat, quæ organis spiritalibus debentur, nempè respirandi difficultatem cum delirio conjunctam, hancq; exitiosam quoque pronunciat, si febrem non intermittentem consequatur.

Difficultas autem respirandi hìc ab Hippocrate memorata, non quæcumque, & levis solùm, per intervalla recurrens, sed gravis, & continens intelligitur: quippè illa ferè semper febres acutas comitatur, etiam intermittentes, saltem inter initia, aut cùm increverint, sed citrà periculum, quoniam his remittentibus desinit. At verò, quæ hìc consideranda proponitur in febre non intermittente, perseverans esse debet, quæque nedùm statis horis invadat, sed quousque febris duraverit, ægrotum continenter afficiat. Porrò hæc accidit febricitantibus non ex sola febris conditione, quæ plerumque respirationis usum depravat, ob novi semper, recentisque Aeris indigentiam, sed potissimùm ob maximam in Pulmonibus sanguinis exagitationem, fermentationem, & phlogosim, quæ non raró etiam erysipelatodem inflammationem arguit, Pulmonibus ipsis, & Cordi summoperè infensam, à qua paucissimi sunt, qui mortem effugiant.

Respirandi difficultati adiicit Hippocrates delirium, ut propterea hæc duo juncta voluerit. Ex ambabus enim, vitali scilicet, & animali potentia læsis, mortem præmonstrari animadvertit. Et quidèm, cum utrumque in febribus non intermittentibus jungitur, internam indicat inflammationem, potissimùm pulmonis; undè respirandi difficultas veluti consequens inflammationem, esset quodammodò causa delirii. Sed & inflammatio diaphragmatis idipsum afferre potest, cùm illud arteriosum, & nervosum viscus sit, ac principale respirationis Instrumentum, quamobrem ipso inflammato, & respirandi, & ratiocinandi vis, atque facultas, sæpissimè læditur; quinimmò Antiquis semper putatum, delirium quodcumque sympathicum, & interruptum ab una, & sola diaphragmatis inflammatione proficisci: quod tamen non omninò verum, ut latè ostendimus in nostra praxi *capite de phrenitide*.

Verùm cùm plures difficilis respirationis differentias retulerit Hippocrates *6. epidem. sect.* 2. sub illis verbis: *spiritus pravi, crebri, magni, rari, hic quidem tardus, ille verò velox*: Jure dubitari potest, quam hìc specialiùs notatam ille voluerit. Et acutè quidem Fuchsius, si hæc,

si hæc, inquit; duo symptomata difficultas spirandi, & delirium conjungantur, necesse erit Hippocratem interpretari de magna, & rara spiratione, quòd scilicet illa proprium sit delirii symptoma, quemadmodùm in prognosticis disertè iis verbis testatur: magnus spiritus, & ex longis intervallis, delirium declarat. Et mox rationem assignans subdit: quippè ambo hęc, magnitudo scilicet, & raritas spirationis, veluti oblitæ actionis pathemata sunt. Si verò sensim de difficultate spirandi loquamur, delirio amoto, tunc hæc ipsa, propter mala, quæ instrumentis spirationi inservientibus accidunt, & quæ à Galeno *in comm.* recensentur, evenire solet, velox, & crebra erit. At verò concludit, hæc duo symptomata in hoc Aphorismo conjungit Hippocrates, aitque esse lethalia, quod nimirùm, & Cerebrum, & Instrumenta spirationis læsa esse significent.

1. progn. 27.

Sequitur autem Pulmonis, aut Diaphragmatis inflammationem Cerebri commotio, & delirium, non tam propter nervos mutuò communicantes, quàm ob arterias, & medio sanguine, qui sua per inflammationem contracta acritudine, Cerebrum vellicat, atque ad depravatè operandum lacessit, ac disponit, ut aliàs à nobis demonstratum est. Cæterùm hæc nonnisi febres continuas comitantur, proindè scriptum; *ubi in febre non intermittente*: hæc enim delirium propriè inter sua symptomata non admittit.

APHORISMUS LI.

In febribus abscessus, qui ad primas judicationes non solvunt, longitudinem morbi significant.

QUamvis Hippocrates simpliciter dicat *in Febribus*, tacitè tamen subintelligendum *productis*, ac *protractis*. Etenim, ut superiùs animadversum, istæ sæpesæpiùs per abscessus judicantur. Cùm autem superveniens abscessus illas non terminat, diuturniores futuras significat, nondùm scilicet universa febrium materia ad habitum Corporis seposita, sed crassiori, compactiorique adhuc interiùs hærente, quæ febrim in longiùs protrahit.

Quoniam verò abscessus morbi longitudinem significare dicuntur, qui ad primas judicationes non solvunt: jure propterea dubitari solet, quid pro illis intelligere voluerit Hippocrates. Sed benè Fuchsius ex græco codice interpretatur, qui in primis diebus judicatoriis contingunt; at non prima, aut secunda septimana, cùm febres istę longę sint, nec tam citò possint primis hebdomadibus judicari, sed posterioribus; undè non referenda prioritas hęc ad dies ipsos criticos, sed ad abscessus eruptionem ita ut sensus fiat, futuras febres lõgas, cùm nõ desinunt statim, ac abscessus apparuerit, argumento, quòd adhuc causa persistat, nec sufficienter per abscessum sit evicta, nec perfectè à sanguine seposita. Qui verò cum Brasavolo Philotheum sequuto, pro *non solvunt* ad febrim relato, passivè vertunt *non solvuntur*, idest abscessus, plurimùm aberrant à veritate, & ab Hippocratis mẽte; cũ impossibile videatur, abscessus, statim ac apparuerint, solvi, & evanescere, quippè qui siũt ab humoribus crassis, & cõsistentibus,

tibus, nonnisi diutissimo tempore solubilibus, ut benè etiam Fuchsius advertit. Quamquam & abscessus ipsi si diutiùs persistant, nec tàm facilè solvantur, aut maturentur, aliam diuturni morbi speciem inferãt, in adaucta magnitudine dictam.

APHORISMUS LII.

Iis, qui in febribus, vel in aliis morbis spontè illacrymant, nihil horribile accidit; qui verò non spontè, horribilius.

SIgnum hoc à lacrymarum apparitione desumptum pertinet etiam ad Cerebri, & partis animalis læsionem. Non voluntariæ autem illæ esse debent, quæ scilicet ægrotantibus invitis, & citrà quamcumque causam manifestam accidunt, & absque ulla oculorum, & palpebrarum ægritudine. De his quoq; meminit pluries idem Hippocrates, præsertim verò 1. *prognost.* 13.4. & 6. *epidem. sect* 1. & 1. *epidem. const.* 3. Undè Celsus *lib.* 2. *cap.* 4. inter mala signa retulit *sine voluntate lacrymare*: quippè prosiliunt lacrymæ istæ ob languorem, laxitatemq; caruncularum ocularium, itemque Cerebri, & meatuum in oculos patentium, undè serositates extillant, quæ plerumque etiam in his acritatem sapiunt, à consimili lympha procedentes: Quòd si voluntariæ prosiliant lacrymæ, vel patentem aliquam causam, aut oculorum ægritudinem consequantur, nil mali præsagiunt, nisi quòd ab ipsis oculis malè affectis indicatur, quemadmodùm ex lippitudine, inflammatione, dolore, quibus nil horribile accidit illachrymari. Sic pariter si ob mœrorem, commiserationem, gaudium, itemque fumum, pulverem, solare lumen, aeris alicujus corporis contrectationem, aliudque simile lachrymæ defluant. Cæterùm in eo, quod culpatur Hippocrates, aut primus librarius, à Galeno, quòd scripserit in Aphorismo *horribilius* comparativè, cùm anteà nihil horribile dixerit per negationem, scitè defenditur à Cardano *in comm.* qui præterea non solùm *malum*, sed etiam *mortem* ex non voluntariis lachrymis præsagiri animadvertit, ut accidisse refert suæ uxori Lucię Bandaretæ, cui ob diarrhœam pereunti fluxere ubertim lachrymæ per tres horas antè obitum. Verùm tum crediderim eas minari lethum, cùm cæteris, & quidem gravioribus symptomatis associantur, ut accidit Dealcis uxori *agra XV.* 3. *epidem.* Porrò ipsæ solę non omninò sunt exitiales, ut pluries expertum.

APHORISMUS LIII.

Quibus circà dentes in febribus quidam lentores nascuntur, iis fortes fiunt febres.

A Lentore circà dentes adnato in febrientibus præsagit hoc Aphorismo Hippocrates febres futuras vehementes. Sunt autem lentores tenaces quidam, glutinosique succi faucibus sæpenumerò adhęrescentes, & non raròetiam linguæ, ac dentibus, cùm uberiùs cumulantur, undè in oris hiatu per diducta labia in liquati glutinis modum extenduntur. Nedùm verò ex viscosis, crassisque humoribus Ventriculi, & œsophagi tunicas, glandulasq; occupantibus, gignuntur, verùm etiam ex lympha crassiori è ductibus Stenonianis derivante per palatum in gingivas, & dentes, quæ deindè partim inspirati, expiratiq; Aeris

ris miscela, partim ex halitibus è Ventriculo, & Pulmone elevatis acorem præseferentibus, partim denique ab æstu febris adeò densatur, ut glutinis tenacitatem referat.

Ab his igitur portenduntur febres acerbiores, tum quia acris lympha, aliusve succus similis febrilem fermentationem potentiùs promovet, & diutiùs conservat, copia simul, & crassitie; tum quia viscosi ejuscemodi humores oris hiatum liberiorem impedientes, ægros in respiratione anxios faciunt, præpeditis non leviter Aeris ductibus; undè etiam sitis, & æstus major. Sed & sanguis ejus generis lympha irretitus, mirùm quàm subigi, & commoveri debeat, ut seipsum per febrim extricet.

Opitulabimur verò ejusmodi malis, nitro aqua dissoluto, vino albo veteri, ejusque spiritu, os sæpiùs abluendo; itemque elixire proprietatis Helmontii, spiritu salis ammoniaci dulci reddito, balsamo salis, aliisque, etiam assumptis, ex liquoribus in idem conferentibus.

APHORISMUS LIV.

Quibus plurimùm siccæ tusses leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum siti infestantur.

MEmorat hìc Hippocrates, quàm prosint siccæ tusses leviter guttur irritantes, febrientibus, cùm eos à molesta siti eximant. Febres namque ardentes duobus semper, tamquam pathognomonicis signis, sociari solent, urente nimirùm ardore, & siti molestissima: modò hæc abesse solet, vel non plurimùm urgere, cùm siccę tusses leviter fauces, & guttur proritant, scilicet irrorantis partibus, tum Pulmonem, tum Ventriculum spectantibus, undè sitis originem sumit, ut aliàs ostendimus.

Siccas tusses intelligit eas, ex quibus nil, vel tenue admodùm, & serosum expuitur, ad differentiam tussis humidę, per quam crassum, multumque sputum educitur. Eas autem fieri credendum à serosa, & aquea materia, ad partes faucium, & gutturis pertingente, quam Recentiores Anatomici lympham ex primo ejus Inventore Th. Bartholino appellarunt. E Cerebro, & glandula pituitaria putarunt Veteres in os extillare; at sagaci industria Thomę Vvarthoni, & Nicolai Stenonii, detectum est per peculiares ductus à postica capitis parte, & ex glandulis circà aures sitis, in radicem linguę, & in musculos buccinatores depluere, quamobrem madidum os in statu sano perpetuò experimur. Ab his igitur madescit guttur, & sitis, infringitur, cùm in febribus fortassè liquatur, diluiturque plùs ęquo lymphicus ejusmodi humor, ut etiam exindè tussicula excitetur.

At qua de causa per tussim hanc sitis pręcipuè remittatur in febricitantibus? Anteà meminimus ex doctrina ejusdem Hippocratis, & Platonis, sitim vigere in gutture, & Pulmone, ut proptereà illa faciliùs, promptiùsque sedetur collutionibus, & gargarismis, quibus partes istę irrorentur, & madescant, defluentibus nonnihil per latera asperę arterię sensim, ac pedetentim in Pulmones. Cùm itaque vi febris lymphicus hic humor tenuatur, & confluens in laryngem, titillando, tussim promovet absq; screatu, non multùm contingit siti febrientes infestari, qui cęteroqui Causone affecti vehementer sitirent. Debent autem

autem ejuſcemodi tuſſiculæ leviter irritare; ſic enim arguunt tenuem, ſeroſumque humorem in eas partes illabi; nam ſi fortaſsè copioſior, vel craſſior humor tuſſes pareret moleſtiores, tale emolumentum haudquaquam afferrent, immò pectus, & Pulmonem moleſtè admodùm concutiendo, febrim potiùs exaſperarent, & ſitim adaugerent. At verò levis irritatio, neque moleſtam tuſſim infert, neque partes ſpiritales concutit, ſed blando ſolùm madore illas lenit, & irrigat.

Quia verò tuſſes dixit Hippocrates leviter irritantes, ſanè non ſemel, ſed iteratò repetentes, ac perſeverantes intellexit: hac enim ratione poterunt illæ ſitim lenire, ſi nimirùm ſæpiùs fauces, & guttur humefaciant; quamobrem non immeritò adjectum eſt adverbium *plurimùm*, quo ſignificetur, multoties per tuſſim eas partes irrigari oportere.

Tandem dicitur non multùm ſiti febrientes infeſtari, non quòd omninò ſiti careant, ſed quòd mitius afficiantur, adeòque illa, quæ per febrim ardentem moleſta nimis eſſet, & inextinguibilis ſitis, per ejuſcemodi gutturis, & Aſperæ arteriæ irrorationem plurimùm remittatur, ſedaturque, ut proindè magna ex parte tolerabilis evadat.

APHORISMUS LV.

Ex inguinum tumoribus febres omnes malę, pręter diarias.

LOca tumorum, nempè inguina, quæ Leonicenus adjecit in ſua verſione, alii Expoſitores detraxerunt, feceruntque ſententiam univerſaliorem, comprehendentem quemcumque Tumorem glandularum: etenim, ut advertit præ cæteris Fuchſius: Bubones græcè Hippocrati in Aphoriſmo notati ſignificant tumores omnes adenum, ſeu glandularum, ex Galeno 2. *ad Glauconem cap.* 1. Undè malè Leonicenus hanc vocem ad inguinum tantùm adenas tumefactas contraxit, cùm omnium adenum tumores ſignificet. Occaſionem autem (ſubdit idem Fuchſius) errori huic dedit vox ambigua *Bubon*, quæ, ut teſtis eſt Phavorinus, & locum Corporis, & malum denotat, inguina nimirùm, & tumorem adenum.

Itaque non ſolùm ex inguinum tumoribus, ſed ex aliis quibuſcumque tumefactis glandulis febres obortæ malæ cenſendæ ſunt, exceptis diariis: etenim diariæ febres cùm ſua natura breviſſimæ ſint, vixque ſpatium unius diei tranſcendant, certè non poterunt aliundè pendere, quàm à materia facilè difflabili, vel ad ſummum à confluxu, & ſuppuratione humorum in adenibus collectorum, citrà ſanguinis, aliorumque liquorum, vel viſcerum infectionem, quare levis omninò momenti erunt. At verò cùm terminum Diariarum tranſegerint, & in longiùs producuntur, ab alia planè materià, præterquam ab halitibus originem trahent, adeòque vel grave vitium glandularum, vel internarum partium infectionem arguunt difficulter reſolubilem, præſertim quia glandulæ in humano Corpore talem, ac tantam interſeſe ineunt ſocietatem, ut etiam vitia protinùs communicent. Obſervatum namque eſt pluries in cadaverum diſſectionibus ad colli, mammarum, aliarumque externarum partium glandulas tumefactas, præceſſiſſe malè affectas eas, quæ interiùs reconduntur in Meſenterio, V. Hipp. 6, epid. 2.

Pan-

Pancreate, lumbis, cęterisque visceribus, ut alibi etiam notatum.

Quamvis autem videatur loqui Hippocrates de bubonibus spontè subortis, si tamen ex venerea lue proveniant, judicium longè diversum faciendum erit: ex ea enim, cùm pręter materiæ depositionem, vitium in sanguine, cæterisque liquoribus, immò & in partibus solidis pręsignetur, etiam absque febre, periculo illi non vacant, nam, & dolores articulorum, exosteses, ulcera, tabes, aliaque gravissima symptomata, consequi solent, ut passim experimur.

Solent quoque bubones malignam, pestilentemque febrim ostendere, quæ absque dubio pessima est, & lethalis. Quin & non rarò ab illis mox apparentibus, febre necdùm conspicua, ægrotantes veluti repentè perierunt, ut malo fato experti sumus anno 1656. cùm gravi pestilentia Regnum hoc Neapolitanum devastaretur. Sed hæc meminisse non juvat.

Salubriter autem ejusmodi malis occurrere expediet ope dissolventium medicamentorum, sanguinem, & viscera à labe veneni repurgantium, ut sunt omnia Bezoardica, & Alexipharmaca, spiritus theriacalis, spiritus caphuræ, & salis ammoniaci dulcis redditus, extractum ligni Aloes, tinctura Alexipharmaca, elixir vitæ Quercetani, & proprietatis Helmontii, Bezoardicum minerale, & Joviale, Mercurius diaphoreticus, idque genus alia. Glandulis verò tumefactis primùm extrahentia, ut emplastrum sodicationum Paracelsi, tum suppurantia, deindè caustica, & exedentia, tandem digerentia, detergentia, & repurgantia, erunt admovenda, ut nimirùm per eas diutulè reseratas Corpus universum, fortassè labe infectum, inaniatur.

APHORISMUS LVI.

Febricitanti sudor superveniens febre non deficiente, malum. Prorogatur enim morbus, & multam significat humiditatem.

Sudor, ut febricitantibus prosit, debet febrim vel adimere, vel remittere; cùm autem neutrum affert, profectò malus erit: & quidem si cum aliis signis pravam febris naturam denotantibus copuletur, etiam mortis periculum minabitur; at verò si his destituatur, morbum fore longum tantummodò præmonstrabit, quippè qui ab humorum copia proficiscatur, ut hìc memorat Hippocrates. Hic Aph. scribitur etiam lib. de judicationibus.

Advertit autem Fuchsius sudorem crebrò, & assiduè repetentem esse oportere, ut multam materiam, productumque morbum prænunciet. Et quidem si semel accideret, non mirum si febris non esset desitura; considerabilis autem fit, cùm repetit, & febrim non interrumpit. Eo enim ex universo Corpore fluente, fieri nequit, quin vires langueant, & à perseverante febre magis, magisque debilitentur. Sed & idem omninò accidere poterit, si sudor semel contingens copiosus fuerit, atque universalis, nec tamen febrim præcidat; æquè enim vires infringuntur iterato sudore, ac uno, & copioso. Malus quoque istiusmodi sudor erit, quia etsi calidus, ac universalis, consentaneusq; febribus, morbum tamen non solvit: decretoria enim non decernentia mala, aut difficilis judicii.

Cùm ergo febrim sudor superveniens non interrumpit, profectò morbum longum ostendit, quippè qui is sit,

fit, qui per sudorem veluti per evacuationem convenientem, nec desinat, nec intermittat, idque nonnisi à copia, & multitudine serosæ substantiæ, quæ planè longiùs tempus exigit, ut secernatur, ac repurgetur. Præstabit ergò ad ægritudinem hanc breviandam paulatim imminuere tantam serosæ materiæ superfluitatem, & quidem non solùm dejectoriis, præsertim hydragogis, verùm etiam diureticis convenientioribus, quæ sanè hac in re plurimùm prodesse poterunt.

APHORISMUS LVII.

Qui à convulsione, aut distentione nervorum tenetur, febre superveniente, liberatur.

FEbrim non adeò malam esse, ut plerisque persuasum, sed plerumque juvamento esse, atque plurimis ægritudinibus suffragari, jam alibi ex pluribus ejusdem Hippocratis testimoniis demonstravimus; sed tamen vel ex hoc præcipuè Aphorismo palam fieri potest, quo Auctor confitetur, Spasmum, ac Tetanum ea superveniente sanari. Sunt enim istæ ægritudines nervorum, & musculorum, inductæ ab humoribus fibras eorumdem rigidas, contractas, obduratásque reddentibus, ut propterea motui, & flexioni incommodent; undè describuntur à Medicis contractiones nervorum, ac musculorum, ad propria capita: quàm autem febris his attenuandis, dissolvendisq; opportuna sit, cuique notum. Neque verò solùm in ejusmodi capitis affectionibus, sed in cæteris quibuscumque, in quibus digerere, diluere, secernere, ac repurgare opus sit. Hinc quemadmodum convulsiones, distentionesque nervorum, ac

V. etiam in coac. prænot. 5.3.

similes aliæ ægritudines febre superveniente desinunt, quippè quæ dissolvendo, repurgandoque vitiosos humores, remedio est; ita ex adverso si illæ febri accidant, omninò exitiosæ sunt, ut idem Hippocrates meminit *in Coac. prænot.* inquiens *cum febre acuta convulsiones perniciosæ*. Sed de hac re aliàs. Aph. 26.

Inutiliter autem videntur allaborare, qui nimis anxiè exponere student, quid per convulsionem, quidque per distentionem nervorum, sit hìc intelligendum, cùm ex græco codice habeatur memoratus in Aphorismo *Spasmus*, & *Tetanus*, qui nonnisi nominibus differunt, altero generaliori, specialiori altero; cæterùm tum parte affecta, tum caufis conveniunt, iisdemque ferè remediorum generibus tractari solent.

Quamquam autem à convulsione, & distentione nervorum habito febris superveniens salutaris sit, illa tamen neque lenta nimis esse debet, neque multo post tempore à convulsione, distentioneque; compertum enim non semel mihi est, febres modum quemdam non servantes convulsis ejuscemodi nulla ratione profuisse, sed potiùs mortem prænunciasse, veluti quæ ab interiori sanguinis, & liquoris nervorum labe illata, exsolutam vitæ compagem, arguant, & lentæ admodùm tenaces succos nervos infarcientes nequeant digerere. Debent itaque febres convulsis supervenientes neque mites omninò esse, neque admodùm vehementes, & molestæ, sed diariarum naturam quodammodò sapere, ut nimirùm convenienti colore, ac moderata humorum commotione hærentes in fibris nervorum succos dissolvant, & per convenientiora Corporis emissaria deponant; undè idem Hippocra-

pocrates *in Coac.* inquit *convulsionem solvit febris superveniens acuta, quæ priùs non fuit, si verò fuit priùs, jam exacerbata*; sed & paulò postquam convulsio acciderit, febrem expedit supervenire, impactos siquidem humores, hebetatas partes, contractas, obduratasque nervorum, ac musculorum fibras, non tàm facilè febris concoquere, atque ad pristinum statum revocare poterit, præsertim quia hujus generis humores acidi, austerique esse solent, & cùm diuturnitate temporis concreverint, inemendabiles fiunt, quamobrem. Hippocrates coac. prænot. *sect.* 3. v. 55. ait *siderationes repentè exolutorio modo fientes, temporis progreßu febre accedente, perniciosæ sunt*: Hac eadem ratione contingit membra jam pridem paralysi resoluta difficillimè sanari, etsi magna, & efficacia medicamenta adhibeantur, quæ proximè ad febrim inferendam accedant: Procedente enim tempore adeò illa ab humoris impacti vitio hebescunt, ut tandem veluti emortua videantur.

Sed num liceat febrim, cùm fortefortuna non supervenit, medicamentis ad id facientibus, excitare, quæri hìc non absre potest. Et quidem videtur Hippocrates suadere 2. epidem. sect. 5. ubi *si Puerperis*, inquit, *convulsio fiat, febrem excitato*. Verùm neque tam facilè est id agere, neque tutum, & nec ex voto sortitum pro libitu deindè arcere; semel enim inducta febris diutiùs planè hærebit, aut etiam exasperabitur, ex mala humorum, ac viscerum habitudine; licebit autem solummodò, iis remediorum generibus uti, quibus passim experimur tenaces humores attenuari, hærentes dissolvi, atque per sudorem, vel urinam, sensim, paulatimque deduci. Idque fortassè crediderim, voluisse Hippocratem sub nomine febris significare, cùm ejusmodi medicamenta, sudorem potissimùm prolicientia, potentia præstent, quod à febre natura fieri consuevit. Sed de his etiam aliàs.

APHORISMUS LVIII.

Febre ardente laboranti, rigore superveniente, solutio fit.

Rigor febricitantibus undequaque molestissimus, tum ex sensu frigoris etiam penitiores partes cruciante, tum ex universi Corporis ingenti, atque inæquali concussione, qua vires plurimùm infringuntur, solet aliquando criticus, & salutaris fieri, cùm subsequentem febrem vel interrumpit, vel terminat. Etquidem cùm post præcedentem vitiosæ materiæ coctionem, secretionemque, ejusdem extra Corpus propulsionem, vel per sudorem, quod frequentius, vel per dejectionem, aut urinam, quod rarius, consequentem retrahit.

Meminit autem hìc speciatim Hippocrates febris ardentis, quippè quæ continens sua natura est, nec unquam ægrum immunem deserit, quin non rarò, ut idem Hippocrates author est, septima die perimit; neque verò quam notham, & spuriam vocant, sed legitimam, & exquisitam notasse, credendum est, cùm sine ulla adjectione illam protulerit, & cui rigor accidere possit: constat autem hunc nonnisi exquisitæ posse supervenire.

At undè possit Rigor continenter

febrientem arripere? Hippocrates 1. *de morbis* id ita definit: *Frigescente sanguine, necesse est & reliquum totum Corpus perfrigerari, & ubi hujusmodi quid factum fuerit, Rigor appellatur: & si quidem vehemens fiat rigor, vehementior etiam fiet tremor, nam dum contrahuntur venæ, sanguine coacto, & congelato, Corpus etiam contrahunt, & tremere faciunt; si verò minùs aliquanto sanguinis coactio fiat, hic Rigor appellatur; Horror autem dicitur debilissimus rigor*. Verùm ardens febris, vel ab eo, quod in sanguine vitiosum est, per indebitam commotionem, fermentationemque excitatur, vel etiam ex eo, quod aliundè suggeritur, & cum sanguine commiscetur. Per Rigorem autem, universalemque Corporis concussionem sæpenumerò utrumque repurgari solet, ac per sudorem, aliamque evacuationem, à sanguine secedere, & extramitti, undè postmodùm febris vel omninò desinit, vel saltem intermittit, quamobrem idem Hippocrates animadvertit: *Quibus in febribus quotidiè Rigores fiunt, quotidiè febres solvuntur*. Hinc Rigor in his est indicium futuræ solutionis per aliquam evacuationem, quam Natura moxmox tentans perficiet aliquando, cùm & nonnunquam ipsa eadem accessione Rigoris, interdùm etiam succedentibus diebus contingat. Sic mulier, quæ decumbebat in littore *Aegra XIII.* 1. *epidem.* trimestri fœtu gravida nonnisi crisim passa est per vomitum, & sudorem in decimaquarta die, licèt riguerit in undecima. Qui verò in sutrina decumbebat, judicatus est cum ipso rigore in septima, 4. *epidem.* Sed & neque

Aph. 3.

Rigore solùm, verùm etiam Horrore idem contingit; ut de Nicodemo in Abderis, & de Virgine Larissæa, aliisque meminit idem Hippocrates 3. *epidem. sect.* 3. *agrot.* X. & XII. neque tantum febres ardentes, & continentes, sed aliàs quoque exindè judicatas testatur 1. *epidem. ægrot. VI.* & alibi.

Sed quid, si à Rigore, vel Horrore febris nec desinat, nec intermittat? Profectò mali judicii signum erit: arguit enim Naturam tentare sui exonerationem, sed ex defectu secretionis, concoctionisque, non posse, atque adeò imbecilliorem fieri per Rigorem, sine spe succedentis criticæ evacuationis; hinc mortua decimaquarta die refertur 3. *epidem. agr.* 12. *sect.* 2. quæ mulier decumbebat in mendacium foro, cùm in quarta riguisset, & bis in septima, semel rursùs in decima, bis denuò in undecima, atque semel iterùm in tertiadecima. Verendum etiam plurimùm in istiusmodi iteratis Rigoribus absque crisi, ne Cerebrum, Diaphragma, aliæque nervosæ partes metastasim patiantur ab irruente humore seroso, & acri, undè postmodùm internæ inflammationes, erysipelata, deliria, atque hujus generis alia, ut non semel in praxi sumus experti.

APHORISMUS LIX.

Tertiana exquisita septenis circuitibus, cùm longissima est, judicatur.

Cum de Rigore nuper meminisset Hippocrates, veluti futuræ judicationis indicio, iisque tertianas

tianas exquisitas intermittentes speciatim comitetur, harum terminum nunc proponit, ut indè coniiciamus, quo tempore cæteris febribus continentibus ille superveniens possit criticam referre evacuationem, & salubriter easdem desituras indicare. Est autem tertiana exquisita intermittens hic per antonomasiam intelligenda, quæ nimirùm alternis diebus invadit, in singulis accessionibus spatium duodecim horarum non transcendit, rigore incipit, sudore, vomitu, vel dejectione terminatur, præter ea, quibus ad illam internoscendam adnotavit Galenus 2. *de differ. febr. c. 3. et* 1. *ad Glauconem c.* 5. Septenis verò circuitibus desinere omninò dicitur, quia causam tenuem, facilèque subigibilem recognoscit, quæ sponte sua secernitur, & à reliquis humoribus repurgatur, ut aliàs ostendimus in *nostra praxi tractatu de febribus*. Cumque circuitus alternatim repetant tertio quoque die, proindè fit, ut ad summum, non, ut plerique putant, XIV. sed potiùs XIII. die, qua septima accessio recurrit, penitùs terminetur, ni tamen error aliquis contingat, aut ex parte Medici importunè medicamenta præcipientis, vel ex parte ægrotantis, qui fortasse in sex rerum nonnaturalium usu deliquerit.

V. Gal. in cóm.

Sed, *ut tardissimè*, inquit, *judicatur*; nam fieri potest, ut etiam antè hoc tempus desinat, puta quarto, quinto, aut sexto circuitu, seu septima, nona, vel undecima die, pro corporum affectorum varietate, & humoris febrem foventis, fortasse parcioris, ac benignioris, faciliori resolutione; quamobrem rectè dixit extremum illius terminum esse septimum accessionis reditum, cùm scilicet nullo artis auxilio interrupta, sponte sua, ut consuevit, procedit; si enim ope antifebrilium medicamentorum, quemadmodùm nostra ætate fit, usu Corticis Peruviani, ejus impetus infringatur, & periodicum fermentum hebetetur, profectò citiùs esset abitura, sicut jam nunc passim experimur.

Verùm quod hic septimo circuitu, ut tardissimè, tertianam febrim desituram inquit, in *Coacis prænotionibus*, ad nonum protulit; ibi enim: *Tertiana exquisita in quinque, aut septem circuitibus, aut ad summum in novem judicatur*, fortasse ex mala habitudine Corporis patientis, ex abundantiori, consistentiorique humore, ex inclementi tempestatum constitutione, aliave de causa, quæ illius solutionem retardare queat. Hinc putaverim finem tertianarum hic ab Hippocrate recensitum plerumque intelligendum, cùm pro rerum, causarumque in id concurrentium varietate, & ocyus, & seriùs, & faciliùs, & difficiliùs, desinere possint; quemadmodùm easdem experimur modò simplicibus, levioribusque, modò plurimis, & gravioribus symptomatis stipari.

APHORISMUS LX.

Quibus in febribus aures obsurduerunt, sanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata, solvit morbum.

Etsi anteà Aphorismo XXVIII. scripserit surditatem desinere supervenientibus biliosis dejectionibus; hic tamen non per dejectionem solùm, sed è naribus hæmorrhagiam, si febrientibus accidat, eamdem, neque jamdiù genitam, stabilemq; sed ipso febris decursu inductam, à metastasi peccantis humoris solu-

tum iri docet. Idipsum expressiùs retulisse videtur *libr. de judicationibus* inquiens: *Quibus in febribus aures obsurduerunt, his, non soluta febre, insanire necesse est. Solvit autem sanguis ex naribus erumpens, aut alvus biliosa egerens, aut dysenteria accedens, aut coxarum, aut genuum dolor*. Hinc autem colligere est oportere febrim desinere, vel saltem multùm mitescere, cùm subindè aures obsurduerint, translatione scilicet humoris in organa aurium, & præsertim in eam auditionis semitam, quæ Tympano attigua est, atque in glandulas auribus circumjacentes, undè postmodùm in alvum is ferri possit; Si verò febris exindè non solvatur, delirium accidit, perturbato potiùs per humoris metastasim Cerebro, adigente, commoventeque non leviter febre superstite, quam sanè subsurditas veluti novum symptoma sequetur, haud verò ut criticus abscessus judicabit; delirium autem si non vocis, saltem mentis erit. Porrò id cum surditate solvetur, aut erumpente affluenter è naribus sanguine, aut diarrhęa, vel dysenteria superveniente, aut translato in coxas, vel genua humore aures occupante, undè postmodùm in his dolor, & fortassis etiam tumor sensibilis, ut in cæteris judicatoriis abscessibus fieri solet. Quòd autem fluens è naribus sanguis Cerebri sensoria gravata, & malè affecta levet, atque alvus soluta surditatem adimat, jam cunctis notum, estque à nobis latiùs anteà demonstratum in expositione *Aph. XXVIII.* Advertere hinc modò est, non dixisse Hippocratem solvi ex ejusmodi evacuationibus febres ipsas, sed morbum, eum scilicet, qui ex metastasi aures in surditatem, & Cerebrum in insaniam deduxerat.

APHORISMUS LXI.

Febricitans, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidere.

Dubitat *in comm.* Galenus, sitne reverà hic Aphorismus Hippocratis, an à quopiam alio interfertus; *siquidem is*, inquit, *non modò die quartodecimo multos vidit judicatos, sed etiam in vigesimo, & quadragesimo, & sexagesimo, & octuagesimo; ipsi verò judicant, & vigesimaquarta, & trigesimaquarta, & ab initio protinus quarta*. V. 3. progn. & 2. Aph. 24. Sed cùm alibi idipsum omninò scriptum sit ab Hippocrate præsertim verò 2. *epidem. si non die impari febris dimittat, reverti necesse est*. Et in *Coacis prænotionibus*: *quibuscumque desinunt febres non in diebus judicatoriis, his recidivæ fiunt*: profectò ad alium, quàm ad Hippocratem, sententiam hanc referre, nefas. Sed tamen quæ commentatus est Cardanus, ut eamdem generalem faceret in febribus quibuscumq; non tanti sunt, ut mereantur assensum; quin in plurimis is ab Argenterio redarguitur, quippè qui in decretoriis diebus colligendis, reducendisque ad septenarios, sophistam sapiat. Quamobrem pręstabit in aliorum Interpretum sententiam concedere, qui cum Galeno pro imparibus judicatorios substituunt; vel cum Philotheo ad acutas tantùm febres mentem Hippocratis contrahunt.

Verùm cùm à nobis aliàs ex eodem Hippocrate sit ostensum, quemlibet diem sive imparem, sive parem, criticum esse posse, si cum signis coctionis conjungantur, & causæ morbificæ motionem, evacuationemque comitetur, planè hunc Aphorismum referre licebit ad eas tantùm febres,

quæ diebus imparibus suos paroxysmos proferunt, aut in iisdem exacerbantur, cujusmodi sunt tertianam periodum iterantes, sive simplices, sive duplices; Sed enim scribitur 1. *epidem. sect.* 3. *Quæ paribus diebus exacerbantur, paribus judicantur*; undè credere decet voluisse hic solùm eas febres memorare, quæ circuitum subeunt per dies impares, cæteroqui inter acutas frequentiores. Porrò constat apud omnes iis diebus febres omnes judicari, in quibus accessiones incutiunt, nam quibus crisis imminet, nox præcedens molesta fit, nec unquam visa est crisis in die à febre vacuo, aut absque magna colluctatione Naturæ cum morbo, & causa morbosa; & licèt decimaquarta dies in acutis dicatur critica, revera tamen crisis accidit in fine accessionis tertiædecimæ diei, quę cùm soleat ex impetu paroxysmi, ob maximam morbificæ causæ commotionem, molestior fieri, atque ex conatu Naturæ crisim promoventis in longius tempus produci, fit propterea, ut beneficium criseos reluceat in decimaquarta die, cùm victrix Natura, morbosa causa depulsa, immunis à febre remanet. Atqui accessiones febrium intuiti, sæpissimè quoque experimur, in septima accessione febrim finiri, quamvis illa ad decimamquartam diem extendatur, ex motu nimirùm ejusdem febris in suis repetitionibus quodammodò variantis, & paroxysmos postponentis; equidem, ut alibi meminimus, oportet non dies, sed accessiones intueri.

Cùm igitur febres desinunt in iis diebus, in quibus accessio vel nulla fit, vel levis, & admodùm remissa, de illarum reditu plurimùm verendum, quippè quæ desinant absque crisi, sive morbificæ causæ evacuatione; hæc autem, ut dictum, nunquam accidit sine vi, atque impetu ejusdem, sese vehementiùs commoventis, & Naturæ propellentis ad consueta Corporis emissaria; idcircò cùm adhuc intus remaneat, procul dubio febrim denuò excitabit, nam quæ relinquuntur in morbis recidivas facere consueverunt.

Verùm dixit Hippocrates, *solet recidere*; non enim est omninò necesse, ut febricitans recidat, cùm à febre evaserit in die non critico, aut impari, & absq; crisi: expertum enim pluries est, desiisse febres citrà quamcumque evacuationem, & absq; vehementi Naturæ commotione: an quia iteratis egestionibus per singulos præcedentes paroxysmos solutionem sensim passæ sunt; an quia modicus, exiguusque humor illas fovebat, qui insensibiliter difflatur; an etiam quia antifebrilium medicamentorum usu pedetentim extenuatus, edomitusque est; nisi verò aliò translatus, & è primigenia conditione mutatus, aliam morbi speciem excitet, ut in abscessibus.

APHORISMUS LXII.

Quibus in febribus morbus Regius antè diem septimum accidit, malũ.

MIrum sanè est, quàm sit Hippocrates ex hoc Aphorismo reprehensus, quòd in eo sententiam protulit vel erroneam, vel saltem non ubique veram. Plinius enim *lib.* 26. *cap.* 12. illum falsitatis arguit, cùm se scire fateatur *vixisse aliquos ab hac desperatione*. Averroes etiam *lib.* 4. *collect. cap.* 43. in suis Regionibus idipsum experientia reprobatum contestatur. Sed & Galenus quoque *in comm.* 81. *super* 4. *de ratione victus in acutis*, consimilem ferè

V. etiam libr. de jud. cationibus, ubi morbus regius, & singultus in ardẽte 5. die lethale dicitur.

sententiam interpretatus, quodammodò etiam Hippocratem sugillat. Quem textum exponens Prosper Martianus, ut veritati istius Aphorismi pariter consuleret, voluit hìc adiiciendum esse *sine rigore*, nam si fortasse cum rigore Icterus accidat antè septimum, salutarem putat.

Verùm meminisse juvat eorum, quæ à nobis dicta sunt *in nostra Practice cap. de Ictero*, sæpissimè illum fieri præsertim in acutè febrientibus, à sanguinis vitio ex corrumpente veneno, & à lympha vitiata lixivii conditionem adepta, ut quemadmodùm à vipera demorsis accidit momento ferè temporis flavescere, serpente nimirùm brevissimè per totum Corpus veneno, atq; universum sanguinem corrumpente; ita febris pravitate à consimili humore sanguinis diathesim invertente, verisimile admodùm est Icterum morbum in ægrotantibus proficisci. Neque verò credere fas est voluisse hìc, Hippocratem Regium morbum commemorare, qui ex Jecoris inflammatione, scirrho, obstructione, ac duritie fieri putatur. Nam, prætèrquamquod ejusmodi morbi sæpesæpiùs visi sunt nullum planè Icterum attulisse: & contrà hic visus est pluries ab omni Jecoris vitio alienus, de his adhuc sejunctam orationem idem Auctor habet *Aph.64. hujus*, & *Aph. 42. sexti*, ubi ab affecto Jecinore Icterum memorat. Hìc autem ejus dumtaxat meminisse videtur, qui citrà viscerum læsionem à solo sanguine per febrim commoto procedit; cùmque is criticè prodire nequeat in tàm brevi temporis spatio, quo secretio fermenti febrilis nondùm facta est, meritò calamitosus ab Hippocrate existimatur. Atque hinc planè fit, cur febrem solvere ipse dicat *c.4. de rat. vict. in acutis*, si cum rigore conjungatur; absque rigore verò exitialem esse, si præsertim accedat intempestivè, quoniam per rigorem motus Naturæ criticus designatur, qui febrile fermentum à sanguine repurgat, atque ad Corporis habitum deponit; at verò absque rigore, is omninò symptomaticus habebitur corrumpentis veneni malitiam arguens.

Quamquam autem plerumq; accidat malè cedere febrientibus Icterum antè septimum; fieri tamen potest, ut prævalente Natura, etiam antè septimum repurgatio illa, quæ in sanguine à fermento maligno, desideratur, commodè, & salubriter habeatur, ut in suis Regionibus calidioribus fatetur Averroes: multùm enim variant morbi pro climatum varietate, & qui alicubi longiores observantur, fiunt alibi breviores, beneficio Aeris, ciborum, & potuum natura meliori, aliisq; de causis. Quamobrem cùm Icterus acritatem, tenuitatemque humorum consequatur, & hi promptiùs secernantur, ac difflentur sub cęlo ęstuosiori, quàm frigidiori, quemadmodùm faciliùs æstate, quàm hyeme, idcircò fit, ut in Regionibus calidis citiùs, atque antè septimum, in frigidis seriùs ille febrim judicet: Porrò Hippocrates (ut aliàs animadvertimus) ea posteris tradidit, quæ observavit, & frequentiùs accidisse vidit. Neque verò in hoc Aphorismo dixit, exitialem esse morbum Regium antè septimum, sed tantummodò malum; quippè negari non potest, quòd lateat in sanguine tantæ commotionis, ac fermentationis incitamentum, ut illum, cæterosq; liquores tumultuariè perturbet. Quòd si prætereà Jecoris phlogosim, aut phlegmonem erysipelatodem consequatur, nedùm malus, & cala-

V. hist. Philist. 7. epid.

lami-

lamitosus, sed planè exitialis dicendus erit, non quòd omninò perimat, sed quòd plerumque perimere consueverit: nam ex eodem Hippocrate 1. *epidem const.* 3. habetur. *Quibusdam morbus Regius accidit sexta die. Verùm his purgatio per vesicam, aut alvus exturbata profuit, aut larga sanguinis eruptio, velut Heraclides, qui decumbebat apud Aristocydam, nam huic & naribus sanguis erupit, & alvus turbata est, & per vesicam purgatus est, vigesima die judicatus est; non velut Phanagoræ servus, cui nihil tale factum est, & mortuus est, &c.*

V. etiam Histor. Hermocratis ægr. 2. 3. epidem.

Cæterùm rectè quidem advertit Galenus *in comm.* morbum Regium antè septimum malum esse, sed non tamen post septimum periculo vacare, si præsertim cum delirio conjungatur; ut propterea jure scriptum sit ab Hippocrate *Aphor.* 64. *hujus*: *quibus in febribus morbus Regius septimo, vel nono, vel undecimo, vel quartodecimo supervenerit, bonum, nisi dextrum hypochondrium obduruerit; si verò non, malum est.* Cùm enim ex inflammatione Jecoris, vel cystis felleæ oritur, quocumque tempore accidat, semper malus. Atque hinc patet, de Ictero hic meminisse Hippocratem, qui febribus accidit ex solo sanguinis vitio, citrà cujusvis visceris obstructionem, aut tumorem; in Aphorismo verò LXIV. sequenti; de eo etiam, qui ex malè affecto Hepate procedit. Verùm si dextrum hypochondrium non obduruerit, & à sola febre Icterus proficiscatur, nisi crisis conditionem referat, & sanguinis repurgationem consequatur, adhuc malus erit, cùm evacuationes quæcumq; non tempora, aut dies ægritudinum, sed criticum Naturæ secernentis motum, ut salutares sint, consequi debeant.

Pro Coronide tandem hìc non diutiùs reticebo Aquam illam *ex albo albi*, *cap de Ictero*, à nobis memoratam, fieri ex albumine ovi, quousque in spumam abierit, conquassato, & cum aqua graminis, vel fontis permisto, adjecto saccharo candido ad gratiorem potionis saporem. Hæc autem mane, & vespere, jejuno stomacho, ad uncias quatuor pluries exhibita, mirum quàm tutò, feliciterque Icterum quemcumque sanet, etiam ubi cætera non profecerint: quod sanè millies expertum.

APHORISMUS LXIII.

Quibus in febribus quotidiè Rigores fiunt, quotidiè febres solvuntur.

Rigorem in febribus periodicis succedentis intermissionis indicium esse docet hoc Aphorismo Hippocrates, ut qui semel nonnumquam incidens in febre continenti, post signa coctionis, illam omninò judicet, si in cæteris quotidiè recurrat, illarum saltem singulares paroxysmos terminet, atque ab aliis succedentibus interrumpat, quemadmodùm in tertianis febribus, sive simplicibus, sive duplicibus, passim experimur.

Quamvis autem acriter plerique disceptent, an Rigor propriè causa dici debeat ejuscemodi intermissionis in febribus, an verò potiùs indicium, de re tamen mihi videntur vel levissima movere altercationem; nam utrumque, vel alterutrum sr dicatur, parùm ad medicinam faciendam intererit. Et quidem esto sit causa, per universalem Corporis concussionem, qua noxiùs humor febrim excitans à sanguine repurgetur, ut vult Galenus; vel ut indicium, denotans accessionem illam

jamjam

jamjam iri terminatum, ut plerique alii arbitrantur; profectò non tanti erit, ut peculiaris de illo ratio habenda sit, quin simul febrim ipsam, cujus symptoma præcipuum est, non æquabiliter respiciat. Verumtamen quoniam in istiusmodi febribus intermittentibus, quas rigor anteit, fermentum febrile sanguinem in motum fermentationis indebitum adigens, extraneum est, atque à visceribus naturalibus accedit, rationabilius videtur illum indicem, non opificem intermissionis appellare. Cùm enim sanguis indebitè fermentescit à dissentaneo humore, aliundè suggesto, undè frigora, & rigores ineunte paroxysmo, argumento est, iterata circulatione seipsum pedetentim repurgaturum, atque in propria secernicula, immò in patentiora emissaria, quod alienum, vitiosumque est, depositurum, ut alibi demonstravimus. Hinc Rigor præcursor est intermittentium febrium, & cùm continuis, aut continentibus supervenit, illas pariter interrumpit, sin secùs, malignitatis nota est periculi plena, ut anteà dictum.

Non est igitur, ut se tantoperè torqueant hic Commentatores in divinando, num Hippocrates propriè Rigores, an potiùs frigora voluerit intelligenda, comprehendendi ergo cæteras quoque febres quotidianas, semitertianas, duplices tertianas, duplicesque quartanas. Nam indefinitè eas memorat, quæ rigoribus arripiunt, quemadmodùm *libr. de judicationib.* inquit: *quibus febribus Rigor accedit, febris solvitur*: Idest singularis illa accessio, quæ Rigorem prodromum sortitur; ut propterea sicuti continuis superveniens Rigor paroxysmum illum interrumpit; ita intermittentibus, quotidiè recurrens, quotidianas accessiones infringit, & terminat. Quia verò non omnes quotidianæ febres, idest quotidiè repetentes, rigoribus socientur, ideò fit, ut non omnes ad ἀπυρεξίαν, seu quietem febre vacantem, revera perveniant, cùm adhuc febres illæ quotidianæ, fieri putatæ ab humoribus phlegmaticis, accessiones tam longas sortiantur, ut vix ægrum à febre immunem deserant, veluti Galenus ipse testatur. Verùm quid de his verisimiliùs liceat existimare, jam à nobis latè dictum est de febribus *in Praxi*: Cùm & ipsemet Hippocrates plerasque omnes febres ex bile oriri crediderit, quasi verò ab uno, eodemque humore, diversimodè tamen affecto, aut cum aliis succis commisto, varias parere possit febres, atque pro ejusdem collectione, & ad fermentescendum promptitudine, citiori, vel tardiori, nunc quotidiè, nunc verò alternis diebus, & ultrà, repetentes efficiat. Sed tamen advertere decet, speciatim voluisse Hippocratem admonere, quam utilitatem sint febrientes ex rigoribus suscepturi, ut etiamsi quotidiè febribus divexentur, algeant, & vehementer concutiantur, per Rigorem tamen, quietem febre vacantem, & ἀπυρεξίαν nanciscantur, qua omni periculo se exemptos credant. Hinc de Rigoris beneficio monitos voluit Medicos, & ægrotantes, nihilùm intereà reliquarum febrium, aut symptomatum illas comitantium sollicitus, sive intermittant, an non, & sive periodo quotidiana, tertiana, aut quartana, redeant. Cæterùm usus est voce solutionis, non judicationis: Nam reverà febris ipsa integrè non finitur (aliter minimè rediret) sed solùm accessiones illæ repetentes singillatim desinunt, & humores fermen-

V. Brasavolum, & Fuchsium hic.

V. lib. de Natura humana.

mentationem indebitam in sanguine excitantes in singulis paroxysmis solvuntur, tametsi ab aliorum suggestu, novi, & novi ingruant; at verò non plures in una, eademque die, ut in febribus subintrantibus dictis evenit, etenim *quotidiè* inquit, idest semel in die, sed iteratò in succedentibus diebus, ne fortè inter initia febris solùm, Rigor invadat, nec deinceps repetat, velut in continuis mali moris. Quamquam duplex tertiana intrà unumquemque diem bis affligens, rigore si inchoet, etiam aliquandiù intermittat.

Quod de Rigoribus hìc tradidit Hippocrates, licebit pari ratione ad Horrores extendere. Siquidem duplices, triplicesque quartanæ horrore prodromo invadentes ad ἀπυρεξίαν quoque deveniunt, & in singulis accessionibus solvuntur; ut propterea non semel datum sit, illas iteratò usu Corticis Peruviani, aliove simili medicamento, pro re nata, sigillatim salubriter fugasse, quemadmodùm ad tertianas fieri consuevit. Quomodò autem istæ, sicut pariter Rigores, & Horrores intersese differant, dictum est à nobis in parte Medicinæ practica.

APHORISMUS LXIV.

Quibus in febribus morbis Regius septimo, vel nono, vel undecimo, vel quartodecimo, supervenerit, bonum: nisi dextrum hypochondrium obduruerit; si verò non, non bonum.

Rectè quidem advertit Galenus, meliùs fuisse, hunc, qui nunc scribitur, Aphorismum, illi fuisse conjunctum: *Quibus in febribus morbus Regius antè diem septimum accidit, malum*, ut totus sermo talis fiat: *Antè septimum quidem diem morbum accidere regium, malum omninò; post septimum verò bonum, nisi dextrum hypochondrium obduruerit*: nam absque ordine videtur hìc interjectus. At hoc non multum refert. Id verò magis intererit, morbum Regium hìc recensitum pertinere potiùs ad Jecoris affectionem, ut proindè sensus sit, illum à septimo deinceps febrientibus supervenientem, meliorem esse, utpotè qui probabiliùs sanguinis repurgationem consequatur, nec corrumpentis veneni malitiam arguat, sed secernentis Naturæ vim, & efficacitatem. Conferendus autem huic est alius Aphorismus ex Coacis prænotionibus (undè hic planè desumptus est) sententiam proculdubio clariorem reddens: ibi enim scribitur: *Morbus Regius ante septimum diem accedens, malum. Septimo verò, ac nono, & undecimo, ac decimoquarto, judicatorius est, si non precordia induret; sin minùs ambigua res est*. Nam si fortasse ex Naturæ repurgantis motu, felleus humor in cystim quoque plusquam deceat, irrumpat, & tumorem, inflammationemque pariat, profectò ex istius malitia, pessimi morbi indicium erit. Quamobrem inquit, *si non præcordia induret*, quasi verò is causa sit ejuscemodi tumoris, & inflammationis. Quod si Icterus veluti symptoma dextri hypochondrii inflammationem potiùs consequatur, planè pessimus existimandus erit, tanquam pejoris morbi testimonium, nec absque veneni corrumpentis malitia, per quam habitus Corporis universus colore ad croceum, cum virore commistum, inficitur. Verùm cùm Hippocrates adnotaverit hanc coloris ad cutim translationem à septimo per dies indices, aut judices, suspi-

(Margin notes: In côm. — Idē ferè lib. de judication. — V. 3. de morbis.)

suspicandi ansam præbet futurum in his Icterum, veluti à febre, non ab Hepatis inflammatione, oriundum, ut propterea voce usus sit generaliori, duritiei, seu duri tumoris in hypochondrio dextro: durities autem nedùm inflammationi, sed etiam obstructioni, & scirrho convenit. Sed hæc non tanti sunt, ut sententiam aphoristicam invertant: nam, ut anteà dictum, quælibet Hepatis ægritudo quocumque tempore contingentes per se perpetuò mala est, secluso morbo Regio.

Si verò, subdit, non in his, sed in aliis à septimo diebus, intrà decimumquartum Icterus accidat, non bonum, nam reverà malum adeò non est, ut de diebus antè septimum anteà dixerat, nec ex altera parte bonum, quia fit in diebus, in quibus Natura movere per crisim non solet, cùm nonnisi per dies accessionum, cujusmodi in his generibus febrium sunt impares, in morbum, causamque morbi, impetat; quamobrem phrasi clariori scripsit *in Coacis prænotionibus*; *sin minùs, ambigua res est*: ut nimirùm significaret, ancipitem indè futurum eventum, saltem ægritudinis diuturnioris, aut in deteriorem, puta hydropem, permutatæ. Ultrà decimumquartum diem non meminit, fortè quia de Ictero in acutis febribus sermonem habendum voluit; at non ideò, si ultrà hoc tempus febrientibus contingat, omninò bonus, si à Naturę expellentis motu, post coctionem, secretionemque non oriatur, quamvis deinceps malitiam semper diminuat; attamen rarenter accidit Icterum supervenire febribus in longum productis, modò alias ægritudines non arcessant, vel in deteriores commutentur. Cæterùm etiam absque febre, *morbo Regio laborantibus*, *Hepar durum si fiat, malum est*, *6. Aph.42.* tunc enim durities Jecoris sequitur Icterum, & periculum non ex Ictero nascitur, sed ex Jecinoris duritie, ac tumore, qui semper malus: siquidem scirrhum, cachexiam, hydropem sive humidum, sive siccum, aliosque graves morbos minatur. Spes autem salutis aderit, si subindè sponte sua per alvum, aut per vias urinæ, vel etiam per hæmorrhagiam vitiosus humor egeratur, ut accidit Heraclidi 1. *epidem.c.*

APHORISMUS LXV.

In febribus circà Ventriculum fortis æstus, & cordis morsus, malum.

Videntur hæc duo hìc ab Hippocrate memorata, cum acutis, continuisque febribus conjuncta, inflammationem præmonstrare imminentem in iis præsertim partibus, quæ Ventriculum, ejusque orificium superiùs circundant: illa autem erysipelatis potiùs conditionem referret, undè major acritudo, morsus, & vehemens æstus oriatur. Anatome enim pluries compertum, ejuscemodi malorum causam extitisse excitatas circà Stomachum, aut Pylorum, inflammationes, itemque in Hepatis lobo, qui Ventriculo superincumbit, in Omento, in Pancreate, immò etiam in exteriori Ventriculi membrana, ut proindè ęgrotantes brevi vita defuncti sint. Sed & non raro etiam contigit hęsisse in his partibus acres quosdam, virulentosque humores, qui non tam molę, aut copia, quàm pravitate nocerent, & nervos, qui plurimi per easdem partes sparguntur, acriter compungerent, & lacesserent. At hæc profectò nonnisi in acutis febribus fieri pos-

possunt, quas plerique non irrationabiliter existimarunt, numquam ab internis inflammationibus, vel ab hærentibus humoribus in apicibus arteriarum, esse subjunctas. Cùm autem in febribus ista copulantur, palàm est fieri non posse ægrotantes non periclitaturos. Sive ergo Κοιλίην Ventriculum, sive inferiorem Ventrem interpretemur (cùm utriusque dolores magnifaciat Hippocrates in Coacis prænotionibus) idem omninò timendum erit; quamquàm Cordis morsus, in græco codice Καρδιωγμὸς si pro stomachi dolore exponatur, minus periculum arguat, quàm si Cordis motus palpitationi similis intelligatur; quippè hæc longè deterior putanda est, veluti proximior Cordis affectio, atque eo magis, quo acutis, continuisque febribus sociatur, veluti disparis omninò conditionis. Atqui malum, inquit, non lethale: siquidem etsi ista periculum vitæ minentur, non tamen spem salutis adimunt, ut de malignis febribus, quibus hæc plerumque accidunt, scripsit alibi Galenus. Verumtamen si partium extimarum frigus accedat, omninò exitiosum; ut anteà dictum.

APHORISMUS LXVI.

In acutis febribus convulsiones, & circà viscera dolores vehementes, malum.

Convulsionem febri supervenientem pejorem asseruit Hippocrates 2. *Aphor.* 26. nunc verò simpliciter malam ait; fortè quia hic iteratas, & pluries invadentes intelligit, neque unius tantùm partis, sed totius, jam anteà acuta febre correpti, cui etiam circà viscera dolores vehementes accidant. Sed gravius profectò est, quòd scribit *in fine libri de iudicationibus*, ubi: *si à febre detentum convulsio corripuerit, sedatur febris eadem die, aut postridie, aut tertia die*. Et *libr. Coac. prænot. Convulsio in febre fiens, sedat febrim eadem die, aut postera, aut tertia*. Undè non videtur tam mala convulsio acutis febribus contingens, quemadmodùm in hoc Aphorismo memoratur. Verùm si perpendantur, quæ ibidem Hippocrates adnotavit, nullo negotio hæc diluentur. Is enim paulò antè inquit: *Convulsio in febre fiens, & eadem die desinens, bona est*, & mox; *si verò tempus, in quo incæpit, transgrediatur, & non desinat, malum est*. Quare tunc convulsio febri superveniens bona est, cum eadem die desinit, cùm autem tempus istud transgreditur, omninò mala. Si prætereà repetat, aliisque ægritudinibus societur, veluti hoc loco referuntur vehementes circà viscera dolores, procul dubio nedùm mala, sed exitialis existimanda erit. In coac. prænot.

Et quidem vehementes viscerum dolores fieri nequeunt, nisi ab humoribus acribus, acidis, aculeatis, partes præsertim membranosas, & nerveas lancinantibus, qui per febrim acutam impensiùs irritati convulsiones planè molestissimas excitant, quamobrem non immeritò eas cum viscerum doloribus conjunxit in hoc Aphorismo Hippocrates, ut vel ex hoc coniiceremus ab his easdem profecturas; & quamvis perpetuò malæ putandæ istæ sint, pejores longè tamen erunt, si ad febres acutas consequantur, quippè quæ nedùm viscerum, sed & totius sanguinis diathesim vitiatam designent, quam etiam per convulsiones iteratas nervorum liquor non dissimiliter comitabitur. Verumtamen malum solummodò

modò dixit, non lethale; quandoquidem possunt quoque febrientes ab utrisque tutò evadere, si nimirùm vitiosi humores ferantur in alvum, aut vesicam, & criticè, ut moris est, egerantur: quo sanè modo lactentes vidimus sæpiùs liberatos, qui cùm à lacte in intestinis concreto acerbè simul ventre dolerent, febrirent, & convulsionibus corriperentur, soluta posthac alvo, in pristinum salutis statum fuere restituti.

APHORISMUS LXVII.

In febribus ex somnis pavores, vel convulsiones malum.

Aph. 1.2. ALiàs meminimus, somnum Animantibus concessum, ad levamen, & quietem Corporis, & Animi, ubi potiùs laborem afferret, & lassitudinem, lethalem eventum portendere, ex Hippocrate, nunc verò si pavoribus interrumpatur, malum dicitur, in febrientibus acutè. Accidit enim sæpenumerò illos absq; ulla externa causa inter dormiendum frequenter exterreri, immò neque ex phantasmatibus horrificis, aut somniis tumultuosis, è genere terriculamentorum, expavescere, idque toties, quoties sopore arripi contigerit. Subitos autem istos, repentinosq; à somno timores, quamvis plerique ad Cerebri læsionem retulerint, quasi verò vaporibus melancholicis, aut atrabilariis suffundatur, quia tamen quæsiti de his terriculamentis ægrotantes nil se visum passos conqueruntur, cùm cæteroqui nec somno reipsa, in quo insomnia, capiantur, putaverim ego illos oriri ab irritamento potiùs pravorum humorum circa præcordia restagnantium, quibus nerveæ illorum partes lacessitæ quodammodò convellantur, & Cerebrum excitent cum terrore, ob concussionem, exagitationemq; fibrarum nervearum, & liquoris easdem irrigantis. Equidem ejuscemodi pavoribus sæpissimè puellos affici experimur cùm à lacte coagulato, & acido febricitant; quod cùm Ventriculo, & Intestinis infensum fiat, nec promptè egeri possit, partes istas in illis exquisito sensu præditas vellicat, & lacessit, adeòque repentinas expergefactiones, & pavores inducit. Idipsum à vermibus etiam pati solent; undè est, ut huic malo indiscriminatim nostrates fœminæ occurrere satagant remediis lumbricos enecare creditis. Modò quis unquam in his Cerebrum ferientes humores, aut vapores melancholicos effinget? nisi melancholicos cum acidis confundat. Atqui contingunt plerumq; ex somno (si tamen verus somnus is sit) punctiones istæ, quoniam per id tempus laxatæ quodammodò nervorum fibræ, magisque hiantes poruli faciliùs admittunt, qui ex acidis, pravisque succis fermentescentibus halitus, vaporesque infensi quaquaversum diffunduntur: Hinc ad convulsiones non irrationabiliter ejusmodi repentinos ex somnis pavores referrem, inductas tamen non ex affecto nervorum principio, sed ex horum apicibus, fibrisque proritatis. Qua fortassè ratione Hippocrates cum his junxit in Aphorismo convulsiones, nimirùm ut eas febrientibus malas pronunciaret, quæ veræ convulsiones sunt à Cerebri vitio proximo, & quæ à sola, atque interrupta irritatione fibrarum nervearum in partes desinentium. Porrò in veris convulsionibus proximè Cerebrum, & principium nervorum afficitur à vitiato illorum liquore in acidum pariter degenerato; undè &

hæc, & graviora mala proficisci facilè est. Sive ergo illæ oriantur ab acido liquore, nervorum principium afficiente, sive ab humoribus circà præcordia restagnantibus, & partes sensu præditas vellicantibus, semper malum, designata nimirùm malitia, tum à pravis humoribus, tum à partibus affectis. Quod si somnus majori ex parte, vel suavis, vel molestus provenit, ex benè, vel malè affecto Ventriculo, & adjacentibus visceribus, ut Helmontio non sine ratione visum est, planè cùm in his partibus pravi succi hærent, fieri nequit, quin turbulenti somni fiant, & pavoribus interrupti.

APHORISMUS LXVIII.

In febribus spiritus offendens, malum: convulsionem enim significat.

lib.2.c.7. ID hìc significat spiritus offendens, sive spiritus in faucibus elisus, ut vertit Celsus, ac Respiratio subsistens, & interrupta, quemadmodùm ex eodem Hippocrate deducitur 2.*epid.sect.*3. & 6.*epid.sect.*2. & quidem tum in inspiratione, tum in exspiratione, ut adnotat Galenus *in comm.* Id autem passim accidit pueris ejulantibus, & suspiriosis, plerumque ex angustia spiritalium organorum. Hanc autem interruptam Respirationem in febricitantibus, instantem convulsionem arguere, atque adeò malam esse, monet hìc Hippocrates, veluti quæ fiat à languente vi musculorum Thoracem, & Diaphragma attollentium, ac deprimentium pro Respiratione; illi verò, cùm motus suos peragant ope nervorum, quandocumq; deficiant, hos quoque fatiscere designant: & quidem in febribus à vitiato, exsolutoque liquore, qui nedùm illos haudquaquam convenienter irrigat, & confirmat, sed potiùs inficit, & perturbat; undè etiam non rarò anxietas, angor, & cordis tremor, cum pulsu inæquali: semper autem ac sanguinis vitio ex febribus indicato, per indebitam ejusdem ab extraneo humore fermentationem, accedit quoque liquoris nervei malitia, procul dubio non solùm dubius eventus, sed omninò perniciosus pertimescendus est; quandoquidem partes cunctæ Corporis ab his proximius robur adipiscuntur, suasque exerunt operationes; quin immò Cor, & Vita ipsa sustinetur. Quamobrem ipsis à consueta, naturalique constitutione permutatis, depravatisque, necesse est reliqua omnia non dissimiliter titubare.

V. Gal. 3 de difſic. resp. 9. & 6. Aphor. com. 54.

APHORISMUS LXIX.

Quibus, adhuc febricitantibus, urinæ sunt crassæ, grumosæ, paucæ, multitudo earum tenuis superveniens juvat: præcipuè verò tales veniunt, quibus ab initio, vel non ita multo post, sedimentum inest.

URinas in posterum considerat Hippocrates cum excretorum in illis varietate, ut exindè, quoad fieri potest, coniiciamus, quænam in febrientibus meliores, pejoresque dici queant, cùm febrilium fermentorum mutationem consequuntur, quippè non semper è liquoribus cum sanguine commistis procedunt, neque perpetuò serum illud referunt, quod cum sanguine circumfluit, atque ejusdem vasa, partesque cunctas Corporis pervadit, sed sæpenumerò à cibo, potuque nuper assumpto, à Sacco lacteo, & ductibus chy-

Idem dicitur in coac. prænot.

chyliferis, à glandulis Mesenterii, & vasis lymphicis, atque à visceribus hypochondriorum, per compendiosiores vias, recta in renes, & vesicam fertur; undè dubias profectò, & infideles notas ex illa elicere cogimur, idque potissimùm in iis, qui peculiari quadam constitutione varias perpetim, differentesque urinas proferunt, & quandoque à consueto hominum alienas. Cùm ergo à sanguinis sero prodeunt urinæ, atque à fermentis partium vitiatis secernuntur, observandas verisimile est hìc Hippocratem voluisse, præsertim in febribus, quandoquidem in his, per indebitam sanguinis fermentationem, plerumq; solent cum serosis ejusdem portionibus aliæ impuritates per vias urinarias repurgari, ideòque quę penitùs latent, quodammodò denunciare.

Quibus itaque non sine febre, inquit, urinæ sunt crassæ, & grumosę, sed paucæ; si contingat tenues deindè fieri, & affluentiùs profluere, proderit. Pro crassis, grumosisque intelligit, quæ commistam, compactamque simul referunt serosam substantiam cumrecrementis è sanguine semotis, ut grumos quodammodò plurium Corporum unà collectorum exhibeant, vel, ut communiùs dicitur, substantiæ simul aquosæ, & hypostasis, concretæ: hæc enim cùm debeat, ut salutaris sit, in urinis innatare, si fortasè sit sparsim concreta, & cum illis commista, ex nondùm peracta secretione, concoctioneque, urinam procul dubio reddet crassam, & grumosam, quam idem Auctor *lib. 1. de morbis*, à pituita progenitam existimat. Oriri autem ejusmodi crassitiem grumosam, hoc loco memoratam, à concretione, mistioneque summa hypostasis cum sero urinario, deduci potest ex appendice ejusdem Aphorismi, ubi adiicitur: *tales equidem prodire, quibus ab initio, aut non multo post sedimen in urinis adfuit*; cùm scilicet primùm urinæ visæ sunt cum suo sedimine innatante, mox verò ita cum illo commistæ, & concretæ, ut grumum referant; at postmodùm per fermentationem febrilem dissolutæ, ac secretæ, tenuesque redditæ, crassitiem in copiam commutant, & conferunt, tum quia compingentia salia cum sero commista diluta ægerunt, tum quia coctionem, secretionemque fermenti febrilis jam peractam indicant. Tenues autem urinæ hìc memoratæ non simpliciter aqueæ, & pellucidæ intelligendę sunt, sed ut à crassis, & grumosis contradistinctæ; sicut enim nimium crassæ, & in grumos compactæ malæ hìc referuntur, ob coctionem, secretionemque deficientem; ita ex adverso bonæ existimandæ sunt, quæ tenues deindè fiunt, ac dissolutæ, idest non ampliùs grumosæ, habentque sedimen omninò secretum, dissolutum, & innatans. Hinc rectè Actuarius *libr. 1. de judiciis urinarum cap. 11.* scripsit, *nonnunquam in morborum fine copiam profluere urina albioris, & tenuioris, atque mediocrem continentis subsidentiam, præsertim cùm præcesserit urina crassior, & grumosior.*

Judicium autem ab eodem Hippocrate prolatum *lib. de judicationibus*, huic planè nullatenùs contradicit. Ibi enim inconstantes omninò urinas in febribus vituperat, ac de crassis in tenues, iterùmque de tenuibus in crassas vicissim permutatas; Inquit enim: *In febribus si mutationes habeat urina, diuturnitatem temporis significat, & necesse est ægrotum mutari, & ad deteriora, & ad alteram partem. Et si*

urina

urinæ ab initio non sibi similes fuerint, sed ex tenuibus crassæ fiant, iterumque penitùs tenues; tales ægrè judicant, ac inconstantes sunt. In hoc autem Aphorismo non solùm constantes, sed etiam crassas in moderatè tenues permutatas recenset, easque solito affluentiores.

APHORISMUS LXX.

Quibus febricitantibus urinæ sunt perturbatæ, quales jumentorum, iis dolor Capitis vel adest, vel aderit.

CUm recrementa sanguinis, aliique humores per Renum tubulos repurgati, & cum sero urinario commisti, sua quique non petunt loca, sed sursùm, deorsumque tumultuariè feruntur, urinas reddunt confusas, & perturbatas. Has ergo considerat in hoc Aphorismo Hippocrates, utque eas à turbidis, sed mox posteà subsidentibus, distinguat, adiicit, *quales Jumentorum*; siquidem in his nedùm paulò post quàm fuerint excretæ, sed deinceps adhuc, perpetuòque turbulentiam, confusionemque servant; sed neque à frigore ambientis aeris concreverint, neque diù sepositæ in corruptionem abierint, aut Renum,& Vesicæ ægritudines consequantur; quamobrem non immeritò advertit, & eas in febricitantibus hìc notari, & quæ non semel turbatæ comparent, sed quæ perturbatæ sunt, & tales perseverant.

Equidem in febribus dumtaxat fieri potest (quicquid in contrarium opinetur Cardanus) ut urinæ omninò perturbatæ sint, & perseverent, quales jumentorum, quandoquidem in aliis ægritudinibus citrà febrim, quod turbulentum in iis cernitur mox subsistit, vel evolat, quemadmodùm in Renum affectionibus, catarrhis, aliisq; sicut etiam ab esu ciborum diuresim promoventiũ. Oportet autem urinas ejuscemodi turbatas, ab intimiori causa serum urinarium confundente, exagitari, quæ profectò in sanguine, cæterisque liquoribus inhærebit, ut talem in ipsis fermentationem excitet,& tumultuariam commotionem pariat, quæ sanguinis serum, recrementa partiũ, & salia fermentorum turbet, & implicet; veluti pluries expertum in febribus malignis, & pestilentibus, à fermento sanguini immisto omnia depravante, & confundente. Hinc brevi vita defuncti referuntur uxores Dromeadę, & Philini, Polyphantus, & Evalcidæ famula ab Hippocrate 1. & 7. *epid. Nam*, ut idem subdit: *urinæ densę, & conturbatę certum signum sunt doloris capitis, convulsionis, & mortis*; procul dubiò à veneno dissipante, & corrumpente. Sed & nequeunt deinceps contenta urinarum perturbata adhuc à liquoribus Corporis seposita subsidere, quia per intraneam fermentationem acorem nacta, ita simul compinguntur, & cum sero urinario commiscentur, ut ab invicem disiungi non possint, quemadmodùm experimur in Vino, quod per æstum dierum Canicularium, aut à Tonitru, ventísque Australibus impetuosioribus, indebita fermentatione effervescit, confunditur, & perturbatur, ut tandem in corruptionem desinat.

Hinc modò palàm fit, qua de causa dolor Capitis exindè subsequatur, aut immineat; quoniam ex acritate, & virulentia in sanguine inducta, nerveæ partes Capitis ab illius transitu, & percolatione, vehementer vellicantur, & compungũtur. Neque verò hinc dolent solùm, sed v. etiam in coac. prænot.

etiam non rarò inflammantur, undè phrenitides, lethargi, convulsiones, ut memoratis ex Hippocrate ægrotantibus accidit; quamobrem sub nomine Cephalalgiæ comprehensas crediderim reliquas omnes Capitis affectiones, dolori analogas, vel affines.

Quòd si turbidæ ejuscemodi urinæ pedetentim progressu temporis subsideant, procul dubio meliores fient, atque ab enarratis Capitis affectibus præcavebunt: quippè portendent sensim quoq; internam sanguinis commotionem sedari,& fermentantes humores ab utilibus secerni, ac repurgari. Undè idem Hippocrates *6. epid. sect. 6.* commonefacit, *urinas multam subsidentiam habentes à mentis motione liberare*, quemadmodùm in Dexippo. Non est igitur,ut tam facilè credamus perseveranter turbidas excerni urinas à flatibus, ut plerique sunt arbitrati, adeoque illos excutere oportere, sed potiùs diaphoreticis pluries memoratis compagem fermenti febrilis dissolvere, alexipharmacis ejus malitiam oppugnare, & evictam, secretamque per easdem vias urinarias expellere.

APHORISMUS LXXI.

Quibus septimo die fit crisis, iis nubecula rubea quarto die in urina apparet, & alia ex ratione.

ALibi dixerat septenorum quartum esse indicem; nunc sumpto exemplo à febribus, quarum crisis incidit die septima,inquit, nubeculam rubeam in quarta præcedere in urinis. Verùm hoc non ubique verum experimur, sed in quibusdam solùm febrium generibus, quę nimirùm fermentationem in sanguine consequuntur à vitio ejusdem intraneo, quales Veteribus synochæ dicebantur, ex non benè repurgato ejusdem sanguinis sero, cujus causa in fervorem, & indebitam commotionem adigitur, ut seipsum ab illo extricet, potissimùm quia ob remoram in vasis sanguineis contractam nimia infectus acritate cunctis visceribus molestiæ est. Sed neque nubecula hæc revera rubra est, sed vel pallida, vel flava, vel ad summum subrubra comparet, si crisis ad bonum futura sit: Quamobrem 2. *prognost.* dixit: *Nubeculæ, quæ feruntur in urinis, albæ quidem bonę sunt, nigrę verò malę*: Undè rectè Heurnius non rubram, sed subrubram vertit. Meminit autem dumtaxat crisis septimæ diei; nam in cęteris non planè constant ejuscemodi indicum, & judicum dierum proportiones, quippè sæpissimè Crises præmonstratæ in undecima, evenere postmodùm non decimaquarta, sed decima septima, vel vigesima, ac ulteriùs, pro ratione peccantium humorum, & viarum laxitate; immò pro diversitate morborum, caussarum, & affectarum partium, ista non minimum variabunt substantia, colore, situ, tempore. Hinc appositè addidit, *& alia pro ratione*: potissimùm si cætera concurrant ad bonam, salutaremque crisim, eo die perficiendam, ut propterea significare voluerit,Morbum salubriter judicandum die septimo præferre signa coctionis,ac secretionis in quarto, reliquos ad alios dies differendos, non dissimiliter suis indiciis præmonstrari, eosque non unico evacuationis genere, sed pro ipsorum varietate, puta sudoribus, sputis, dejectionibus, atque etiam uberioris urinæ profusione, prout Natura in unam, vel aliam partem incli-

inclinaverit. Cæterùm, quod idem Hippocrates protulit *c. lib. prognost.* de urina subrubra, & sedimento simili, indicante morbum diuturniorem, licèt salutarem, intelligendum, cùm tota urina, ejusque serum, sanguineum ruborem refert, non verò cùm in sero urinario convenienter colorato nubecula solùm subrubra innatat, ut hìc, veluti inchoatæ coctionis indicium.

APHORISMUS LXXII.

Quibus urinæ albæ sunt, & perspicuæ, malæ: præsertim verò si in phreneticis appareant.

V. in Coac. prenot. lib. 2. prognostic. & de dieb. judicat.

CUm urinæ albæ, & perspicuæ, seu aquosæ, ut interpretatur Galenus, multis ex causis excerni possint, & pluribus in morbis comparere soleant, potissimùm verò Renum, ac Vesicæ, atque non rarò indicent crisim futuram per alvum, aut per abscessum, præter eas, quæ in statu sano quibusdam accidunt, vel ex consuetudine, vel ex largiori potu aquarum, præsertim diuresim moventium, visum est ità hunc Aphorismum vertere, aliter ac Leonicenus, qui malas ejuscemodi urinas indefinitè videtur interpretari; comparere autem solere in delirantibus: quasi verò exemplum dumtaxat apparitionis illarum voluisset Hippocrates hoc loco referre, cùm tamen in Phreneticis maximè sint perniciosæ, quemadmodùm & Celsus hoc idem Hippocratis documentum sequutus exponit, *lib. 2. c. 4.* inquiens: *diluta quoque, atque alba urina vitiosa est, sed in phreneticis maximè:* Et Philotheus: *sed in phreneticis magis malæ*: Quamobrem Fuchsius Aphorismum hunc ita tradidit: *Quibus urinæ perspicuæ, & albæ sunt, malæ: maximè verò ubi in phreneticis apparuerint*. Rectè autem admonet *phreneticos*, non *delirantes*, hìc Hippocratem adnotasse: quippe phrenetici à delirantibus differunt, etenim non omnes delirantes phrenetici sunt.

Urinæ itaque albæ, & pellucidæ, quamvis plerumque à consueto Naturæ declinent, non tamen omninò malæ illicò sunt existimandæ, quasi verò semper morbosam reipsa Corporis constitutionem attestentur, cùm non desint, qui à natura ferè illas assiduò proferant, & benè valeant; quinimmò plerosque novi, qui se tunc morbosos existimarent, cùm urinas benè coloratas egererent. Malæ ergo solùm dicentur, quia non omnibus communes, & quodammodò à consuetis remotiores. At verò si in phreneticis observentur, omninò malæ, atq; ex Galeno perniciosæ, quippe qui testetur *se nullum vidisse phreneticum salvatum, in quo talis urina apparuisset*. Verumtamen non sunt hæ adeò cum phrenesi conjunctæ, ut illam perpetuò comitentur, aut consequantur, siquidem sæpissime etiam fit, ut in ea compareant nimiùm coloratæ, multòque susphure saturæ; sed si fortasse cum illa socientur, omninò malæ sint, nisi verò semel tantùm appareant: quippe tunc perniciosas penitùs illas credere licebit, cùm diù perduraverint, & quocumque tempore uniusmodi aquosæ prodierint. Hac enim ratione significant, partes sanguinis muriaticas, & sulphureas, acritate ingenti præditas, per febrilem fermentationem, cum sero urinario non repurgari, sed interiùs detineri; adeòque per Cerebrum, ejusque meninges, ac ductus, cum sanguine remeantes, continenter illius

V. etiam in coac. prænot. ubi: albæ urinæ à phreneticis mortiferæ.

plexus, glandulasque vellicare, unde etiam liquor nervorum, & universa Hegemonicarum operationum Oeconomia coafficiatur, siquidem ros ille è sanguine per Cerebri corticem exudans, quo universa Animalis regio irroratur, & viviscit, ex vitiata utriusque diathesi, omnia perturbat, depravat, atque adigit in furorem. Cùm itaque eo deventum est, ut partes Vitæ, & Rationi destinatæ perpetim laborent, à mutata tum sanguinis, tum nervei liquoris constitutione, procul dubio brevi futurum est, ut æger concidat. Spes autem inerit revalescendi, si ejusmodi sanguinis, & liquoris nervorum impuritates per consueta emissaria depellantur, potissimùm verò per urinas, quæ primùm flavescentes, & crassæ, mox etiam copiosiores, & sequestratæ repurgentur: quod planè usu Antimonii diaphoretici suo nitro sociati non semel peractum vidimus, sicut etiam ope Bezoardicorum.

Sed & advertere est, quod memorat Hippocrates 1. *epidem. const.* 3. accidisse Bioni apud Silenum decumbenti, Cratiæ apud Xenophanem, & Aretonis filiæ uxori Mnesistrati, ab urinis aquosis, multis, puris, & tenuibus, post judicationem, eos scilicet benè fuisse judicatos per dysenteriam; quasi verò istiusmodi urinæ post coctionem apparentes crisim portendant per alvum futuram. Possunt quoque hæmorrhagiam è naribus præsignare, præsertim in Juvenibus, si postquam diù probæ visæ, repentè attenuentur, & incrudescant, morbo ad declinationem perducto.

APHORISMUS LXXIII

Quibus Hypochondria suspensa murmurant, lumborum dolore superveniente, iis alvi humectantur, nisi flatus erumpant, aut urinę multitudo proveniat. Hęc verò in febribus.

De veritate istius Aphorismi valdè dubitat Argenterius, quippè qui non tàm facilè existimet, quomodò tria hæc genera evacuationum accidere possint in febribus ex hypochondriis inflatis, & dolore lumborum. Verùm si in memoriam revocentur, quæ aliàs à Nobis, *hoc eodem libro*, sunt recensita, benè poterunt, quæ hic ab Hippocrate referuntur, Rationi, atque Experimento congruere. Inflantur siquidem, tumentque hypochondria à flatibus, seu halitibus elevatis ab humoribus crassis simul, tenacibus, & acidis, qui non rarò loca utriusque hypochondrii, occupant, præsertim verò glandulas Mesenterii, Pancreatis, & Omenti; cùmque per febrim sensim attenuentur, & dissolvantur, per arterias pedetentim in Intestina feruntur, vel etiam per vasa lymphica, aliosque ductus inconspicuos deducuntur in Renes, adeòque vel alvi fluxu, vel urina copiosiori, criticè evacuantur. De his ergo sermonem facit hoc loco Hippocrates, aitque, quibus in febribus (iisque potissimùm, quas Fernelius omnium primus recensuit ex hypochondriis infarctis oriundas) hypochondria tument, ac inflantur, ut suspensa, & elata fiant, si lumborum dolor superveniat, planè fieri, ut laxata alvus congestam succorum colluviem deponat, nisi aliunde in flatus exolvatur,

aut

aut per Renes deducta urinam efficiat copioſiorem. A tumidis porrò, inflatiſque hypochondriis coniiciemus craſſorum, conſiſtentiumque ſuccorum copiam, fermentatione febrili, & acida conditione, in flatus evaporantem, adeòque epigaſtrium utrinque attollentem. A murmure, & lumborum dolore conjectabimus humores ipſos jam attenuatos, & diſſolutos, vergere per Meſenterium in Inteſtina: murmur etenim à motu eorumdem periſtaltico provenit; lumborum verò dolor, à pondere Meſenterii, quod cùm lumbis alligetur, juxtà ac Peritonæum, ubi flatulentis humoribus turgeat, gravat ſimul illos, & extorquet.

Quod verò hæc citrà Jecoris, Lienis, aliorumque adjacentium viſcerum inflammationem evenire ſcripſerit Hippocrates, colligere clarè eſt ex 2. *prognoſt.* ibi: ***Præcordiorum dolores, ac tumores, ſi fuerint recentes, & non cum inflammatione, ſolvit murmur in præcordio obortum, & maximè quidem ſi pertranſierit cum ſtercore, & urina, ac flatu; ſin minùs, etiam ipſum per ſe, ſi tranſierit, prodeſt.*** Dixerat autem *lib.* 1. *eiuſd. oper.* tumores omnes in hypochondriis ſubortos, inter initia quidem, mortem brevi affuturam ſignificare; poſt dies viginti verò, febre non deſinente, ad ſuppurationem converti. Ea autem, quæ in hoc Aphoriſmo memorantur, his profectò non conſonant, cùm & nos compertum habeamus, ſæpiùs feliciter ſucceſſiſſe, ex turgidis hypochondriis febres enatas, alvo, quæ priùs adſtricta erat, laxata, aut copioſiori urina, ſolutas. Verùm, ut id promptiùs, feliciuſque contingat, medicamentis inſiſtendum, quæ amarore acorem corrigant, & incidendi, attenuandique vi, craſſos humores ad exitum diſponant.

APHORISMUS LXXIV.

Quibus ſperatur abſceſſus futurus ad articulos, eos liberat ab abſceſſu urina multa, craſſa, & alba, qualis in laborioſis febribus, quarto die, quibuſdam incipit fieri. Si verò ex naribus fluxerit ſanguis, brevi admodùm ſolutio fit.

ALibi ex eodem Hippocrate oſtenſum eſt, non raró febrientibus, ex craſſis humoribus, abſceſſus ad articulos evenire, atque ita febres deſinere. In hoc autem Aphoriſmo memoratur, undè ſit, quòd febris, quæ deſitura per ababſceſſum viſa eſt, & indicia ejuſdem prætulerit, abſceſſu deindè non judicetur; idque propterea fieri, à craſſa, & alba urina affluenter profuſa. Equidem ubi humores in artus ferendi, vias urinarias petunt, fortè tenujores, fluxioreſq; reddit, procul dubio vindicabunt ab abſceſſu. Verumtamen oportet craſſam ſimul, albam, & copioſam excerni urinam: etenim hac ratione certi erimus, illos eoſdem humores, qui febrim fovebant, & ad artus abſcedere præmonſtrabant, ſalubriter per Renes in Veſicam fuiſſe translatos. Quoniam verò à lympha plerumque conſiſtentiori ejuſmodi febres accidunt, undè Rheumatiſmi, cum laſſitudinibus, & doloribus articulorum; proindè adjectum, ***qualis in laborioſis febribus***, cujuſmodi ſunt, quæ cum ſenſu laboris, doloris, & laſſitudinis in toto Corpore, contingunt: quippè vaſa lymphatica plurima per articulos repunt, cóm. 31. hujus.

punt, & non rarò in eosdem exonerantur. In laboriosis autem febribus cum Rheumatismo sociatis, sæpissimè accidit, à quarta die in succedentes, consimilis conditionis urinam affluenter expurgari, exsoluta nimirùm per febrim lympha, atque simul cum sero sanguinis secreta, deductaque in Renes, & Vesicam, quemadmodùm passim experimur in praxi. Atque hinc planè dictum puto, nedùm abundantem, sed etiam albam, & crassam urinam esse oportere, cujusmodi lympha est.

V.6. epidem. 4. 2. undè hìc Aph. desumptus.

Quod prætereà additur: *Si verò etiam ex naribus fluxerit sanguis, brevi admodùm solutio fit*: in dubium revocat Fuchsius, an simul cum urinæ profluvio, an verò seorsim proficere, sit intelligendum. Et quamvis utrumque rationi, atque experimento congruere visum sit, & alterutro evacuationis genere febrientes ab abscessibus evasisse; nihilominùs si mentem Hippocratis attendamus, verisimiliùs asserere cogemur, junctim utramque evacuationem esse comprehensam: nam inquit, *si verò etiam ex naribus fluxerit sanguis*: Vel, ut alii vertunt; *quòd si narium quoque accedat profluvium, multo celeriùs liberantur*. Idque clariùs *cap. 6. epidem. sect. 4. si verò ultra hoc, adhuc sanguis è naribus largè eruperit, valde* etiam, seu, *prorsùs levat*. Quæ verba utramque omninò evacuationem referunt, simul junctam. Cæterùm sanguis è naribus profluens maximè quoque his confert, excreto indè ejusdem sero orgasmum in humoribus excitante: quo fortasse respiciens Hippocrates junctim urinam, & sanguinem profluentem, citiùs ægrotantem liberare inquit, ut è naribus tenujor, è renibus crassior humor simul educatur. Cui enim commodo esset narium hæmorrhagia, si sanguinis à lympha, & sero, repurgationi minimè opitularetur? Illum autem egredi Natura sinit, ut simul acres, tenuesque serosas ejusdem partes depellat, nisi verò ex accidenti deserat, acritate sibi exitum sero parante.

V. Heurniū hìc.

At verò eam ex his evacuationibus promovere satagemus, quæ tutior planè est, per vias urinæ. Hac enim & crassior, & tenujor humor commodè potest educi; quin si tantùm crassior expurgetur, is satis erit, ut ab abscessu tueatur, cùm tenujor facilè possit adhuc insensibiliter difflari. Conferent eapropter in hanc rem, quę attenuando, & incidendo, diuresim movent, adjuncta his quoque congrua victus ratione attenuante, ut Naturam huic operi intentam adjuvemus, vel diutiùs cunctantem excitemus.

APHORISMUS LXXV.

Si sanguinem, aut pus mingat, Renum, aut Vesicæ exulcerationem significat.

Sive hic Aphorismus scribatur per particulam, *aut*, disjunctivam, sive per, *&*, conjunctivam, magnam semper patitur difficultatem: quippè sanguis solummodò excretus per urinam, non semper indicat Renum, aut Vesicæ ulcerationem, cum multis aliis de causis egeri, & à plerisque aliis partibus prodire possit. Si verò simul cum pure excernatur, quamvis ulcerationis indicium certò sit, non proindè ex sanguine, sed ex pure certitudinem nanciscitur.

Eandem sententiam habet Celsus lib. 2. cap. 7. V. Gal. 6. de loc. aff. 3. Hippoc. etiā lib. de natura human. ait: quibus cruentæ urinæ sunt, his venæ laborant.

Sed

Sed & prætereà fieri potest, ut ab erosa Renum arteria, aut vena, sanguis ad tempus solus prodeat, deinceps transiturus in pus, adeòque inchoatæ ulcerationis symptoma sit, sejunctim à pure. Præstaret itaque pro utraque particula, *deindè*, vel, *mox*, substituere, ut sensus fiat: *si quis sanguinem, deindè pus mingat, &c.* sic enim Aphorismus veritati perpetuò consonabit. At verò nec semel, nec ad breve dnmtaxat tempus, sanguinis, & puris mictio, Renum, aut Vesicæ ulcerationem designabit, nam pluries expertum, ex dirupto apostemate partium superiorum, & à Renibus remotissimarum, pus cum urina prodiisse; immò etiam ex Pulmonis vomica, atque ex Empyemate per easdem vias repurgato. Quamobrem necesse est, ut diutiùs mictio ista perduret, & continenter purulentus sanguis cum urina egeratur, ut à Renibus, vel Vesica manans dici queat. Atqui etiam, præter ejusmodi egestionis diuturnitatem, à Renibus, aut Vesica ulceratis, pus prodire conjiciemus, si in urinis subsideat, vix, ac ne vix quidem, cum illis commistum: quoties enim cum iisdem omninò commiscetur, & confunditur, ex altiori profectò loco descendere credendum, ut multis ostendit Galenus *lib. 6. de loc. aff. cap. 4.* Contra verò si sejunctim ab urina pus egeratur, procul dubio è meatu urinario, aut ex glandulis parastatis, gallica contagione infectis, sponte sua defluet, ut in virulentis Gonorrhœis passim experimur. Hinc tunc solùm purulenta mictio exulcerato Renes, aut Vesicam indicabit, cùm continua fuerit, cùm numquam ab urinis sejuncta, cùm subsederit, & cùm sanguinis exitum consequetur. Denique prognosim mictus sanguinis, ac puris, retulit idem Hippocrates *lib. 2. prædict.* inquiens: *sanguinem mingere, rarò quidem, & sine febre, ac dolore, nihil mali significat, sed lassitudinum solutio fit. Si verò sæpiùs mingat, & aliquid ex his accesserit, malum est. Verùm prædicere oportet, sive cum dolore mingatur, sive cum febre, fore ut insuper pus mingat, atque ita dolores, ac afflictiones quiescant.* Verùm conferet in his plurimùm partem affectam internosse, & num pus ex aliis partibus procedens in transitu per Renes, Ureteres, & Vesicam, sua acrimonia, ac virulenti conditione, illas exulceret, atque adeò, diversarum partium affectarum complexu, nequeat tam benè distingui, undè pus prodeat, cùm ex pluribus confusim emanet. Non multis ab hinc mensibus curandus ad me venit, qui ex mictu sanguinis in urinam purulentam inciderat, cùm anteà gallica gonorrhœa teneretur, adeòque & ex meatu urinario, & ex renibus pus effunderet, nimirùm quandoque simul cum urina, & aliquandò seorsim. Mirum autem quàm in his proficiat usus pastillorum ex Cinnabari, itemque Cerussæ stibii A. Salæ, cum gummi terebinthi, balsamo ligni guajaci, & peruviano, extracto hyperici, & caphura.

V. Gal. 6. de loc. aff. c. 4.

V. Gal. in côm.

V. etiam Prosp. Martian. hoc loco.

APHORISMUS LXXVI.

Quibus cum urina crassa caruncula parva, aut veluti capilli, unà exeunt, iis à Renibus excernuntur.

lib.2.c.7. QUod hic disjunctim scribitur de Carunculis parvis, aut veluti capillis, cum urina crassa excretis, Celsus junctim vertit, inquiens: *Si urina crassa carunculas quasdam exiguas, quasi capillos habet, utique in Renibus vitium est*. Sed & idem Hippocrates *lib. de Natura humana*, unde hic Aphorismus videtur desumptus, in hanc eamdem sententiam concedit, dùm inquit: *Quibuscumque in urina, crassa existente, caruncula parva capilliformes simul prodeunt, eas à Renibus prodire nosse oportet, & ab Arthriticis*. Hinc P. Martianus pluribus contendit legendum esse hunc Aphorismum absque particula, *aut*; immò quo pacto scriptus invenitur *cap. lib. de Natura humana*. (propè finem.)

Sed quamvis ità verisimiliter liceat ex mente Hippocratis opinari, non tamen falsa erit, ut hic traditur, ejusdem sententia. Quinimmò Galenus *in comm.* omninò existimat alterum de carunculis, alterum de capillis sermonem hic factum, nam nullo modo, inquit, carunculas parvas assimilari posse capillis, ut propterea cum dictione, *aut* Aphorismum legendum velit. Expertum enim aliquando est, ab erosis, ulceratisque Renibus, carunculas, seu frustilla carnium durissima cum urina prodiisse. Et quamvis è sphynctere Vesicæ musculo similes substantię excerni possint, cùm tamen dolor, febris, aliaque affecti Renis indicia concurrunt, non est cur Vesicæ musculum erosum existimemus, qui nec alioqui tam duræ substantiæ est, nec, si semel ulceretur, urinæ exitum poterit impedire, aut aliquantulùm remorari, vel saltem sine ingenti dolore esse.

Mictum autem pilorum, aut capillorum, græcè *Trichiasin*, quamvis rarum, nonnulli conspexere, eosq; referunt, nedùm molles, flexibilesque, sed duros, rigidosque interdùm etiam fuisse, ut setas porcinas æmularentur. (V. Hildan. C.5. obs.50.& 51.) Unde verò illi procedant, non satis benè à Veteribus est explicatum. Galenus enim *in hoc comm.* illos gigni ait ex humori crassiori in Renibus quodammodò usto, ideòque quemdam memorat talia corpora tam longa minxisse, ut incredibilis longitudinis viderentur, qui tamen toto ferè anno in usu cibario habuerat legumina, & fabas fractas, & sæpissimè caseum tenerum, ac siccum. At verò *lib.6. de loc. aff. c 3.* eosdem in venis generari probabiliùs putat. (Vide Fuchs. in annot.) Verùm, cùm ea, quæ ad Renes feruntur, non per venas, sed per arterias, lege Circulationis, deducantur, propterea verisimiliùs videtur in ipsismet Renibus crassos istos, consistentesque succos in capillamenta commutari; formam autem, & longitudinem, capillorum ad instar, sortiri, non quidem in Renum pelvi, sed in eorumdem tubulis, & fibrillis urinariis, per quas serum transcolatur, quippe alveoli isti quàm apte, præ nimia exilitate, congruunt producendis ejuscemodi filamentis, cùm nimirùm per ipsos protruduntur viscosi, concrescentesq; succi, fortasseab acido indurati. (V. Clar. Malpighi lib. de Renib.)

Quoniam verò in Renum alveolis contingit viscosos istiusmodi succos inspissari, & formam, figuramque

ramque capillorum induere, meritò proindè Hippocrates in hoc Aphorismo dixit, illos à Renibus excerni: nullibi enim, quàm in eorumdem exilibus tubulis, talem, ac tantam spissitudinem, longitudinemq; capillarem possent adipisci, presertim quia ibidem consimiles succos, cùm in pelvim extillaverint, lapideam conditionem sortiri passim experimur. Plerumque autem viscosi isti succi à tenaciori lympha, vel à portione sanguinis glutinosa progignuntur, cùm utraque extra suos ductus effusa facillimè concrescere soleat. Atque hinc idem Hippocrates *c. lib. de Natura humana*, nedùm à Renibus, sed ab Arthriticis capilliformes caruncuIas prodire fassus est; quandoquidem Arthriticis à lympha vitiata afficiuntur, & circà artus plurima vasa lymphatica perreptare ex Anatome observantur.

Neque verò temerè adjectum credere est, ista cum urina crassa excerni oportere; etenim, si cum tenui egererentur, verendũ valdè foret, ne ab aliis partibus, quàm à Renibus prodirent, nam cùm tenues, & percolatæ minguntur urinæ, tubuli illi, & fibrillæ urinariæ obstructæ sunt, adeoque transitum carunculis, & capillamentis non concedunt. Crassæ igitur esse debent, ut patentes Renum tubulos designent, & nullum in venis, ac arteriis vitium consequantur, cùm absque febre ista plerumque prodeant, adeòque urina inculpata existente, quemadmodùm in statu naturali excerni consueverat, moderatè crassa. Conferet eapropter in id mirificè, præter alia, usus chalybis, quo acritudo seri urinarii in Renum erosione, & concrescentium acidorum succorum malitia in capillamentis retundatur.

APHORISMUS LXXVII.

Quibus cum urina crassa furfurea quædam simul exeunt, iis Vesica scabie laborat.

NE hæc quoque excretorum in urinis vitia ad sanguinem, & vasa sanguifera referrentur, cum urina crassa, non tenui, nec aquosa, excernenda inquit. Si enim cum hac efferrentur, degenerati sanguinis, succique alibilis, ex ardenti, pravaque febre, indicia forent, ut etiam admonet *in comm.* Galenus. Sic ergo Aphorismum hunc Hippocrates voluit intelligendum, ut ubi absque febre reliqua omnia benè se habeant, si urina moderatè crassa furfurea proferat, Vesicam scabie laborantem denunciet. Accidit autem Vesicæ scabies pari modo, ac externę cuti pruritus, ab acritate ejus liquoris, qui in nutrimentum ejusdem cedere deberet, atque ex mistura salium cùm urina densatur in furfures, & ima petens furfureum sedimentum exhibet, eo quòd referat exteriorem tritici corticem, non benè molitum. Ejus autem speciatim meminit Hippocrates 5. *epidem. in histor. Filii Theophorbi*, qui id potissimùm ex Vesicæ scabie patiebatur, ut dùm mingere inciperet, ac desineret, pudendum confricaret, ex pruritu nimirùm ingenti ejus partis, ad Vesicam pertinentis. Solet etiam sæpissimè scabies ista in vulcuscula commigrare, & saniem proferre, ut dicitur *Aphoris.* 81. *hujus*, ut propterea quibusdam occasio fuerit, utramque Vesicæ affectionem confundere, non quòd re-

Idem lib. de Natur. human.

vera eadem sit, sed quòd altera in alteram facillimè commutetur, præsertim cùm ea, quæ urinis commiscentur, acria, & erodentia sunt, ut infrà.

APHORISMUS LXXVIII.

Quicumque spontè sanguinem mingunt, iis a Renibus venula rupta significatur.

PRo eo, quòd Leonicenus legit *sponte*, visum est aliis *repentè* substituere, quasi verò satis non sit sanguinem è Renibus absque ulla causa manifesta prodire, nisi etiam repentè exeat. At Hippocrates usus est ἀπὸ ταὐτομάτου, quæ dictio utrumque significat. Et quidem nullam causam evidentem ex iis præcessisse necesse est, quæ valeant venas adaperire, vel dilacerare; sed & opus præterea est, ut repentè mictus sanguinis suboriatur, ne fortasse sensim erumpens, & guttatim, à Vesica erosa emanare credatur, quæ cùm non multò sanguine scateat, profectò multum sanguinem effundere non potest. Ab ejusdem verò musculo janitore, si fortassè ulceretur, manabit quidem sanguis, sed ab urina sejunctus, ut propterea fieri non possit, quin repentè, & sine causa manifesta sincerus prodiens sanguis cum urina, à Renum venulis adapertis, vel erosis non proficiscatur.

An autem à Venis propriè, an potiùs ab Arteriolis is prodeat, jure dubitari potest: etenim post detectam sanguinis circulationem, cunctis notum, sanguinem in partes per arterias ire, redire verò per venas, quæ cùm suis intersepiantur valvulis, nil profectò poterunt effundere, quod semel in suis conceptaculis fuerit exceptum. Verùm cùm nomine venarum, tam venas propriè dictas, quàm arterias consueverit Hippocrates indiscriminatim sumere, non erit hìc, ut diutiùs mentem ejusdem exagitemus, dummodò constet de parte, quam ille potissimùm hìc considerandam voluit, affectam, cui sit remediis succurrendum.

At à quibus causis sanguifera Renum vasa interiùs dirumpantur, tacuit Hippocrates, quippè illæ innumeræ esse possunt. Attamen hìc commodè ad tres generaliores revocabimus: ad ea scilicet, quæ ipsius sanguinis sunt, ad vasa illum continentia, & ad ea, quæ per Renes transeunt, vel è Renum tubulis transcolantur. Quæ in sanguine sunt, & cum eo continuò commiscentur, serum, lympha, chylus, si acritatem, aut muriaticam conditionem, præsertim à visceribus hypochondriorum, nanciscantur, planè poterunt exilia Renum vasa, ut ejusdem generis alia, cùm illuc appulerint, erodere, aut relaxare, undè is spontè deindè exeat. Sic aliquos novi diutiùs sanguinis mictu, ab ejusmodi causa, detentos, qui à corrigentibus è re medicamentis postmodùm convaluere. Vasa ipsa sanguifera per Renum substantiam perreptantia si fortassè præter exilitatem, naturalem quodammodò constitutionem sortiantur, debilem, laxam, tenuem, vel etiam procedente tempore flaccescant, & extenuentur, facilè poterunt habenas quoque dare sanguini præterfluenti. Quæ denique per Renes, Renumque tubulos transeunt, serum urinarium, & cum eo diversi generis humores, salia, multaque

Emulgẽtes arteriæ si frãgantur, aut aperiantur, ubi serũ sanguinis exoneraverint, parient Ascitem: quò respexisse videtur Helmontius, qui ex labefactis renibus laticem à sanguine non repurgantibus, hydropẽ oriri dixit.

taque è superioribus viscribus in eas partes deposita recrementa, pus, sanies, ichor, viscosi, acidi, concrescentesque succi, undè postmodùm, arenulæ, calculi, sabulones, idque genus alia, quàm facillimè poterunt erodendo, lacerando, distendendo, gravando, aut aliter afficiendo, sanguinis exitum repentè provocare. Sed & quædam casu deglutita, dura, aspera, acuta, angulosa, cùm Renum alveolos subirent, mictum sanguinis non rarò excitarunt; ut sileam nunc ea, quæ veneni naturam referunt, & idipsum afferre solent, ut de cantharidibus memoratur, Vesicæ speciatim infensis, cùm ex his sanguis nec spontè, nec citrà causam manifestam egeratur. Quod verò de mutilatis fertur per certa intervalla consuetis sanguinem mingere, vel per alios ductus evacuare, nil penitùs evincit, quin etiam sanguis cum urina prodiens, venulam, aut arteriolam ab impetu sanguinis diruptam, significet.

V. quæ Heurn. ex Cælio Aurel. & Archigene hìc refert.

Ad sistendum autem ejusmodi sanguinis mictum, variè procedendum erit, pro causarum illum excitantium varietate, de quibus planè, præter ea, quæ hìc breviter sunt memorata, fusè à nobis actum est in parte Medicinæ Practica; Verumtamen specialiora hìc in usum ducenda erunt, quæ glutinandis vasis, & sanguini corrigendo, videntur magis accommoda, cujusmodi præsertim sunt ex Vitriolo, & Marte parata.

APHORISMUS LXXIX.

In quorum urinis arenosa subsistunt, iis vesica laborat calculo.

CUnctis Expositoribus magnarum difficultatum præsens hic Aphorismus, quippè qui adversantem habeat Experientiam, qua plurimos constitit toto ferè vitæ spatio arenulas minxisse, citrà ullam calculi Vesicæ suspicionem. Hinc autem factum, ut nonnulli Interpretes, Vesicæ vitio Renes quoque adjunxerint, quasi verò Hippocrates brevitatis gratia illos omiserit, qui tamen cum Vesica compatientes, forent hìc omninò cumulandi, ut vel hæc, vel illi, ex arenoso sedimento laborare intelligerentur. Sed nec defuere, qui in alia divagati, ne verbum quidem fecerint de sensu istius Aphorismi, exterriti fortassè, quomodò possent illum in rationabilem sententiam accommodare. Eum alii Hippocratis nomine indignum existimarunt, adeòque esse expungendum à serie reliquorum Aphorismorum. At meliùs Musa sagaci planè solertia invertendum illum voluit, ut potiùs ex Vesicæ calculo arenosa in urinis subsistere deducerentur. Sed tamen nec mutata sententiæ phrasi, nec ordine verborum inverso, adhuc in commodum sensum illum revocabimus, si urina arenosa contineat, crassa, mucosa, neque semel, sed assiduò ejecta, & quocumque diei tempore. Equidem comparent sæpenumerò arenulæ in quorundam urinis, citrà calculi suspicionem, sed illæ subsident omninò, ab his cæteroqui benè coloratis separatæ, atque matutino solùm tempore excretæ, vel certis solummodò

V.Gal.& Fuchs. V.Prosp. Mart. Brasavo. hic.

modò diebus; at verò quæ ex calculo Vesicæ proveniunt, perpetuæ sunt, immò cum multo, crassoque sabulo commistæ, & quacumque ferè mictione, urina interim lixivium æmulante. Atque hinc Hippocrates *in urinis*, dixit, *arenosa*, seu potiùs sabulosa, non verò simpliciter arenulæ, *subsistunt*, idest crassæ, & compactæ resident; ut scilicet prædictas conditiones breviter simul complecteretur.

Est prætereà quod adiiciam, noluisse Hippocratem ad præsens tempus tantummodò hanc sententiam aphoristicam coarctare, sed illam extendere quoque putavit ad futurum, ut sensus esset, eos, quibus urinæ cum arenoso sedimento contingunt, vel jam tum laborare, vel in posterum Vesicæ calculo laboraturos; etenim ejusmodi sabulones in urinis indicio sunt multam crassorum, muccosorumque excrementorum in Vesicæ cavo congeriem coadunari, ut exindè calculus jam sit compactus, vel facilè deinceps sit compingendus. Porrò aliàs est à nobis demonstratum, lapides ex hisce recrementis viscosis simul, & salino-acidis exoriri, atque pluribus veluti lamellis paulatim incrustari, & increscere. At verò ex hoc edocemur, non solùm quid nobis sit coniiciendum ex ejusmodi arenoso sedimento, sed quibus præsidiis occurrere possimus calculo imminenti, potissimùm de eorum genere, quæ tantam saburram corrigere, & educere, alioque avertere valeant, meliori victus ratione servata, ut alibi fusiùs est à nobis memoratum.

V. 4. de morbis, & lib. 6. de Aer. aq. & loc.

APHORISMUS LXXX.

Si sanguinem mingant, & grumos, & stillicidium urinæ habeant, & dolor in imum incidat ventrem, & pectinem, & interfœmineum, ad Vesicam labor est.

Laborantis Vesicæ, & partium adjacentium indicia specialiùs tradit in hoc Aphorismo Hippocrates, desumpta ex situ, ex excretis præter naturam, operationibus læsis, ac dolore, ut propterea illa junctim, non separatim, sint sumenda, si non eodem simul temporis momento, saltem eadem morbi duratione, cùm fieri possit, ut ex his modò unum, modò aliud magis in singulos dies vigeat. Fiunt autem grumi, quoties sanguis è suis vasis exiliens in Vesicæ cavo colligitur, ibique nedùm propter glutinosam substantiam, sed etiam à sale urinario in ejusmodi affectibus acidiori reddito, facilè concrescit, & coagulatur. Eadem de causa urinæ stillicidium accidit, & dolor, potissimùm ex acritate ingenti ejusdem musculum janitorem, & Vesicæ collum vellicante; cùmque hæc ad pubem sita sit, & fundo interfœmineum occupet, seu perinæum, spatium scilicet illud, quod anum, & scrotum interjacet, idcircò utrumque locum dolor infestat, immò ab his, qui Vesicæ calculo laborant, gravior semper noxa percipitur in perinæo, ut nec equitare, nec sedere, citrà gravem ejus partis dolorem, valeant. Ab his ergo inquit ad Vesicam esse laborem: sive autem is revera lapis sit, sive tophus, sive tumor, aut concreti, compactique sabuli congestus, crassus, muccosusque succus, aliudve simile, non expressit, for-

fortè quia hæc omnia, modò acorem referant, & compungant, idipsum possint excitare, neque solùm in ipsa Vesica, sed etiam in circumsitis partibus, ut experimentis pluries constitit.

APHORISMUS LXXXI.

Si sanguinem, & pus mingat, & squamulas, & gravis odor adsit, vesicę exulcerationem significat.

ETsi sanguinis, & puris mictio non semper ulceratæ Vesicę indicium sit, cùm etiam è Renibus egeri possit, ut dictum *Aph.* 75. attamen si prætereà pus malè olens cum squamulis mingatur, nonnisi à Vesica prodibit. Malus enim odor; quamvis pus, undecumque processerit, consequatur, nihilominùs cùm è Renibus, aliisque superioribus partibus emanat, magna ex parte in longo itinere remittitur; at verò proximè derivans ex Vesica longe graviùs fœtet, præsertim ex urinæ mistúra. Squamulæ verò idipsum fortiùs attestantur, cùm excesæ Vesicæ certiora indicia sint. Hinc ista junctim sumenda, ut omnis dubietas adimatur, aliarum, quàm Vesicæ, partium affectarum. Meminit autem primò sanguinis Hippocrates, deinde puris, tum squamularum, & denique pravi odoris, servato nimirùm ordine, quo ista prodire solent ex illius ulcere; siquidem seriatim accidere necesse est, quamvis unum absque altero satis non sit ad ostendendam Vesicæ exulcerationem. Quare nonnisi ex diuturniori tempore hæc omnia evenire credendum est, cùm verisimile non sit statim ipsa prodire, vel modico post tempore sibi invicem succedere: non immeritò proindè usus est Hippocrates verbo, *minxerit* sanguinem, & pus, quo nimirùm designaret multò anteà urinam sic intinctam, & fœdatam prodiisse; mox verò adjecit, ***gravis odor adsit cum squamulis***, qui ex præcedentibus excretionibus consequatur, & perseveret. Verumtamen & plùs, & minùs, & graviùs, & leviùs, ac inoffensiùs isthæc Vesicæ accidere possunt, pro varia ejusdem exulceratione, majori, vel minori, magis, minùsque fœda.

APHORISMUS LXXXII.

Quibus in urinaria fistula tubercula nascuntur: iis suppuratione facta, & eruptione, solutio advenit.

MIctionis mala nedùm à partibus suprà Vesicam positis, verùm etiam infrà ipsam, atq; ab illius meatu provenire possunt, potissimùm cùm urinæ exitus impeditur à re quapiam ibidem hærente. Hìc autem non ea, quæ simul cum urinà loco moveri, & egeri possunt, sed quæ infixa, & stabilia sunt, considerans Hippocrates, meminit speciatim tuberculi, quod plerumque in ipsa urinaria fistula innascitur, & mictui impedimento est, adeòque Stranguriam, vel Ischuriam parit.

Quoniam verò tuberculorum meminit, quę ad suppurationem perduci possint, videtur propterea ejus dumtaxat generis illa cōprehendere quę ex sanguine, & carne excrescente proficiscuntur: multa enim in meatu urinario pręter naturam gigni solent, quę recenter admodū, immò sępenumerò difficillimè suppurationi subiiciuntur; quin & ex lue venerea

sunt,

sunt, qui caruncula iis in partibus patiuntur tam difficulter sanabiles, ut plerique ad extremum usque senium, maximo cum dolore, & mejendi difficultate immedicabiliter deducantur. At verò de iis solùm videtur locutus Hippocrates, quæ tubercula sunt nil quidpiam pravitatis, ac virulentæ conditionis participantia, sed ex simplici affluxu, aut congestione benignioris humoris progignuntur. Nisi etiam dicere velimus, non omninò, sed sub conditione solùm, si maturuerint, tubercula hìc suppurabilia voluisse illum adnotare. Et quamvis in meatu urinario progenita memorare visus sit, verisimiliùs tamen ad Vesicæ collum, & ubi Sphincter musculus jacet, istiusmodi tubercula nasci putandum est: scribitur enim in Coacis prænotionibus: *Quibus tuberculum est circà Vesicam, quod mingendi difficultatem facit*. Ubi de Vesicæ ductu, ejusque orificio, sermo est. Et sanè Sphincter musculus cùm excoriatur facillimè excrescentem carnem, & tuberculum contrahit.

Si ergo contingat istud suppurari, planè erumpente pure, detersaque parte tumefacta, & suppurata, fieri necesse est, ut solvatur morbus, qui ex enato tuberculo ægrotantem divexaverat; id enim est suppurationis beneficium in tumoribus, ut quod mole excesserat, & dolorem inferebat, adimatur, indeque symptomata consequentia desinant, cujusmodi esset Stranguria, vel Ischuria, in casu istius Aphorismi. In hunc eumdem sensum conferendus est Aphorismus *LVII. libri septimi*, ubi in consimilem sententiam scribitur, ex tuberculorum suppuratione, atque eruptione, dolorem ex tumore inductum desinere. Dixit autem Hippocrates fieri solutionem dumtaxat morbi præcedentis: an autem alteriùs ex suppuratione consequentis mentionem factam significare voluerit, valdè ambigo, nam plerumque suppurationes istiusmodi partium perpetuò excrementis madentium difficillimè curantur, nec tam promptè ad consolidationem perducuntur: qua ratione desinere solet Pleuritis per suppurationem, superveniente tamen Empyemate. Hujus autem rationem nullam habendam censuit Hippocrates in Aphorismo, in quo solùm, undè urina supprimi posset, & non aliarum partium superiorum, aut ipsiusmet Vesicæ affectus, edocere constituit, siquidem urinarum vitia, atque mejendi difficultates, & impedimenta proficisci possunt, affecta nedùm Vesica, verumetiam partibus tum supra, tum infrà ipsam sitis: id quod in his Aphorismis monitum voluit.

APHORISMUS LXXXIII.

Mictio noctu plurima contingens, paucam significat dejectionem.

QUàm inter sese conveniant alvi solutio, & urinæ excretio, advertit in hoc Aphorismo Hippocrates, ut propterea unius evacuationis copia, alteriùs parcitatem designet, quod nedùm experimentis, & usu quotidiano, comprobatum passim testantur Authores, verùm etiam manifestissimè constat Anatome. At verò quamvis una alteram minuere possit, non tamen indè universaliter deducere licet, perpetuò verum esse, alterutram fieri copiosiorem, cùm non rarò contingat utramque supprimi, vel saltem magna ex parte diminui, præsertim in febrientibus, in Colico-nephriticis, Asciticis, aliisque. Solet etiam non rarò sudor, cùm

cùm ubertim effluit, utramque egestionem parcam admodùm reddere, absumptis nimirùm humoribus per cutim, qui fortè in vias urinæ, vel in alvum decubuissent. Itaque non videtur omninò verum, ut mictio noctu plurima facta modicam significet dejectionem.

Verumtamen credere licet voluisse hìc dumtaxat Hippocratem, istiusmodi evacuationes inter sese comparare, cùm vel ex criticis egestionibus partium infernarum, futura morbi solutio speratur; vel cùm, absque ulla alia causa, alterutra illarum diminuitur, quæ præcedenti tempore spontè, convenienterque fluebant: vel cùm in affectibus Renum, aut Vesicæ sine ulla ope medica, aut medicamenti diuretici beneficio, urina multiplicatur, & abundantior mingitur: fore enim, ut tum si illa affluentiùs prosiliat, deficiat alvi exoneratio, ideòq; nullus sit admirationi locus, quamobrem urina sine evidenti causa copiosior habeatur. Equidem adhuc benè degentibus id sæpissimè contingit, ut quàm ex assumpto cibo, potuq; operiuntur evacuationem, illa, altera congenere supplente, deficiat; atqui hyeme potissimùm abundantiùs mingere solemus, alvo intereà restrictiori, ut & ex suppresso Sudore sæpissimè quoque evenit.

Adjecit, nec abs re, *noctu*: quandoquidem ex ambiente aere crassiori, pori cutis constipantur, & quicquid exindè perspirare interdiù consuevit, quodammodò retardatur, aut detinetur, indeq; fertur in vias urinæ, quæ propterea copiosior redditur: qua etiam ratione fit, ut serosi humores per noctem corpus aggravent, & glandulas præsertim oppleant, undè vulgò perhibeatur, per idem tempus catarrhos promoveri.

Sed prætereà, cùm alimenti coctiones noctu, & quiete, meliùs peragantur, distributiones verò, secretionesque citiùs interdiù; fit proindè, ut ubi serosæ illius partes, motu, ac vigilia, per diem promptè admodùm è vasis chyliferis, aut sacco lacteo, per compendiosiores ductus, in Renes, & Vesicam feruntur; noctu diutiùs detentæ, adeòque cum chylo commistę, possint per vasa thoracica in Cor meare, indeque cum sanguine in arterias emulgentes saltem iteratò deduci, & mox per fibrillas, & glandulas urinarias in Renum pelvim, atque deindè in Ureteres, & Vesicam, transcolari. Unde si major pars humoris à cibo, potuque, eliciti, adhuc noctu feratur in Renes, procul dubio fæces in Intestinis relictæ, exuccæ admodùm, nimiùmque compactæ, & obduratæ remanebunt; quamobrem dejectio, & alvi exoneratio, vel nulla, vel modica, & tarda erit, eoque magis, si peculiaris urgeat causa, ob quam serosę alimenti portiones memoratum circuitum, haudquaquam perficiant, sed etiam recta in vias urinarias deducantur. Non immeritò igitur inquit: *Noctu*: Equidem, si per id tempus, quo urina diutiùs detineri solet, crebriùs adhuc, & affluentiùs egeratur, planè ex copiosiori ejusdem egestione, fæcum evacuatio nedùm parcior fiet, sed etiam in longius tempus prorogabitur.

Quoniam verò indefinitè inquit Hippocrates, plurimam mictionem noctu habitam paucam significare dejectionem; ista sanè poterit urinam subsequi, vel præcedere copiosiorem. Etenim cùm causa mictionis uberioris, ex sero, aut sanguinis, aut cibi, & potus assumpti, in Renes corrivante, proveniat, undè

fæces

fæces exhaustæ, & nimiùm constipatæ remaneant; profectò non minùs mictio copiosa futuram mox alvi dejectionem modicam significabit, quàm hanc eamdem nimis adhuc parcam præcessisse: modò cætera, quæ cum his concurrere possunt, paria sint, nilque aliundè intermisceatur, quod istiusmodi permutationem, vicissitudinemque perturbet: cùm id, quæ sponte Naturæ fiunt, potissimùm consequi soleat.

Hinc postremò admonemur, utramque evacuationem fortassè immodicam, posse alterutrius beneficio, prout necessitas expostulaverit, diminui, aut sedari, promota nimirùm, usu medicamentorum, irruentis humoris derivatione, aut in Intestina, si urina affluentior mingatur, aut in Renes, si fortè alvus lubricior sit, quemadmodùm peritiores Practici in harum partium affectionibus agere consueverunt, & quidem cum ægrotantium emolumento: quamvis fluxuros potiùs, quàm fluxos humores avertere, tutiùs semper, faciliùsque sit.

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERUM NOTABILIUM
Tertiæ Partis.

A

Cry-

F

I

N

O

P

Pectoris.

Q

R

Rigor

Vento-

FINIS.